

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YÖNETİM MEKANİZMALARININ KENTSEL DÖNÜŞÜM
ALGISI ve UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
İNGİLTERE, ALMANYA ve TÜRKİYE ÖRNEKLERİ**

Şehir Plancısı İlkin Güneş ERASLAN

**FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İclal DİNÇER (YTÜ)

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	i
HARİTA LİSTESİ.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
RESİM LİSTESİ.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI ve İNGİLTERE, ALMANYA, TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARININ EVRİMİ.....	5
2.1 İngiltere’de Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi.....	7
2.1.1 Devlet Eliyle Yeniden Geliştirme (19. yy. ortaları(ndan)-1960).....	8
2.1.2 Çok Boyutlu Yeniden Gelişim (Redevelopment) ve Sağlıklaştırma (Rehabilitation) (1960–1970).....	10
2.1.3 Emlak Eksenli Politikalar (1980-1990).....	11
2.1.4 Sosyal Öncelikli Dönüşüm Politikaları (1990 Sonrası).....	12
2.2 Almanya’da Planlama, Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi.....	13
2.2.1 Kentsel Genişleme/Yayıma (Urban Expansion) (1960-1970).....	14
2.2.2 Kentsel Yenileme (Urban Renewal) (1970-1980).....	16
2.2.3 Kentsel Yeniden İnşa (Urban Reconstruction) (1980-1990).....	17
2.2.4 Çok-Yüzlü Kentsel Kalkınma (Multi-Faceted Urban Development) (1990 Sonrası).....	19
2.3 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi.....	20
2.3.1 1923-1950 Dönemi.....	20
2.3.2 Yasal Düzenlemeler Sonucu Oluşan Kentsel Dönüşüm (1950-1990lar).....	23
2.3.3 Planlamanın Bir Aracı Olarak Algılanan Kentsel Dönüşüm (2000 Sonrası).....	25
3. İNGİLTERE’DE DEVLET YAPISI, YÖNETİM GELENEKLERİ ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI.....	27
3.1 Birleşik Krallık.....	27
3.1.1 Genel Bilgiler.....	27
3.1.2 Tarihsel Süreç İçinde Birleşik Krallık.....	29
3.1.3 Kırsal ve Kentsel Yerleşim Karakteristiği.....	29
3.1.4 Yönetim Biçimi.....	30
3.1.5 Yönetim Birimlerinin Yapılanması, Birim İçi ve Birimler Arası İlişkiler.....	32
3.1.5.1 Merkezi Yönetim.....	32
3.1.5.2 Yerel Yönetimler.....	35
3.2 İngiltere.....	37
3.2.1 Genel Bilgiler.....	37
3.2.2 Yönetim Biçimi.....	38
3.2.2.1 İngiltere’de Yerel Yönetim Sistemi.....	38
3.2.2.2 İngiltere’de Yerel Yönetim – Merkezi Yönetim İlişkisi.....	43
3.2.3 İngiltere'deki "Kentsel Yenileme/Dönüşüm" Projelerinde Yetki Sahibi Kurum ve Kuruluşlar.....	54
3.2.3.1 İngiliz Ortaklıklar (English Partnerships - EP).....	55

3.2.3.2	Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies - RDAs).....	56
3.2.3.3	Kent Yenileme Grupları (Şirketleri) (Urban Regeneration Companies - URCs).....	61
3.2.4	İngiltere'deki "Kentsel Dönüşüm" Sürecinde Örnek Olay İncelemesi: Kuzeybatı Bölgesi-Liverpool.....	64
3.2.4.1	Kuzeybatı Bölgesel Kalkınma Ajansı (Northwest Regional Development Agency-NWDA).....	65
3.2.4.2	Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision-the City Centre Regeneration Company).....	67
4.	ALMANYA'DA DEVLET YAPISI, YÖNETİM GELENEKLERİ ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI.....	94
4.1	Konum, Nüfus ve Ekonomik Yapı.....	94
4.2	Tarihsel Süreç İçinde Almanya.....	97
4.3	Devlet Yapısı.....	99
4.4	Genel Yönetim Yapılanması.....	102
4.4.1	Federal Yönetim Birimleri.....	102
4.4.2	Eyalet Yönetim Birimleri.....	108
4.5	Almanya Planlama Sistemi	113
4.6	Almanya'da "Kentsel Dönüşüm" Sürecinde Örnek Olay İncelemesi: Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein-Westfalen) Eyaleti – Ruhr Bölgesi/Vadisi (Ruhr Gebiet) ve Emscher Nehri Çevresi.....	120
4.6.1	Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein Westfalen) Eyaleti.....	120
4.6.2	Ruhr Bölgesi/Vadisi (Ruhr Gebiet) ve Emscher Nehri Çevresi Dönüşüm Projesi ...	123
5.	TÜRKİYE'DE DEVLET YAPISI, YÖNETİM MEKANİZMALARI ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI.....	149
5.1	Kentsel Dönüşüm ve Yönetim Mekanizmaları İle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	149
5.1.1	Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun-Kanun No: 5227.....	149
5.1.1.1	"Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun" İle İlgili Eleştiri ve Tepkiler.....	151
5.1.2	(Bölgesel) Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun-Kanun No: 5449	154
5.1.2.1	Dünya'da ve AB'de Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	156
5.1.2.2	Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları Kavram ve Uygulamaları.....	159
5.1.2.3	Bölgesel Kalkınma Ajansları'na İlişkin Olumlu Görüşler.....	165
5.1.2.4	Bölgesel Kalkınma Ajansları'na İlişkin Olumsuz Görüşler.....	166
5.1.3	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun - Kanun No: 5366.....	167
5.1.3.1	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun'a İlişkin Olumsuz Görüşler.....	169
5.1.4	Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı.....	172
5.1.4.1	Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı'na İlişkin Olumsuz Görüşler.....	172
5.2	Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yetki Sahibi Kurumlar ve Diğer Aktörler.....	174
5.2.1	Kurumsal Aktörler.....	177
5.2.1.1	Toplu Konut İdaresi (TOKİ).....	177
5.2.1.2	İl Özel İdareleri.....	182
5.2.1.3	Büyükşehir Belediyeleri.....	184
5.2.1.4	İlçe ve İlk Kademe Belediyeleri.....	185

5.2.1.5	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları.....	186
5.2.2	Diğer Aktörler.....	189
5.3	Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Örnek Olay İncelemesi: Küçükçekmece- Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi.....	190
5.3.1	Küçükçekmece İlçesi Genel Bilgileri.....	190
5.3.2	Tarihsel Süreç İçinde Küçükçekmece İlçesi.....	197
5.3.3	Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı (KMSP).....	202
5.3.4	Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi.....	215
6.	SONUÇ.....	237
6.1.	Yönetim Mekanizmalarının İşleyişi Bakımından İngiltere, Almanya ve Türkiye.....	237
6.2	Planlama Politikaları.....	240
6.3	Kentsel Dönüşüm Uygulamaları.....	244
	KAYNAKLAR.....	249
	EKLER.....	258
EK-1	Avrupa Birliği'nin, birliğe üye ülkelerde ekonomik performansı artırma amaçlı bölgesel programlarından “Objective 1” ve "Objective 2" kapsamındaki bölgeler..	258
EK-2	Şekil 4.1 Federal Almanya Cumhuriyeti "merkezi yönetim" birimleri, birimler arası ilişkiler.....	259
EK-3	T.C. Anayasası ilgili maddeleri.....	260
EK-4	TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanacak protokol öncesi ilçe belediye meclislerince çıkarılması gereken meclis kararı örneği	263
EK-5	İlçe belediyesinin TOKİ'ye gönderdiği başvuru yazısı örneği.....	264
EK-6	TOKİ tarafından ilçe belediyelerinden istenen alan bilgileri yazısı örneği.....	265
EK-7	TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği	266
EK-8	5216 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği; ilgili maddeleri.....	272
EK-9	Hak Sahipliği Tespit Formu.....	274
	ÖZGEÇMİŞ.....	275

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma Geliştirme
CC	City Challenge
CCMS	City Centre Movement Strategy
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
DCA	Department for Constitutional Affairs
DCLG	Department for Communities and Local Government
DCMS	Department for Culture, Media and Sport
DEFRA	The Department for Environment, Food and Rural Affairs
DfES	Department for Education and Skills-Department for Education and Employment
DfT	Department for Transport
DH	Department of Health
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTI	Department of Trade and Industry
DWP	The Department for Work and Pensions
ECF	English Cities Fund
EGLV	Emschergenossenschaft und der Lippeverband
EP	English Partnerships
ERDF	the European Regional Development Fund
EURADA	European Association of Regional Development Agencies
FCO	Foreign and Commonwealth Office
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter haftung
IBA	Internationale Bauausstellung
ICLEI	International Council for Local Government Environmental Initiatives
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İMA	İstanbul Metropolitan Alan
KMSP	Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
L1	Liverpool 1
LEG	Landes entwicklungs gesellschaft
LGA	Local Government Association
LIPA	the Liverpool Institute of Performing Arts
LÖBF	Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten
LPSAs	Local Public Service Agreements
LSDA	Learning and Skills Development Agency
MAGS	Ministerium für Arbeit Gesundheit und Soziales
MBV	Ministerium für Bauen und Verkehr
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
MUNLV	Ministerium für Umwelt, Naturschutz, Landwirtschaft und Forsten
MWME	Ministerium für Wirtschaft, Mittelstand und Energie
NUTS	the Nomenclature of Territorial Units for Statistics
NWDA	Northwest Regional Development Agency
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSB	Organize Sanayi Bölgesi

ÖUKP	Ön Ulusal Kalkınma Planı
RDAs	Regional Development Agencies
RESs	Regional Economic Strategies
ROG	Raumordnungsgesetz
SPD	the RopeWalks Supplementary Planning Document
SRB	Single Regeneration Budget
SRF	Strategic Regeneration Framework
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞPO	Şehir Plancıları Odası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TUIK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKTI	UK Trade & Investment
UP	Ulusal Program
URCs	Urban Regeneration Companies
vd.	ve diğerleri
yy.	yüzyıl

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 3.1	Birleşik Krallık'ı oluşturan Britanya Adası ülkeleri; İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda Adası'nda yer alan Kuzey İrlanda.....	28
Harita 3.2	Birleşik Krallık – İngiltere'de hizmet vermekte olan "üniter yerel otorite" ve "metropoliten yerel yönetim" bölgeleri sınırları.....	40
Harita 3.3	İngiltere'de 9 kalkınma ajansı bölgesi.....	57
Harita 3.4	İngiltere-Kuzeybatı Bölgesi ve metropoliten kent sınırları.....	64
Harita 3.5	Kuzeybatı Bölgesi'nin önemli kentleri.....	65
Harita 3.6	Merseyside Metropoliten Kenti sınırları içinde Liverpool Kenti'nin konumu....	68
Harita 3.7	Liverpool Kent Merkezi Yenileme Gurubu'nun Stratejik Yenileme Çerçevesi'ne göre belirlemiş olduğu temel uygulama alanları.....	73
Harita 3.8	Ticari bölge proje alanında mülkiyet durumu.....	81
Harita 4.1	Almanya, komşu ülke sınırları ve önemli kent merkezleri.....	95
Harita 4.2	Almanya coğrafyasını oluşturan yüzey şekilleri.....	96
Harita 4.3	İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan, İngiliz, Fransız ve Sovyet işgal bölgeleri.....	98
Harita 4.4	Almanya'da yer almakta olan 16 eyalet ve eyalet merkezleri.....	100
Harita 4.5	Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein Westfalen) Eyaleti, ülke içindeki konumu ve önemli kent merkezleri.....	120
Harita 4.6	Ruhr Bölgesi ve bölge sınırları içinde yer alan önemli kentler.....	124
Harita 4.7	Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1926 yılında yapılan 1/10.000 ölçekli "Bottrop Ekonomik Planı".....	126
Harita 4.8	Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1925 yılında yapılan "Ruhr Bölgesi Ulaşım Planı".....	126
Harita 4.9	Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1926 yılında yapılan "Ruhr Bölgesi Yeşil Alan Planı.....	127
Harita 4.10	1989 -1999 yılları arasında IBA tarafından üstlenilen dönüşüm projesine konu olan Emscher Bölgesi.....	128
Harita 4.11	2. Düzlem:"Bölgesel Açık Alan Sistemi"dahilinde geliştirilmiş yeşil rotalar...133	
Harita 4.12	3.Düzlem:"Bağımsız (Tekil) Projeler"ın konumu (1989 - 1999 arasında gerçekleştirilen projeler).....	134
Harita 4.13	Ekoloji(ö) ve Parkta Sanat(k) projelerinin "Emscher Peyzaj Parkı"ndaki konumu.....	143
Harita 4.14	Hobi ve Turizm(f) ve Rüzgar(s) projelerinin "Emscher Peyzaj Parkı"ndaki konumu.....	143
Harita 4.15	Çalışma ve Konut Alanları (a) projelerinin "Emscher Peyzaj Parkı"ndaki konumu.....	144
Harita 4.16	Su ve Su Oyunları(g) ve Park Altyapısı (p) projelerinin "Emscher Peyzaj Parkı"ndaki konumu.....	144
Harita 4.17	Tarım ve Orman (w), Kültür Endüstrisi (i) ve Nirengi Noktaları(m) projelerinin "Emscher Peyzaj Parkı"ndaki konumu.....	145
Harita 5.1	Düzy-1'e göre 12 bölge.....	161
Harita 5.2	Düzy-2'ye göre 26 bölge.....	161
Harita 5.3	Küçükçekmece ilçesinin konumu ve komşu ilçeler.....	191
Harita 5.4	Küçükçekmece ilçesi ulaşım bağlantıları.....	193
Harita 5.5	Ayazma ve Tepeüstü kentsel dönüşüm alanları.....	216

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1	Birleşik Krallık "merkezi yönetim" birimleri, birimler arası ilişkiler ve kabine üyeleri.....	34
Şekil 3.2	Birleşik Krallık – İngiltere’de Yerel Yönetim düzeyleri.....	39
Şekil 3.3	Birleşik Krallık – İngiltere’de kamusal/yarı kamusal birimler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki "düzenleme/yol gösterme" ilişkisinin çözümlenmesi.....	47
Şekil 3.4	Birleşik Krallık – İngiltere’de, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamu/halk arasındaki "denetleme" ilişkisinin çözümlenmesi.....	52
Şekil 3.5	Birleşik Krallık – İngiltere’de, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamu/halk arasındaki "şikayet/yargı" ilişkisinin çözümlenmesi.....	54
Şekil 3.6	Bölgesel kalkınma ajanslarında rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler.....	60
Şekil 3.7	Kent yenileme gruplarında rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler.....	63
Şekil 3.8	Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision)'nda rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler.....	71
Şekil 4.1	Federal Almanya Cumhuriyeti "merkezi yönetim" birimleri, birimler arası ilişkiler.....	259
Şekil 4.2	Federal Almanya Cumhuriyeti’nde yönetim yapılanması ve yönetim birimleri.....	110
Şekil 4.3	Federal Almanya Cumhuriyeti’nde federal düzeyde, eyalet düzeyinde ve yerel düzeyde yetkili yönetim birimleri, bu birimler arasındaki hizmet paylaşımı ve ilişkiler.....	111
Şekil 4.4	Federal Almanya Cumhuriyeti’nde eyalet düzeyinde ve yerel düzeyde yetkili yönetim birimleri, bu birimler arasındaki denetim ilişkileri.....	113
Şekil 4.5	Alman planlama sistemi ve birimler arası ilişkiler.....	117
Şekil 4.6	1989-1999 yılları arasında Emscher Bölgesi’nde gerçekleştirilen dönüşüm projesinde rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler.....	140
Şekil 4.7	1999 sonrası Emscher Bölgesi’nde gerçekleştirilen dönüşüm projesinde rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler.....	148
Şekil 5.1	Türkiye’de “kentsel yenileme/dönüşüm” projelerinde yetki sahibi olan, aktif olarak rol alan ve sürecin dışında kalmış aktörler.....	176
Şekil 5.2	Kentsel yenileme (gecekondu dönüşüm) projelerinde belediyenin başvuru talebinden sonra takip edilen işleyiş şeması.....	180
Şekil 5.3	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'nca "sit alanı" olarak ilan edilmiş alanlar içinde yer alan bölgelerde "yenileme projesi" yapılırken izlenen yol ve bu projelerde rol alan aktörler.....	188
Şekil 5.4	Küçükçekmece ilçesinin potansiyel alanları.....	195
Şekil 5.5	Kentsel mekanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüşümü.....	208
Şekil 5.6	Ekonomik yapının güçlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması.....	211

RESİM LİSTESİ

	Sayfa
Resim 3.1	Kraliyet Rıhtımı'nın kent içindeki konumu.....74
Resim 3.2	Kraliyet Rıhtımı'nda yer alacak işlevlerin mekansal dağılımı.....75
Resim 3.3	Kraliyet Rıhtımı Düzenleme Projesi'ne göre açık kamusal alanlar ve sirkülasyon.....76
Resim 3.4	Kraliyet Rıhtımı Düzenleme Projesi'nin bitmiş durumuna ilişkin illüstrasyon.....76
Resim 3.5	İskele Önü yenileme projesi kapsamında bulunan ve kent için önem taşıyan tarihi yapılar.....77
Resim 3.6	İskele Önü Yenileme Projesi'nin bitmiş durumuna ilişkin illüstrasyon.....78
Resim 3.7	İskele Önü Yenileme Projesi'nin son durumu.....78
Resim 3.8	1893'te proje alanının planı.....79
Resim 3.9	Proje alanının mevcut durumu.....80
Resim 3.10	Proje Odağı "ticaret merkezi" ve proje kapsamına alınmış yakın çevresi.....80
Resim 3.11	Ticari bölge Yenileme Projesi'nin tamamlanmış durumuna ilişkin illüstrasyon.....81
Resim 3.12	Castle Caddesi Projesi'ne göre yayalaştırılan bölge.....82
Resim 3.13	Castle Caddesi Projesi'ne göre yayalaştırılan bölge.....82
Resim 3.14	Castle Caddesi Projesi ile yayalar ve toplu taşıma araçları tarafından kullanılması sağlanan cadde.....83
Resim 3.15	Lime Caddesi Giriş Kapısı proje alanının mevcut durumu.....84
Resim 3.16	Lime Caddesi Giriş Kapısı proje alanının mevcut durumu.....84
Resim 3.17	Lime Caddesi Giriş Kapısı illüstrasyonu.....84
Resim 3.18	Ana Ticaret Merkezi Yenileme Projesi bünyesinde devam etmekte olan çalışmalardan bir örnek.....85
Resim 3.19	Hope Caddesi Mahallesi'nde bulunan Anglikan Katedrali.....86
Resim 3.20	RopeWalks proje alanının mevcut durumu.....87
Resim 3.21	RopeWalks Yenileme Projesi için tasarlanan yeni yapılara bir örnek.....88
Resim 3.22	Baltık Üçgeni proje alanında yer alan tarihi liman binalarına örnek.....89
Resim 3.23	Büyük George Caddesi girişi.....90
Resim 3.24	Büyük George Meydanı'nın son durumu.....90
Resim 3.25	Liverpool Bilim Parkı Projesi'nin tamamlanan etabı.....91
Resim 3.26	Liverpool Bilim Parkı Projesi'nin tamamlanan etabı.....92
Resim 3.27	Roma Katolik Katedrali.....92
Resim 3.28	Işıklandırma Projesi ile vurgulanmış tarihi yapılardan örnekler.....93
Resim 3.29	Işıklandırma Projesi ile vurgulanmış tarihi yapılardan örnekler.....93
Resim 3.30	Liverpool Bilim Parkı Işıklandırma Projesi.....93
Resim 4.1	Oldukça yoğun sanayileşmenin yaşandığı Emscher Bölgesi'nde yer alan bir sanayi tesisi ve çevresi.....129
Resim 4.2	Yoğun sanayileşme nedeniyle Emscher Nehri'nde yaşanan su kirliliği.....129
Resim 4.3	Yoğun sanayileşme nedeniyle Emscher Bölgesi'nde yaşanan hava kirliliği...130
Resim 4.4	1950'li yıllarda hızla genişleyen karayolu ağlarının yoğun biçimde etkilediği bölgeden bir örnek.....131
Resim 4.5	Emscher Nehri kıyı düzenlemesi – Bottrop,1992.....132
Resim 4.6	Endüstriyel alanlarda oluşturulan orman – Essen, Ruderal Park.....133
Resim 4.7	Manzara Parkı ışık enstalasyonu - Duisburg, 1996.....135
Resim 4.8	Manzara Parkı - Duisburg, Güç Merkezi'nde resepsiyon - 1997.....135

Resim 4.9	Heykel sergisi - Emscher Park, 1999.....	136
Resim 4.10	Zeche Zollverein Anıtı - Essen.....	137
Resim 4.11	"Duvar" - Oberhausen, 1999.....	137
Resim 4.12	Endüstri Kültürü Rotası'nın Zeche Zollverein XII etabının açılışında Krawahn Rıhtımı'nda düzenlenen etkinlik ""Ruhrknallzzyfonie" - Essen, 1999.....	138
Resim 4.13	"Varese" - Zollverein, Essen, 1999.....	138
Resim 5.1	Küçükçekmece Gölü – Marmara Denizi.....	192
Resim 5.2	Küçükçekmece ilçesinde yer alan Organize Sanayi Bölgesi.....	196
Resim 5.3	Küçükçekmece ilçesi sınırlarında yer alan Olimpiyat Stadı.....	196
Resim 5.4	Küçükçekmece ilçesi sınırları içinde bulunan Yarımburgaz Mağaraları.....	197
Resim 5.5	Küçükçekmece (Rhegion) Köprüsü.....	200
Resim 5.6	Tepeüstü Bölgesi.....	218
Resim 5.7	Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	218
Resim 5.8	Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	219
Resim 5.9	Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	219
Resim 5.10	Ayazma Bölgesi.....	220
Resim 5.11	Ayazma alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	220
Resim 5.12	Ayazma alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	221
Resim 5.13	Ayazma alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu.....	221
Resim 5.14	Tepeüstü ve Ayazma alt bölgelerinden tasfiye edilen “gecekondu sakinleri” için tasarlanacak toplu konutların inşa edileceği alan.....	222
Resim 5.15	Bezirganbahçe Konutları.....	231
Resim 5.16	Bezirganbahçe Konutları.....	231
Resim 5.17	Bezirganbahçe Konutları.....	232
Resim 5.18	Bezirganbahçe Konutları.....	232
Resim 5.19	Bezirganbahçe Toplukonut alanında inşa edilmekte olan ilköğretim binası.....	233
Resim 5.20	Bezirganbahçe Toplukonut alanında inşa edilmekte olan spor salonu.....	233

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1	İngiltere’de yerel yönetim birimleri arasında hizmet paylaşımı.....	43
Çizelge 3.2	Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın ekonomik giderlerini karşılayan Resmi Kurumlar.....	61
Çizelge 4.1	Almanya’da yer almakta olan 16 eyalet, eyalet başkentleri, eyalet yüzölçümleri ve eyalet nüfusları.....	101
Çizelge 4.2	İkinci on yıllık program kapsamında 10. düzlemde oluşturulan (uygulaması tamamlanmış) nirengi noktaları ile IBA döneminde (1989-1999) oluşturulmuş olan nirengi noktaları.....	146
Çizelge 5.1	Geleneksel tavandan tabana yaklaşıma karşı yeni tabandan tavana yaklaşım.	166
Çizelge 5.2	TOKİ’nin İstanbul ili sınırlarında sürdürmekte olduğu kentsel dönüşüm projeleri	182
Çizelge 5.3	Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı hedef ve stratejileri.....	204
Çizelge 5.4	"İstanbul Metropolitan Alanı içindeki misyon ve rollerin güçlendirilmesi" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	206
Çizelge 5.5	"Kentsel mekanların yenilenmesi sağliıklaştırılması ve dönüşümü" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	207
Çizelge 5.6	"Yerleşmenin deprensellik açısından güvenirliliğinin sağlanması" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	209
Çizelge 5.7	"Ekonomik yapının güçlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	210
Çizelge 5.8	"Sosyo-kültürel kalkınmanın sağlanması ve sürekliliği" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	213
Çizelge 5.9	"Çağdaş, etkin ve katılımcı bir kent ve planlama yönetimi sisteminin kurgulanması" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler.....	214
Çizelge 5.10	Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü uyarınca görev üstlenmiş olan tarafların yükümlülük ve hakları.....	224
Çizelge 5.11	2002 - 2006 yılları arasında AB tarafından Türkiye’ye aktarılan mali kaynaklar.....	234

ÖZET

Türkiye'de "kentsel dönüşüm" uygulamaları, "çoğunlukla Avrupa uygulamalarından ithal edilmiş model ve araçların kullanıldığı, parçacıl ve anlık çözümler üreten bir müdahale biçimi" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür parçacıl ve tek boyutlu müdahalelerin, uzun vadede kent mekanında, sosyo-ekonomik ve doğal yapıda olumsuz değişimlere neden olması olasıdır. Bu noktada ülkenin hukuki altyapısının, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarının, yönetim mekanizmalarının ve doğal değerlerinin göz önünde bulundurulduğu, özgün bir "dönüşüm" yaklaşımının oluşturulması şarttır.

Böyle bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan literatür çalışmalarına, "yönetim mekanizmalarının kentsel dönüşüm algısı ve uygulamaları üzerindeki etkisi"nin çözümlenmesi yönünde bir katkı sunmak doğrultusunda; iki ayrı Avrupa ülkesini (İngiltere ve Almanya), Türkiye'yi ve bu ülkelerde uygulanmasına devam edilen birer kentsel dönüşüm projesini konu alan bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında, üç ülkenin de devlet yapısı, yönetim gelenekleri en üst düzey olan "merkezi yönetim" birimlerinden, en alt düzey olan "yerel yönetim" birimlerine kadar incelenmiş, bu birimler arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Ele alınan bu üç ülkeden birer dönüşüm projesi; dönüşüm sürecine dahil olan aktörler, bu aktörlerin kullandıkları araçlar (kurumsal araçlar) ve aktörler arasındaki yetki dağılımı kapsamında değerlendirilmiştir.

İngiltere ve Almanya'da uygulanmakta olan dönüşüm projelerinde benimsenen yaklaşımların, söz konusu ülkelerin devlet yapılanmaları, mevzuatları ve yönetim mekanizmaları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Türkiye başlığı altında incelenmiş olan dönüşüm projesindeki yaklaşımların ve projede görev alan aktörler arasındaki ilişkilerin ise; ülkenin yönetim mekanizmalarının işleyişinden oldukça kopuk, devletin ve planlama politikalarının temel ilkelerine aykırı bir yapıda sürdürüldüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, yönetim mekanizması, mevzuat, kurumsal araç.

ABSTRACT

"Urban regeneration" applications in Turkey mostly appear as "forms intervention where models and tools imported from European applications which create particle based and instant solutions". These particle based and single dimension interventions may adversely modify the socio-economical and natural structure of cities in the long term. At this point, it is imperative to create a unique "regeneration approach" which considers the legal infrastructure, socio-economic conditions, management mechanisms and natural values of the nation.

In the literature works required to create such an approach, in order to solve "the impact of management mechanisms on urban regeneration perception and applications, a study covering England, Germany, Turkey and continuing urban regeneration projects from these countries. Within the scope of this study, governing structures of the three countries were examined from the highest level of "central administration" to the lowest level of "local administration" units and the relations between these units were explored. Regeneration projects from each country were assessed within the scope of the, actors involved in conversion projects, institutional tools and distribution of authority among these actors.

It was noted that approaches adopted in regeneration projects being applied in England and Germany were directly correlated with the governing structures, legislation and administrative mechanisms of the countries. It was also noted that relationships between regeneration projects in Turkey and the actors involved were significantly unconcerned with the operation of administrative mechanisms and in contrast with the fundamentals of the government and planning policies.

Key Words : Urban regeneration, administration mechanism, legislation, institutional tool.

1. GİRİŞ

"Yönetim Mekanizmalarının Kentsel Dönüşüm Algısı ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: İngiltere, Almanya ve Türkiye Örnekleri" başlıklı bu yüksek lisans tezi; Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü - Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı bünyesinde, 2006-2007 öğretim yılında hazırlanmıştır. Tez konusunun saptanmasında; "kentsel dönüşüm" konusunun ülke gündemini uzun bir süredir yoğun bir biçimde meşgul etmesi, yönetim mekanizmalarının dönüşüm uygulamaları üzerinde oldukça belirleyici bir unsur olmasına rağmen, bu unsurların söz konusu gündem içinde tartışılma oranının oldukça düşük olması ve bu doğrultuda Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının devlet yapılanmasına, yönetim mekanizmalarının işleyişine uygun olarak geliştirilmiş bir model/modeller dahilinde sürdürülmesi gerektiği görüşü etken olmuştur.

Çalışmanın Amacı:

"Kentsel dönüşüm" kavramı, Türkiye'de on yılı aşkın bir süredir, akademik çevrelerce tartışılan bir kavramdır. Bu tartışma ortamı, son birkaç yılda içine yerel yöneticileri, yasa koyucuları, basın-yayın organlarını hatta sokaktaki insanı da dahil ederek daha da büyümüş ve ülke gündeminin önemli maddelerinden biri haline gelmiştir. Türkiye'de yaklaşık olarak on yıldan buyana tam anlamıyla netleştirilememiş olan bu kavram, özellikle Amerika'da ve İngiltere, Almanya gibi bazı Avrupa ülkelerinde çok daha uzun yıllar öncesinden tartışılmaktadır. Roberts ve Sykes'in söylemlerine bakılacak olursa; bu ülkelerde de söz konusu kavram ile ilgili olarak henüz tam bir görüş birliğine varılabilmemiş değildir (Roberts ve Sykes, 2000). Tanımlanmasında ve anlaşılmasında bu kadar zorlanılan bu kavramın Amerika'da ve Avrupa ülkelerindeki uygulamaları ile ülkemizdeki uygulamaları birbirinden oldukça farklıdır. Özellikle Avrupa ülkelerinin uzun yıllar süren deneyimler sonucu "uygulama" anlamında geldikleri nokta oldukça etkileyicidir.

Türkiye'de ise "kentsel dönüşüm" uygulamaları, **"çoğunlukla Avrupa uygulamalarından ithal edilmiş model ve araçların kullanıldığı, parçacıl, anlık çözümler üreten ve çok boyutlu olarak kurgulanamayan bir müdahale biçimi"** şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür parçacıl, anlık ve tek boyutlu müdahalelerin ise, uzun vadede kent mekanını, sosyo-ekonomik yapıyı ve doğal yapıyı daha kaotik bir duruma götürmesi olasıdır. Bu noktada ülkenin hukuki

altyapısının, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarının, yönetim mekanizmalarının ve doğal değerlerinin göz önünde bulundurulduğu, özgün ve ortak bir "dönüşüm" yaklaşımının ivedilikle oluşturulması şarttır.

Bu çalışmanın amacı da; böyle bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan literatür çalışmalarına, "yönetim mekanizmalarının kentsel dönüşüm algısı ve uygulamaları üzerindeki etkisi"nin çözümlenmesi yönünde bir katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Kapsamı:

Kentsel dönüşüm literatürüne katkı sunmak doğrultusunda; iki ayrı Batı Avrupa ülkesinde (İngiltere ve Almanya) sürdürülmekte olan kentsel dönüşüm uygulamalarının birbirleri ve Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları ile aralarındaki farklılıkların, yönetim mekanizmaları, mevzuatları ve kurumsal araçları ekseninde incelendiği bu çalışma kapsamında; her üç ülkenin de devlet yapısı, yönetim gelenekleri en üst düzey olan "merkezi yönetim" birimlerinden, en alt düzey olan "yerel yönetim" birimlerine kadar incelenmiş, bu birimler arasındaki ilişkiler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu ilişkilerin kent mekanına ve kentsel dönüşüm uygulamalarına ne şekilde yansıdığı net olarak algılanabilmesi için de, örnek olay olarak ele alınan bu üç ülkeden birer dönüşüm projesi; dönüşüm sürecine dahil olan aktörler, bu aktörlerin kullandıkları araçlar, aktörler arasındaki hiyerarşi ve yetki dağılımı kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın "Giriş" bölümünü takip eden 2. Bölüm'de; "kentsel dönüşüm" kavramına yönelik kavramsal tartışmalar ve çalışma kapsamında örnek olay olarak belirlenen ülkeler olan; İngiltere, Almanya ve Türkiye'de "kentsel dönüşüm" algıları, uygulamaları ve bu uygulamaların tarihsel süreç içindeki evrimleri ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

3. ve 4. bölümlerde ise; İngiltere ve Almanya'da benimsenmiş olan devlet yapısı ve yönetim mekanizmalarının "kentsel dönüşüm" algısı üzerindeki etkisini çözümlenebilmek için, bu ülkelerin merkezi düzeyde ve yerel düzeydeki mevcut yönetim yapıları, bu düzeylerdeki yönetim birimlerinin birbirleriyle ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunun yanında yine her iki bölümde de, uygulamaları devam eden dönüşüm projeleri ve projelerde görev almış olan aktörler incelenmiştir.

Çalışmanın 5. Bölüm'ünde ise; Türkiye'de yaklaşık olarak son beş yılda yapılmış olan ve devlet yapılanmasını, yönetim mekanizmalarını ya da kentsel dönüşüm uygulamalarını

etkileyen/etkileyecek çeşitli yasal düzenlemeler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunun yanında, Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarında aktif olarak sorumluluk üstlenen ve sürece dahil edilmeyen aktörler de incelenmiştir. İstanbul ili sınırları dahilinde uygulanmakta olan bir dönüşüm projesi de projede rol alan aktörler ve sürecin işleyişi ekseninde, çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Çalışmanın "Sonuç" bölümünde ise; önceki bölümünde yapılmış incelemeler doğrultusunda, üç ülkenin yönetim mekanizmaları ile "kentsel dönüşüm" yaklaşımları arasındaki ilişkiler yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi ve Sınırları:

Literatür araştırmalarına dayalı olarak süregelen çalışmada, kavramsal bölümlerin desteklenerek daha anlaşılır hale getirilmesi için örnek olay olarak iki Batı Avrupa ülkesi; İngiltere ve Almanya ile Türkiye ele alınmıştır. Türkiye dışında örnek olay olarak incelenen İngiltere ve Almanya'nın bu inceleme için seçilmesinin temel nedeni; her iki ülkenin de kentsel dönüşüm pratiği konusunda köklü bir deneyim geçmişine, kentsel dönüşüm uygulamalarında doğrudan sorumluluk üstlenen, oturmuş kurumsal yapılara ve bu kurumsal yapıların oluşmasını sağlayan, yine uzun yıllar süren deneyimler sonucu oluşmuş bir sözleşme ve ortaklık kültürüne sahip olmasıdır.

Çalışmanın kavramsal bölümlerinde, literatüre dayalı bir inceleme yapılmış, örnek olay olarak ele alınan iki Avrupa ülkesindeki projeler ise çoğunlukla, projelerde rol üstlenen ana aktörlerin rutin raporları doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Türkiye incelemesinde, literatür araştırmalarının yanında, incelenen projenin iki ana aktörü olan TOKİ (Toplu Konut İdaresi) ve Küçükçekmece Belediyesi'nden yetkilerle görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan üç ülkenin sistemlerinin birbirlerinden oldukça farklı olması nedeniyle, öncelikle yabancı olduğumuz İngiltere ve Almanya'nın devlet yapılanmasının ve yönetim mekanizmalarının ne şekilde işlediğine dair araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar, konu ile ilgili mevcut literatür taramaları ve her iki ülkenin yönetim birimlerinin resmi sitelerinden elde edilen veriler üzerinden sürdürülmüştür. Türkiye örneği içinse; ayrıntılı olarak bir devlet yapılanması çözümlemesi yapılmamış, bunun yerine mevcut sistemi değiştireceği öngörülen yasal düzenlemeler incelenerek bu düzenlemelere ilişkin eleştiriler aktarılmıştır.

Proje incelemelerinde ise; İngiltere ve Almanya için (yerinde incelemeler ve proje aktörleri ile mülakatlar yapılması mümkün olmadığından); projelere ilişkin çeşitli raporlar, yayımlanmış ve yayımlanmamış kaynaklar incelenmiştir. Özellikle İngiltere örneğinde, "bilgi edinme özgürlüğü ve şeffaflık" konusunda gösterilen hassasiyet nedeniyle; projelere ilişkin, oldukça ayrıntılı ve güncel bilgilere ulaşmak mümkün olabilmiştir. Türkiye'de uygulanmakta olan proje örneğinde ise; iki ana aktörle (TOKİ (Toplu Konut İdaresi) ve Küçükçekmece Belediyesi) görüşmelerden elde edilmiş veriler değerlendirilmiştir. Ancak; Türkiye örneğine ilişkin bu veriler arasında özellikle mali kaynaklara ilişkin ayrıntılara ulaşma konusunda sıkıntı yaşanmıştır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI ve İNGİLTERE, ALMANYA, TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARININ EVRİMİ

Sözlük anlamı, "bir biçimden diğerine geçmek" olan "dönüşüm" kavramı, bu haliyle daha çok, "kendiliğinden ortaya çıkan bir biçim, içerik değişimi"ni ifade etmek için kullanılmaktadır (TDK Sözlüğü, 1988).

"Kentsel" ölçekte "dönüşüm" ise; beraberinde akıllara "bu hedef (dönüştürme hedefi) doğrultusunda yapılmış bilinçli bir müdahale" olgusunu getirmektedir. "Kentsel dönüşüm" kavramının giderek bu kadar karmaşık, tanımlanamaz ve içinden çıkılmaz bir hal almasının temelinde ise, işte bu "hedeflenen uğruna yapılmış bilinçli müdahale" algısı yatmaktadır.

Aslında kent; bilinçli yapılmış olsun ya da olmasın her tür yasal düzenlemeden, siyasi otorite ve tutum değişikliğinden, ekonomi stratejisinden; herhangi bir buluştan (icat), herhangi bir nüfus hareketinden yani insana dair her tür durum ve hareketten bir biçimde etkilenir ve sürekli bir dönüşüm halindedir (Ekinci, 2005). Bu sürece, kent yöneticisinin, yasa koyucunun, plancının, mimarın ya da benzer teknik kimselerin bilinçli olarak dahil olması, müdahale etmesi halinde oluşacak "dönüşüm" ise; beraberinde, müdahillere oldukça ağır bir sorumluluk yükünü de getirmektedir. İşte bu tür bir dönüşümün (hedef doğrultusunda ve bilinçli müdahale ile yapılan) tanımını yapabilmek için; eylemin içinde bulunması gereken üç ayırt edici özelliği en baştan belirtmekte fayda vardır. Bu özellikler (Turok, 2005):

- Bir "yer"in (mekanın) doğasını değiştirmeyi ve yerleşik halk ile söz konusu yerin geleceğinde söz hakkı bulunan diğer aktörleri sürece dahil etmeyi amaçlaması,
- Bölgenin özel sorunlarına ve potansiyellerine bağlı olarak devletin temel işlevsel sorumlulukları ile kesişen çok çeşitli hedefleri ve faaliyetleri içermesi,
- (Ortaklığın özel kurumsal yapısı değişkenlik gösterse de), genellikle, farklı paydaşlar (ortaklar) arasında işleyen bir ortaklık yapısı içermesi olarak sıralanabilir.

Bu üç temel kriter ışığında ideal "kentsel dönüşüm" tanımı bir kez daha yapılacak olursa; "Kentsel dönüşüm, kentsel sorunların çözümünü sağlama amacı güden ve tasarlandığı, uygulandığı sürecin tamamında ve daha sonrasında; dönüşümü yapılacak alan hakkında söyleyecek sözü olan her türlü paydaşın katılımının sağlandığı, yetkili idari birimler arasında güçlü bir senkronizasyonun bulunduğu, ekonomik, sosyal, fiziksel ve yönetsel boyutlarda uzun

sürekli çözümlerin üretildiği vizyon ve eylemler bütünüdür" denebilir.

Yine, ideal kentsel dönüşüm tanımından hareketle, süreçte gerçekleştirilmesi gereken dört temel boyutun yer aldığı söylenebilir. Bunlar; ekonomik, sosyal, fiziksel ve yönetsel boyutlardır (Turok, 2005).

Dönüşümün **ekonomik boyutu**, iş imkanları ve gelir düzeyi ile doğrudan bağlantılıdır. İyi kurgulanmış bir dönüşüm eylemi, dönüştürülen alanda ve bu alanın çevresinde var olan istihdam olanaklarını ve yine bu bölgede ve çevresinde yaşayan yerel halkın becerilerini ve işe kabul edilebilirliğini de arttırmalıdır.

Sosyal boyut ise; dönüşümün yapıldığı alan ve çevresindeki yaşam kalitesi ile sosyal ilişkileri konu edinmektedir. Sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, güvenlik, konut kalitesi gibi konularda mevcut durumu daha iyi bir düzeye taşımak da, söz konusu eylemin temel hedeflerinden biridir. Sosyal boyutta dönüşüm oldukça kapsamlı bir konu olup, ekonomik, fiziksel ve yönetsel boyutlarla da yoğun bir etkileşim halindedir.

Fiziksel boyut; temel altyapı, yapı stoku ve tipolojisi, ulaşım bağlantıları, çevre düzenleme gibi konularla ilgilenir.

Yönetsel boyut kapsamına ise; yerel karar verme mekanizması, yerel yönetim birimlerinin yerel halk ile ve merkezi yönetim birimleri ile olan ilişkileri, katılım ve liderlik gibi konular girmektedir. Yönetsel boyut, dönüşüm eyleminin başarıya ulaşmasında, sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve sürece geri besleme yapılması anlamında oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Bu dört boyutun birbirlerine göre önceliği, yapılacak olan kentsel dönüşüm projesinin uygulandığı bölgenin yerel ve yasal koşulları ile doğrudan ilişkilidir. Ancak; öncelik hangi boyutta olursa olsun, sürdürülebilirliğin sağlanması için; her boyutun kapsamlı bir biçimde ele alınarak dönüşüm sonrası koşullara uygun ve hazırlıklı hale getirilmesi şarttır. Aksi takdirde yani bu dört boyut arasında denge sağlanamadığı durumlarda, ortaya bazı sorunların çıkması söz konusudur (Örneğin; bir yerin fiziksel özellikleri, kişilerin ihtiyaçları (sosyal, ekonomik boyut) göz önünde bulundurulmadan veya işletmelerin, idari birimlerin performansı güçlendirilmeden geliştirildiğinde, kişilerin yaşam standartlarında anlamlı değişikliklerin elde edilmesi güçleşebilir. Yine benzer şekilde, kişi ya da işletmelerin bulunduğu yerlerin fiziksel koşulları geliştirilmeden, kişilerin beceri ve gelir düzeyleri (veya işletmelerin kapasiteleri) yükseltildiğinde, kişilerin bölgeyi terketmeleri durumu söz konusu olabilir.) (Turok, 2005).

Akademik ölçekteki kavramsal tartışmalar, çoğunlukla ideal kentsel dönüşüm tanımları üzerinden sürdürülmekteyse de, dünyada ve özellikle ülkemizde tamamlanmış ve/veya sürdürülmekte olan dönüşüm uygulamaları incelendiğinde dönem dönem bu tür tek boyutlu yaklaşımların sergilendiği görülmektedir.

Bu bölümün alt başlıklarında İngiltere, Almanya ve Türkiye'de dönem dönem değişen kentsel dönüşüm uygulamaları ve bu uygulamaların doğurmuş olduğu sonuçlar ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

2.1 İngiltere’de Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi

18. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın ilk yılları arasında bir seri buluş, enerji, tekstil, demir, çelik ve ulaştırma üretimlerini etkilemek yoluyla Batılı uygarlıkların üretim karakterlerinde ve Batılı toplumların yaşantılarında büyük değişikliklere neden olmuştur. Sanayi Devrimi olarak adlandırılan bu değişiklikler ve buluşlar bütünü, başta İngiltere olmak üzere bütün Batı toplumunun hızla genişleyen bir makineleşmeye yönelmesine neden olmuştur (Maillet, 1983). Buluşlar arka arkaya ortaya çıkmış ve bu buluşlar üretimi artırırken üretim için harcanan fiziksel çabayı giderek azaltmıştır. 1760’lı yıllara dek ekonomik faaliyet, tarım ve ticaret üzerine yoğunlaşmışken Sanayi Devrimi ile birlikte bütün dengeler değişmiştir (Tanilli, 2006). Devrim ile birlikte pek çok Avrupa kenti, tarım ve ticaret kenti görüntüsünden sıyrılarak, işlev ve biçim olarak bu yeni üretim biçiminin izlerini taşımaya başlamışlardır. Üretilen yeni inşaat malzemeleri, önce eski biçimsel kalıplar içinde, köprülerde, su kemerlerinde, su kulelerinde vb. kullanılmıştır, zaman içinde bu biçimsel kalıplar da yenilenmeye başlanmıştır (Zubritski vd, 1995).

Sanayi Devrimi’nin bir başka etkisi de nüfus artışı konusunda olmuş, sanayileşme sayesinde tarım makineleşmiş, böylece aynı miktar toprak daha fazla insanı besleyebilir hale gelmiştir. Kentlerde nüfus yığılmaları görülmeye başlanmıştır. İşçilerin fabrikalarda toplanması ve fabrikaların da kentsel alanlara yığılmasıyla giderek kentler kırsal alanları yutmaya başlamıştır (Türkdoğan, 1981).

Sanayi Devrimi’nin bir başka sonucu da hızlı sanayileşen ülkeler arasında başlayan rekabet ve gerginliktir. Ülkeler doğal kaynak ve pazar kapmak için adeta yarışmaya başlamışlardır.

Özellikle Batılı uygarlıklar için bir başka kırılma noktası ise; 1930lar’da, İtalyan marksist

Antonio Gramsci ve Belçikalı sosyalist Henri de Man tarafından, otomobil üreticisi Henri Ford'un kapitalist medeniyette büyük değişiklikler öneren yazılarının yorumlanmasıyla ortaya atılmış bir simge olan "fordizm" kavramı olmuştur. İkinci Sanayi Devrimi olarak da adlandırılan "fordizm", kitle tüketimi için seri üretim anlamına gelmektedir (Lipietz, 1993).

H. Ford'un adıyla anılan bu dönemin bazı özellikleri şunlardır (Jary ve Jary, 1991):

- Sermaye yoğun büyük ölçekli üretim,
- Esnek olmayan bir üretim süreci,
- Katı bir hiyerarşik ve bürokratik yapı,
- Rutin işler yapan yarı eğitilmiş işgücü kullanımı,
- Güçlü bir bütünleşme eğilimi;
- Milli pazarların korunması.

Bu sürecin kente yansması ise; özellikle "fordizm"ın en önemli özelliklerinden biri olan büyük ölçekli üretimin (sanayi işlevi için) beraberinde geniş mekanlara ihtiyaç duyması olmuştur.

Aşırı nüfus hareketleri, yoğunlaşmaları ve yığılmaları ile birlikte, başta kent merkezleri olmak üzere tüm kentsel alanlarda bir dönüşüm başlamış, kent merkezlerinde yaşayan nüfusun yerini yeni sosyal tabakalar almıştır. Buna işlevsel boyutta dönüşümlerin de eklenmesiyle eski kent merkezlerinde kentsel çöküntü kendini göstermiştir. Çeperlerde, kırsal bölgelerde daha ucuza mal etme imkanı ve kolay ulaşım sağlayan yol sistemi nedeni ile kent merkezinde kalmaktansa, kenti boşaltmak ve çeperlerde endüstriyel bölgeler oluşturmak daha fizibil hale gelmiştir. Tarihi kent merkezlerinin boşalmaya başlamasının sonucu olarak, bu alanlardaki konut fonksiyonu yerini büyük ölçüde ticaret birimlerine, küçük imalathanelere ve depolara bırakmıştır. Bu alanlarda yaşayan nüfus ise; merkezleri terketmeye, yerine yeni fonksiyonların getirdiği yeni bir sosyal tabaka (kalifiye olmayan alt gelir grubu, etnik azınlıklar vb.) yerleşmeye başlamıştır. Bu işlevsel dönüşüm kent merkezlerini oldukça olumsuz etkilemiş, kent merkezleri, hem sosyo-kültürel hem de fiziksel açıdan özgün niteliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Özellikle sanayi kentlerinde, kalifiye olmayan genç erkek nüfusu ve etnik azınlıklar ciddi bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

Bir başka büyük sorun ise; düşük ücretle çalışan çok sayıda kalifiye olmayan kesim ile az sayıdaki yüksek ücretli kalifiye kesim arasında oluşan toplumsal gerilimdir. Bu iki ayrı kesimi ve içinde buldukları sektörleri birbirine bağlayacak bir mekanizma da

geliştirilemediğinden bölünmüş, ikili yapılı kentler ortaya çıkmıştır .

Uzun yıllar boyu bu sorunlarla boğuşmak durumunda kalan İngiltere, bu sosyo-ekonomik ve mekansal gerilimleri azaltmak için yıllar içinde çeşitli politikalar üretmiştir. Bu politikaların önemli bir bölümü kentleri dönüştürme olgusunu da beraberinde getirmiştir. Kentsel dönüşüm temelinde geliştirilen yaklaşımlar ise dönem dönem değişiklikler göstermiştir. Bu anlamda İngiltere'deki kentsel dönüşüm deneyimlerinin temel olarak dört aşamadan geçtiği ifade edilebilir (Görgülü vd., 2006):

- 1960'lara kadar devam eden “devlet eliyle toptan yeniden geliştirme ve kentsel yenileme” (state-led wholesale redevelopment and renewal).
- 1960'ların ortalarından 1970'lere kadar devam eden çok boyutlu “yeniden gelişim”(redevelopment) ve “sağlıklaştırma” (rehabilitation) çalışmaları.
- 1970'lerden 1990'lara kadar devam eden “gayrimenkul eksenli kamu-özel ortaklığı dönüşümleri” (property-led public-private partnership urban regeneration)
- 1990'ların ikinci yarısından itibaren ortaklık modellerinin çeşitlenerek devam ettiği ve “toplumun yeniden hatırlandığı” dönüşüm çalışmaları (bringing the community back in).

2.1.1 Devlet Eliyle Yeniden Geliştirme (19. yy. ortaları(ndan)-1960)

19. yüzyıl boyunca Sanayi Devrimi'nin tetiklediği hızlı kentleşme süreci Batı Avrupa kentlerinde önemli boyutlara erişen konut sorununa yol açmıştır. Oluşan sağlıksız yaşam çevreleri, kentleri sıklıkla kasıp kavuran salgın hastalıklar yüzyılın son çeyreğinde kamu sağlığı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuş, konut standartlarının yükseltilmesi, salgın hastalıkların kaynağı olarak görülen çöküntü alanı haline gelmiş konut alanlarının yıkılarak temizlenmesi (slum clearance) başta İngiltere olmak üzere gelişmiş Batı ülkelerinde giderek önemli bir kentsel politika olarak benimsenmiştir (Görgülü vd., 2006). Özellikle İngiltere ve ABD'de çöküntü alanlarının temizlenmesine odaklanan bu yeniden geliştirme çalışmaları İkinci Dünya Savaşı sürecinde kesintiye uğramakla birlikte savaş sonrası dönemin ekonomik kalkınma ve kentleri yeniden inşa etme döneminde tekrar gündeme gelmiş ve güçlenerek devam etmiştir. Kamu eliyle gerçekleştirilen bu kentsel yenileme faaliyetleri modernist prensiplere dayalı yüksek yapılardan oluşan yeni konut alanlarının ve ofis yapılarının inşa edilmesi, ulaşım sistemini yeniden düzenlemeye yönelik geniş yolların açılması gibi bir dizi

dönüşümü beraberinde getirmiş, kentlerin çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir (Görgülü vd., 2006)

2.1.2 Çok Boyutlu Yeniden Gelişim (Redevelopment) ve Sağlıklaştırma (Rehabilitation) (1960–1970)

Savaş sonrası ekonomik gelişmelerin büyük ölçüde hız kazanmaya başladığı dönem, toplumun tüm kesimlerinin bu gelişmeden eşit düzeyde pay alamaması nedeniyle yoksulluk olgusunun da ortaya çıktığı bir dönemdir (Görgülü vd., 2006). Ancak toplumsal kesimler arasındaki bu eşitsiz ekonomik yapı, bu yıllarda kentlerin yine yalnızca mekansal boyutuyla ele alınmasının önüne geçememiştir. Bu doğrultuda 60'lı yılların başında, kentlerin kurtarıcısı olacağı düşüncesiyle "konut alanı esaslı yenile(ş)tir)me programları" geliştirilmiştir. Bu programlarla, yeniden yapılandırılan alanlarda yoğunluğun azaltılması ve bu bağlamda bu bölgelerde yaşayan ailelerin "kısmen" bölgede yeniden barındırılması öngörülmüştür. Bu "kısmen yeniden barındırma" anlayışıyla birlikte, özellikle alt gelir grubuna dahil olan pek çok aile kent çeperlerindeki yeni konut bloklarına gönderilmiştir (Kocabaş, 2006). Bu ailelerin yerini ise, (onların terketmek zorunda kaldıkları alanlarda inşa edilen yeni konutlarda ikamet etmek üzere) üst gelir grupları almıştır. Bir nevi "yerinden etme" anlamı taşıyan ve Gibson ve Langstaff tarafından; "...ondokuzuncu yüzyıl kasabalarında 20.yüzyıl altyapı ve donatılarını sağlayacak bir programda eskisinin yeni sosyal kapital ile değiştirilmesi..." (Gibson ve Langstaff, 1982) olarak tanımlanan bu yaklaşım, toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin daha da öne çıkmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda, bu yaklaşımın toplumsal yapıda ve kent mekanında yarattığı trajik tablonun görülmesiyle birlikte farklı bir yaklaşımla kentleri dönüştürmek gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda yine 1970'li yıllarda, "konut alanı esaslı yenile(ş)tir)me programları" kapsamında yerinden edilen alt gelir gruplarının devlet desteği ile kendi mahallelerinde özel sektörcü yenilenmiş konutlarına kavuşabilmelerini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmıştır (Kocabaş, 2006). Böylelikle, yalnızca fizik mekan odaklı kentsel yenileme yaklaşımı kısmen terkedilmiş ve yerini kentsel sağlıklaştırma (rehabilitation) yaklaşımı almıştır (Roberts, 1998).

Ancak, bu yaklaşımın uygulamaları oldukça kısa sürmüş ve 1980'li yıllarda egemen hale gelen gayrimenkul eksenli dönüşüm politikaları, bu yaklaşımın tamamen sistem dışı bırakılmasına neden olmuştur.

Ayrıca bu dönemde 1978 yılında kabul edilen "Merkezi Kent Alanları Yasası (Inner Urban

Areas Act)” ile “ortaklık (partneship)” kültürü kentsel dönüşüm uygulamalarına resmi olarak dahil edilmiştir.

2.1.3 Emlak Eksenli Politikalar (1980-1990)

1979 yılında Muhafazakar Parti'nin seçimi kazanması ile, sosyal devlet anlayışında zayıflama durumu ortaya çıkmıştır. Yerel yönetimin bağımsızlığını kaybettiği bu yıllarda kentlerle ilgili kararları merkezi yönetim almaktadır. Yerel ekonomi anlayışının önemini yitirmeye başladığı bu dönemde ekonomik altyapı sistemlerinin yenilenmesi için özel sektör teşvik edilmiş, yatırım yapabilecekleri alanlar, merkezi yönetim ve firmaların yöneticileri tarafından ve çoğunlukla firmaların tercih ettikleri alanlarda, yerel yönetimlere söz tanımaksızın belirlenmiştir. Yine bu dönemde, yatırımcı firmaları çekmek için belirlenen yatırım zonları, noktasal gelişmelerin artışına neden olmuş ve bu zonlar çevresinde yer alan alanlar hareketlilik, insan ve para akışı anlamında giderek zayıflayan bir tablo çizmeye başlamıştır. Bu durum, gölge ya da sınır etkisi olarak da literatüre girmiştir (Hall, 1998).

Kentsel dönüşümün, kent ekonomilerini yeniden canlandırmaya yönelik bir araç olarak görüldüğü bu dönemde, oluşan yeni uluslararası rekabet ortamında kentler kendilerini uluslararası akışlara cazip kılacak projeler üretmeye odaklanmışlardır. Yatırımlar, ulaşım ve iletişim altyapısının geliştirilmesinin yanı sıra, uluslararası iş çevrelerinin yeni mekansal taleplerine cevap verecek donanımda modern ofis binaları, güvenli lüks konut yapıları, lüks oteller, kongre merkezleri ve alışveriş merkezleri gibi gayrimenkul eksenli, büyük ölçekli, tüketim odaklı öncü prestij projelerinin inşa edilmesine yönelmiştir (Carmon, 1997)

Merkezi yönetimin oldukça baskın olduğu bu dönemde, kentleri dönüştürme görevi yine merkezi yönetim tarafından atanmış özel sektör kökenli yöneticilerin başında bulunduğu kurumlarca yapılmıştır. Kentsel gelişim şirketleri olarak adlandırılan bu kurumların yöneticileri merkezle eşgüdümlü olarak çalışmışlardır. Bu şirketlerin işleyebilmesi için Yatırım Zonu Proramı (Enterprise Zone Programme) gibi çeşitli programlar oluşturulmuştur. Bu programlarla küçük alanlarda, yatırım çekebilecek nitelikler kazandırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin on yıllık bir süre için yatırımcıdan vergi alınmamaktadır (Hall, 1998).

Bu dönemde merkezi yönetimin izlediği ve geliştirdiği kent politikaları değerlendirilecek olursa (Hall, 1998);

- devlet, kent politikası ile ilgili gerekenin çok çok üstünde rakamlara ulaşan birimler oluşturmuş,
- geliştirilen politikalar ve bunu izleyen noktasal müdahaleler sonucu yamalı bir hal alan kent mekanında karmaşık bir yapı oluşmuş,
- kentsel politikalar bağlamında merkezi- yerel yönetim arasında karşıtlıklar doğmuş,
- yerel otorite karar aşamasının dışında bırakılmış,
- kamu - özel sektör ortaklığı denemeleri başarısızlıklarla sonuçlanmıştır.

2.1.4 Sosyal Öncelikli Dönüşüm Politikaları (1990 Sonrası)

Önceki dönemde göz ardı edilen işsizlik, artan yoksulluk vb. toplumsal problemler artmış ve yapılan yatırımların da önemli bir kısmı boşa harcanan yatırımlar olarak ortaya çıkmışlardır.

Kentin yoksul “dezavantajlı” kesimlerinin yaşadığı mahallelerde artan sosyal problemler “toplumun yeniden keşfedilmesi” olgusunu gündeme getirmiştir. Ekonomik yeniden yapılanma, fiziksel yeniden yapılanma ve sosyal yeniden yapılanma çalışmalarının birlikte yürütülmesi gerekliliği geniş ölçekte kabul edilmiştir (Görgülü vd., 2006).

1978 yılında düzenlenen “Merkezi Kent Alanları Yasası (Inner Urban Areas Act)” ile temelleri atılan “ortaklık” uygulamalarının bu dönemde büyük ölçüde önem kazandığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda 1990’lı yıllarda ikili ortaklık modelleri yerine üçlü (çok aktörlü) ortaklık modelleri benimsenmiş, gönüllü toplum organizasyonları da bu ortaklıklara eklenmiştir (Carmon, 1997). Çok aktörlü ortaklık uygulamalarının oluşturulmasındaki temel prensip ise; birbiriyle yoğun bir sebep sonuç ilişkisi içinde olan ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara yönelik olarak geniş kapsamlı bir yaklaşımla çözümler üretebilmektir. Bu noktadan hareketle, bu dönemin kentsel dönüşüm anlayışının bir önceki dönemden en büyük farkının, daha sürdürülebilir formlar (biçimler) yaratma ve bunu sağlayabilmek için de ekonomik, sosyal ve mekansal boyutları birarada ele alma çabası olduğu söylenebilir (Roberts ve Sykes, 2000).

1990lar'da yeni bir fonlar sistemi oluşturulmuştur. Bu fonların amacı halkın, yaşadıkları alana ilişkin karar vermesini, yeni yapılanmanın içine katılmasını sağlamak olmuştur. 1980ler'dekine oranla daha sürdürülebilir bir politika izlemek, başka yerlerde de uygulanabilir bir model oluşturmak, kurumsal kapasiteyi artırmak amaçlanmıştır. Yeni bir yapılanmada halkın katılımı sağlanırsa, daha sonra sistemin işleyişinin halk tarafından kolaylıkla kabul

edilebileceği düşünülerek bu yola gidilmiştir (Hall, 1998).

Kentsel yeniden canlandırmaya kaynak sağlayan program ve fonlardan en önemli ikisi "Meydan Okuyan Kent (City Challenge – CC)"¹ ve finansal ve kurumsal ortaklık modellerini teşvik ederek sürdürülebilir ekonomik gelişimin sağlanması ve refahın artırılması, çevre ve altyapı koşullarının geliştirilmesi, yerel halk için konut üretilmesi, etnik azınlıkların çıkarlarını da ön plana alan, suç oranlarını azaltan ve toplum güvenliğini sağlayan, yerel halka sağlık, spor ve kültür aktiviteleri imkanları sunarak yaşam kalitesinin artırılması hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için oluşturulan bir dönüşüm bütçesi olan "Yeniden Canlandırma Fonu/Bütçesi (Single Regeneration Budget – SRB)"² olmuştur. Yerel yönetimlerin işleyişini değiştirip halka ve özel sektöre daha rahat hizmet verebilmesi hedeflenmiştir. Kentlerin gelişim projelerini hazırlamaları ve fonlara başvurmaları beklenmiş ancak her kent eşit şartlarda olmadığı için zaman zaman haksız, adaletsiz durumlar ortaya çıkmıştır (Hall, 1998).

Söz konusu dönüşüm fonlarına ve dolayısıyla stratejiye yönelik bir başka eleştiri de, bu yaklaşımla mevcut olan firmaların geliştirilmesi ve yeni istihdam ortamları yaratmak yerine bunların sadece biraraya toplanması ve üstelik vergiden muaf tutulmalarının, kente ve ekonomiye hiçbir katkısının olmadığı yönündedir.

2.2 Almanya’da Planlama, Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi

2. Dünya Savaşı'nın bitiminde, savaşı kaybeden Almanya ve başkenti Berlin işgal kuvvetlerince Amerikan, Fransız, İngiliz ve Sovyet bölgesi olarak 4'e bölünmüştür. Kısa süre sonra Batı ittifakı benzer şekilde olan yönetim birimlerini birleştirmiş, Sovyetler Birliği ise bu birleşmeye karşı çıkmıştır. Çok geçmeden ülke topraklarında, "Almanya Federal Cumhuriyeti" ve "Demokratik Alman Cumhuriyeti" olmak üzere iki ayrı devlet kurulmuştur. Doğu Berlin, Sovyet işgali altında; Batı Berlin ise Amerikan, İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin işgali altında kalan bölgeler olmuştur.

Batılı işgal kuvvetleri Versailles'dan ders almış ve Batı Almanya'yı tekrar inşaya girişmişken,

---

1

http://www.birmingham.gov.uk/GenerateContent?CONTENT_ITEM_ID=13669&CONTENT_ITEM_TYPE=0&MENU_ID=11451&EXPAND=5443

² <http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1128087>

Sovyetler Birliği intikam duygusuyla hareket ederek Doğu Almanya'daki Almanları cezalandırmaya girişmiştir.

Savaş sonrası pek çok Alman kenti, savaştan kaçan sığınmacıların bu kentlere akın etmesi, endüstriyel tesislerin tahribatı, kent merkezlerinde ve konut alanlarında teknik altyapının çöküşü gibi durumlara sahne olmuştur. Özellikle bu sorunların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde, ekonomik ve sosyal gelişim ve değişimleri kontrol etmek neredeyse imkansız bir hal almıştır. Farklı politik yaklaşımlar nedeniyle ülkede, giderek birbirinden daha da farklılaşan iki bölge göze çarpmaktadır. Ancak bu iki farklı bölgede ortak olarak, ciddi bir konut sıkıntısı, giderek artan bir işsizlik oranı ve aile ve toplum yapısında Alman faşizminin bıraktığı derin izler görülmektedir (Urban Development and Urban Policy In Germany, 2000).

2.2.1 Kentsel Genişleme/Yayıma (Urban Expansion) (1960-1970)

1960'lı yıllarda batılı işgal kuvvetlerinin işgal bölgelerine sunduğu önemli ekonomik destekler sonucu, Almanya Federal Cumhuriyeti oldukça büyük bir ekonomik yükseliş yaşamıştır. “Ekonomik mucize (economic miracle)” olarak adlandırılan bu yükseliş, beraberinde genişleme ve sanayi atılımlarını getirmiş, bu durum da oldukça önemli toplumsal değişimlere neden olmuştur. Bu dönemde satın alma gücünün artmasıyla, tüketim olgusu çarpıcı bir yükseliş grafiği çizmiştir. Göçler ve doğum oranındaki artışla beraber, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin nüfusu da büyük ölçüde artmış, ancak bu nüfus artışına rağmen, özellikle 1960lar'ın ilk yarısında nitelikli işçi ihtiyacı tam anlamıyla karşılanamamıştır. Nüfus artışı ve refah seviyesinin yükselmesi ile birlikte konut alanlarının genişlemesi durumu ortaya çıkmış, bu durum sosyal ve teknik altyapı sistemlerinde de yenilemeler yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Ekonomik gelişim ile birlikte, yeni endüstriyel alanlar oluşturulmuş, mevcut endüstri alanları da genişlemiştir. Bu genişlemenin sonucu olarak da ulaşım ve trafik hacmi artmıştır. Artan satın alma gücü ile insanların kendi otomobillerini satın almaya başlaması da trafik hacminin artışını destekleyen bir başka unsurdur.

Batı Almanya Hükümeti tüm bu gelişmelerin yanında; “misafir işçilerin” çalıştırılması, trafik altyapısının geliştirilmesi (otoyolların yapılması, yeni yollar ve varolan ulaşım sistemlerinin genişletilmesi, hızlı kentsel raylı sistem, yeraltı raylı sistemi gibi), eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, mülkiyeti kamuya ait olan konutların kiralanması gibi önemli adımları da bu yıllarda atmıştır.

Pek çok Batı Almanya kentinde, ofis ve ticaret yoğunluklu alanlarda ekonomik ve kültürel

merkezler meydana gelmiştir. Yeni konut ve endüstriyel tesisler için duyulan alan ihtiyacı ile kent merkezlerinde mevcut bulunan boş alan rezervi birbiriyle büyük zıtlık halinde olduğundan, banliyöleşme başlamıştır. Nüfus ve istihdamdaki artış, kent saçaklarındaki yerleşim alanlarının büyük hızla artmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda ulaşım ağları genişlemiş, otomobil odaklı bir ulaşım sistemi geliştirilmiştir. Bütün bu gelişmelerin planlı bir biçimde kente yansıtılabilmesi için, kent merkezleri ve derecelendirilmiş yoğunluklu yerleşim birimlerinin planlanmasındaki temel prensipler oldukça önem kazanmıştır. Bu prensipler doğrultusunda yerleşim aktiviteleri, ana akslar doğrultusunda, tren istasyonları ve tramvay durakları odak alınarak yerleştirilmiştir.

Buna karşılık, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, büyüyen ekonomik sıkıntılar ve endüstrileşme öncelikli politikalar sonucunda, ihtiyaç duyulan konut alanlarının gelişmesi imkansız hale gelmiştir. Doğu Almanya'da bu dönem, merkezden kontrol edilen bir planlama anlayışının hakim olduğu bir dönem olarak tanımlanabilir.

Batı Almanya'da 60'lı yıllarda benimsenen tasarım yaklaşımı büyük ölçüde, dinamik ekonomik faaliyetler ve nüfus artışı doğrultusunda şekillenmiştir. Baskı altında kalan kent merkezlerinde saçaklara doğru bir genişleme yaşanmıştır. Bu dönemin güçlü ekonomik aktörleri (endüstri, ticaret ve konut inşaat şirketleri) kent saçaklarındaki tarımsal alanları tamamen ele geçirmişlerdir. Bu yıllar, saçaklarda geliştirilen konut alanları ile çalışma alanlarının birbirinden oldukça belirgin bir şekilde ayrılması ile karakterize edilmektedir. İnşaat sektöründeki gelişmeler sonucu çok katlı binalar inşa edilmiştir. Bu tür kompakt bir genişlemenin yanında kentlerin hinterlandında çok sayıda düşük yoğunluklu müstakil yapılara da rastlanmaktadır.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde ise; sanayileşme hareketi doğrultusunda, işlevselci bir yaklaşım sergilenerek eski binalar tamamen yıkılmış yerlerine oldukça yüksek katlı binalar inşa edilmiştir. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde müstakil konut oluşumu sözkonusu değildir. Çok katlı-kiralık konutlar, bu dönemi karakterize etmektedir. Çok dairesel ve çok katlı bu yapılardaki standardizasyon ihtiyacı betonarme malzeme ile prefabrik inşaat metodunun geliştirilmesi ile sağlanmıştır. Bu şekilde inşaat endüstrisinde yeni yöntem ve malzemeler geliştirilmiştir.

1960lar'da, her iki Alman hükümetinin en belirgin ortak tutumu ise, endüstriyel topluma uygun olacak şekilde “4 kişilik aile” yapısını hedeflemiş olmalarıdır (Urban Development and Urban Policy In Germany, 2000).

2.2.2 Kentsel Yenileme (Urban Renewal) (1970-1980)

“Ekonomik mucize (economic miracle)” ile oldukça önemli gelişmeler kaydeden Batı Almanya, 1970'li yıllarda ortaya çıkan petrol krizi ile önemli bir sarsıntı yaşamıştır. Bu sarsıntı ile birlikte Roma Kulübü (Club of Rome) tarafından ortaya atılan “gelişmenin kısıtlan(dırıl)ması (Limits to Growth)” bir çok insan tarafından benimsenen bir kavram haline gelmiştir. Bu yıllarda petrol fiyatları dramatik bir şekilde arttığından “arabasız pazar günleri (car-free Sundays)” uygulaması başlatılmıştır. Kısıtlı petrol rezervleri, doğal kaynaklara ve uluslararası ekonomik yapılara olan bağımlılığın da altını çizmiştir. Enerji krizi, üst seviyede gelişmiş endüstriyel bölgeleri vururken, 60'lı yıllardaki hızla genişleme/yayıma oldukça yavaşlamış, kent sınırları belirgin hale gelmiştir.

“Kentlerimizi kurtaralım” düsturu, Alman Kentler Birliği'nin (Deutsche Stadtetäg) 1970ler'deki temel söylemi haline gelmiş; bu düstur, kentsel yapılanma politikalarında radikal bir değişim yaratmak için de, bir yardım çağlığı olarak görülmüştür.

Bu döneme kadar, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yeni konut inşasına o kadar yoğunlaşmıştır ki, mevcut konut stoğu tamamen görmezden gelinmiştir. 1970'li yıllarla birlikte ise bu tutum terkedilerek, Federal Hükümet tarafından, ülke bütünü ve yerel yönetimler arasında bir bütünlük kurmak için Kent Kalkındırma Anlaşması (Town Development Act) adlı bir yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yıllarda yapılan diğer yasal düzenlemeler ise, mevcut konut stoğunu modernize etme ve enerji tasarrufu amacı taşımaktadır. Aynı zamanda bu dönemde, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmenin en temel yolunun, kent araştırmalarının yoğunlaştırılması ile elde edilebileceği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, kent politikalarına interdisipliner (disiplinlerarası) bir yaklaşımın sağlanabilmesi için, Kentsel Kalkınma Enstitüleri (Urban Development Institutes) ve Toplumsal Kentsel Kalkınma Ofisleri (Communal Urban Development Offices) kurulmuştur.

Bu yıllarda Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ajandasındaki temel sorun ise; konut sorununun tamamen çözümlenmesidir. 1970ler'in başında merkezi hükümet, 1990 yılına

kadar konut sorununun tamamen çözümlenmesini hedefini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, 70'li yıllar, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin, konut inşasını tarihinde en yoğun biçimde yaşadığı bir dönem haline gelmiştir (2,1 milyon konut birimi). Bu hedefe ulaşılabilmesi için, tüm ekonomik kaynakların seferber edilmesi ancak bir yandan da, konut başına yapılacak harcamaların olabildiğince kısıtlanması gerekli görülmüştür. Yeni yapılaşma alanları ise, kent saçakları olmuştur. Kent saçaklarındaki yapılaşmanın büyük bir hızla devam ettiği bu dönemde, kentsel kalite ise büyük ölçüde düşmüş ve kent merkezleri de terkedilmeye başlamıştır. Kent merkezlerindeki bu ıssızlaşma, söz konusu alanların yeniden canlandırılmasına yönelik çalışmaların başlatılmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllarda kentsel işlevlerin birbirinden ayrılmasını öngören zoning sistemi yerine, günün her saati yaşayan karma kullanımlar önerilmiştir.

Kentsel yenileme döneminin ilk evresinde Batı Almanya'da tarihi kent merkezlerinde bulunan pek çok bina yıkılmış, yerlerine yeni binalar inşa edilmiştir. Bazı büyük Batı Almanya kentlerinde (özellikle Batı Berlin'de), 70'li yıllarda alınan bu siyasi kararlara bir tepki olarak, kent merkezlerindeki köhnemiş yapılarah sahip çıkılması (Hausinstandbesetzungen) konusunda bir sosyal bilinç oluşmuştur. Bu nedenle bundan sonraki pek çok kentteki yenileme yaklaşımında oldukça hassas davranılmış, kültürel mirasa, geleneksel formlara öncelik tanyan ve bunları korumayı amaçlayan bir sistem oluşturulmuştur. Bu doğrultuda tarihi kent merkezlerindeki eski dokunun korunarak yaşatılabilmesi için, buralarda yaya yolları, park yerleri, çok katlı otoparklar tasarlanmıştır (Urban Development and Urban Policy In Germany, 2000).

2.2.3 Kentsel Yeniden İnşa (Urban Reconstruction) (1980-1990)

Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki ekonomik yapının değişimi; toplumda, işçi sınıfında, yaşam biçimi ve gündelik hayatta ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Endüstride yoğun bir biçimde kullanılmaya başlanan otomasyon tekniği, uzunca bir süre gündemde kalacak işsizlik sorununun da habercisi olmuştur. Hizmet sektörünün hızla gelişmesiyle birlikte, yeni iş alanları ve meslekler ortaya çıkmıştır.

80'li yıllarda nüfus artışının durgunlaşmasıyla yaş ortalamasında artış belirgin hale gelmiştir. Özellikle büyük şehirlerde, geniş aileler yerine, 1-2 kişilik yaşam biçimleri (households with 1 to 2 persons) ortaya çıkmıştır. Bu arka plan ile birlikte, konut tercihleri ve gündelik hayat

alışkanlıkları da değişmiş; konut talepleri, yeşil alanlarda mülkiyeti kendine ait bir eve sahip olma yönünde bir eğilim göstermeye başlamıştır.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde, 1980ler'in güçlüklerine karşı alınan politik önlemlerin başında yatırım ve istihdam için yapılan devlet desteği gelmektedir (vergide indirim vb). Bu tedbirler, öncelikli olarak dinamik ekonomik aktörlerin rahatlamasını sağlamıştır. Konut politikasında ise en hassas davranılan nokta, mülkiyet durumudur (insanların kendi evlerine sahip olmaları).

Federal Hükümet ve Devlet (Länder) tarafından kentsel yeniden inşa adına odaklanılan ilk konu, eski binalardan oluşan bölgelerin tamamen yenilenmesi olmuştur. Fakat bazı istisnai durumların sonucu olarak, oldukça geniş alanlar kaplayan toplu konutlar da yine bu dönemde inşa edilmiştir.

Federal Almanya belediyeleri, şehirlerin yenilenmekte olan tarihi merkezleri ile insanların kendi evlerine sahip olacağı yeni bölgeler arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu ikili strateji, kent merkezlerinde yüksek gelir sahibi grupların oluşturulmasını ve aynı zamanda kentlerin hinterlandındaki insanları tekrar kazanmayı hedeflemektedir.

Durgunlaşan ekonomik gelişim, nüfus artışının azalması ve artan çevre bilinci ile birlikte; "ekolojiye yönelik kentsel gelişim" yaklaşımları önem kazanmıştır. Bu yaklaşımın temel hedeflerini ise; mevcut binaların korunması ve kentsel alanların tekrar kullanımı, yerleşim alanlarının genişlemesinin azaltılması, korumacı planlama anlayışı olarak özetlemek mümkündür.

Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde de değer kavramları (value concepts) zamanla değişmiş; kent-sosyolojisi ve kentsel politikalara ilişkin araştırmaların sonucunda, yerleşik kentsel yapıların (established urban structures) arttırılması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Fakat bu görüş doğrultusunda geliştirilen yeniden yapılandırma yaklaşımlarının uygulamalarında çeşitli aksamalar ve eksiklikler ortaya çıkmıştır.

1980ler'in sonunda Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kentsel politika uygulamalarında, kent saçaklarında büyük konut inşası uygulamalarına son verilerek (an end to large housing estates); bunun yerine, tek kişilik dairelerin olacağı küçük projelere yer verilmiştir.

Eski binaların bulunduğu bölgelerdeki yeniden inşa çalışmaları da kısmen terkedilerek; yerine

planlı ve dikkatli kentsel yenileme (careful urban renewal) yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu yöntem doğrultusunda; eski binalar gerektiğinde tamamen korunmuş gerektiğinde ise aslına sadık kalınarak yeniden inşa edilmiştir. Bu binaların arasındaki boşluklara ise yeni binaların inşa edilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreçte halkın, kent merkezlerinde bulunan ve gerektiğinde aslına uygun olarak yeniden inşa edilen binalara yönelimi, yalnızca resmi Federal İmar Yasası (Federal Building Code) ile değil, aynı zamanda gayri-resmi bir toplumsal bilinç ile gerçekleşmiştir. Özellikle büyük şehirlerde, halk-bazlı (community-based) ve çok-nesilli (cross-generational), küçük ölçekli çalışma ve yaşama alanlarının denendiği çok sayıda konut projesi geliştirilmiştir.

Bu dönemde, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde ise, yeni inşaatlara yapılan harcamaların asgariye indirilmesine ve eski binaların ihmal edilmesine yönelik tutum iyice belirginleşmiştir. Yeni inşa edilen konutlara yapılan harcamaların asgariye indirilmesiyle söz konusu konutların kalitesi de ciddi anlamda düşmüştür. Hatta bu dönemde çok sayıda konut bölgesinin inşası yarım bırakılmıştır (örneğin Berlin – Hellersdorf). Aynı zamanda, mevcut konutların ihmali nedeniyle de çürümeler ve çöküntü tehlikesi gün yüzüne çıkmış, bu bölgeler güvenlik nedeniyle boşaltılarak ve güvenliksiz binaların büyük bir bölümü yıkılmıştır. Yıkılan binaların yerlerine ise, prefabrik yapılar inşa edilmiştir (Urban Development and Urban Policy In Germany, 2000).

2.2.4 Çok-Yüzlü Kentsel Kalkınma (Multi-Faceted Urban Development) (1990 Sonrası)

1990lar, Almanya için, kararlı biçimde küreselleşen ekonomik pazar tarafından şekillendirilmiş bir dönem olmuştur. Doğu Blok'unun dağılması, beraberinde yalnızca yeni bir pazarı değil, aynı zamanda küresel pazarda imalat ve hizmet sektöründe yeni rakipleri de beraberinde getirmiştir. Bu pazarın oluşumu; Avrupa entegrasyonuna uyum sağlanmasını ve göç alımını güçlendirmiştir. Artan yabancı gruplarla birlikte, Alman şehirlerindeki çok kültürlü yaşam karakteri ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte, demografik kompozisyonda ciddi değişimler meydana gelmiş, artan işsizlik oranı, şehirlerin belirli bölgelerinde sosyal kutuplaşmalara neden olmuştur.

1990lar'ın başında, iki Almanya'nın birleşmesi, tarihi açıdan oldukça önemli politik ve sosyal mücadelelere sahne olmuştur. Kırk yıllık ayrılık ve farklı sosyo-politik sistemlerden gelmesinin sonucunda, Almanya'nın her iki tarafında da yeni yaşam şartlarının

dengelenmesi bir zorunluluk olarak görülmüş, bu doğrultuda; Doğu Alman kentlerinde ortaya çıkan bazı problemlere karşı, adaptasyon süreci dahilinde, yeni yasalar ve yaptırımlar uygulanmış (Doğuyu yeniden yapılandırma ortak görevi - Gemein-schaftswerk Aufbau Ost), kentsel kalkınmanın sağlanabilmesi için yatırımcılara ciddi vergi teşvikleri sağlanmıştır (Urban Development and Urban Policy In Germany, 2000).

2.3 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Algısı ve Evrimi

Çalışmanın "Giriş" bölümünde de belirtildiği gibi "kentsel dönüşüm", Türkiye’de özellikle son on yıldır yoğun bir biçimde tartışılmakta olan bir kavramdır. Her kent gibi ülkemizdeki kentler de kuruluşlarından buyana sürekli bir değişim dönüşüm içinde olsa da Türkiye’deki kentlerin dönüşümüne ilişkin bazı dönemsel kırılma noktalarından söz etmek mümkündür. 1923 yılında Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte Türkiye, tek partili sistem içinde yeni bir kimlik arayışı, bir benlik kazanma sürecine girmiştir (Osman, 1998). Bu kimlik arayışı 1950’li yıllara kadar hızla devam ederken, sanayileşmenin hız kazanması ve sanayileşme stratejilerinin yeniden tanımlanması, Türkiye’deki kentler için (özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentler) yeni bir kırılma noktası olmuştur (Osman, 1998). Sanayileşme ve bu yönde geliştirilen stratejiler çeşitli yasal düzenlemeler, planlar ve plan revizyonları ile desteklenerek kentler büyük ve hızlı bir dönüşüm sürecinin içine itilmiştir. Kentsel yıkımı ve yık-yap-satı başlatan Kat Mülkiyeti Kanunu; gecekonduları apartmanlaştıran İmar Islah Planları Kanunu; imar planı revizyonlarıyla yapı düzenlerini değiştiren İmar Kanunu; mahalle aralarını bile gökdelenleştiren Turizm Merkezleri Kanunu ve bunlara benzer pekçoğu da Türkiye’nin geçen 50 yılda edindiği "kentsel dönüşüm" birikimlerinden (Ekinci, 2005). Son birkaç yıldır uygulamalarına devam edilmekte olan dönüşüm projeleri ise, önceki yıllarda edinilen kentsel dönüşüm birikimlerinin(!) üzerine "yeni bir kentsel dönüşüm yaklaşımı"nın inşa edilmekte olduğunun göstergesidir.

Bu noktada Türkiye’deki "kentsel dönüşüm" uygulamalarını üç ayrı dönem halinde incelemekte fayda vardır.

2.3.1 1923-1950 Dönemi

Tek partili Cumhuriyet rejiminin en temel amacı, Türkiye’nin ulus-devlet olmasını sağlamak

olmuştur. Bu anlayış içinde, öncelikle bir ulus bilinci yaratılması ve ulus inşası hedeflenmiştir. Sentezci bir modernite yerine, köktenci bir çağdaşlaşma yaklaşımını esas alan bu anlayış mekansal düzenleme stratejilerine de büyük ölçüde yansıtılmıştır. Bu stratejilerden ilki, ülke mekanının bir ulus-devlet mekanına dönüştürülmesi; ikincisi ise, kentlerin modernitenin yeri (place) halinde düzenlenmesidir (Tekeli, 1998).

Kent mekanına yönelik bu iki temel stratejinin hayata geçirilmesi noktasında ise, devrimci bir kararlar Ankara başkent ilan edilmiştir (13 Ekim 1923). İkinci adım, ülkeyi baştan başa “demir ağlarla örmek” olmuştur. Stratejinin bir diğer önemli temel adımı ise; 1929 Büyük Dünya Bunalımı (Great Depression) sonrasında gelişen devletçilik politikası sonucu uygulanmaya başlayan sanayi planlarında yapılması öngörülen fabrikaların yerlerinin demiryolu güzergahı üzerindeki küçük Anadolu kentleri olarak seçilmesidir (Tekeli, 1998). Atılan tüm bu adımlar Anadolu kentlerinde (Ankara başta olmak üzere) önemli mekansal dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Yunan ordusunun Anadolu’dan çekilirken yaktığı Batı Anadolu kentlerinin planlanarak imar edilmesi ve Ankara’nın bir başkent niteliği taşıyacak şekilde planlanması bu dönemin önemli planlama çalışmalarındandır.

Ankara başkentlik işlevlerini yüklenmeye başladığı ilk yıllardan beri önemle ve kusursuz olarak imar edilmesi gereken bir kent olarak görülmüş ve bu doğrultuda politikalar geliştirilip, uygulamalar yapılmaya çalışılmıştır. Çağdaşlaşma hareketinin başkentini oluşturma amaçlı bu politika ve uygulamalar, Ankara’nın ülkedeki tüm kentler açısından “öncü-örnek” bir rol üstlenerek Türkiye Cumhuriyeti’ni temsil eden ve simgeleyen bir nitelik kazanmasını sağlamıştır.³

Tüm bu politika ve uygulamaların bir parçası olarak; 1927 yılında Ankara Kent Planı için bir yarışma düzenlenmiş ve 1928 yılında sonuçlanan yarışmayı H. Jansen kazanmıştır. Aynı yıl, eski kent merkezinin güneyinde kalan Yenişehir’in büyük kısmını içeren 400 ha’lık bir kamulaştırma yapılmış ve kentsel gelişim kamu eliyle yönlendirilmeye çalışılmıştır. Kamulaştırmanın yapıldığı bu alan 1932 yılında Jansen Planı’nın kabul edilmesiyle, bakanlıklar ve TBMM yapılarının bulunacağı bir semt olarak değerlendirilmiştir (Osmay, 1998).

Kentsel gelişim açısından olduğu kadar, ülkesel planlama pratiği açısından da önemli bir aşama olan Jansen Planı ile başlayan, kentin bütüncül biçimde ele alınması ve bu doğrultuda

---

³ http://ankara.spo.org.tr/doc/ust_olcekli_planlama_sorunsali.doc

“nazım plan” hazırlanması gerekliliği ve geleneği, 2. Dünya Savaşı sonrası yoğunlaşan göç sonrası çehresi değişen Ankara için, sonraki yıllarda da üzerinde önemle durulan ve uygulanmaya çalışılan bir tutum olmuştur.⁴

Bütün bu çalışmalalar sonucu Ankara, Anadolu'nun ortasında, durağan bir bölgede çok yönlü bir çekim noktası haline gelmiş, bunun sonucunda da tüm ülkeden özellikle de İç Anadolu Bölgesi'nden aldığı göçlerle hızlı bir nüfus artış sürecine girmiştir. Kent nüfusundaki bu artışa koşut olarak “kentleşme süreci” aynı hız ve yoğunlukta yaşanmadığından, ülkenin başkentinde arzulan örnek, nitelikli ve kaliteli “kentsel gelişim ve dönüşüm” tümüyle gerçekleştirilememiştir. Nüfusun hızla artmasıyla birlikte Ankara'da konut sıkıntısının yaşanmaya başlaması⁵ ve bu doğrultuda 1930'lu yıllarda plan ve yapılaşma koşullarına aykırı yapılaşmaların ortaya çıkmaya başlaması bu durumun önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Tüm bu gelişmelerin yanında; yine ekonomi ve yatırım alanındaki atılımlar ve savaş sonrası Balkanlar'dan gelen 500 bine yakın göçmen, "ucuz maliyetli konut" kavramının mimarlık terminolojisine girmesini sağlamıştır. Çok sayıda ucuz konut tasarımının hazırlandığı 1933'te kitlesel üretimin ekonomik yararları göz önüne serilmiştir. Bu girişimlere en iyi örnek, mimar Seyfettin (Seyfi) Arkan tarafından tasarlanan Ankara Evleri'dir. Yine, özellikle 1930'lu ve 40'lı yılların ilk yarısında ülkedeki sanayileşme hamlesinin yeni nüfus odaklarının oluşmasına neden olması, sanayi yatırımlarının gerçekleştiği kentlerde mülk konut ya da lojman konut üretiminin ağırlık kazanmaya başlamasına yol açmıştır. Mülk konut edindirmede konut kooperatifçiliği yeni bir üretim ve örgütlenme modeli olarak ağırlık kazanmıştır. Kooperatif yöntemiyle üretilen konutlar, özellikle Ankara'da yoğunlaşan memur kesiminin yükselen arsa fiyatlarına karşı güçlerini birleştirerek ve yeni finans araçlarını kullanarak mülk konut edinilebilmesi için, endüstrileşmiş ülkelerden devlet desteğiyle ithal edilen bir örgütlenme modelinin sonuçlarıdır. Bu toplu konutlar, bahçeli tek, ikiz ve sıra evlerden oluşan, düşük yoğunluklu ve bahçe-kent olarak adlandırılan yerleşme biçimine göre kurulmuştur. Ankara'daki Bahçelievler bu modelin en ilginç örneğidir. Aynı yıllarda bir başka toplu konut üretim modeli, sanayi tesisleriyle birlikte fabrikalarda çalışan nitelikli personel için tasarlanan lojman konutlardır. 1933'te Devlet Demiryolu için üretilen konutlar ya da 1946'da Paul Bonatz tarafından tasarlanan ve yine memur lojmanları olarak kullanılan Ankara Saraçoğlu

⁴ http://ankara.spo.org.tr/doc/ust_olcekli_planlama_sorunsali.doc

⁵ http://www.turkiyemillikoop.org.tr/konusmametni_leventiseri.htm

Mahallesi'ndeki konutlar dönemin, sosyal emeğe ve devlet hizmetine gösterilen hassasiyetinin bir göstergesidir (Tapan, 1996).

2.3.2 Yasal Düzenlemeler Sonucu Oluşan Kentsel Dönüşüm (1950-1990lar)

1950'li yılların sonundan 1990'lı yılların sonuna kadar devam etmiş olan ikinci kırılma dönemi, yabancı teknoloji ve sermaye ithalinin yoğun biçimde yaşanmaya başladığı bir dönemdir (Osman, 1998). Sanayileşmenin hız kazanması, sanayi stratejilerinin yeniden tanımlanması, ulaşım sistemlerinin ve araçlarının hızla biçim değiştirmesi ile ülkede önemli sosyo-ekonomik değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu sosyo-ekonomik değişimlerin yanı sıra politik alandaki tercihler, ülkenin hem yerleşme stratejilerini hem de konut üretim modellerini etkilemiştir.

Sanayileşmeyle birlikte kırsal alanlardan kentlere büyük bir iç göç başlamış; kentleşme olgusu tüm boyutlarıyla ülkenin temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Kırdan kente iş umuduyla göçen nüfusun konut ihtiyacının devlet eliyle karşılanamaması ve göçerlerin bu soruna kendilerince çözümler bulması ile özellikle büyük kentlerin çevrelerinde gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma çığ gibi büyümüş, konut açığı her yıl katlanarak artmıştır. Kırdan kente göçün giderek hızlanmasıyla bir gecede kondukları bu barınaklar, kent çeperlerinin ve plansız, özensiz konuşlanmış fabrikalara komşu hazine arazilerinin birer "gecekondu yerleşimi" haline gelmesine neden olmuştur (Ekinci, 2005).

Her alanda Batı'nın değerleriyle ilişkiler geliştiren Türkiye toplumu yeni bir yaşam kültürü oluşturmaya başlamıştır. Bu sosyolojik gerçek ülkede yeni bir konut kültürünün de yerleşmesine neden olmuş; bu kültür, kırsal alanda yaşama alışkanlıklarının terk edilmesini, ve bunun yerine kentlerde apartman yaşamının ağırlıklı olarak tercih edilmesine yol açmıştır (Tapan, 1996).

1950'li yıllardan sonra yaşanan hızlı kentleşme (!) süreci; bina talep artışını beraberinde getirmiş, bu durumun doğal sonucu olarak kentsel rantlar, arsa fiyatlarının sürekli ve hızlı biçimde artışına yol açmıştır. Arsa fiyatlarının yükselmesi, kentlerdeki artan nüfusun bina talebi, binayı yapacak olan müteahhitle arsa sahibinin ortak hareket etmesine yol açmış, bunun sonucunda da en genel tanımıyla "arsa karşılığı daire sözleşmesi" ortaya çıkmıştır. Bu sözleşme kapsamında bir çok bina inşa edilmiştir. Bu gelişmenin yanında yine 1950ler'in sonlarında, eski evlerin "daire karşılığında" yüklenicilere verilerek apartmanlara dönüştürülmesini başlatan "Kat Mülkiyeti Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla "arsa

payı" ile "mülkiyet" olguları ilişkilendirilmiştir. Arsa payı ile mülkiyetin ilişkilendirilmesi ise, kanun yürürlüğe girmeden önce gerçekleştirilmesi oldukça uzun bir prosedür gerektiren bazı işlerin ve işlemlerin hızlandırılarak kolaylıkla yapılmasına neden olmuştur. Öyle ki; bu kanunla tarihi pek çok kentin karakteri büyük bir hızla dönüştürülmüş, kısa bir zaman içinde tarihi yapıların pekçoğunun yerini çok katlı apartmanlar almıştır. Hızlı kentleşme olarak tanımlanan bu süreç; kentlileşememe, ikili toplumsal yapı gibi ağır sosyal sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. 1955–1960 yılları, özellikle İstanbul'da imar uğruna yapılan yanlışların şiddetle devam ettiği yıllardır. Bu yıllarda İstanbul'da yerleşik kent dokusuna önem verilmeden mevcut yollar genişletilmiş, bu yolların seviyeleri indirilmiş–kaldırılmış; yeni yollar açılmıştır. İstanbul kent içi ulaşımında oldukça önemli bir yeri olan tramvaylar da yine bu yıllar arasında kaldırılarak, tüm yollar otomobil trafiğine tahsis edilmiştir (Ergüvenç, 2007). 1960'lı yıllara gelindiğinde ise; 1950ler'den beri kentlerin kimyasını, çehresini değiştirmiş, dönüştürmüş olan gecekondu sorununa yönelik bir yasal düzenleme olan 775 sayılı "Gecekondu Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, gecekondu sorununa çözüm bulmak için oldukça önemli adımlar atılmıştır. 1966'da çıkarılan söz konusu kanun, o zamana kadar çıkarılan gecekondu aflarından çok farklı bir yaklaşım göstermiştir. Gecekondu tabirinin ilk kez kullanıldığı bu kanunla, o zamana kadar yapılan gecekondular af kapsamına alınmıştır. Yine bu kanunla gecekondu alanları; tasfiye, ıslah ve önleme bölgeleri olarak sınıflandırılmış, ıslah bölgelerinin iyileştirilmesi olanağı sağlanmıştır. Kanun, önleme bölgelerinde gecekondular için ayrı bir imar düzeninin olabildiğini kabul ederek yeni gecekondu yapımını önlemeyi amaçlamış, bu amaçla da, gecekondu fonları kurulmuştur. Bu uygulamalarla gecekondu alanlarının niteliğinde önemli iyileşmeler olmuşsa da yeni gecekondu yapımının önlenmesi mümkün olamamıştır. Bundan sonra da gecekondu, imar aflarının ardı arkası kesilmemiştir, her yeni afla yeni gecekondular yapılmasına adeta davetiye çıkarılmıştır. Her afla beraber "gecekondu" kavramı ilk ortaya çıktığı koşullardan ve görünümünden biraz daha sıyrılmış, ilk göç dalgasıyla ortaya çıktığı dönemdeki masumiyetini biraz daha yitirmiştir. Gecekondu olgusu nitelik değiştirerek varlığını sürdürürken, gecekonduların fiziki yapısı kadar gecekondularda yaşayanların kültürlerinde de önemli değişimler yaşanmıştır. İlk yıllarda kente yeni gelen kitleler marjinal konumda iken zamanla kentin olanaklarından yararlanma yollarını geliştirmişlerdir. İkinci ve üçüncü nesil gecekondulular (doğmuş), kentin kültüründen ve ekonomisinden pay almaya başlamışlardır (Şenyapılı, 1982). Böylelikle, "gecekondu" olgusu kentlerin en değerli parçalarına sızarak "barınak" niteliğinden tamamen uzaklaşmış; kazanç, rant unsuru haline gelmiştir (Ekinci, 1993). Bu kazancı ve rantı ellerinde tutanlar ise, kentlerin yeni zenginleri "gecekondu

ağaları" ve "gecekondu mafyası"dır. Bütün bu gelişmelerle kentler; ekonomik, fiziksel ve sosyal yönlerden büyük değişim ve dönüşümler yaşamışlardır.

Özetle bu dönem, amacın "planlı olarak dönüş(tür)mekten" çok, (siyasi ve maddi) rant elde etmek olduğu, anlık kararlar ve yasal düzenlemeler doğrultusunda şekillenmiş bir dönem olarak tanımlanabilir.

İşin içine siyasi çıkarlar ve rant kaygısı girdiğinden, karar verme ve yasama sürecinde, bu kararların uzun vadede ne gibi sorunları doğuracağı öngörülememiş (öngörülme istenmemiş)tir.

2.3.3 Planlamanın Bir Aracı Olarak Algılanan Kentsel Dönüşüm (1990 Sonrası)

Türkiye'nin 1980 sonrasında, ekonomide uygulanan politikalar açısından, temel bir değişim olarak nitelendirilen bir "serbestleşme" dönemine girmesinden, kent merkezleri büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu dönemle birlikte, küresel sermayeyi kendine çekme yarışına giren kentlerin merkezlerinde, fonksiyonlar açısından büyük değişimler yaşanmıştır (Şahin, 2003). Bunun yanında 50'li yıllarda başlayıp 80'lerin sonlarına kadar devam eden göç hareketliliğinin 90'lı yıllarda yavaşlaması ve nüfusun durağanlaşması, kentlere ilişkin tartışmalara farklı bir boyut kazandırmış ve yeni bazı kavramları gündeme getirmiştir (TMMOB-Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 2005). Önceki süreçte, çoğu zaman, kentlere yönelen nüfusu barındıracak yeni alanların imara açılması biçiminde algılanan ve anlık çözüm üretme doğrultusunda yapılan yasal düzenlemelerle yönlendirilen (!) kent planlama, bu gelişmelerle başka bir amaca hizmet eder hale gelmiş ve kentlerin eskiyen ve işlevini kaybeden bölgelerinin yeniden ele alınması yönünde bir değişim kaydetmiştir (TMMOB-Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 2005). Bu süreçte ortaya çıkan temel kavramlardan biri ise "kentsel dönüşüm" olmuştur. 2000'li yılların başında ise deprem riskinin yoğun biçimde tartışılır hale gelmesi ile "kentsel dönüşüm" bir zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştır. Artık kentler için bir kurtarıcı olarak görülen bu kavram, belediyelerin ve il özel idarelerinin hazırladığı "stratejik planlar"ın da temel hedefleri arasında yer almaktadır. 2000'li yıllarla birlikte ülke gündeminde yoğun bir biçimde tartışılmaya başlanan kavramın uygulamalarına ise bugün neredeyse her kentte rastlamak mümkündür.

Akademik çevrelerce, "kentsel dönüşüm"ün planlamanın bir aracı olduğu; katılım, liderlik gibi olguların kentsel dönüşümün oldukça önemli bir parçası olduğu ve bu dönüşümün yalnızca mekansal boyutta değil, sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutlarda da

gerçekleştirilmesi gerektiği sık sık vurgulansa da uygulamalarda henüz bu tür yaklaşımları görebilmek pek mümkün değildir. Bugün kentsel dönüşümün, uygulayıcılar tarafından belirli bölgeler özelinde, yasadışı yapılaşma alanlarının yasallaştırılması, imar haklarının arttırılması ve bu doğrultuda kentsel dinamiklerin harekete geçirilmesi biçiminde algılanması, sürece ilişkin önemli bir yanılgıdır. Bu anlayış içerisinde, mevcut imar haklarının arttırılması (dolayısıyla yoğunluk arttırılması) ile kentsel yapının dönüşüme zorlanması, ortaya çıkan fiziksel çevrelerin, mekansal ve sosyal açıdan ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmasını kaçınılmaz hale getirmektedir (TMMOB-Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 2005).

3. İNGİLTERE’DE DEVLET YAPISI, YÖNETİM GELENEKLERİ ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI

Bu bölümün temel amacı, İngiltere’de benimsenmiş olan devlet yapısı ve yönetim sisteminin “kentsel dönüşüm” algısı üzerindeki etkisini çözümlmek ve bir örnek olay incelemesiyle; İngiltere genelindeki "kentsel dönüşüm" sürecini, bu süreçte yer alan aktörleri, aktörlerin rollerini ve birbirleriyle ilişkilerini irdelemektir.

Bu kapsamda öncelikle, İngiltere ve İngiltere’nin bağlı olduğu Birleşik Krallık’a ilişkin genel bilgiler verilmekte, tarihsel süreçle ilgili veriler değerlendirilmektedir. İkinci olarak; merkezi düzey olarak Birleşik Krallık yönetim yapılanması, yerel düzey olarak ise; İngiltere’de hizmet vermekte olan yönetim birimleri ve bu birimlerin birbirleriyle ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmektedir. Son olarak ise; İngiltere’nin dokuz bölge yönetiminden biri olan Kuzeybatı Bölgesi’nde yer alan Liverpool kentinin merkezinde uygulamaları devam eden dönüşüm projeleri ve projede görev almış olan aktörler incelenmektedir.

3.1 Birleşik Krallık

3.1.1 Genel Bilgiler

Birleşik Krallık, Büyük Britanya⁶ adası ülkeleri (İngiltere, Galler ve İskoçya) ile İrlanda Adası’nda yer alan Kuzey İrlanda’dan oluşmaktadır (Harita 3.1).

Wight Adası (İngiltere’nin güneyinde), Lundy (Devon ve Galler arasında), Scilly Adaları (İngiltere’nin güneyinde), Anglesey (Galler’in kuzeybatısında) ve İskoçya yakınlarındaki Hebrid Adaları, Orkney Adaları ve Shetland Adaları da Krallık’a ait adalardır (AnaBritannica, 1987). Man Adası ve Manş Adaları (Jersey, Guernsey, Alderney ve Sark adaları) ise; coğrafi olarak Krallık’a bağlı olsa da, resmi açıdan özel statüleri vardır ve yine resmi olarak Krallık’ın parçası sayılmazlar, ancak ona bağımlıdırlar (Dependencies of the Crown). Bu adalar Avrupa Birliği’ne de dahil değildirler (AnaBritannica, 1987).

Kuzey-güney doğrultusunda uzun bir ada olan Büyük Britanya’nın batı kesimi genellikle dağlıktır. Ancak yükseklikler fazla değildir. Bütün ada hafif tepelerle düzlükler halinde

---

⁶ Büyük Britanya ya da Britanya, İrlanda Adası’nın doğusunda yer alan, üzerinde İngiltere, Galler ve İskoçya’nın bulunduğu Birleşik Krallığa bağlı adadır.

uzayan çayır ve ağaçlıklarla kaplı yeşil bir ülkedir. İklim batıdan gelen okyanus etkisiyle yumuşak ve nemlidir. Mevsimler arası sıcaklık farkı da çok azdır. Adanın en geniş yeri 130 km'yi geçmediği için ırmaklar kısadır. En önemli ırmaklar Thames, Trent, Mersey, Eden, Severn'dir (AnaBritannica, 1987). En önemli kentler ise; Birmingham, Londra, Manchester, Liverpool, Edinburgh'tur.

Harita 3.1 Birleşik Krallık'ı oluşturan Britanya Adası ülkeleri; İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda Adası'nda yer alan Kuzey İrlanda

Kaynak: http://www.cactuslanguage.com/images/maps/newmaps/gifs/UK_new3.gif

3.1.2 Tarihsel Süreç İçinde Birleşik Krallık

Britanya'nın bir araya gelişinin tarihi 7. yüzyıla, Kelt ve Roma etkisinin Anglosakson kültürünü bastırmaya başladığı ve sonunda da üstün geldiği döneme dek uzanmaktadır. Sık tekrarlanan Viking akınlarından sonra 1066'daki Hasting Savaşı'nda Normanlar'ın galip gelmesini takip eden yüzyıllarda Normanlar ile Anglosaksonlar kaynaşarak İngiliz ulusunu oluşturmuşlardır. Sonraki 400 yıl boyunca İngiliz kralları Avrupa'ya akınlar düzenlemiş, ancak bu akınlarla kazanmış oldukları toprakları zaman içinde kaybetmişlerdir. Sonuçta İskoçya ve Galler'in İngiliz üstünlüğünü kabul etmesi ile birlikte, Britanya'nın ilerideki ticari başarısının temelleri atılmıştır. 16. yüzyılda (1. Elizabeth döneminde) İngiliz denizciler, özellikle İspanyollara karşı savaşılarak bütün dünyaya yayılmıştır. 1588'de İspanya'nın yenilmesiyle de Britanya, en büyük deniz gücü haline gelmiştir. Sonraki dönemlerde (özellikle Stuart döneminde), adada bir yığın iç çatışma, 1641'de ise bir iç savaş yaşanmıştır. 1707'de "Birlik Yasası" ile bütün ada birleşmiş ve temsilci hükümetin temelleri atılmıştır. Ada içinde artan güven, deniz gücünün büyümesine, bu durum da denizaşırı ülkelerde zenginlik arayışının kolaylaşmasına neden olmuştur. 1815'te Napolyon Savaşları sona erdiğinde Britanya, dünyadaki en önemli ticaret ülkesi haline gelmiştir. Endüstrileşmenin sunduğu fırsatların da oldukça iyi değerlendiren Britanya, 19 yüzyılın sonlarına doğru tüm dünyaya yayılmış büyük bir imparatorluk niteliği kazanmıştır. İki dünya savaşında da lider rol oynayan ülke, Avrupa ve Birleşik Devletler'in rekabeti ile, 1945'ten sonra eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise artık, İngiliz Uluslar Topluluğu'ndaki kolonilerin neredeyse tamamı bağımsızlıklarını kazanmışlardır (Büyük Britanya – Görsel Gezi Rehberleri 16, 2001).

3.1.3 Kırsal ve Kentsel Yerleşim Karakteristiği

Britanya'da insan-toprak ilişkisinin 18. yüzyıl sonlarında en sıkı düzeye eriştiği söylenebilir. Bu dönemde iletişim; İskoçya, İngiltere, Galler ve İrlanda'daki toplulukları birliğe yöneltecek kadar ilerlemiş, ancak yerel ve ulusal bağlardan kopmayı sağlayacak ölçüde gelişmemiştir. Günümüzde yaşam biçimi ile ulusal dil ve lehçelerin belirlediği bölgesel özellikler eskisi kadar güçlü olmasa da sürmektedir (AnaBritannica, 1987).

Birleşik Krallık'taki yerleşim biçimi ve dokusunun çeşitliliği, coğrafi farklılıkların yanı sıra yüzyıllar boyunca kara Avrupa'sından gelen yerleşme, fetih ya da göç dalgalarının sonucudur. Toplu birimler halinde yaşamının getirdiği toplumsal ve ekonomik üstünlüklerin yanında

“ayrı” yaşama isteğinin de güçlü olması, birçok yerde dağınık ve toplu yerleşimlerin oluşturduğu karşıtlıklara yol açmıştır. Örneğin, “highlands” olarak adlandırılan yüksek bölgelerin büyük kesiminde, seyrek köy ve küçük kasabaları çevreleyen çiftlikler ile küçük ev topluluklarına dayalı yerleşim düzeni hala yaygındır. Bazı yerlerde ise toplu yerleşime köklü geçişler görülmüştür. Galler’de ortaçağ sonlarında feodal bağların gevşemesi ile birkaç evlik köylerin tamamen yok olması da bu duruma bir örnektir. Birçok bakımdan dünyanın en kentleşmiş ülkelerinden biri olarak kabul edilen Britanya’da kentler, yaşam biçiminin bir ifadesi olmanın yanında ülke coğrafyasının da belirleyici birer ögesidir. İlk sanayileşme yıllarında başlayan yoğun kentleşme, günümüzde hizmet sektöründe çalışanların sürekli artması nedeniyle hızını sürdürmektedir. 1987 yılı verilerine göre, her 10 Birleşik Krallık vatandaşından 9’u kentlerde, bunların da 4’ü sekiz konürbasyondan⁷ (bitişik kentler kümesi) birinde yaşamaktadır. Ülkenin başkenti, en büyük limanı, sanayi ve iş merkezi olan Londra Metropolitan Alanı bu konürbasyonların başında gelmektedir. Bunun yanında büyük kömür havzalarının hemen hepsinin yakınlarında konürbasyonlar kurulmuştur. Leeds ve Bradford çevresinde toplanmış olan West Yorkshire kentler kümesi, İskoçya nüfusunun üçte birini barındıran Central Clydeside, Lancaster Kömür havzası ile önemli bir ekonomik bağ kurmuş olan Merseyside ve Kuzey İrlanda’da bulunan Belfast önemli konürbasyonlar arasında yer almaktadır. Bu önemli metropollerin yanı sıra birçoğu kıyılarda yer alan pek çok küçük kentsel kompleks ve büyük kent de bulunmaktadır. Yoğun kentleşmenin önemli çevresel sorunlara neden olmasıyla yakıt kullanımına ilişkin çeşitli önlemler alınmıştır. Bu şekilde hava kirliliğinin önüne belli oranlarda geçilebilmişse de, akarsuların kirlenmesi hala önemli sorunlar arasındadır (AnaBritannica, 1987).

3.1.4 Yönetim Biçimi

Birleşik Krallık’ın yönetim biçimi, parlamenter monarşi; resmi devlet başkanı ise kral ya da kraliçedir. Monarşi⁸, siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejimdir (TDK Sözlüğü, 1988). Bir monarşiyi diğer yönetim biçimlerinden ayıran en önemli özellik, devlet başkanının bu yetkiyi yaşamı boyunca elinde

⁷ 1987 yılı verilerine göre "konürbasyon" olarak belirlenmiş bölgeler, günümüz İngiltere’sinin bölgesel yönetim sınırlarının (bölgesel kalkınma ajanslarının yetki sınırlarının) oluşmasında büyük ölçüde belirleyici olmuştur.

⁸ “Monarşi” sözcüğü dilimize Fransızca “monarchie” kelimesinden girmiştir. Monarchie kelimesi ise Yunanca “tek şef” anlamına gelen “monos archein” kelimelerinden türemiştir. Sözcük, etimolojik olarak, “tek kişinin yönetimi” anlamına gelmektedir.

bulundurmasıdır.

Birçok ülkede toplumsal ve siyasal gelişim, özellikle 18. yüzyıl sonlarında, “meşrutî” adı verilen yeni bir tür monarşinin doğmasına yol açmıştır.⁹

Hollanda, Danimarka, İngiltere, İsveç ve Belçika'da durum böyledir. Avrupa'da mutlakiyetçi kraliyet rejiminden parlamenterizme geçiş, İngiltere'de başlamıştır. Kıran kırana geçen siyasi mücadelenin sonucunda İngiliz soyluların, 1215 yılında Kral John'a “Magna Carta”¹⁰ adı verilen bir fermanı kabul ettirmesi ile, parlamento yönetimi kurulmuştur.

11. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar parlamenter sistem bazen işletilerek bazen askıya alınarak gelinmiş, 17. yüzyıl ise; mutlakiyetçilerle özgürlükçü hareketlerin mücadelesine sahne olmuştur.¹¹

1689 yılında İngiliz Parlamentosu'nun Haklar Kanu'nu (Bill of Rights) yayınlamasıyla, egemenlik parlamentonun denetimine geçmiştir. Bu kanuna göre¹²;

- Parlamento seçimleri serbestçe yapılabilecektir.
- Parlamento üyeleri tam bir ifade özgürlüğüne sahip olacaktır.
- Parlamentonun kabul ettiği kanunlar kral dahil herkesi bağlayacaktır.
- Parlamentonun izni alınmadan asker ve vergi toplanamayacaktır.

Bu bildiri ile parlamenter demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeler Avrupa'da ve tüm

---

⁹ Bu monarşi tipinde hükümdarın yetkileri, yazılı bir Anayasa ile tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır. Bu monarşi çoğu zaman “parlamenter”dir ve demokrasiye yakın nitelikler taşıyabilir. Öyle ki; kral devletin simgesi olarak kalır, ancak yürütme yetkisini hükümete bırakır; hükümet de halk tarafından seçilmiş bir millet meclisinin kararlarına uymaya zorunludur.

¹⁰ Kralın bazı yetkilerinden feragat etmesini, kanunlara uygun davranmasını ve hukukun kralın arzu ve isteklerinden daha üstün olduğunu kabul etmesini zorunlu kılan ve günümüzdeki anayasal düzene ulaşana kadar yaşanan tarihi sürecin en önemli basamaklarından birisi olan bu belgeye göre: kral halkın onayını almadan vergi toplayamayacak, kanuni dayanağı olmadan kimse tutuklanamayacak, hapis ve sürgün edilemeyecek, ülkeye giriş ve çıkış serbest olacak, ve tam ticaret serbestisi tanınacaktır.

(<http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/basics.html>)

¹¹ Kral I. Charles'ın parlamentoya danışmadan İspanya ve Fransa'ya savaş ilan etmesi ve bu savaşların maliyetini karşılayabilmek için vergileri artırması üzerine, İngiliz Parlamentosu 1628 yılında Haklar Bildirisi (Petition of Rights) adı verilen belgeyi yayınlamıştır. Bu bildiride; kralın yetkileri sınırlanarak hukuksal süreçten geçmeden kralın kimseyi suçlayamayacağı, cezalandıramayacağı ve orduyu halka karşı kullanamayacağı belirtilmektedir. Kral, bu belgeye tepki olarak parlamentoyu dağıtmış ancak, vergi izni alabilmek için 1640 yılında parlamentoyu tekrar toplanmaya çağırarak zorunda kalmıştır.

(http://www.billofrightsinstitute.org/pdf/borday/bory_u1_11.pdf)

¹² <http://www.royalinsight.gov.uk/output/Page100.asp>

dünyada ilk önce İngiltere'de uygulanmıştır. İngiltere'deki parlamenter rejime “Westminster Modeli” adı da verilmektedir. İngiltere’de uygulanan bu modelde yasama erki halkın temsilcilerinin oluşturduğu yasama organında vücut bulur. Bu erk başka hiçbir kurum tarafından paylaşılamaz. Üstelik, serbest ve hakça seçimlerle temsilcilikleri tescil olunmuş bulunan milletvekilleri halk adına siyasal karar alma yetkisine meşru olarak sahip olan tek heyettir. Çünkü, egemen olan iradeyi temsil yetkisi meşru olarak tescil edilmiş olanlar bu milletvekilleri'dir. Halk (seçmenler) bu gücü onlara seçtikleri yasal süre boyunca kullanmak üzere devir ve teslim ettiğini seçim işlemiyle tescil etmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, halkın (seçmenin) temsilcisi konumunda bulunan parlamento (uygulamada alt-meclis konumundaki Avam Kamarası üyeleri) her türlü konuda meşru otoriteye dayalı karar alma yetkisine sahiptirler.

3.1.5 Yönetim Birimlerinin Yapılanması, Birim İçi ve Birimler Arası İlişkiler

Birleşik Krallık olarak nitelendirilen ülkeler topluluğu her biri farklı gelenek ve mahalli idare yapısına sahip ülkelere oluşmasına rağmen krallık, anayasal monarşi ve parlamenter demokrasi ile yönetilen, merkezi yönetimin baskın olduğu bir devlettir. Çalışmanın bu bölümünde, merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları organizasyon şemaları ve kurumlar arası ilişkiler detaylı bir biçimde incelenmektedir.

3.1.5.1 Merkezi Yönetim

Başbakan, Kabine, Kabine Alt Komisyonları'nın yanında bakanlıklar içindeki formel oluşumlar ile birim içi komiteler “merkezi yönetim” ana birimleri olarak kabul edilmektedir (Uzun, 2003b).¹³

Başbakanın sistem içindeki ağırlığı ve Kabine üzerindeki etkinliği; politika geliştirme, hükümet işlerinin yönetimi ve koordinasyonu konularında kendini baskın bir biçimde hissettirmektedir. Başbakan, pek çok konu ile ilgili olarak “seçici” ve “nihai karar verici” pozisyonundadır. Başbakanı asıl güçlü kılan durum ise; bakanları atama ve azletme yetkisinin tamamen kendinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bakanlar Kurulu (Kabine) üyelerinin

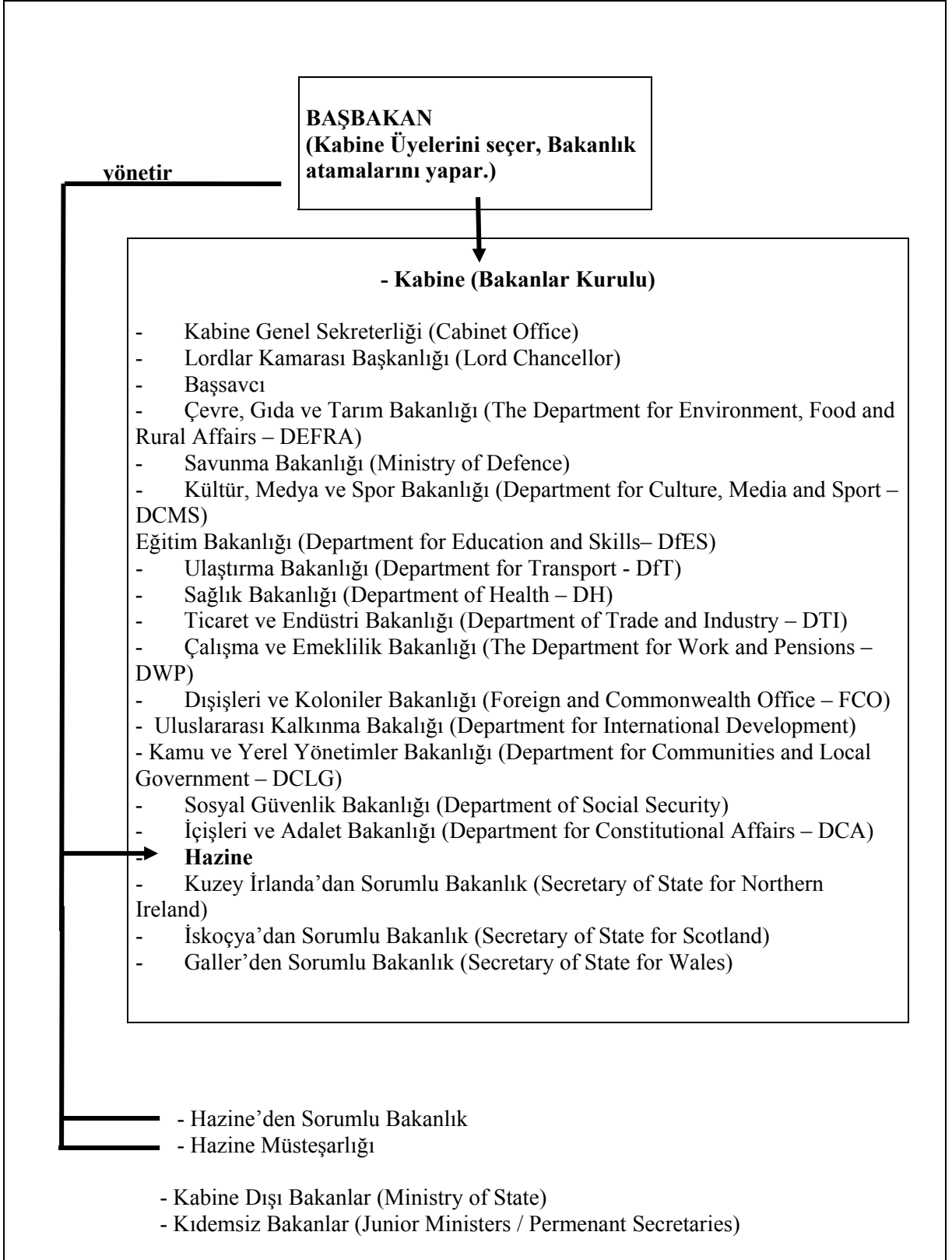
---

¹³ Ayrıca merkezi yönetime ilişkin kurumsal ağlara, koordinatör kurumlar olarak kabul edilen Kabine Genel Sekreterliği (Cabinet Office), Hazine, Hukuk Danışmanları ve İstihbarat ve Güvenlik Birimleri de dahil edilmiştir.

seçilmesi tamamen Başbakan'a ait bir yetkidir (Şekil 3.1). Kabine üyesi bakan sayısı her zaman aynı olmamakla birlikte 1946 yılından günümüze kadar 16-23 arasında bir sayı sağlanmıştır. "Geleneksel" olarak kabineye dahil olan bakanlar (ve birim temsilcileri) şunlardır (Uzun, 2003b);

- Lordlar Kamarası Başkanı (Lord Chancellor),
- Başsavcı,
- İçişleri Bakanı (Home Secretary),
- Dışişleri Bakanı (Foreign Secretary),
- Savunma Bakanı (Secretary of State for Defence),
- Ticaret ve Endüstri Bakanı (Secretary of State for Trade and Industry),
- Eğitim Bakanı (Secretary of State for Education),
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı (Secretary of State for Employment and Social Security),
- İskoçya İşlerinden Sorumlu Bakan (Secretary of State for Scotland),
- Galler İşlerinden Sorumlu Bakan (Secretary of State for Wales),
- Kuzey İrlanda İşlerinden Sorumlu Bakan (Secretary of State for Northern Ireland).

Diğer kabine üyeleri ise dönem dönem değişiklik göstermektedir. Sistemde, Kabine üyesi olmadığı halde kabine toplantılarına katılan bakanlar olduğu gibi, Kabine Dışı Bakanlar (Ministry of State), Kıdemsiz Bakanlar (Junior Ministers–Permanent Secretaries) gibi bir sınıflandırma da söz konusudur. Günümüzde, Beş Yıldızlı Bakanlıklar olarak belirtilen temel hizmet birimlerinin başında mutlaka Kabine Üyesi Bakanlar'ın bulunması gerekmektedir (Jordan, 1994). Ancak "Hazine" ile ilgili olarak istisnai bir durum söz konusudur. Hazine, resmi olarak Başbakan tarafından yönetilmektedir ancak, Hazine'den Sorumlu Bakan (Chancellor of The Exchequer) ve Hazine Müsteşarı (Chief Secretary of The Treasury) da bu konuda büyük sorumluluklar üstlenmektedirler. Kabine'nin asli üyesi olmayan bu iki yetkili, tüm Kabine toplantılarına dışarıdan katılmaktadır (Uzun, 2003b)(Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Birleşik Krallık “merkezi yönetim” birimleri, birimler arası ilişkiler ve kabine üyeleri

Birleşik Krallık yönetim geleneğini kısaca özetlemek gerekirse; "uygulanacak kamu politikalarından etkilenecek birey ve menfaat gruplarına önceden danışarak politikalarını belirlemesi açısından oldukça demokratik; devlet-birey ilişkilerinde ikili görüşme ve tartışmaların gizliliğine verdiği önem açısından güven verici, kamu politikalarının uygulanmasında gösterdiği direnç ve muhtemel güçlükleri en aza indirmeye verdiği önem ile katılımcı ve uzlaşmacı mekanizmaları içermesi açısından yönetimde istikrar sağlayıcı" olması (Birch ve Holliday, 1996) en temel olumlu özelliklerdir.

Bu olumlu özelliklerin yanında, sistemin hükümet politikaları ile doğrudan ilgili olmayan sorunların çözümünde belli bir ölçüde direnç gösterdiği, resmi dairelerde geçerli olan Gizlilik Yasası (The Official Secrets Act)'nın Avrupa'daki benzerlerine göre çok daha sınırlayıcı olduğu yönünde çeşitli eleştiriler de söz konusudur (Uzun, 2003b).

3.1.5.2 Yerel Yönetimler

Birleşik Krallık'ta merkezi idarenin yanında, yerel seviyede örgütlenmiş birimler de bulunmaktadır. Bu yerel birimlerin yapısının değişik tarihlerde önemli reformlara uğradığı görülmektedir.

Sanayi devrimi ve hızlı kentleşme ile birlikte toplumsal hizmetlere duyulan ihtiyacın artmasıyla 19. yy'da yerel yönetimler oldukça karmaşık bir yapıya bürünmüşlerdir. Bunun nedeni Parlamento'nun sorunlara geçici tedbirlerle el atmasıdır. Zamanla yerel yönetimler alanında reform yapılması zorunlu hale gelmiş, 1884 ve 1894 tarihli yerel yönetim yasaları çıkartılmıştır. 1894 tarihli Yerel Yönetimler Kanunu (Local Government Act) ile 1972 yılına kadar geçerli olan "yerel yönetim sistemi" yapılandırılmıştır (Ulusoy ve Vural, 2002). Yine bu kanun ile "kırsal alanlar" ve "kentsel alanlar" için iki ayrı sistem geliştirilmiş, kırsal alanların yönetimine ilişkin önemli reformlar yapılmıştır. Ayrıca, sivil bir oluşum olan mahalli idareler (civil parish) de bu kanun ile tanınmıştır.¹⁴

1940'lardan günümüze kadar İngiliz yerel yönetim birimlerinin yetki ve görevlerinde azalma olmamış, özerklikleri sürekli olarak artırılmıştır. Bunun yanında gaz, elektrik gibi hizmetler özel statülü yönetim kuruluşlarına bırakılmıştır. Bu süreci hızlandıran en önemli etken merkezi yardımların artması nedeniyle mali bağımsızlığın azalmasıdır. Sonuçta ikinci dünya

¹⁴ <http://www.somerset.gov.uk/somerset/council/structure/levels/>

savaşı sonrasında sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanında bakanlıklar kanalıyla merkezi müdahale artmıştır. Dolayısıyla parlamento desteğini alabilen bir hükümet Britanya’da yerel yönetimler üzerinde güçlü bir kontrol mekanizmasına sahip olma imkanı elde etmiştir. Bunun yanı sıra bazı hizmet alanlarında özerk kuruluşlar (sağlık gibi) ülke ve bölgeler bazında teşkilatlanmıştır. Ayrıca özerk nitelikli yarı kamusal kuruluşlar da bazı hizmetlerin yürütülmesinde söz sahibidir. Su sağlanması ve dağıtımı gibi Bazı hizmet alanları ise tamamen özelleştirilmiştir (Ulusoy ve Vural, 2002).

Günümüzde Birleşik Krallık’ta seçilmiş yerel yönetimlerin ana fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir (Leach ve Stewart (1992)’den aktaran Uzun, 2003b);

- Hizmet Sunumu: Her bir yerel hizmetin planlanması, bütçelendirilmesi ve doğrudan veya dolaylı sunumunun sağlanması.
- Düzenleyici Fonksiyon: Kişilerin ve ticari kuruluşların ekonomik faaliyetlerinin kamu menfaatleri doğrultusunda düzenlenmesi, bunların mal ve hizmet sunumlarının standartlara bağlanması ve faaliyetlerinin kural ve prosedürlere uygun yürütülmesinin sağlanması. Ruhsat vermek, denetlemek ve kayıt altına almak gibi işlemler.
- Stratejik Planlama: Kurum içi ve dışı organizasyonların hizmet alanları veya kurumlar üstü konulara ilişkin yerel faaliyetlerini etkileyebilmek için uzun vadeli bir planlama anlayışının geliştirilmesi.
- Teşvik ve Kolaylaştırma: Bir kısım (özel sektör veya gönüllü kuruluş) organizasyonların veya şirketlerin yerel halkın menfaatine olacak faaliyetlere ikna ve teşvik edilmesi ve onların bu faaliyetlerinde gerekli kolaylıkların sağlanması.

Birleşik Krallık bünyesinde bulunan 4 ayrı bölümün (İngiltere Bölümü, İskoçya Bölümü, Galler Bölümü, Kuzey İrlanda Bölümü) herbiri bir diğerinden farklı bir yerel yönetim sistemini benimsemiştir. Galler ve İskoçya’da “merkezi yönetimin” rehberliğinde oluşturmuş “üniter/birleşik yerel yönetim (unitary authorities)” sistemi benimsenmiştir. Ayrıca Galler’de “parish” olarak adlandırılan mahalli idarelere benzer sivil birimler de yerel yönetim sistemi içinde yer almaktadırlar. Bu birimler Galler’de “communities” olarak adlandırılmaktadırlar.

İngiltere’nin benimsediği yerel yönetim sistemi diğerlerinden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu konu çalışmanın sonraki alt bölümlerinde, “İngiltere” başlığı altında daha detaylı

olarak incelenecektir.

3.2 İngiltere

3.2.1 Genel Bilgiler

İngiltere, Batı Avrupa'da bulunan Büyük Britanya Adası'ndaki Birleşik Krallığa bağlı devlettir.

Oldukça kalabalık bir ülke olan İngiltere'de (km² başına 377 kişi), nüfus özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda oldukça artmış, ülke bu nüfusu besleyemediği için halkın bir bölümü Amerika'ya göç etmiştir. Ülkede %2'ye varan yoğunlukta yabancı bulunmaktadır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgelerin elden çıkması ve ekonomik bunalımın büyümesi sonucunda İngilizler ile azınlıklar arasında boyutları çatışmalara varan bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Nüfus dağılışı oldukça dengesizdir. Dağlık kesimler hemen hemen ıssız gibidir. Tarım bölgeleri buralara oranla kalabalıktır. Nüfusun büyük çoğunluğu sanayi merkezi olan kentlerde toplanmış durumdadır (kentleşme oranı %90). Bu durumuyla İngiltere dünyada kentleşme oranı en yüksek ülkedir. Nüfusun %40'ı, yüzölçümü ülkenin %4'ü kadar olan bir alanda yaşamaktadır (AnaBritannica, 1987).

Endüstri devrimini Avrupa'da ilk gerçekleştirmiş ülke olan İngiltere günümüzde, Avrupa Birliği'nin bir üyesi olarak 370 milyondan fazla tüketicisi olan, dünyanın en büyük ticaret birliğinin bir parçası konumundadır. Ancak İngiltere kendi başına da oldukça büyük bir pazardır. 2003 yılı verilerine göre; 1.666 milyar \$'lık bir milli gelire sahip olması ve dünyada doğrudan yabancı yatırımlara ev sahipliğinde ikinci sırada yer alması, AB ve OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) seviyelerinin altında bir işsizlik oranı sergilemesi de bu durumun açık bir ifadesidir. Mal ihracatında dünyada beşinci, hizmet ihracatında ise ikinci sırada gelen İngiltere, vergi ortamı açısından yabancı yatırımcılar için de oldukça cazip koşullar sunmakta ve bilgiye dayalı ekonomi olma yolunda yoğun girişimlerini sürdürmektedir. Çoğu gelişmiş ülkede olduğu gibi İngiltere'de de, imalatın ülke ekonomisindeki payı hizmetler sektörüne oranla azalmıştır. Ancak İngiltere'deki düşüş diğer sanayileşmiş ülkelere kıyasla daha belirgin durumda olup; üretim bugün milli gelirin 1/5'inden daha azdır. Finans ve ticari hizmetler sektörü bir bütün olarak milli gelirin 1/5'ini sağlamaktadır. Ülkede, iletişim sektörü de hızla gelişmektedir ancak sektördeki fiyatlar

üretkenliğin hızlı artışı nedeniyle düşmektedir.¹⁵

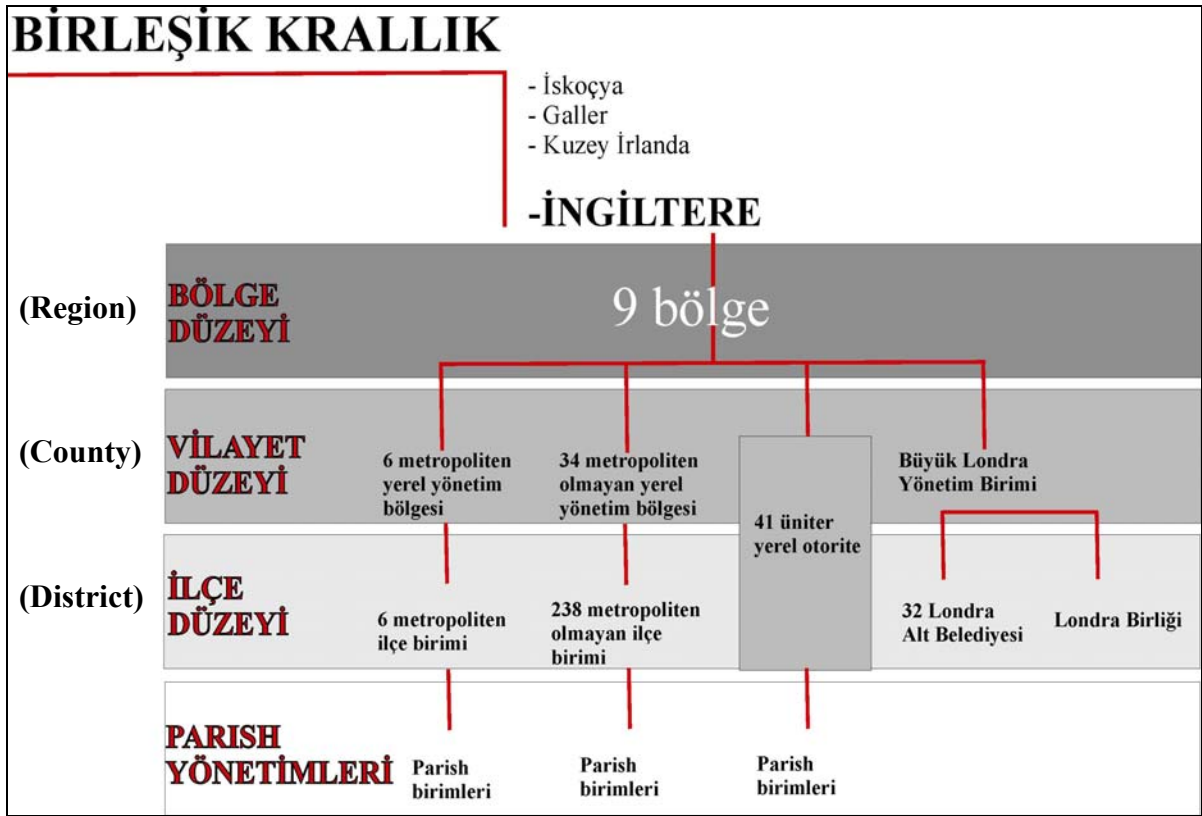
3.2.2 Yönetim Biçimi

3.2.2.1 İngiltere’de Yerel Yönetim Sistemi

Buradaki en üst düzey yerel yönetim birimi, “bölge (region)”dir (Şekil 3.2). “Bölge”den alt seviyelerdeki yerel yönetim birimleri ise oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. 1990’lı yıllarda “üniter/birleşik yerel otorite (unitary authorities)” kavramının benimsenmesi ile bölge sonrası düzeylerin sayısı önemli ölçüde azaltılmış, bu şekilde yetki karmaşası belli bir ölçüde giderilmeye çalışılmıştır. Günümüz İngiltere’inde 41 adet “üniter/birleşik yerel otorite (unitary authorities)” görevini sürdürmektedir. Bunun yanında yine aynı düzeyde, 6 “metropoliten yerel yönetim bölgesi (metropolitan county)”, 34 “metropoliten olmayan yerel yönetim bölgesi (non-metropolitan county)” ve bir de “Büyük Londra (Greater London)” olarak adlandırılan özel yerel hizmet birimi bulunmaktadır. Kısaca; “county level (vilayet düzeyi)” olarak adlandırılan bu düzeyde toplam 82 adet yerel yönetim birimi hizmet vermektedir (Şekil 3.2). Vilayet düzeyinden bir alt düzeyde yetki sahibi olan birimlerin tamamı ise, “district level (ilçe düzeyi)” olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde İngiltere’de hizmet vermekte olan toplam 318 birim bulunmaktadır. Bu 318 birimin 47’sini üniter otorite ve metropoliten yerel yönetim bölgesinin altında görev yapmakta olan metropoliten ilçe meclisleri (metropolitan district) oluşturmaktadır (Harita 3.2). Bunun yanında, metropoliten olmayan yerel yönetim düzeyinin altında hizmet vermekte olan 238 adet metropoliten olmayan ilçe meclisi (non-metropolitan district) ile Büyük Londra biriminin altında hizmet veren 32 adet Londra Alt Belediyesi (London Boroughs) ve bir de Londra Birliği (City of London) adı verilen birim ilçe düzeyi birimlerindedir (Şekil 3.2).

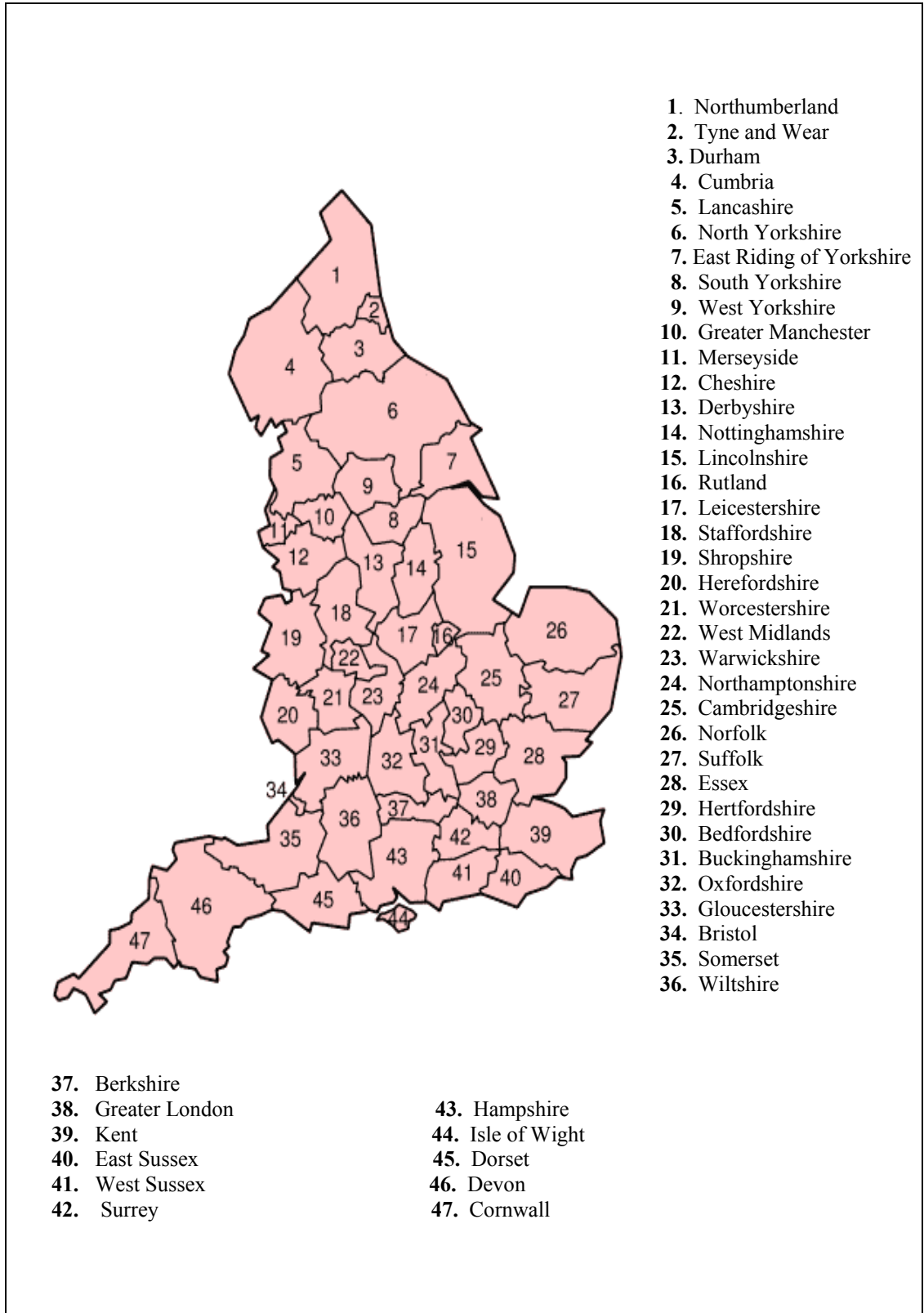
¹⁵ <http://www.btso.org.tr/databank/countryreport/ingiltere.pdf>

Şekil 3.2 Birleşik Krallık – İngiltere’de Yerel Yönetim düzeyleri

Kaynak:http://en.wikipedia.org/wiki/Image:England_administrative_divisions_since_1995.svg

Harita 3.2 Birleşik Krallık – İngiltere’de hizmet vermekte olan “üniter yerel otorite” ve “metropolitan yerel yönetim” bölgeleri sınırları

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Ceremonial_counties_of_England

Yerel birimlerin kademelenmesindeki temel ölçüt nüfustur. İkinci yerel yönetim basamağını oluşturan “county (vilayet)”lerin ortalama nüfusu yarım milyon üzerindedir. Üçüncü basamağı oluşturan “district (ilçe)”ler de ise nüfus ortalama olarak yüz bin civarındadır. Her iki yerel yönetim sistemi de seçimle işbaşına gelen bir meclise sahiptir ve bu meclis yerel biriminin karar organıdır (Ulusoy ve Vural, 2002).

1990’lı yıllarda yapılan yerel yönetim reformu ile bu birimlerin sayısı büyük ölçüde azaltılmışsa da büyük şehir yönetimlerinin dışında bir yapı olan ve daha alt düzeylerde hizmet veren “parish yönetimleri”nden yaklaşık 10.000 kadarı koruma altına alınmıştır. Bu “parish”lerden 8000 kadarının seçilmiş meclisleri vardır. Seçmen sayısı 200’e kadar olan “parish”lerin meclisleri yoksa da bunlar bütün seçmenlerin katılımı ile “parish toplantıları” yapabilmektedirler. Bu birimler cadde yönetimi gibi çok kısıtlı alanlarda yetki sahibi olmalarına rağmen, yerel kamu örgütleri ile ilişkilerde baskı grubu fonksiyonu görmektedirler (Uzun, 2003b).

Yerel yönetim birimlerinin hizmet alanları detaylı olarak incelendiğinde; geçmişten günümüze birtakım değişimler yaşandığını görebilmek mümkündür. Birimler geçmişte geleneksel olarak bir çok kamu hizmetini sunmuşlardır. Bu hizmetlerin içerisinde zaman zaman elektrik ve gaz dağıtımı, ortaöğretim ve yükseköğretim hizmetleri ve içme suyu gibi hizmetler de olmuştur. Ancak günümüzde yerel yönetimler bir çok alanda yetki ve sorumluluk erozyonuna uğramışlardır. Yerel Yönetimler bugün geçmişteki bir çok yetki ve sorumluluklarını (sağlık, güvenlik vb.), yöneticileri atamayla gelmiş, yerel ve bölgesel düzeyde örgütlenmiş bazı ajanslar ve “quango” statüsündeki kamu örgütleriyle paylaşma durumundadırlar. Dolayısıyla organları seçimle iş başına gelmiş yerel yönetimler, yerel düzeyde hizmet sunan karmaşık yapıları bir çok kamu örgütünden sadece bir tanesi durumundadırlar. Yerel düzeydeki bu karmaşık yapıları hizmet sunumunu tanımlamak için günümüzde artık “yerel yönetişim” kavramı kullanılmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak bir çalışmada Loughlin; “önemli bazı kamu hizmetleri yerel yönetimlerin sorumluluğundan alınarak doğrudan merkezi yönetim tarafından finanse edilen ajanslara aktarıldı” (Loughlin, 1996) tespitinde bulunmaktadır.

Daha açık bir ifade ile, geçmişte yerel hizmetlerin sunumunda tek söz sahibi olan yerel yönetimlerin, yerel "quango"ların artması ve özel sektör ve gönüllü kuruluşlar ile diğer kamu örgütlerinin aynı alanda faaliyet göstermeye başlaması ile statüleri sorgulanır duruma gelmiştir. Yeni hizmet sunumunu tanımlayan “yerel yönetişim” yaklaşımı, yerel sorunlara çözüm bulmak amacıyla, kamusal ve kamusal olmayan örgütleri, esnek bir işbirliği

çerçevesinde ve farklı stratejilerin kullanımına imkan verecek şekilde bir araya getirmektedir. Bu işbirliği tek bir yapı veya yeni bir yapılanmayı değil, değişik yaklaşım ve çalışma ilişkilerinin karşılıklı etkileşimini esas almaktadır. Yine bu yaklaşımda “esneklik” yaşamsal önem taşımaktadır. Geline bu noktadan yerel yönetimlerin yerel hizmet sunumunda hemen tek yetkili oldukları dönemlere, yani geriye dönüş olması beklenmemektedir. Yeni anlayış çerçevesinde, hizmet sunumunda ortaklıklar ve işbirliği esas alınacaktır. Yerel ortaklıklar içerisinde organları doğrudan seçimle işbaşına gelmiş kamu örgütü olan yerel yönetimlerin bu özelliklerinin korunmasına önem verilmektedir (Uzun, 2003b).

Günümüzde, yerel yönetimler sadece Parlamento tarafından kendilerine yasa ile verilmiş görevleri yapabilirler (ultra vires - yasa ile bağlılık kuralı). Yasada açıkça belirtilmemiş bir hizmet ya da harcama bu birimlerin mahkemeler tarafından yetki aşımıyla suçlanmalarına neden olabilmektedir. Diğer taraftan yasal olarak sorumlu oldukları hizmetleri yerine getirmede zafiyet gösteren yerel otoriteler mahkemeler tarafından bu hizmetleri yapmaya zorlanabilmektedir. (Uzun, 2003b).

Daha önce belirtilmiş olan yerel yönetimlerin ana hizmet alanları, yerel yönetimin temel birimleri olan “county (vilayet)”ler ve “district (ilçe)”ler arasında paylaşılmıştır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 İngiltere’de yerel yönetim birimleri arasında hizmet paylaşımı (Greenwood, 2002)

FAALİYET / HİZMET	İL MECLİSİ (County)	İLÇE MECLİSİ (District)
Eğitim	*Bütün hizmetler	-----
Şehirlerarası Yollar ve Ulaşım	*Planlama, yeni yolların inşası ve bakımı *Toplu taşıma araçlarının temini *Altyapı ve koordinasyon *Şehirlerarası ve şehiriçi aydınlatma	*Yolların temizliği ve aydınlatılması
Konut	-----	*Bütün hizmetler
Dinlence ve Eğlence Tesisleri	*Kütüphaneler *Arkeolojik hizmetler *Arşivler *County parkları, piknik alanları *Kırsal alana yönelik projeler *Spor sahalarına destek	*Müzeler *Sanat galerileri *County parkları *Yerel parklar, açık alanlar ve oyun sahaları *Yüzme havuzları ve spor merkezleri
Planlama	*Yapılaşmayla ilgili planlar *Çevre Koruma Planları *Ekonomik ve turistik gelişme ile ilgili planlar	*Yerel düzeyde planlama *İmar kontrol *Çevre Koruma *Ekonomik gelişme
Toplumsal Sağlık ve Güvenlik	*Katı atıkların imhası, Geri Kazanım Merkezleri'nin inşası *Çöp imha ve denetimi *Ticaret standartları *Doğum, ölüm ve evlilik kayıtları *Yangın ve kurtarma hizmetleri	*Çöp toplama *Gıda güvenliği ve temizliği *Pazaryerlerinin inşası ve denetimi *Hava kirliliği kontrolü *Mezarlıklar ve cenaze yakım evleri

3.2.2.2 İngiltere’de Yerel Yönetim – Merkezi Yönetim İlişkisi

İngiltere’de yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki ilişki, yasal düzenleme/yol gösterme, denetleme ve yargı alanlarında yoğunlaşmaktadır. Aşağıda, bu ilişkiler detaylı olarak incelenmektedir.

a-) Yasal Düzenleme/Yol Gösterme (Şekil 3.3): Bu alanda 3 temel kurumsal yapı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamusal/yarı kamusal birimlerdir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Birleşik Krallık ülkelerinde, -zaman zaman küçük çaplı değişimler yaşanmakla beraber- merkezi yönetimin oldukça baskın olduğu görülmektedir.

Bu konuda merkezi yönetimin elinde bulundurduğu en kuvvetli araç “**yasal düzenlemeler**”dir. Yerel yönetimler sadece yasayla kendilerine verilmiş görevlerden sorumludurlar. Dolayısıyla, Parlamento çoğunluğunu elinde bulunduran Hükümet ilgili yasalarda yapacağı değişikliklerle yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını arttırabileceği gibi, bu yetkileri başka birimlere de aktarma yetkisine de sahiptir. Özellikle son yirmi yıl içinde hükümetler bu yöntemi sıkça kullanmıştır. Muhafazakar Parti (the Conservative Party)’nin iktidarda olduğu 1979-1997 yılları arasında yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren 200 yasa çıkarılmıştır. Hükümetlerin bu tutumunun İşçi Partisi (the Labour Party) iktidarında da devam ettiği görülmektedir. Bakanlıklar ise yerel yönetimlerin sorumlulukları ve faaliyetleri ile ilgili “düzenleyici ve yol gösterici” fonksiyonlarına devam etmektedirler (Uzun, 2003b).

Bunun yanında merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında “**Kamu/Vatandaş Hizmet Sözleşmeleri**”¹⁶ (**Local Public Service Agreements - LPSAs**)” olarak adlandırılan araçlar da kullanılmaktadır. 2000 yılında sisteme dahil edilen bu araç, merkezi yönetimin yerel yönetim birimlerine ayırmış olduğu bütçenin hangi alanlarda ve ne şekilde kullanılması gerektiği konusunda “yol gösterici” nitelikte bir araçtır. Bu aracın şekillenmesinde yarı kamusal birimlerin de önemli payları bulunmaktaysa da asıl yetki, merkezi yönetimdedir. Bakanlık birimleri, kendi yetki alanları ile ilgili çalışmalar yaparak yerel yönetimlerin hizmetlerinde uyması gereken noktaların belirtildiği rehber dokümanlar hazırlamaktadır. Bu dokümanların hazırlanması aşamasında, o konularla ilgili çalışma yapan yarı kamusal kurumların ve gönüllü kuruluşların da yardımına başvurulmaktadır.

Yine düzenleme ve yol gösterme anlamında, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında oldukça önem arzeden bir başka araç da “**En İyi Uygulama Belgeleri**”¹⁷ (**Best Practice**)”dir. Bu belgeler; önemli başarıların elde edildiği projelerin, kamusal hizmete yönelik yeniliklerin,

---

¹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. ;

http://www.tameside.gov.uk/tmhc/psa_pilot1.htm#t2

http://www.hm-treasury.gov.uk/spending_review/spend_sr04/psa/spend_sr04_psaindex.cfm

¹⁷ <http://www.englishpartnerships.co.uk/bestpractice.htm>

http://www.foi.gov.uk/guidance/disclosure_logs.pdf

<http://www.lgiu.gov.uk/search-results.jsp>

özellikle önemli kentsel dönüşüm çalışmalarının detaylı olarak anlatıldığı dokümanlardır. Çeşitli bölgelerde yapılan ve belli oranda sonuçları alınmış ve başarı elde edildiği kesinleşmiş bu projelerin en ince detaylarını da içeren raporlar, ait olduğu yerel yönetim birimleri tarafından merkezi yönetime sunulmakta ve bu raporlar, diğer yerel yönetim birimlerinin de bu deneyimlerden faydalanabilmesi için kullanılmaktadır. Bu aracın yayımlanması, dağıtılması, diğer yerel yönetim birimlerine ulaştırılması konusunda inisiyatif merkezi yönetime aittir. Hangi deneyimlerin başarılı örnekler olarak kabul edilebileceğine uzun süren ve merkezi otorite temsilcileri ile yerel otoritelerin birlikte yaptıkları çalışmalar sonucu karar verilmektedir. Her ne kadar, son sözü söyleme yetkisi merkezi yönetimde bulunmaktaysa da, yerel yönetimlerin düzenleme ve yol gösterme boyutunda etkin, aktif bir rol oynaması ve sisteme önemli katkılarda bulunması oldukça önemli bir durumdur.

“Yasal düzenleme/yol gösterme” anlamında merkezi yönetim yanında bir diğer önemli aktör de kamusal/yarı kamusal birimlerdir. Bu birimlerin oluşum ve işletim süreçleri çoğunlukla sivil inisiyatife bağlı olmakla birlikte denetim konusunda merkezi yönetime bağımlıdırlar. Bazı kamusal/yarı kamusal kurumlar ise merkezi hükümetin ve ilgili bakanlıkları almış olduğu üst kararlar doğrultusunda faaliyet göstermek durumundadırlar. Merkezi otoriteye bağlılık oranı birimden birime değişiklik göstermektedir. Söz konusu bu birimler, yerel yönetimlerin strateji oluşturması, vereceği hizmet türünün, bu hizmetin niteliğinin belirlemesi noktasında çok çeşitli araçlarla önemli roller oynamaktadırlar. Halktan ve her kesimden insanın da katılımının sağlanabildiği, meslek gruplarının biraraya gelerek rasyonel fikir ve projelerin üretildiği bu birimler “katılım” olgusunu büyük ölçüde besleyen birimlerdir. Bu birimlerin sisteme sundukları önemli araçlardan biri, “**Yol Gösterici Belgeler, Rehberler**”dir. Bu rehberler çok çeşitli konularla ilgili yol gösterici nitelikler taşıyabilir. Örneğin; konut, bina tasarımına ilişkin çok sayıda rehber üretmiş ve yayımlamış olan birimler olduğu gibi, engelli vatandaşlara hizmet etmeye yönelik, güvenlik, sağlık, kadın, eğitim, yatırımcı çekme, meslekiçi eğitim gibi çok çeşitli konularda rehberlik hizmeti veren birimler de bulunmaktadır.¹⁸

---

¹⁸ <http://www.info4local.gov.uk/documents/consultations/160535>

<http://www.dti.gov.uk/consultations/page39274.html>

<http://www.boundarycommittee.org.uk/templates/search/document.cfm/8015>

<http://www.accesstolaw.com/site/default.asp?s=13>

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde çok daha detaylı olarak işlenmiş olan bir diğer araç ise “**Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies – RDAs)**”dır. İngiltere’de yönetim sisteminin en temel birimlerinden biri olan bu ajanslar bünyelerinde ve yönetim kadrolarında, merkezi otorite temsilcileri, yerel yönetim temsilcileri, özel kurum/kuruluş, meslek grubu (özellikle mimar, şehirci vb.) temsilcileri bulundurmaktadır. Yine kamusal/yarı kamusal birimlerden gönüllü katılımlar da ajansların, çalışma bölgelerinde başarı elde etmesinde önemli bir etkidir.¹⁹

Kamusal/yarı kamusal birimlerin katkısı ile oluşturulmuş bir diğer düzenleme/yol gösterme aracı da “**Yürütme Birimleri (Executive Bodies)**”dir. Bu birimler, Hükümet adına yönetsel, düzenleyici, icrai veya ticari fonksiyonlar gören örgütlerdir. “Sanat Komitesi (the Arts Council)”, “Emniyetle İlgili Şikayet Değerlendirme Kurulu”, bu birimlere tipik birer örnek olarak kabul edilebilir (Uzun, 2003b).

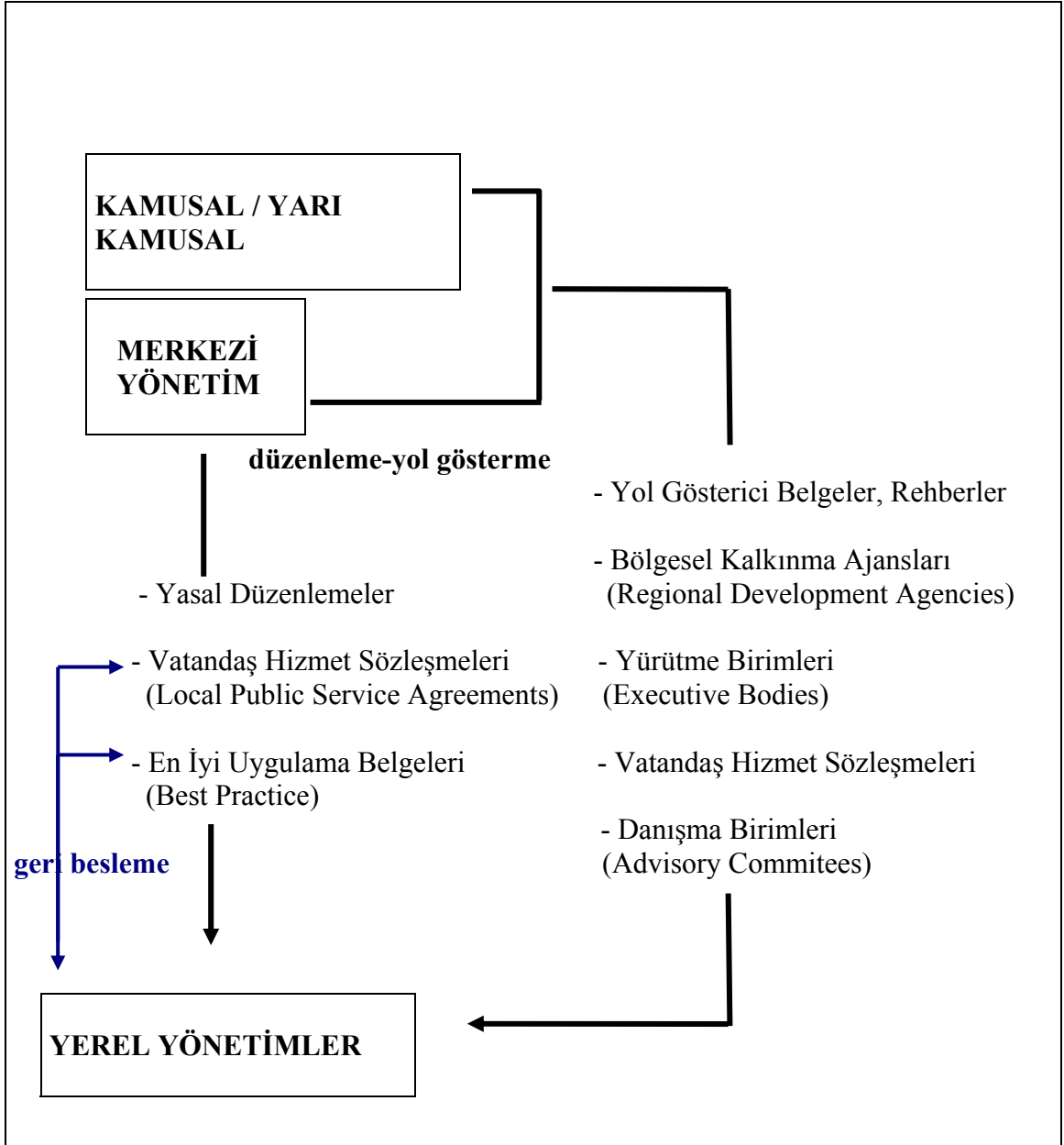
Bir diğer araç ise; “**Danışma Komiteleri (Advisory Committees)**”dir. **Danışma Komiteleri**, bakanlara yerel yönetim yetkililerine ve buna benzer diğer yetkililere bağımsız olarak uzmanlık hizmeti veren birimlerdir (Ulusal Özürlüler Meclisi (Office The United Kingdom's Disabled People's Council), Zararlı ve Uyuşturucu Maddeler Danışma Komitesi (Advisory Committee on Drug Dependence) gibi).²⁰

---

¹⁹ <http://www.englandsrdas.com/home.aspx>

<http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/index.html>

²⁰ <http://www.bcodp.org.uk/>

Şekil 3.3 Birleşik Krallık – İngiltere’de kamusal/yarı kamusal birimler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki "düzenleme/yol gösterme" ilişkisinin çözümlenmesi

b-) Denetleme (Şekil 3.4): Bu alanda en önemli aktörler; merkezi yönetim, kamu (halk) ve yerel yönetim birimleridir. Merkezi yönetimin, yerel yönetimin denetlenmesinde kullandığı araçlar oldukça güçlü araçlardır.

Bunlardan ilk ikisi, “**yetkinin merkeze devri (görevleri geri alma)**” ve “**yerel yönetime yetki aktarımı**”dır. Bu iki araç özellikle son yirmi yıldır merkezi yönetimin sıkça başvurduğu araçlardır. Merkezi yönetim, yerel yönetimlerin özellikle eğitim ve sosyal hizmetlerinin yürütülmesinde yetersizlik gösterdiği kararına varılması halinde, bu görevleri yerel yönetimlerden alarak bir üst yerel yönetim birimine veya bağımsız otoritelere devretmektedir. Yine yakın zamanda mevcut Hükümet’in, “hizmetlerde kalite düşüklüğünü” hiç bir biçimde “idare etmeyeceğini” kamuoyuna ve yerel yönetimlere ilan etmesi, bu konudaki hassasiyetin açık bir ifadesidir. Yerel yönetimlerin hizmet görevlerini kusursuz biçimde yerine getirmesi halinde ise merkezi yönetim, bu birimlere daha çok yetki aktarmaktadır. Bir yerel yönetim biriminin hizmet yetkilerinin, yaptırım alanlarının genişlemesi o birimin prestijinin büyük oranda artması anlamı taşıdığından bu araç oldukça etkilidir. Merkezi yönetim bu araçların (yetkinin merkeze devri (görevleri geri alma) ve yerel yönetime yetki aktarımı) ne zaman ve ne şekilde kullanılması gerektiğine, atadığı müfettişlerin denetimlerinden elde etmiş olduğu raporlara göre karar vermektedir.²¹

Bir diğer denetim aracı ise; “**Denetleme Kurulu (Audit commission)**”dur. Bu kurul, yerel yönetimlerin, sundukları hizmetleri yasaya uygun olarak “sürekli gözdengeçirmelerini”, “iddialı ve gerçekçi performans hedefleri oluşturmalarını” hedeflemektedir.²²

Yerel yönetim birimleri yanında, sağlık, adalet ve konut ile ilgili birimleri de denetleme görevini üstlenmiş olan kurulun üyeleri, Kamu ve Yerel Yönetimler Bakanlığı (Department for Communities and Local Government) tarafından atanmaktadır. Uzun yıllardan bu yana merkezi yönetimin denetleme konusundaki görevini büyük bir dikkatle sürdürmekte olan kurulun sorumluluğu, mevcut teftiş düzenine ek olarak 2000 yılında başlatılan “En İyi Değer Beklentisi (Best Value Inspections)” denetimleri ile arttırılmıştır.

Yerel yönetimler üzerindeki bu performans denetimi arayışları, 2002-2003 yıllarında yeni bir döneme girmiş ve yeni bir inisiyatif olan “**Geniş Kapsamlı Performans Değerlendirmesi**”²³

---

²¹

http://www.publications.parliament.uk/pa/pabills/200607/local_government_and_public_involvement_in_health.htm

²² Merkezi yönetim bu aracı, İngiltere ve Galler bölgelerinde kullanmaktadır.

Daha detaylı bilgi için bkz. <http://www.audit-commission.gov.uk/aboutus/index.asp>

²³ <http://www.lga.gov.uk/EnhancedIndexDetails.asp?lsection=59&ccat=771>

<http://www.communities.gov.uk/index.asp?id=1133962>

(Comprehensive Performance Assessment)” süreci başlatılmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde yerel yönetim birimlerinin kendi performans göstergeleri ile bakanlık müfettişlerinin aynı yerel yönetim birimi ile ilgili performans değerlendirme sonuçları birlikte değerlendirilerek, bu birimlerin güçlü ve zayıf taraflarının tespiti amaçlanmakta ve destek gereksinimi duyulan alanlar belirlenmektedir. Bu inisiyatifin, yerel hizmetlerin kalite ve standartlarını artırarak, yerel halkın yaşam kalitesini geliştirmek için bir “atlama taşı” fonksiyonu görmesi beklenmektedir (Audit Commission, 2002).

Diğer taraftan bütün bu araçların merkezi yönetime yerel yönetimler üzerinde daha geniş kontrol ve müdahale imkanı verdiği de görülmektedir.

Merkezi yönetimin, yerel yönetimler ile ilgili denetimlerinde kullanmakta olduğu en etkili araç ise; “finansal araçlar”dır. Merkezi otorite, “**finansal araçlarda kısıtlama**”ya giderek yerel yönetimleri daha iyi hizmet vermeye yönlendirme yetkisini elinde bulundurmaktadır. Bu yöntem, bu yönetimlere aktarılan mali kaynakların kontrolünü, yerel kamu harcamaları ile ilgili düzenlemeleri ve yapılan harcamaların denetimini (kesin hesap denetimi) kapsamaktadır.²⁴

Merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin dışında “denetleme” alanında rol alan bir diğer aktör ise “halk/kamu”dur. Halkın denetlemeye katılımı her ne kadar dolaylı yollardan sağlanmış olsa da, oldukça büyük önem taşımaktadır. Kelime kökeni açısından İsveç dilinde “aracı” anlamına gelen ‘ombuds’ ve “kişi” anlamına gelen “man” kelimelerinden oluşmuş olan ombudsmanlık kavramı, İngiltere’de aktif olarak kullanılan araçlardan biridir (Uzun, 2003b). Kurumsal olarak “**ombudsman**” terimi, Parlamento tarafından halkın şikayetlerini dinleyip, çözümlere ulaştırmak üzere seçilmiş kimse veya kimseleri simgelemektedir.

Ombudsman’ın Türkçe karşılığı için kamu denetçisi, arabulucu, kamu hakemi, medeni hakların savunucusu, parlamento komiseri gibi tanımlamalar teklif edilmiştir. Sonuç olarak, Ombudsman kamu hizmetlerinin yürütülüşündeki adaletsizlikler hakkında, konudan etkilenenlerden şikayetleri almak, bu konularda araştırmalar yapmak ve sorunları çözmekle görevlendirilmiş, bağımsız bir kamu otoritesidir ve aracı kişi anlamına gelmektedir.²⁵

<http://www.idea.gov.uk/idk/core/page.do?pageId=73047>

²⁴ <http://www.audit-commission.gov.uk/reports/NATIONAL-REPORT.asp?CategoryID=&ProdID=8934158E-37F6-4812-84D6-AFEC94DBDAAC&fromREPORTSANDDATA=NATIONAL-REPORT>

²⁵ http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/civil_rights/how_to_use_an_ombudsman.html

İngiltere, 1967 yılından sonra birbirinden bağımsız çalışan bir kamu denetçileri sistemi oluşturmuştur. Genel olarak bu kişiler, vatandaşın mağduriyetine yol açan ve yönetim eksikliğinden kaynaklanan şikayet ve konularla ilgili araştırmalar yapmakta, verdikleri kararlara ilişkin veya mağduriyetlerin giderilmesi konusunda çözüm önerilerinde bulunmaktadırlar. Seçilmesi, atanması her ne kadar parlamento tarafından yapılıyorsa da “ombudsman” halkın merkezi yönetim ya da yerel yönetimler ile ilgili şikayet ve sıkıntılarının tamamını dikkate alarak değerlendirme ve denetlemeler yapan bağımsız bir görevlidir.

İngiltere’de hala faaliyet gösteren kamu denetçilerinden bazıları şunlardır (Uzun, 2003b);

- Parlamento Yönetim Ombudsmanı (Parliamentary Commissioner for Administration): 1967 yılında kurulmuştur. Merkezi yönetim birimleri ve kalkınma ajansları ile ilgili şikayetleri incelemektedir. Başvurular milletvekilleri aracılığıyla yapılmaktadır.²⁶

- Sağlık Hizmetleri Ombudsmanı (Health Service Ombudsman): 1974 yılında kurulmuştur. Sağlık hizmetlerindeki yönetim eksikliklerinden kaynaklanan şikayetleri incelemektedir. 1996 yılından sonra ise Ulusal Sağlık Hizmetleri çatısı altında faaliyet gösteren hastanelerdeki bakım ve tedavi hizmetleri ile ilgili şikayetler, aile doktorları, diş doktorları, eczaneler ve optikçilerle ilgili şikayetlere de bakmaya başlamıştır. Vatandaşlar doğrudan kendileri başvurabilmektedir.²⁷

- Yerel Yönetimler Ombudsmanı (Local Government Ombudsman): 1972 ve 1973 tarihli Yerel Yönetimler Yasası ile kurulmuştur. İngiltere Bölgesi için 3, Galler ve İskoçya Bölgeleri için birer kamu denetçisi görev yapmaktadır. Yerel Yönetimlerle ilgili şikayetlere bakmaktadırlar. 1988 yılından bu yana halk doğrudan başvurabilmektedir.²⁸

- Konut Birlikleri ve Kiracılar Ombudsmanı (Housing Ombudsman Service): 1993 yılında kurulmuştur. Konut Birlikleri’nin evlerinde yaşayanların şikayetlerini değerlendirmektedir. Doğrudan müracaat edilmektedir.²⁹

Parlamento Ombudsmanı (Parliamentary Ombudsman); merkezi yönetim birimleri, ajanslar ve diğer merkezi birimlerin yönetim eksikliklerinin sebep olduğu mağduriyetlerle ilgili şikayetleri Milletvekilleri aracılığıyla kabul etmektedir. Burada yönetim eksikliği ile; kusur,

---

²⁶ <http://www.ombudsman.org.uk/>

²⁷ <http://www.patient.co.uk/showdoc/26739467/>

²⁸ <http://www.lgo.org.uk/>

²⁹ <http://www.ihos.org.uk/about/default.asp>

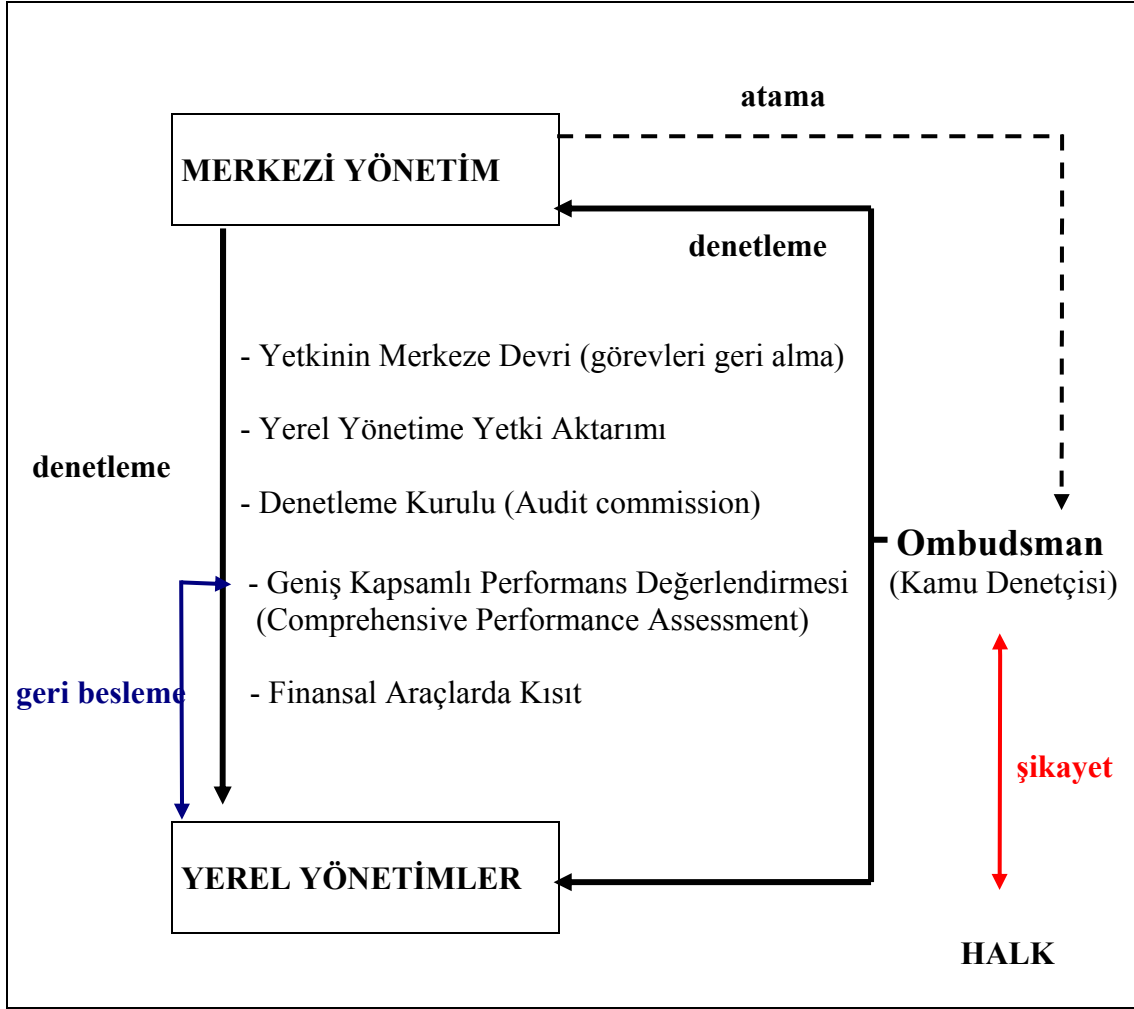
dikkatsizlik, yetersizlik ve taraflı davranma gibi çok geniş hususlar kastedilmektedir. Parlamento Yönetim Ombudsmanı aynı zamanda bilgiye ulaşma konusundaki şikayetleri de değerlendirmekte ve açık yönetim ilkesinin uygulanışını da denetlemektedir. Bu araç, halka merkezi yönetimi denetleyebilme fırsatı sunması bakımından oldukça önemlidir. Müracaat ve şikayetleri değerlendiren ombudsman, soruşturma başlatmayı gerekli görürse; bakanların ve kamu personelinin dinlenmesini ve ilgili bütün belgelerin (Kabine Genel Sekreterliği belgeleri hariç) incelenmesini içeren süreç başlar.³⁰ Bütün Kamu Denetçilerinin (ombudsman) ilk amacı şikayeti konusunu yerinde çözmektir. Bunun mümkün olmaması durumunda dört değişik öneriden birisi ile bitecek bir sonuç raporu yazılır. Bu öneriler (Uzun, 2003b);

- “Yönetim eksikliği yoktur.”,
- “Yönetim eksikliği yoktur, ancak eksik veya yanlış bir kısım idari düzenlemelerin düzeltilmesi gerekmektedir.”,
- “Yönetim eksikliği vardır, ancak şikayetçi açısından bir haksızlık veya zarara neden olmamıştır.”,
- “Haksızlık ve zarara neden olan yönetim eksikliği vardır. (Bu durumda çözüme ilişkin öneriler sunulur.)” şeklinde belirtilmektedir.

---

³⁰ <http://www.ombudsman.org.uk/>

http://www.adrnow.org.uk/go/SubPage_30.html

Şema 3.4 Birleşik Krallık – İngiltere’de, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamu/halk arasındaki "denetleme" ilişkisinin çözümlenmesi

c-) Şikayet ve Yargı (Şekil 3.5): İngiltere’de de merkezi yönetim ve yerel yönetimler, aldıkları kararlar, üstlendikleri fonksiyonlar ve yürüttükleri hizmetler açısından halka karşı sorumlu tutulmaktadırlar. Bu nedenle; şeffaflık, açıklık, adalet, ve hesap verebilirlik karar verme ve yürütme organlarında bulunması gereken en önemli özellikler arasındadır.³¹ Bu özelliklerden bir ya da birkaçı sağlanamadığı takdirde, gerek hükümet gerekse yerel yönetimler yetersiz ve geri kalmış olarak nitelendirilebilirler. İngiltere’de merkezi ya da yerel

³¹ <http://www.local.gov.uk/default.asp?sID=1088162663359>

<http://www.lga.gov.uk/>

otoritelerden herhangi biri ile ilgili bir sıkıntı yaşayan vatandaş bu otoriteleri direkt olarak şikayet etme hakkına sahiptir. Şikayet için en çok kullanılan araçlar;

- “**Seçilmiş temsilciler**”,
- “**Mahkemeler**” ve
- “**İdari Uzlaşma Kurulları (Administrative Tribunals)**”dır.

Seçilmiş temsilciler (milletvekilleri), halkın şikayet ve mağduriyetlerini gidermek için geleneksel ve anayasal olarak en sık kullandığı araçlardır. Günümüzde bu yöntem geçmişe oranla daha fazla kullanılmaktadır. Bu temsilcilerin, seçmenlerinden gelen şikayetlerin çözümüne yönelik bir çok alternatifleri vardır. Örneğin milletvekilleri, şikayetlerle ilgili olarak, ilgili bakanlıkla veya kurumla doğrudan temasa geçebileceği gibi bakan veya söz konusu kamu personeliyle yazışabilmektedir. Parlamento’da yazılı veya sözlü soru önergesiyle şikayet mevzularını kamuoyunun ve meclisin gündemine getirebilmek de mümkündür. Milletvekillerinin yürütme birimlerine ilişkin soruları, bu birimlerin yöneticileri tarafından cevaplanır ve bu cevaplar meclis bülteninde yayınlanır. Bu aşamayı da yeterli görmeyen milletvekilleri meclis soru saatleri içerisinde konu ile ilgili tartışma (oturum) açtırmayı deneyebilmektedir.³²

Bir diğer araç olan mahkemeler ise; şikayet ve mağduriyetlerin giderilmesinde oldukça önemli rol oynamaktadırlar.³³

Bazı şikayet veya mağduriyet konuları ile ilgili yargısal çözüm olmayabileceği gibi, yargı başvuruları reddetmiş veya mağdur bu yola başvurma imkanı bulamamış da olabilir. Bu durumlarda idari uzlaşma kurullarına başvurma imkanı vardır. Bu durumlara; kişiler arasında veya kişiler ile özel şirketler arasında veya kişilerle kamu kuruluşları arasında rastlanabilmektedir. Bu kurumların kuruluş ve çalışma yöntemleri birbirinden farklı olsa da temel prensipleri “adil ve tarafsız olma” şeklinde özetlenebilir.³⁴ Kurullara başvurma

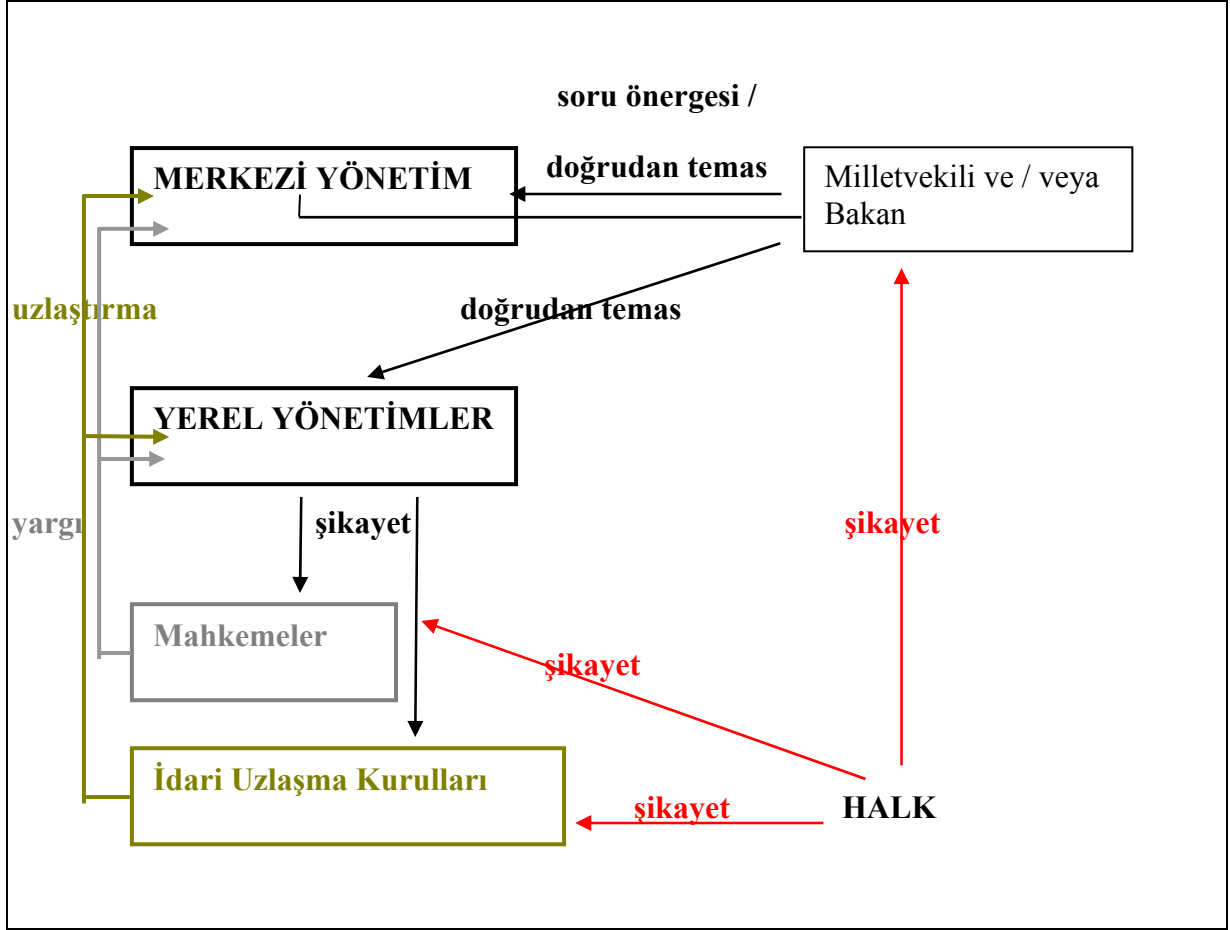
---

³² <http://www.parliament.uk/commons/index.cfm>

³³ <http://www.hmcourts-service.gov.uk/cms/aboutus.htm>

³⁴ <http://www.tribunals-review.org.uk/legatthtm/leg-00.htm>

mahkeme başvurularına göre avantajları ise başvuru sürecinin basit olması, kolay ulaşılabirlik, ucuzluk olarak sıralanabilmektedir.

Şekil 3.5 Birleşik Krallık – İngiltere’de, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kamu/halk arasındaki "şikayet/yargı" ilişkisinin çözümlenmesi

3.2.3 İngiltere'deki "Kentsel Yenileme/Dönüşüm" Projelerinde Yetki Sahibi Kurum ve Kuruluşlar

İngiltere'de "kentsel yenileme/dönüşüm" faaliyetleri oldukça planlı ve kurumsallaştırılmış bir taban üzerine inşa edilmiştir. Ülkede, yenileme/dönüşüm sürecini ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde yönlendirecek aktörlerin yetki ve görev alanları oldukça net bir biçimde belirlenmiştir.

Söz konusu faaliyet ve süreçlerin sorumluluğunun büyük bir kısmını üstüne almış temel

birimler; ulusal düzeyde "İngiliz Ortaklıklar (English Partnerships - EP)", bölgesel düzeyde "Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies - RDAs)" ve yerel düzeyde de "Kentsel Yenileme Şirketleri (Grupları) (Urban Regeneration Companies - URCs)" olarak sıralanabilir.

Bu birimlerin yanında, kentsel yenileme/dönüşüm projelerine uluslararası düzeyde Avrupa Birliği'nin (mali yönden); ulusal düzeyde çeşitli bakanlıkların ve Yerel Yönetimler Birliği (Local Government Association- LGA)'nin katkı sunmaları söz konusudur. Özellikle üst ölçekte etki oluşturabilecek strüktürel kararların alınması aşamasında Ulaştırma Bakanlığı etkin bir rol üstlenmektedir. Ulusal düzeyden bir diğer aktör olan Yerel Yönetimler Birliği temsilcileri ise yerel yönetimlerin kamusal hizmetlerde duyarlılığını artırıcı bir role sahiptir. Gönüllü katılımlar ile vücut bulan Yerel Yönetimler Birliği, devlet tarafından sağlanan destek ve yönlendirmeler ile varlığını sürdürmesi nedeniyle resmi bir kurum olarak kabul edilmektedir.

Tüm bu aktörlerin dışında, tamamen gönüllü katılımlarla varlığını sürdürmekte olan çeşitli birimler de kentsel yenileme/dönüşüm projelerine katkı sağlamaktadırlar.

Bölümün alt başlıklarında, kentsel yenileme/dönüşüm projelerinde yönlendirici nitelikteki temel aktörler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.2.3.1 İngiliz Ortaklıklar (English Partnerships - EP)

İngiliz Ortaklıklar, çalışmalarının odağına "yüksek kalitede sürdürülebilir büyüme" ilkesini yerleştirmiş olan ulusal kalkınma ajansı niteliğinde bir kurumdur. Özellikle arazi kullanım kararları ile ilgili yetki ve söz sahibi olan ve ulusal düzeyde hizmet vermekte olan bu kurum, ülke bütününe etkileyecek derecede büyük "kentsel yenileme/dönüşüm" projelerinde (Thames Gateway, Milton Keynes gibi) önemli görevler üstlenmektedir. Bunun yanında, yalnızca yerel düzeyde hizmet vermekte olan kurumlar tarafından üstlenilen "kentsel yenileme/dönüşüm" projelerinde de söz konusu projelerin üst düzey kararlarla uyumunun sağlanması konusunda "danışmanlık" görevi üstlenmektedir.³⁵

"İngiliz Ortaklıklar"ın temel prensipleri şu şekilde sıralanabilir;

---

³⁵ <http://www.englishpartnerships.co.uk/about.htm>

- stratejik projeler yapmak,
- kentsel alanlarda arazi kullanımına ilişkin kararların alınması aşamasında, merkezi yönetimin bir parçası olarak "danışmanlık" hizmeti vermek,
- kamusal alanların, merkezi yönetim politikalarına en uygun biçimde tasarlanmasını ve kullanılmasını sağlamak ve "Sürdürülebilir Toplum Planı (Sustainable Communities Plan)"³⁶na uygunluğu sağlamak,
- insanların istedikleri yerde yaşayabilmelerini ve bu tercihlerin sürekliliğini sağlamak,
- kentsel kalite düzeyini artırarak "kentsel rönesans" olgusunu desteklemek.

3.2.3.2 Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies - RDAs)

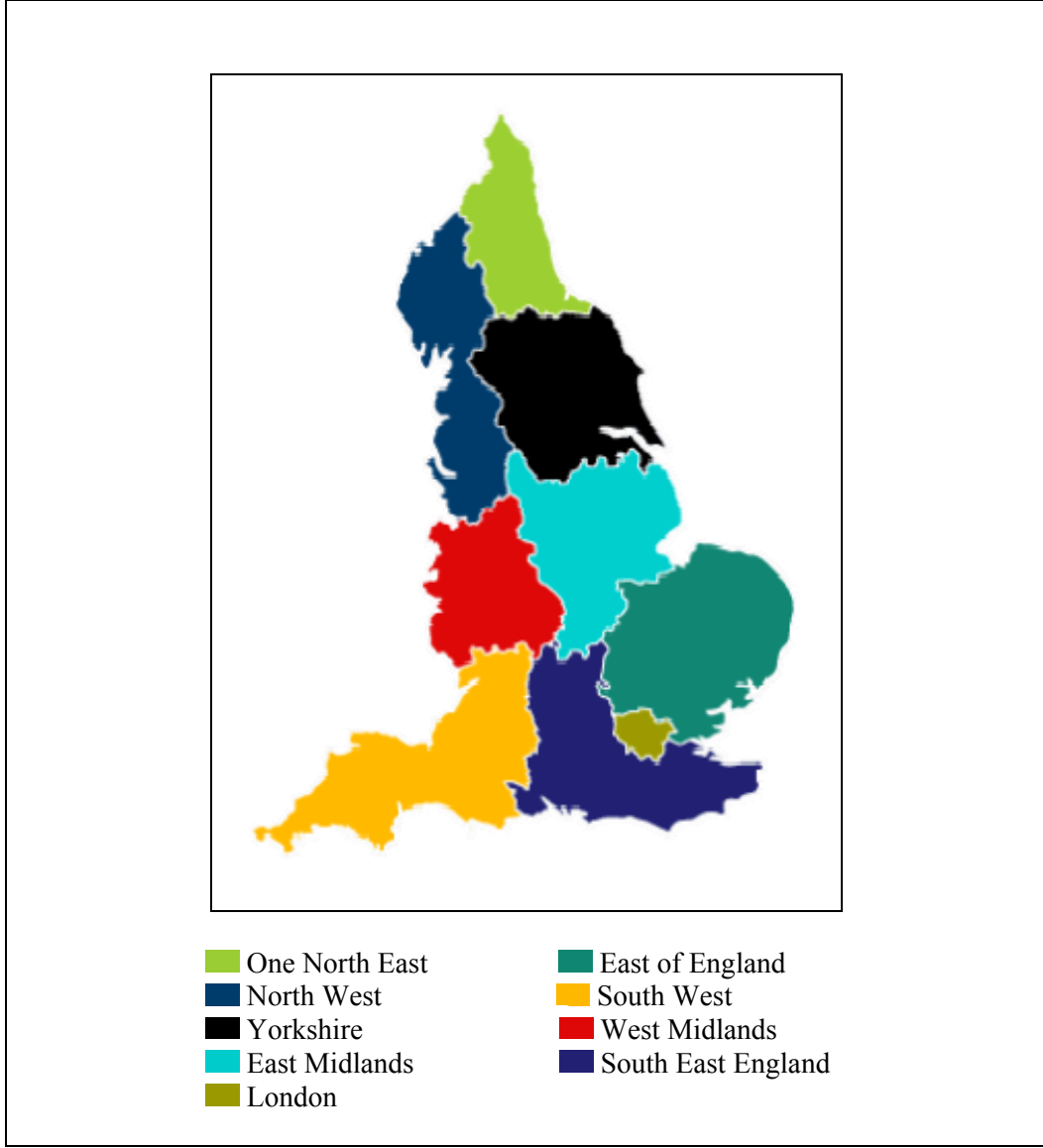
Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development Agencies - RDAs), devlet tarafından sürdürülebilir ekonomik gelişimin desteklenmesini sağlamak amacıyla 1998 yılında kurulmuştur. Devlet desteği ve kamu katılımı ile oluşturulmuş bu ajansların temel görevi; bölgelerin ekonomik performans ilişkilerini geliştirmek ve bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri gidermektir.

İngiltere'de 9 ayrı bölge ve bu bölgelerin herbiri için oluşturulmuş toplam dokuz "Bölgesel Kalkınma Ajansı" faaliyetlerini aktif olarak sürdürmektedir³⁷ (Harita 3.3).

---

³⁶ Sürdürülebilir Toplum Planı (Sustainable Communities Plan), 2003 yılında Başbakanlık tarafından kırsal ve kentsel alanda sürdürülebilir bir demografik yapı oluşturulması amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu plan; ekonomik ve mekansal kalkınmanın yanında sosyal kalkınmanın da sağlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. (<http://www.neighbourhood.gov.uk/page.asp?id=633>)

³⁷ <http://www.englishrdas.com/home.aspx>

Harita 3.3 İngiltere’de 9 kalkınma ajansı bölgesi

Kaynak: <http://www.englishsrds.com/rdaregions.aspx>

Ajansların oluşturulmasındaki temel amaç; bölgelerde, ulaşılabilecek en yüksek yaşam kalitesinin ve ekonomik refahın sağlanabilmesidir. Ajansların yasalarca belirlenmiş beş temel amacı bulunmaktadır. Bunlar³⁸;

- ekonomik gelişimi, dönüşümü ve yenilenmeyi desteklemek,
- iş verimliliğini ve yarışabilirliği arttırmak,

³⁸ <http://www.englishsrds.com/home.aspx>

- istihdamı arttırmak,
- gelişimi arttırmak ve istihdama uygun işgücü yetiştirilmesini desteklemek,
- sürdürülebilir gelişmeye katkıda bulunmaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, bu beş temel amacın, alt (kendi) bölgeler bağlamında ne şekilde uygulanabileceğini düzenlemekte, belirlemektedirler. Bunu, bütün sektörlerden temsilcilerin, ortakların katılımıyla oluşturulup geliştirilen Bölgesel Ekonomik Stratejiler (Regional Economic Strategies - RESs) aracılığı ile yapmaktadırlar. Oluşturulan bu stratejiler, bütün bölge için geçerli olup, ekonomik gelişimi ve bölgelerin yenilenmesini teşvik edici niteliklere sahiptir.³⁹

Bölgesel Geliştirme Ajansları'nın temel hedeflerinden bir tanesi de “dönüşüm ve yenilenme” dir. Fiziksel yapıdan, alan geliştirmeye, elverişli tarım alanlarının oluşturulmasına kadar oldukça geniş bir konular dizini içinde dönüşüm faaliyetleri devam ettirilmektedir. Bu çalışmalarla, yatırımı ve yatırımcıyı çekebilecek nitelikte alanların, kamusal hizmet alanlarının ve çeşitli yeni iş imkanlarının yaratılması hedeflenmektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, toplumun çeşitli kesimlerinden insanlar ve organizasyon ortakları ile birlikte kentin kullanılmayan, içi boşalmış, çöküntüye uğramış parçaların yenilenmesi; fiziksel, görsel olarak çekiciliğini, işlevini yitirmiş kamusal alanların geliştirilmesi için çalışmaktadırlar. Bunun yanında yine bu ajanslar, yeni yatırımlar, yeni iş kolları için teşvik edici bir rol de üstlenmişlerdir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları benzeri gönüllü oluşumlar ve akademik kurumlardan oluşan bir ortaklıklar şeması dahilinde bölgesel ve yerel düzeyde faaliyet göstermektedir (Şekil 3.6). Bölgesel ve yerel düzeyde faaliyet gösteren ajansların oluşumu ise 3 düzeyde çeşitli aktörlerin katılımı ile sağlanmaktadır. Bunlar⁴⁰;

- “**ulusal düzey**”, “**bölgesel düzey**” ve “**yerel düzey**”dir.

Ulusal düzey katılımları, parlamento kaynaklı olup, kurumsal atamalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda her bir ajans, hükümete belli oranda bağlıdır. Ancak;

---

³⁹ <http://www.englandsrdas.com/regionaleconomicstrategies.aspx>

<http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/regional-economic-strategies/page19347.html>

⁴⁰ <http://www.englandsrdas.com/yourquestionsanswered.aspx>

hükümete bağıllık siyasi bir bağ olarak algılanmamalıdır. Ajansların ve bu ajansların faaliyetlerinin, hizmetlerinin sürekliliği açısından herhangi bir parti politikasından bağımsız olma durumu en önemli koşullardandır. Her bölgede hizmet vermekte olan kalkınma ajansı 15 kişik bir kurul tarafından yönetilmektedir. Bu kurulların başında, Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (Department for Trade & Industry – DTI) tarafından atanan isimler bulunmaktadır. Yönetim kurullarının diğer üyeleri ise; bölgesel düzey ve yerel düzey temsilcilerinden oluşmaktadır. Bölgesel düzey aktörleri, çalıştıkları bölgeleri iyi tanıyan, ulusal düzeyde başarıya ulaşmış ve bölgesel ölçekli projeler dahilinde çalışmakta olan işadamları, kamu yararına hizmet vermekte olan bölgesel kurum ve/veya kuruluş temsilcileri, ticaret birlikleri temsilcileri, bölgesel ölçekte yatırım yapan sermaye sahipleridir. Yönetim kurullarında yer alan yerel düzey aktörleri ise; yerel yönetim birimlerinden temsilciler, ve yerel düzeyde etkin sermaye sahipleridir. Yönetim kurulları dışında görev alan diğer yerel aktörler ise; çeşitli meslek grupları, basın-yayın organları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerdir. Yönetim kurullarındaki temsil oranları, her bölgeye ve o bölgenin önceliklerine göre değişmektedir. Her ajansın mali konulardaki en yetkili ismi ise, Yönetim Kurulu Başkanı (Chief Executive)'dir.⁴¹

---

⁴¹ <http://www.englandsrdas.com/yourquestionsanswered.aspx>

ULUSAL DÜZEY

1-) Resmi Kurum ve Kuruluşlar (Departmental Bodies)

BÖLGE DÜZEYİ

1-) Bölgesel Proje Temsilcileri ve Çeşitli Bölgesel Kurum Temsilcileri

2-) Kamu Yararına Çalışan Sivil Oluşumlar

3-) Bölgesel Ölçekli Sermaye

4-) Bölgesel Basın Yayın Organları

YEREL DÜZEY

1-) Yerel Yönetim Birimleri ve Temsilcileri (Local Government & Local Authorities)

2-) Meslek Grupları

3-) Kamu Yararına Çalışan Sivil Oluşumlar

4-) Yerel Basın Yayın Organları

5-) Üniversiteler

6-) Yerel Ölçekli Sermaye

Şekil 3.6 Bölgesel kalkınma ajanslarında rol alan “ulusal”, “bölgesel” ve “yerel” aktörler

Her bölgenin kalkınma ajansı, altı haftada bir İngiltere Başbakanı ve ilgili Bakanlıkların katılımlarının sağlandığı bir toplantıda, çalışma raporlarını sunmaktadır. Bu sunumlar değerlendirilerek, her bir bölgeye merkezi otorite tarafından aktarılacak fonun miktarı revize edilir. Bunun yanında, yine ajanslarca oluşturulan stratejik planlar da, ilgili bölgenin meclis üyelerine önceden belirlenmiş bir görüşme rutini dahilinde sunulmaktadır.⁴²

Ajanslara merkezi otorite kaynaklı toplam 6 kurumdan finansal kaynak sağlanmaktadır.⁴³ Bu kurumlar;

- Ticaret ve Endüstri Bakanlığı (Department of Trade and Industry - DTI),

- Kamu ve Yerel Yönetimler Bakanlığı (Department for Communities and Local Government

⁴² <http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/rda-performance/page24205.html>

⁴³ <http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/funding-financial-gov/page20136.html>

- DCLG),
- Çevre, Gıda ve Tarım Bakanlığı (The Department for Environment, Food and Rural Affairs - DEFRA),
- Eğitim Bakanlığı (Department for Education and Skills - Department for Education and Employment - DfES),
- Birleşik Krallık Ticaret ve Yatırım Birliği (UK Trade & Investment – UKTI),
- Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı (Department for Culture, Media and Sport - DCMS)'dir.

Yukarıda isimleri belirtilmiş olan bu kurumların, “bölgesel kalkınma ajansları”na 2004-2008 yılları arasında ayırmış oldukları ödenekler incelendiğinde (Çizelge 3.2.); ajansların ana finansal kaynağının Kamu ve Yerel Yönetimler Bakanlığı (Department for Communities and Local Government - DCLG) olduğu görülmektedir. Söz konusu bakanlık, ajans faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan bütçenin yarısından fazlasını karşılamaktadır.

Çizelge 3.2 Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ekonomik giderlerini karşılayan Resmi Kurumlar

£M	2004 - 2005	2005 - 2006	2006 - 2007	2007 - 2008
DTI	234	463	476	483
DCLG	1,511	1,568	1,633	1,676
DEFRA	46	72	73	74
DfES	42	43	44	45
UKTI	13	13	13	13
DCMS	2	6	6	6
Toplam	1.847	2.163	2.244	2.297

Kaynak: <http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/funding-financial-gov/page20136.html>

3.2.3.3 Kent Yenileme Grupları (Şirketleri) (Urban Regeneration Companies - URCs)

Kent Yenileme Grupları (Şirketleri) (Urban Regeneration Companies - URCs), İngiliz Ortaklıklar'a (ulusal düzey) ve hizmet verdikleri bölgenin kalkınma ajansına (bölgesel düzey)

bağlı olarak, yerel düzeyde hizmet veren kurumsal birimlerdir. Bu birimler aynı zamanda, hizmet verdikleri bölgelerdeki yerel yönetim birimleri tarafından da desteklenmektedirler. Böyle bir birimin oluşturulmasındaki temel amaç, dönüşüm ve yenileme konusunda gösterilen hassasiyet olup, yalnızca bu konuya odaklanmış bir oluşuma ihtiyaç duyulmasıdır.

Kent Yenileme Grubu (Şirketi) adı verilen bu birimlerin temel görevi; bölge içinde yer almakta olan kent merkezleri ve diğer yerleşim birimleri için ortak ve bütünlük bir yenileme ve dönüşüm stratejisi oluşturmaktır. Gruplar (şirketler) bu temel görev doğrultusunda; sorumlu oldukları bölgelerde, orada yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmek, yeni iş imkanları yaratmak, hizmet sektörünün geliştirilmesi sağlamak ve özel ve kamusal sektör tarafından yapılan yatırımların planını ve koordinasyonunu, yatırımı ve yatırımcıyı çekecek yeni alanların oluşturulmasını sağlamak yönünde çalışmalar yapmaktadırlar.⁴⁴

Ortak vizyona bağlı olarak kendi bölgelerine yönelik radikal fiziksel dönüşüm önerileri getirmeyi hedefleyen bu gruplar (şirketler), yerel boyutta, yerel otorite, yerel işverenler, kamu temsilcileri, meslek birlikleri temsilcileri, yerel basın-yayın organları, üniversiteler; bölgesel boyutta, ilgili bölgenin kalkınma ajansı temsilcileri, bölgesel basın-yayın organları, bölgesel ölçekli proje temsilcileri ve yarı kamusal birim temsilcileri; ulusal boyutta çeşitli bakanlıkların temsilcileri ve kamusal, yarı kamusal birimlerin temsilcilerinin katılımı ile oluşturulmuş bir "kurumsal gövde"ye sahiptirler (Şekil 3.7).

Günümüzde İngiltere'de faaliyetlerini sürdürmekte olan toplam 21 Kent Yenileme Gubu (Şirketi) bulunmaktadır.

---

⁴⁴ <http://www.urcs-online.co.uk/companies/>

ULUSLARARASI DÜZEY

1-) Avrupa Birliği (European Union)

ULUSAL DÜZEY

- 1-) Resmi Kurum ve Kuruluşlar (Departmental Bodies)
2-) Kamu Yararına Çalışan Sivil Oluşumlar (Non-departmental Bodies)

BÖLGE DÜZEYİ

- 1-) Bölgesel Kalkınma Ajansı (Regional Development Agency– RDA)
2-) Bölgesel Proje Temsilcileri ve Çeşitli Bölgesel Kurum Temsilcileri
3-) Kamu Yararına Çalışan Sivil Oluşumlar
4-) Bölgesel Basın Yayın Organları

YEREL DÜZEY

- 1-) Yerel Yönetim Birimleri ve Temsilcileri (Local Government & Local Authorities)
2-) Meslek Grupları
3-) Kamu Yararına Çalışan Sivil Oluşumlar
4-) Yerel Basın Yayın Organları
5-) Üniversiteler
- 6-) *Sermaye (Karar alma sürecinde aktif olarak rol almamakla birlikte önemli derecede etkili bir aktördür.)*

Şekil 3.7 Kent yenileme gruplarında rol alan “ulusal”, “bölgesel” ve “yerel” aktörler

**3.2.4 İngiltere'deki "Kentsel Yenileme/Dönüşüm" Sürecinde Örnek Olay İncelemesi:
Kuzeybatı Bölgesi - Liverpool**

Kuzeybatı Bölgesi güneyde Cheshire'dan kuzeyde İskoçya'ya kadar uzanan 14.000 km²'lik bir alanı sınırları içine almaktadır. Yaklaşık 7 milyon nüfusuyla, Birleşik Krallık'taki en

kalabalık ikinci bölge⁴⁵ olan Kuzeybatı Bölgesi, 5 alt bölgeye ayrılmıştır. Bu alt bölgeler; Cheshire, Cumbria, Greater Manchester, Merseyside ve Lancashire'dır (Harita 3.4).⁴⁶

Harita 3.4 İngiltere-Kuzeybatı Bölgesi ve metropoliten kent sınırları

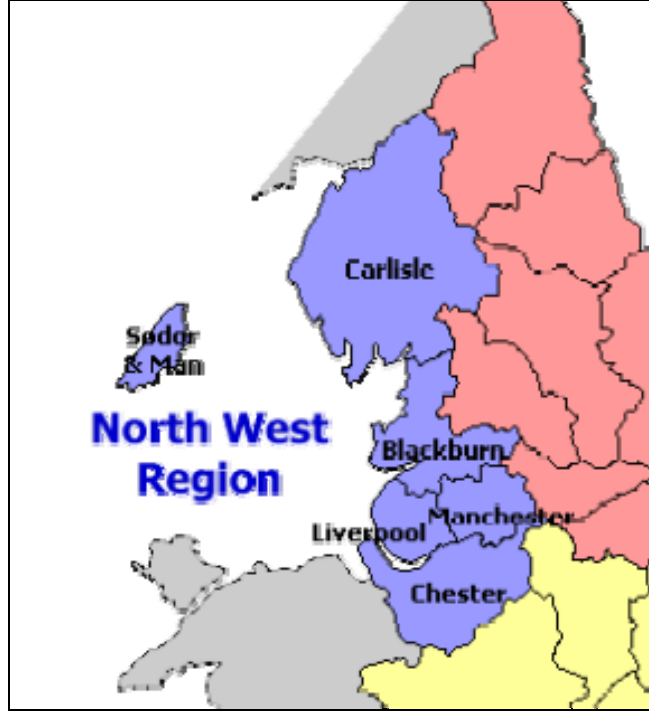
Kaynak:<http://www.picturesofengland.com/images/mapofengland/north-west-map.gif>

Bölgenin ekonomisi, kimya, tekstil ve yeme-içme endüstrisine dayanmaktadır. Bu sektörler, bölge gelirinin %75'ine denk düşmektedir. Bunun yanında turizm sektörünün de bölge ekonomisine oldukça büyük bir katkısı vardır.

Manchester, Liverpool, Blackburn ve Chester Bölge'nin önemli kentlerindedir (Harita 3.5).

⁴⁵ <http://www.environment-agency.gov.uk/regions/northwest/>

⁴⁶ http://www.nwra.gov.uk/theregion/?page_id=3

Harita 3.5 Kuzeybatı Bölgesi'nin önemli kentleri

Kaynak: <http://youth.anglican.org/england/gr/mapnw.gif>

Sanayi Devrimi'nin temellerinin atıldığı bölge, endüstri tesislerinin yoğunluğu nedeniyle oldukça önemli çevresel sorunlarla yüzyüze kalmıştır. Günümüzde ise; bu çevresel sorunların giderilmesi, bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden kalkındırılması için Kuzeybatı Kalkınma Ajansı önderliğinde, çok aktörlü ortaklıklarla şekillenen çeşitli kentsel yenileme/dönüşüm projeleri sürdürülmektedir.⁴⁷

3.2.4.1 Kuzeybatı Bölgesel Kalkınma Ajansı (Northwest Regional Development Agency - NWDA)

Kuzeybatı Bölgesel Kalkınma Ajansı, İngiltere'nin dokuz bölgesinden biri olan Kuzeybatı Bölgesi'nin sürdürülebilir ekonomik gelişimi ve dönüşümünden sorumlu ajanstır. Ajansın beş temel önceliği bulunmaktadır. Bunlar:

- iş, meslek (yeni yatırımlar çekmek ve varolan yatırımları geliştirmek, bölgesel sektörlerin

⁴⁷ http://www.nwra.gov.uk/theregion/?page_id=3

değerinin artırılmasını sağlamak, bu sektörlerdeki ürün çeşitliliğini arttırmak için yaratıcılığı ve eğitimi teşvik etmek, Ar-Ge çalışmalarını arttırmak, uluslararası yarışabilirlik seviyesini yükseltmek, İletişim ve Bilgi Teknolojilerinin (Information and Communication Technology) daha etkin biçimde kullanılmasını sağlamak, sürdürülebilir bir üretim-tüketim ilişkisine odaklanmak),

- insan ve hizmet (alt-bölge ortaklıkları ile etkin biçimde çalışmak için yeni yöntemler geliştirmek, kırsal ekonomiyi geliştirmek, sağlık ve sosyal hizmet kalitesini yükseltmek),
- yeterlilik ve istihdam (kişisel beceri geliştirme konusundaki ulusal politikaların geliştirilmesine destek sağlamak ve bu konuda etkili bölgesel politikalar geliştirmek, liderlik ve yöneticilik beceri lerini arttırmak, işsiz vatandaşları işe yerleştirmek),
- altyapı (arazi kullanım, konut, planlama ve ulaşım, enerji) ve
- yaşam kalitesi (Bölge'nin imajını güçlendirmek, turizm alanlarını geliştirmek, doğal ve yapılanmış çevre, kamusal hizmetler ve spor faaliyetlerini geliştirmek)dir.

Kuzeybatı Bölgesel Geliştirme Ajansı Yönetim Kurulu, ajansın sorumlu olduğu bölgede yer almakta olan bütün aktivite alanlarına yönelik stratejik yönü belirlemektedir. Kurul; bölgede tanınmış endüstri ve medya sektörlerinden, gönüllü oluşumlardan temsilcilerle kamu temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu temsilcilerin katılımı ile oluşturulan 15 kişilik Yönetim Kurulu, bölgesel strateji ve politikaların belirlenmesinde en aktif rolü üstlenmektedirler. Kurul, Ağustos ayı dışında her ay toplanarak Bölgesel Strateji'nin devamlılığını sağlayacak temaları, uygulama öncelikleri ve geniş çaplı görevleri belirlemektedir. Alınan bütün bu kararlar, Bölgesel Geliştirme Ajansları'nın ortak amaç ve prensiplerine uygunluk taşımak zorundadır. Bunun yanında aylık toplantılarda, bilgi alışverişinin kesintiye uğramadan devam edebilmesi için yazılı, elektronik araçlarda hangi dokümanların kullanılacağı, yine bu araçlarda hangi reklamlara yer verileceği de mutlaka belirlenmektedir. Yönetim Kurulu üyeleri, stratejik yönergeler tasarlar ve elverişli politikalar belirlerler. RDA'ları finanse eden kamu gelirin, bölgelerin yararına en verimli şekilde kullanılmasını ve hedeflenen amaçlara aktarılmasını denetlerler. Yönetim Kurulu'nun, "Hesap Denetimi" ve "Finans" olmak üzere iki resmi komitesi, ve bunların altında, Yönetim Kurulu'nun almış olduğu kararları yürüten ve Yönetim Kurulu'na yatırım ve AR-GE, kent, kırsal bölgeler, pazarlama, altyapı sistemi, çevre ve sosyal entegrasyon konularında tavsiyelerde bulunan alt komiteler bulunmaktadır.

Kuzeybatı Bölgesel Geliştirme Ajansı'nın bölge dahilinde pekçok kentte iletişim ve bilgi

büroları yer almaktadır. Bu bürolar; Ana Merkez Warrington'da olmak üzere, Liverpool, Manchester, Preston, Penrith ve Cumbria-Lillyhall'da bulunmaktadır.

Kuzeybatı Geliştirme Ajansı, Bölgesel Ekonomik Strateji'nin uygulanması adına projeler için yıllık 1.5 milyar £'lık bir harcama yapmaktadır.

Ajansın ve çeşitli ortak oluşumların 7 yıldan bu yana süren çalışmaları sonucu bölgede;

- 199.000 iş yaratılmış ve halen devam ettirilmektedir.
- 12.000 yeni işletme oluşturulmuştur.
- Toplam 3800 hektarlık alan tarıma elverişli hale getirilmiştir.
- Özel sektörün bölgede 2.4 milyar £'lık yatırım yapması sağlanmıştır.⁴⁸

Bölgede, toplam beş Kent Yenileme Grubu (Şirketi) ortak bir vizyon altında, kendi alt bölgelerine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bu gruplar, ilki 1999 yılında örgütlenen Liverpool Vision olmak üzere; New East Manchester, Central Salford, ReBlackpool, West Lakes Renaissance'dır.

3.2.4.2 Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision - the City Centre Regeneration Company)

İngiltere'nin kuzeybatısında yer alan Merseyside Metropolitan Kenti'nin çekirdeğini oluşturan Liverpool, tam bir liman kenti niteliği taşımaktadır (Harita 3.6). 2001 yılı verilerine göre kent merkezi nüfusu 450.000, metropolitan alan nüfusu ise; 1.409.400 olan kent, İngiltere'nin beşinci en büyük kentidir. Kent, Londra'dan sonra, en fazla sayıda tescilli binaya (2500 bina ve 50 halka açık anıt) ve Avrupa sanatının en önemli kültürel ve mimari miraslarından biri olan dünyanın en büyük Anglikan katedraline sahiptir (Büyük Britanya – Görsel Gezi Rehberleri 16, 2001).

---

⁴⁸ <http://www.nwda.co.uk/SimpleContent.aspx?area=72>

Harita 3.6 Merseyside Metropolis Kenti sınırları içinde Liverpool Kenti'nin konumu.

Kaynak:http://www.merseysideict.org.uk/_common/images/pictures/merseyside-ict-map.gif

Yerleşimin izleri 1. yüzyıla dayanmaktadır. 1207'de Kral John'un bir balıkçı köyü olan Liverpool'a imtiyazlar vermesiyle planlı bir kasaba olarak baştan kurulan kentin, büyümesi Ortaçağ'da pek hızlı değilse de, 16. yüzyıl ile birlikte kentte limanlar inşa edilmeye başlanmış ve bu limanlar üzerinden sürdürülen ticaret, kent ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır. 18. yüzyılda Antil Denizi'ndeki Adalar ve Amerika ile ticaret sonucu oldukça genişleyerek, İngiltere'nin en önemli limanlarından biri haline gelmiştir (Büyük Britanya – Görsel Gezi Rehberleri 16, 2001).

2. Dünya Savaşı'nın ardından yolcu ve ticaret limanları işlevini büyük ölçüde yitiren kent, oldukça ciddi sosyal ve mekansal sorunları da beraberinde getirecek olan bir ekonomik çöküş sürecine girmiştir. Bunun yanında 1930'lu yıllarla birlikte çok daha geniş alanlara ihtiyaç duymaya başlayan yeni endüstriyel akımların, sanayileşme bakımından dünyada oldukça önemli bir role sahip olan İngiltere'yi de olumsuz yönde etkilemesi ve kent merkezlerinin boşalmaya başlamasıyla önemli bir sanayi kenti olan Liverpool da bu durumdan nasibini almış ve kentin karakteri hızla değişerek kent genelinde pek çok çöküntü alanları oluşmuştur.

Ancak; 2000'li yıllarla birlikte, Bölgesel Kalkınma Ajansları (Regional Development

Agencies – RDAs), Kent Yenileme Grupları /Şirketleri (Urban Regeneration Companies – URCs), ulusal yatırımcılar, merkezi ve yerel yönetim ve halkın katkıları ile yeni bir yükseliş dönemi yaşamaktadır. Ayrıca kent, 2008 yılı için, “Bir Şehir İçinde Dünya”⁴⁹ sloganı ile Avrupa Kültür Başkenti seçilmiştir. Kentin, 2008 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesinin ardından, uzun bir süreç içine yayılmış olan yenileme ve dönüşüm çalışmaları ivme kazanmıştır.

Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision), Liverpool kenti bütününde yapılmakta olan dönüşüm çalışmalarını yönlendiren zaman zaman bütünüyle üstlenen Kentsel Yenileme Grubu/Şirketi'dur.

Kuzeybatı Kalkınma Ajansı'nın önderliğinde oluşturulmuş olan bu grubun organizasyon şeması incelendiğinde, bu yapı içinde 4 düzeyde katılımın olduğu görülmektedir (Şekil 3.8). Uluslararası düzeyde Avrupa Birliği'nin mali yönden katılım gerçekleştirdiği gruba, ulusal düzeyde Ulaştırma Bakanlığı (Department for Transport – DFT), İngiliz Ortaklıklar (English Partnerships - EP) ve Yerel Yönetimler Birliği (Local Government Association- LGA) dahil olmaktadır. Özellikle üst ölçekte etki oluşturabilecek strüktürel kararların alınması aşamasında Ulaştırma Bakanlığı etkin bir rol üstlenmiştir. Çalışmalarının odağına “yüksek kalitede sürdürülebilir büyüme” ilkesini yerleştirmiş olan ulusal kalkınma ajansı niteliğindeki İngiliz Ortaklıklar ise, özellikle arazi kullanım kararları ile ilgili yetki ve söz sahibidir. Ulusal düzeyden bir diğer aktör olan Yerel Yönetimler Birliği temsilcileri ise yerel yönetimlerin kamusal hizmetlerde duyarlılığını artırıcı bir role sahiptir. Gönüllü katılımlar ile vücut bulan Yerel Yönetimler Birliği, devlet tarafından sağlanan destek ve yönlendirmeler ile varlığını sürdürmesi nedeniyle resmi bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bu üç aktör yanında, tamamen gönüllü katılımlarla varlığını sürdürmekte olan Öğrenme ve Beceri Geliştirme Ajansı (Learning and Skills Development Agency – LSDA) da ulusal düzeyde bir aktör olarak Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu'na destek vermektedir. Öğrenme ve Beceri Geliştirme Ajansı, Eğitim Bakanlığı (Department for Education and Skills - Department for Education and Employment – DfES)'nce da desteklenmekte olan ve temel amacı; daha yarışmacı ve yeterli bireylerin yetiştirilmesine katkı sunmak olan Öğrenme ve Beceri Geliştirme Konseyi (Learning and Skills Council)'nin bir alt koludur. Bölgesel Düzeydeki katılımcılar irdelendiğinde ise, en etkili ve yetkili aktörlerin Kuzeybatı Kalkınma

---

⁴⁹ “The world in one city”.

Ajansı temsilcileri olduğu gör÷lmektedir. Bunun dışında, kuzeybatı bölgesi b÷t÷n÷ne y÷nelik olarak geliştirilmiş olan çeşitli projelerin (Merseyside Hedef 1 - Merseyside Objective 1⁵⁰) temsilcileri ile b÷lge genelinde hizmet vermekte olan birim temsilcilerinin de katılımı gör÷lmektedir. Projelere ilişkin finansman ise; Merseyside b÷t÷n÷ için ayrılmış Avrupa Fonları (European Funds)'ndan ve merkezi y÷netim tarafından sağlanmaktadır.⁵¹

---

⁵⁰ Avrupa Birliği, birliğe üye ÷lkelerde ekonomik performansı arttırma amaçlı bölgesel çalışma programları hazırlamıştır. Farklı b÷lgeler için, "Objective 1" ve "Objective 2" olmak üzere iki farklı program oluşturulmuştur (İlgili harita için bkz. EK-1). Merseyside Metropolitan Kenti için de Avrupa Birliği önc÷l÷đünde "Merseyside Objective 1" başlıklı bir program başlatılmıştır. 1994 – 2000 yılları arasında "Merseyside Objective 1 – 1. Etap" tamamlanmıştır. 2000 yılında başlatılan ikinci etap ile de kentin ve yakın çevresinin ekonomik y÷nden daha aktif hale getirilmesine ilişkin çalışmalar devam ettirilmektedir. Bu etabın 2006 yılında sona ermesi hedeflenmiştir ancak resmi bitiş tarihi 2009 olarak belirtilmektedir.

⁵¹ <http://www.nwda.co.uk/who-we-are/nwda-structure.aspx>

ULUSLARARASI DÜZEY

- 1-) - Avrupa Fonları (European Funds)
- Merseyside Objective 1

ULUSAL DÜZEY

- 1-) - Ulaştırma Bakanlığı (Department for Transport – DFT)
- İngiliz Ortaklıklar (English Partnerships - EP)
- Yerel Yönetimler Birliği (Local Government Association- LGA)
2-) Öğrenme ve Beceri Geliştirme Ajansı (Learning and Skills Development Agency – LSDA)

BÖLGE DÜZEYİ

- 1-) Kuzeybatı Kalkınma Ajansı (NorthWest Regional Development Agency – NWDA)
2-) - Mersey Ortaklığı (the Mersey Partnership)
- Merseyside Objective 1
- Bölgeçi Ulaşım Birimi (Merseytravel)
3-) Kuzeybatı Sanat Konseyi (Arts Council North West)
4-) Trinity Mirror Bölge Gazeteleri (Trinity Mirror Regional Newspapers)

YEREL DÜZEY

- 1-) Liverpool Ticaret Odası (Liverpool Chamber of Commerce)
2-) Granada Televizyon Ltd. (Granada Television Ltd.)
3-) Liverpool Belediye (Kent) Meclisi (Liverpool City Council)
*Liberal Demokrat Parti (Liberal Democrat Group)
*İşçi Partisi (Labour Group)
4-) - Liverpool Kültür Ortaklığı (Liverpool Culture Company)
- Liverpool Arazi Geliştirme Ortaklığı (Liverpool Land and Development Company)
- Liverpool Çocuk ve Genç Ortaklığı (Liverpool Children and Young Peoples Partnership)
5-) John Moores Üniversitesi (John Moores University)

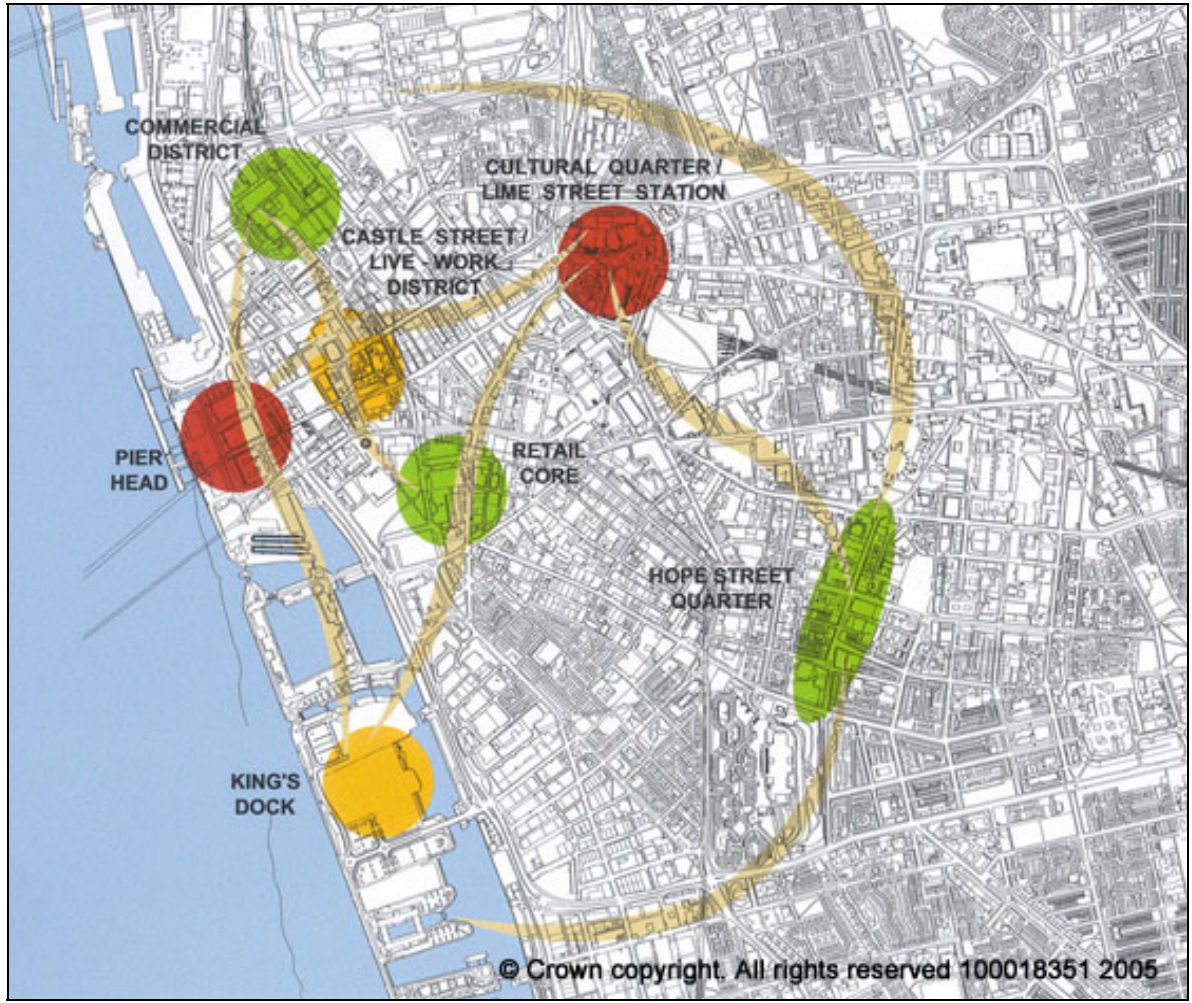
Şekil 3.8 Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision)'nda rol alan “ulusal”, “bölgesel” ve “yerel” aktörler

Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision), Liverpool Kent Meclisi (Liverpool City Council), İngiliz Ortaklar (English Partnerships), Kuzeybatı Kalkınma Ajansı (Northwest Development Agency – NWDA) gibi aktörlerin katılımı ile Stratejik Yenileme Çerçevesi (Strategic Regeneration Framework – SRF) doğrultusunda, kent merkezini oluşturan, birbirinden kopuk ve yetersiz alanlar (Harita 3.7) belirlenmiş ve bu alanlara yatırımcıyı çekecek, yeni iş sahaları yaratacak, ekonomik kazanç sağlayarak bu yönden bütün Merseyside Bölgesi'ne de fayda sağlayacak nitelikte projeler üretilmiştir. Hala devam etmekte olan bu projeler dizisi ile, kent merkezini oluşturan bu alanların birbiri ile koordinasyonunun sağlanarak, kent bütünü olumlu yönde etkileyecek ve yüksek ekonomik kazanç sağlayacak şekilde yenilenmesi hedeflenmektedir.

Stratejik Yenileme Çerçevesi'ne göre belirlenen “temel uygulama alanları” yeniden tanımlanarak sahip oldukları karakterlerin belirginleştirilmesi ve maksimum dönüşümü ve ekonomik başarıyı sağlamak hedeflenmiştir.

İngiliz Ortaklar, Kuzeybatı Kalkınma Ajansı, Liverpool Kent Meclisi'nin katılımları ile yapılmakta olan bu çalışmada öncelikle bu katılımcıların belirttikleri doğrultuda bir masterplan hazırlanmıştır, bu masterplan hazırlanmadan önce oldukça geniş çaplı bir danışma toplantıları dizisi organize edilmiş ve ardından sergiler yapılarak olumlu ve olumsuz eleştiriler toplanmıştır. Bütün bu veriler ışığında da masterplan son halini almıştır.

Harita 3.7 Liverpool Kent Merkezi Yenileme Gurubu'nun Stratejik Yenileme Çerçevesi'ne göre belirlemiş olduğu temel uygulama alanları

(King's Dock - Kraliyet Rıhtımı,

Pier Head – İskele Önü,

Commercial District - Ticari Bölge,

Castle Street/Live Work District – Castle Caddesi,

Lime Street Station/Cultural Quarter - Lime Caddesi Giriş Kapısı,

Retail Core - Ana Ticaret Merkezi,

Hope Street Quarter - Hope Caddesi Mahallesi/Meydanı)

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/map.asp>

- **Kraliyet Rıhtımı (King’s Waterfront – King’s Dock) :**

“Kraliyet Rıhtımı” kentin en geniş kıyı alanı olup, uluslararası düzeyde hizmet verebilecek, karma kullanıma sahip bir alan olarak tanımlanmaktadır. Ofis, rezidans, ticaret, turizm gibi kullanımların yanında, açık alan kullanımı ve kamusal alan düzeyinde de geniş bir yüzölçümüne sahiptir (Resim 3.1).

Resim 3.1 Kraliyet Rıhtımı'nın kent içindeki konumu

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/kingswaterfront.asp>

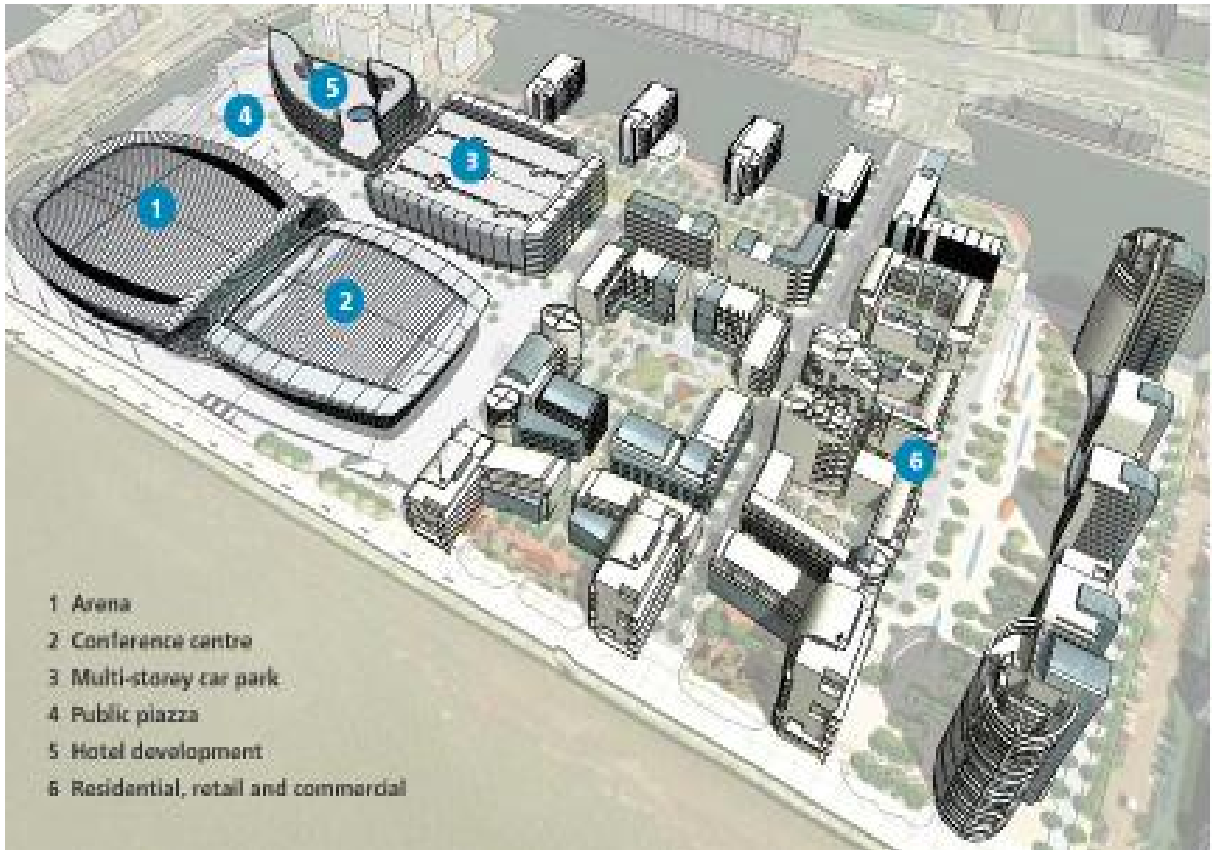
Bu alana ilişkin projenin odağında, Wilkinson Eyre adlı dizayn grubunun çok sayıda ödüllü mimarı tarafından projelendirilen Liverpool Arena ve Kongre Merkezi yer almaktadır. Bu merkezin, 10.000 kişilik arena, 1350 kişilik oditoryum, 7000 metrekarelik sergi alanı ve 18 ayrı toplantı salonu ile kente ve bölgeye hizmet vermesi hedeflenmektedir (Resim 3.2).

Düzenleme projesi oluşturulurken göz önünde bulundurulmuş temel kriterler;

- alanının tarihi değeri ve yeni yapılarla ilişkisinin sağlanması,
- kent merkezi ve kent bütünü ile olan bağlantıların çözümlenmesi,
- alan çevresinde ve içinde akışın kusursuz biçimde çözümlenebilmesi (Resim 3.3),
- otopark sorununun çözümlenmesi,

- doğal çevreye duyarlılık ve kamusal alan ihtiyacı,
- alan içinde bulunan farklı arazi kullanışlarının birbiri ile ilişkilendirilmesi,
- yapı yükseklikleri ve yapı malzemeleri olmuştur.

Proje dahilinde alanda, Liverpool Arena ve Kongre Merkezi yanında 1600 araçlık katlı otopark, açık alan aktivitelerini karşılayabilecek kamusal meydan niteliğinde bir açık alan, 400 yataklı ve 310 yataklı iki ayrı otel ve 132 odalı bir apart otel ile konut işlevi taşıyacak 400 dairenin inşasına devam edilmektedir (Resim 3.4). Konut alanı olarak belirlenmiş kısımda 96 adet de sosyal konut bulunacaktır. Çalışmaların 2008 yılında tamamen bitirilmiş olması hedeflenmektedir.

Resim3.2 Kraliyet Rıhtımı'nda yer alacak işlevlerin mekansal dağılımı

1: Arena, 2: Konferans merkezi, 3:Çok katlı otopark, 4:Kamusal meydan, açık alan, 5: Otel,
6: Konut ve ticaret alanı.

Kaynak: <http://www.kingswaterfrontliverpool.co.uk/masterplan2.php>

Resim3.3 Kraliyet Rıhtımı Düzenleme Projesi'ne göre açık kamusal alanlar ve sirkülasyon
 Kaynak: <http://www.kingswaterfrontliverpool.co.uk/masterplan3.php>

Resim 3.4 Kraliyet Rıhtımı Düzenleme Projesi'nin bitmiş durumuna ilişkin illüstrasyon
 Kaynak: <http://www.kingswaterfrontliverpool.co.uk/arena2.php>

- **İskele Önü ve Mann Adası (Pier Head & Mann Island)**

Pier Head olarak adlandırılan alanda yapılmakta olan dönüşüm çalışmalarında, kent için çok büyük önem taşıyan ve kentin tarihinde, özellikle 1. ve 2. Dünya Savaşlarında önemli rol oynamış üç tarihi yapının vurgulanması hedeflenmiştir. Bu yapılar; “the Royal Liver Building”, “the Cunard Building” ve the “Port of Liverpool Building”tir (Resim 3.5).

Bu üç tarihi yapı ile ilgili önceki yıllarda başlatılmış ve hala devam etmekte olan çeşitli çalışmalar, Mann Adası projesinin de eklemlenmesi ile daha kapsamlı bir hale getirilmiştir.

Mann Adası bölgesine ise, Liverpool’un bu üç tarihi binasını da yansıtacak cephe niteliğine sahip yeni bir müze binası yerleştirilecektir. Tamamlandığında Liverpool Müzesi olarak kullanılacak olan bu modern yapı Danimarkalı mimarlar (3XN) tarafından tasarlanmıştır (Resim 3.6). %80’i kamusal alan niteliği taşıyacak olan yapının, cephe kaplaması; hem hemen arkada bulunan görkemli tarihi yapıları hem de hemen önünden geçmekte olan Mersey Nehri’ni yansıtacak niteliktedir. Bu yeni müze binası yanında, alanda karma kullanımı sağlamak için rezidans ve ofis ihtiyacını giderecek alanlar da tasarlanmıştır.

Yine proje alanında, oldukça geniş kamusal açık alanlar tasarlanmıştır. Bu kamusal alanların canlandırılması ve diğer proje bölgeleri ile bağlantıların sağlanabilmesi için de nehri içeri alan bir kanal projesi tasarlanmıştır (Resim 3.7). Alandaki araç sıkıntısı da konut ve ofislerin altında tasarlanan yeraltı otoparkları ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

Yenileme çalışmalarının tamamlanmasıyla 750.000 ziyaretçinin kente katkı sunması ve 800 yeni iş sahasının oluşması beklenmektedir. Müze binasının 2008 yılı ortalarında, karma kullanımın öngörüldüğü alanların ise 2007 yılının başlarında tamamlanması hedeflenmektedir.

Resim 3.5 İskele Önü yenileme projesi kapsamında bulunan ve kent için önem taşıyan tarihi yapılar

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/pierhead.asp>

Resim 3.6 İskele Önü Yenileme Projesi'nin bitmiş durumuna ilişkin illüstrasyon
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/pierhead.asp>

Resim 3.7 İskele Önü Yenileme Projesi'nin son durumu
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/pierhead.asp>

- **Ticari Bölge (Commercial District)**

19. yüzyılda mısır ve pamuk ticaretinin merkezi olarak kullanılmaya başlanan ve tarihsel niteliği oldukça baskın olan bu bölge (Resim 3.8), günümüz ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap veremediği düşüncesi ile yeniden projelendirilmiştir.

Geçmişte ve günümüzde kentin ticaret merkezi olarak kabul edilen bu alanda ciddi bir trafik ve otopark sıkıntısı yaşanmaktadır (Resim 3.9). Bunun gibi çeşitli pek çok sorun nedeniyle cazibesini giderek yitirmekte olan bu alanı kente yeniden kazandırmak için, alanın çevresiyle birlikte yeniden projelendirilmesi uygun görülmüştür (Resim 3.10). Bölgeye yönelik projelerde ticaret merkezine ulaşımı sağlayan bağlantı yollarının ve nehir ile ticaret merkezi arasında kalan ve kanalların bulunduğu alanın da yeniden düzenlenmesine yönelik tasarımlar da dikkat çekmektedir (Resim 3.11).

Projenin odağında yer alan ticaret merkezindeki mülkiyet durumuna bakıldığında, İngiliz Kentleri Fonu (English Cities Fund – ECF), Kuzeybatı Kalkınma Ajansı (Northwest Development Agency – NWDA), Britanya Telekom ve Littlewoods adlı gruba ait alanların bulunduğu görülmektedir (Harita 3.8). Mülk sahibi bu kurum ve /veya kuruluşlar alandaki yenileme çalışmalarında birinci derecede söz sahibi durumundadırlar.

Resim 3.8 1893'te proje alanının planı

Kaynak: http://www.liverpoolvision.co.uk/keydocs/commercialqtr_parttwo.pdf

Resim 3.9 Proje alanının mevcut durumu

Kaynak: <http://www.liverpool.gov.uk/Images/tcm21-70511.pdf>

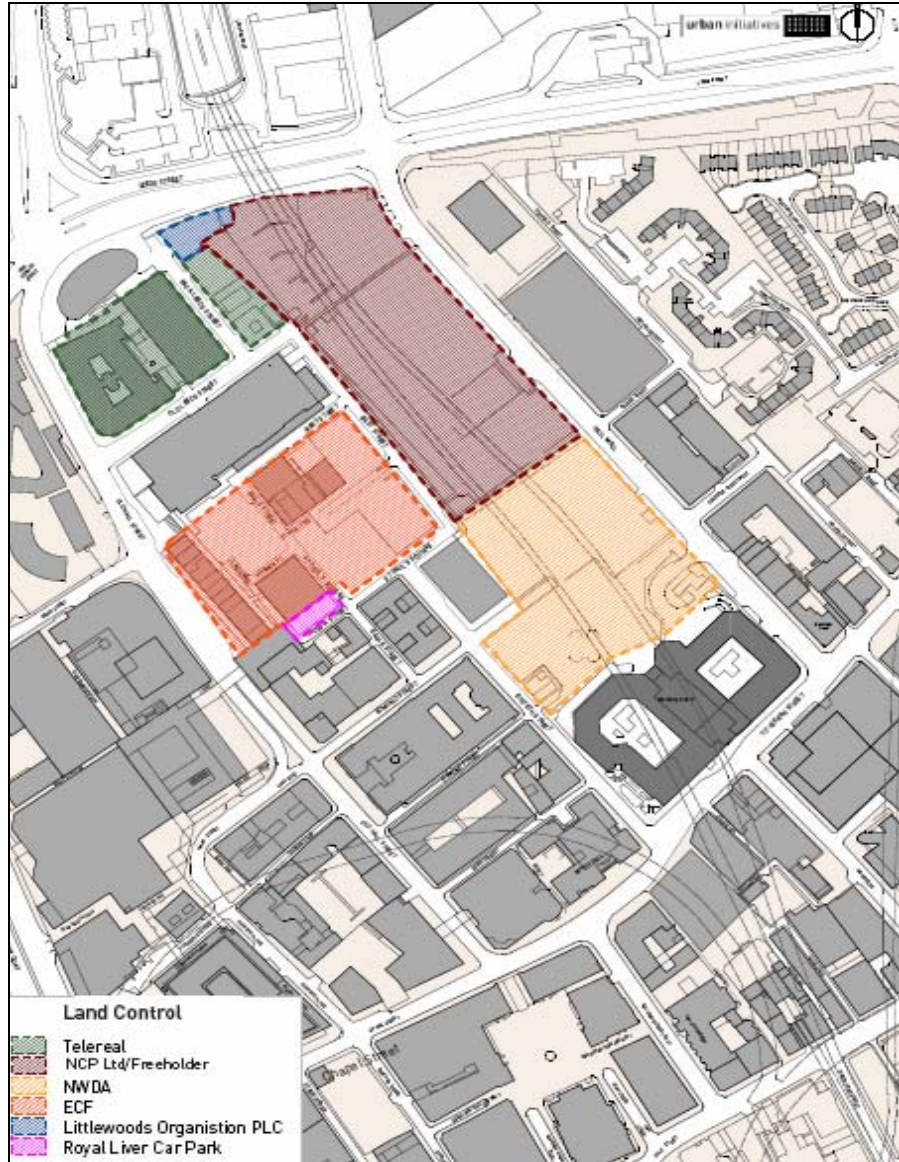
Resim 3.10 Proje Odağı “ticaret merkezi” ve proje kapsamına alınmış yakın çevresi

Kaynak: <http://www.liverpool.gov.uk/Images/tcm21-70511.pdf>

Resim3.11 Ticari bölge yenileme projesinin tamamlanmış durumuna ilişkin illüstrasyon

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/commercialdistrict.asp>

Harita 3.8 Ticari bölge proje alanında mülkiyet durumu

Kaynak: <http://www.liverpool.gov.uk/Images/tcm21-70511.pdf>

- **Castle Caddesi (Castle Street-Live Work Caddesi)**

Tarihi ve mimari açıdan oldukça çekici olan bu alan, yenileme çalışmalarının ardından daha önce hiç olmadığı kadar popüler bir hal almıştır. Proje kapsamında, Kraliçe Victoria döneminde inşa edilen ve uzun bir süredir ofis olarak kullanılmakta olan yapıların, zemin katları ticaret, üst katları ise konut kullanımına tahsis edilmiştir. Bu uygulama ile oldukça yüksek standartlara kavuşan alanda, ev – ofis kullanım yoğunluğu da göze çarpmaktadır.

Kent Merkezi Dolaşım Stratejisi (City Centre Movement Strategy - CCMS)'nin bir parçası olarak, araç trafiği akışı bölge dışına alınarak, proje alanı tamamen yayalaştırılmıştır (Resim 3.12, 3.13). Bölge içine giren küçük ölçekli yollar araç ile bölgeye giriş için kullanılmaktadır (Resim 3.14).

Kent Merkezi Dolaşım Stratejisi , kentteki yenileme çalışmalarının tamamı için yol gösterici nitelikte bir stratejidir. Ulaşılabilirlik hayata geçirilmekte olan tüm projelerin iyi işletilebilmesi için önemli bir koşuldur.

Resim 3.12, 3.13 Castle Caddesi Projesi'ne göre yayalaştırılan bölge
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/castle.asp>

Resim 3.14 Castle Caddesi Projesi ile yayalar ve toplu taşıma araçları tarafından kullanılması sağlanan cadde

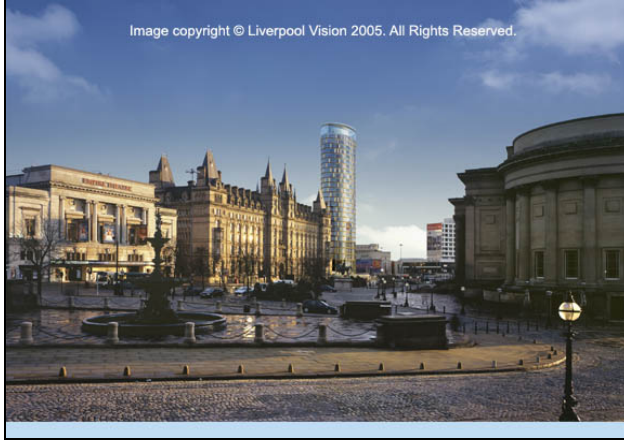
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/castlest.asp>

- **Lime Caddesi Giriş Kapısı (Lime Street Gateway – Lime Street Station)**

Kent merkezine giriş kapılarında biri olarak kabul edilen ve istasyonun bulunduğu cadde tarihi değer taşıyan yapılarla çevrelenmiş durumdadır (Resim 3.15, 3.16).

Cadde bitiminde bulunan istasyon nedeniyle otobüs, raylı sistem trafiğinin oldukça yoğun olduğu bölge, yayalar ve / veya özel araçlar için yeterince güvenli değildir. Bu sorun nedeni ile Liverpool Vision, İngiliz Ortaklıklar, Network Rail, Liverpool Kent Meclisi ve Merseytravel gibi aktörlerin girişimi ile bölgede yenileme çalışmaları başlatılmıştır. Mevcut istasyon binası ve ve saat kulesi, manzarayı, görüş açısını engellediği için yerine, özel bir cam çatı sistemi geliştirilmiş ve önünde geniş kamusal bir meydan bulunan yeni istasyon binası yapılmaktadır. 28 katlı yeni bina ile kente giriş hissini güçlendiren bir nirengi noktası yaratılmak istenmiştir (Resim 3.17). Modern mimari örneği olan yeni istasyon binasının tasarımı yapılırken, sürdürülebilirlik ve çevresel duyarlılık kavramları göz önünde bulundurulmuştur. Yeni binanın alt katları kafe lokanta vb. olarak kullanılırken üst katlarda ofisler yer alacaktır. Çatı katı yani, kent manzarasına en hakim bölüm ise; rezidans olarak kullanılacaktır.

Projenin 2007 sonbaharında başlaması ve 2009'da bitirilmesi hedeflenmektedir. Proje için gerekli alt yapı ve ulaşım ağları ise tamamlanmış durumdadır.

Resim 3.15, 3.16 Lime Caddesi Giriş Kapısı proje alanının mevcut durumu
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/limestgateway.asp>

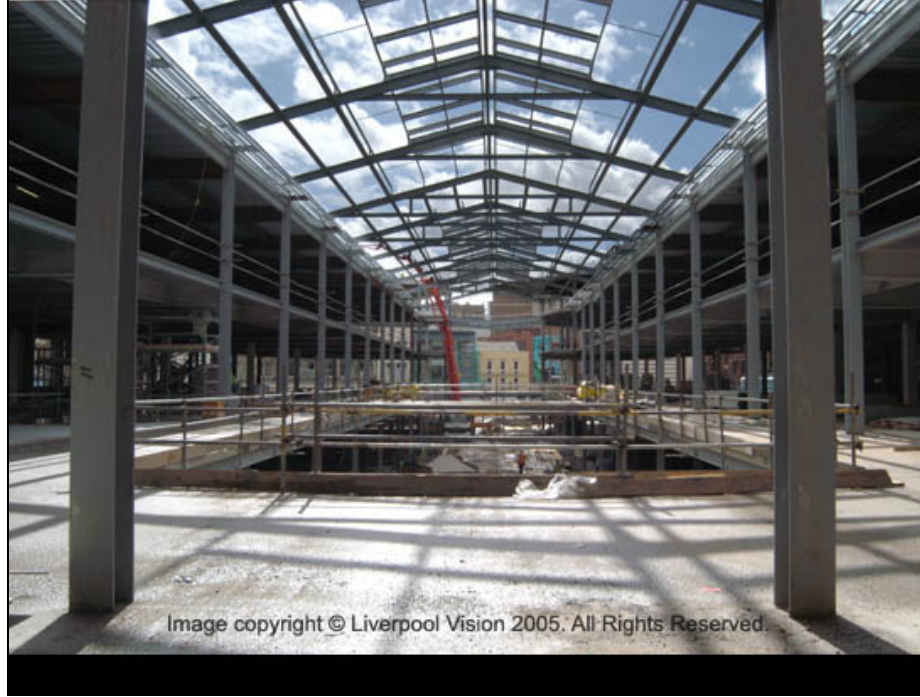

Resim3.17 Lime Caddesi Giriş Kapısı illüstrasyonu
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/limestgateway.asp>

- **Ana Ticaret Merkezi (Retail Core)**

Liverpool'u İngiltere'nin önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmeyi hedefleyen bu proje ile ülkenin en büyük alışveriş merkezlerinden birinin bu alanda faaliyete geçmesine karar verilmiştir. Yine proje ile birlikte bölgede büyük oteller, lüks konutlar, kültür- sanat aktiviteleri için çeşitli tesisler de yapılacaktır (Resim 3.18). 2007 yılında, bölgede 2000 kişinin çalışması ve 400 yeni iş sahasının açılması hedeflenmektedir. 1. etap, 2008'de tamamlanacaktır.

Resim3.18 Ana Ticaret Merkezi Yenileme Projesi bünyesinde devam etmekte olan çalışmalardan bir örnek

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/retail.asp>

- **Hope Caddesi Mahallesi/Meydanı (Hope Street Quarter)**

Kültür, din ve eğitimin bulunduğu bu bölge kent için büyük önem taşımaktadır. Bölgede, Liverpool Kraliyet Filarmoni Binası (the Royal Liverpool Philharmonic), Liverpool Performans Sanatları Enstitü Binası (the Liverpool Institute of Performing Arts - LIPA) ve Hope Caddesi Oteli (Hope Street Hotel) gibi önemli yapıların yanında odak noktası olarak kabul edilen iki tarihi katedral bulunmaktadır (Resim 3.19). Bölgedeki ekonomi ve yaratıcılık potansiyelinin, doğru kullanılması halinde kent için bir dönüm noktası oluşturacak güçte olduğu düşüncesinden hareketle 6 etaplık bir proje geliştirilmiş ve proje 2006 yılının sonbaharında tamamlanmıştır.

Proje ile Anglikan Katedrali'nde bir ziyaretçi merkezi oluşturulmuş, "the Liverpool Institute of Performing Arts" binası genişletilerek ihtiyaçlara cevap verebilir hale getirilmiş ve Metropolitan Crypt Katedrali'nin sağlıklılaştırılması için çeşitli yatırımlarda bulunulmuştur. Liverpool John Moores Üniversitesi de bölgenin kuzeyinde bir Tasarım Akademisi kurmuştur.

Bölgenin pazarlanması ve bir marka haline getirilmesi konusunda strateji üretilirken; bölgedeki iş kolları temsilcileri, arazi sahipleri ve Liverpool Vision ekibi ortak bir çalışma yürütmüşlerdir.

Resim 3.19 Hope Caddesi Mahallesi'nde bulunan Anglikan Katedrali
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/hopestreet.asp>

Liverpool Vision, belirlemiş olduğu temel uygulama alanlarında gerçekleştirilen dönüşümlerin kente, kentliye ve ziyaretçilere daha bütüncül bir şekilde sunulabilmesi için bu temel uygulama alanlarının dışında birtakım tamamlayıcı alanlarda da yenileme, dönüşüm çalışmaları sürdürmektedir. Bu alanlar aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

- **RopeWalks**

RopeWalks, kent merkezi için oldukça büyük önem taşıyan, ve 19. yüzyıldan bu yana ticaret odağı olarak kullanılan bölgelerden biridir (Resim 3.20). Yol dokusu, bina cepheleri ve benzeri karakteristik özellikler 200 yıllık geçmişin canlı tanığı olarak hala orjinal durumdadırlar. Yer yer köhnemeye başlayan dokuyu orjinal hali ile koruyabilmek için, 1990'lı yıllarda başlatılan yenileme çalışmalarıyla RopeWalks, Liverpool ekonomisinin, gece yaşamının ve yaratıcı endüstrinin merkezi haline gelmeye başlamıştır. Basın-yayın, iletişim,

tasarım sektörlerinin de yoğun biçimde rağbet ettiği bölge, çok sayıda tarihi yapıyı da bünyesinde barındırmaktadır. Geçmiş yıllarda ilk etabı tamamlanan projeye Liverpool Vision'un da katılması ile 2. etaba geçilmiştir. Bu etapta alanın öncelikleri belirlenerek, bölgeye daha çok yatırımın çekilmesi hedeflenmektedir. Proje alanında bulunan tarihi yapıların yenilenmesi, korunması yanında alana uyumlu yeni, modern binaların da tasarlanması ve inşa edilmesi hedeflenmiştir (Resim 3.21). Liverpool Vision ve belediye meclisi tarafından hazırlanan RopeWalks Planlama Rehberi (the RopeWalks Supplementary Planning Document – SPD) bölgede yapılan yenileme çalışmalarında yol gösterici nitelik taşımaktadır. Rehberde ölçek, tasarım ve formlar üzerine çeşitli tavsiyelere yer verilmiştir.

Resim3.20 RopeWalks proje alanının mevcut durumu

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/ropewalks.asp>

Resim 3.21 RopeWalks Yenileme Projesi için tasarlanan yeni yapılara bir örnek

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/ropewalks.asp>

- **Baltık Üçgeni (The Baltic Triangle)**

Baltık Üçgeni; “King’s Waterfront”, “Paradise Street” ve “Rope Walks” proje alanları ile çevrelenmiş, tarihi bir liman alanıdır. Önceki yıllarda yapılmış olan çeşitli yatırımlar dolayısıyla çok sayıda küçük iş kolunu bünyesinde barındırmakta olan alanda iki de otel faaliyetlerini sürdürmektedir. 2005 yılında Liverpool Vision ve belediye meclisinin ortak çalışmaları ile yenilenmektedir. Konut ve ticaret kullanımlarının getirilmekte olduğu yeni plan ile alanın, gece – gündüz yaşar hale getirilmesi hedeflenmektedir.

“Baltık Üçgeni” adlı bu bölge, “King’s Waterfront” ile kent merkezini birbirine bağlaması dolayısıyla da önem taşımaktadır. Geliştirilen vizyona göre; tarihi antrepolar (Resim 3.22) ile modern mimarinin buluştuğu, hareketli, çekici, canlı bir alan yaratılacaktır.

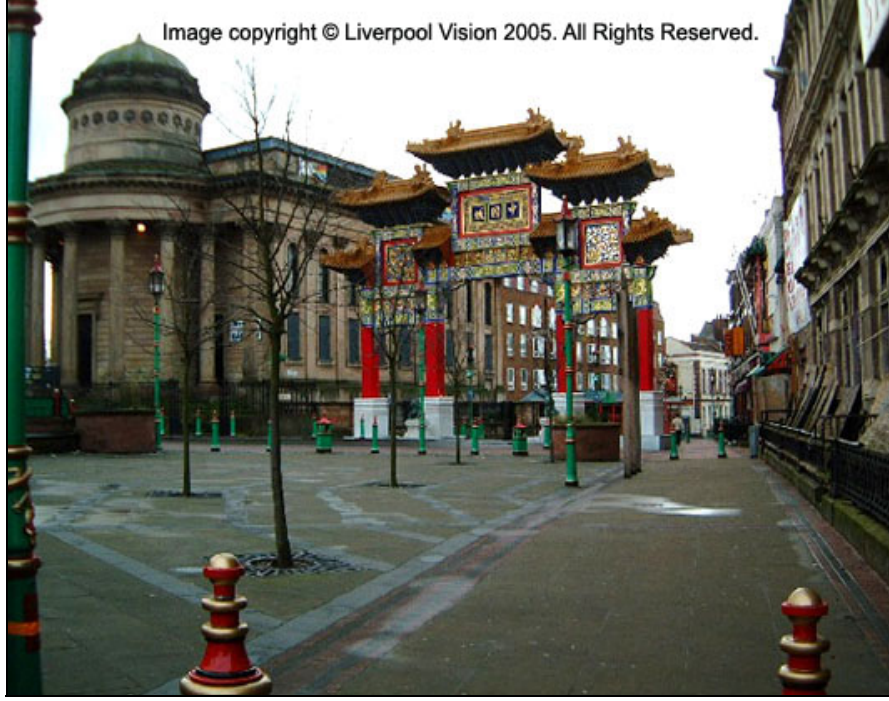
Resim 3.22 Baltık Üçgeni proje alanında yer alan tarihi liman binalarına örnek
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/baltictriangle.asp>

- **L1**

Çin Mahallesi'nin tam ortasında yer alan Büyük George Meydanı (Resim 3.23), oldukça geniş bir kamusal alan niteliği taşımasına rağmen fiziksel koşullarından dolayı bir süredir kullanılamamaktadır. Büyük George Caddesi kent merkezine giriş kapılarından biri olarak kabul edilmektedir ve savaş sonrası sosyal konut olarak kullanılan yapıların bulunduğu ve "Liverpool 1" olarak adlandırılan bu çevre fiziksel koşulları, estetik anlayışı ve şehircilik ilkeleri bakımından oldukça sorunlu bir bölgedir. Yerel halkın katılımı ve kamusal maddi destek ile yeniden tasarlanması üzerinde çalışılan meydan için Liverpool Vision'un da katılımı ile Çevresel Geliştirme Programı (Environmental Improvement Programme) doğrultusunda bir tasarım yapılmıştır. Proje ile her yaştan ziyaretçinin ve yerel halkın rahatça kullanabileceği, yüksek standartlara sahip bir meydan yaratılması hedeflenmiştir (Resim 3.24).

Bu bölgedeki yetersiz sosyal konut stokunun yenilenmesi işi; belediye meclisi, Maritime Konut Derneği (Maritime Housing Association), Urban Splash adlı kuruluş tarafından yapılmaktadır. Yüksek standartlara sahip yeni konut stoku ile birlikte bölgeye karma

kullanım getirilmesi de hedeflenmektedir. Yenilenmekte olan bölgede konut niteliği taşıyan yapıların, yine sosyal konut olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

Resim 3.23 Büyük George Caddesi girişi

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/11.asp>

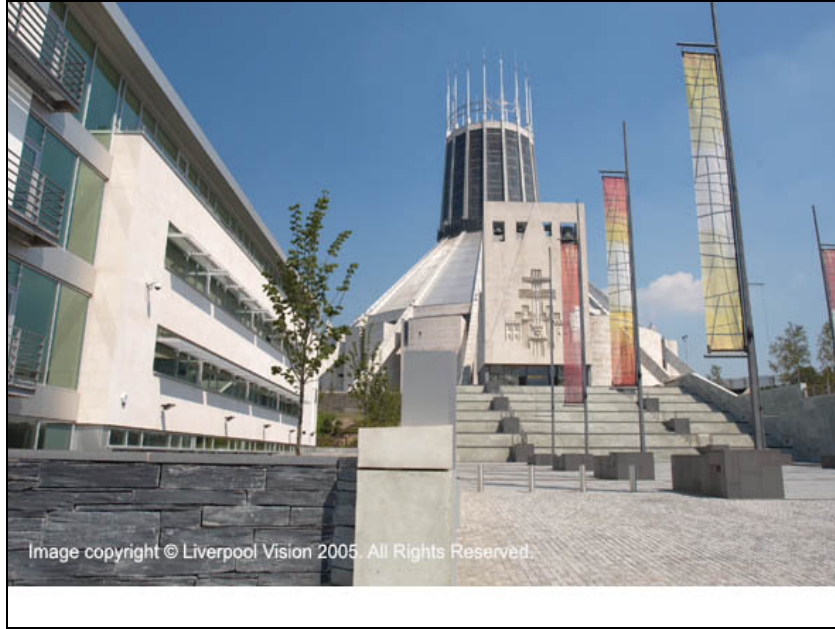
Resim 3.24 Büyük George Meydanı'nın son durumu

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/11.asp>

- **Üniversite Bölgesi**

“Liverpool Bilim Parkı”nın ilk etabının tamamlanması, Kuzeybatı Bölgesi’nin ekonomik gelişimine önemli katkılar sunmuştur (Resim 3.25, 3.26). Liverpool John Moores Üniversitesi’nin ve Liverpool Roma Katolik Katedrali’nin (Resim 3.27) hemen yanında konuşlandırılan park, 24.500 metrekarelik bir alana sahiptir.

Bunun yanında üniversite kuzey kampüsünde tıbbi araştırmalar için merkez niteliği taşıyacak ve 15.400 metrekarelik bir alana yerleştirilecek “School of Tropical Medicine” projesi de devam etmektedir. Bu proje ile, kentin uluslararası bir ölçekte üne kavuşturulması hedeflenmektedir. Projeler, Liverpool Vision, belediye meclisi ve üniversite yöneticileri katkılarıyla sürdürülmektedir.

Resim 3.25 Liverpool Bilim Parkı Projesi’nin tamamlanan etabı

Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/university.asp>

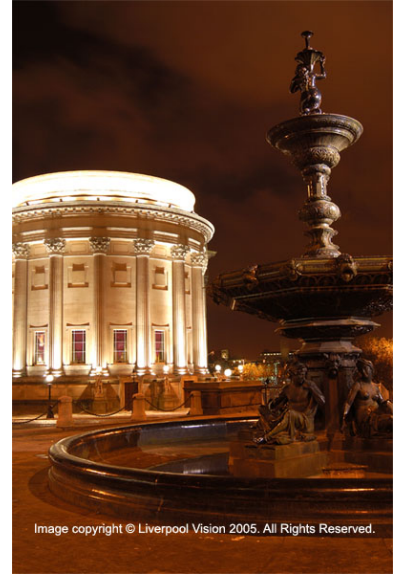
Resim 3.26 Liverpool Bilim Parkı Projesi'nin tamamlanan etabı
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/university.asp>

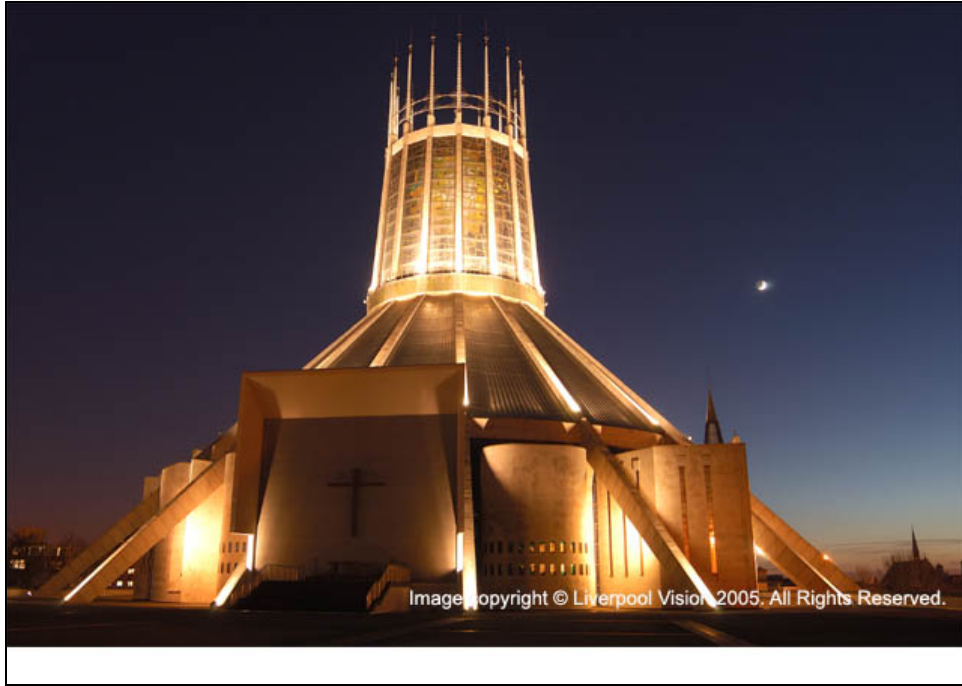
Resim 3.27 Roma Katolik Katedrali
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/university.asp>

- **Işıklandırma**

Liverpool Vision, Liverpool kentine “Işık Kenti” sıfatının yüklenmesi doğrultusunda bir strateji geliştirmiştir. Bu stratejiye göre, kentin kamusal alanları, kent karakterine değer katan tüm önemli yapıları, nirengi noktaları, anıtlar bir kompozisyon oluşturacak şekilde aydınlatılmaktadır (Resim 3.28, 3.29, 3.30). Çalışmanın, 2008 yılında tamamlanması hedeflenmektedir.

Resim 3.28, 3.29 Işıklandırma Projesi ile vurgulanmış tarihi yapılardan örnekler
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/lighting.asp>

Resim 3.30 Liverpool Bilim Parkı Işıklandırma Projesi
Kaynak: <http://www.liverpoolvision.co.uk/actionareas/lighting.asp>

4. ALMANYA'DA DEVLET YAPISI, YÖNETİM GELENEKLERİ ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI

Bu bölümün temel amacı, Almanya'da benimsenmiş olan devlet yapısı ve yönetim sisteminin “kentsel dönüşüm” algısı üzerindeki etkisini çözümlenmek ve bir örnek olay incelemesiyle; Almanya genelindeki "kentsel dönüşüm" sürecini, bu süreçte yer alan aktörleri, aktörlerin rollerini ve birbirleriyle ilişkilerini irdelemektir.

Bu kapsamda öncelikle, Almanya'ya ilişkin genel bilgiler verilmekte, tarihsel süreçle ilgili veriler değerlendirilmektedir. İkinci olarak; merkezi otoriteye karşılık gelen federal düzeyde yönetim yapılanması ile yerel otoriteye karşılık gelen eyalet yönetim birimleri ve bu birimlerin birbirleriyle ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmektedir. Son olarak ise; Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 16 eyaletinden biri olan Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti (NordRhein Vestfalen)'nde yer alan Ruhr Vadisi (Ruhr Gebiet)'nde uygulamaları devam eden dönüşüm projeleri ve projede görev almış olan aktörler incelenmektedir.

4.1 Konum, Nüfus ve Ekonomik Yapı

Orta Avrupa'da yer alan Almanya; Fransa, İsviçre, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Danimarka, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ile kara sınırına sahiptir (Harita 4.1)

Harita 4.1 Almanya, komşu ülke sınırları ve önemli kent merkezleri

Kaynak: <http://www.lonelyplanet.com/mapimages/europe/germany/germany.gif>

Almanya coğrafyasını, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi'nden güneyde Alpler'e kadar sırasıyla; Kuzey Alman Ovası, Orta Almanya Sıradağları, Güney Almanya Platosu, Güney Almanya Ön Alpleri ve Bavyera Alpleri şekillendirmektedir (Harita 4.2). Almanya, coğrafi konum itibariyle ılıman okyanus ve karasal iklim kuşağında yer almakta olup burada sık hava değişimleri yaşanmaktadır (AnaBritannica, 1987).

Harita 4.2 Almanya coğrafyasını oluşturan yüzey şekilleri

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Deutschland_topo.png

82,5 milyon nüfusa sahip olan ve kilometrekareye 231 kişinin düştüğü ülke, Avrupa'nın en yüksek yoğunluklu ülkeleri arasında yer almaktadır. Nüfusun %88'i şehirlerde ya da banliyölerde yaşamaktadır. Almanya'da nüfusu 100.000'i aşan 90 büyük şehir vardır.⁵²

Almanya ekonomisi Avrupanın en büyük, ABD, Çin, Hindistan ve Japonya'dan sonra ise dünyanın 5. en büyük ekonomisidir.⁵³ 2005 yılı ihracat rakamı 1.016 trilyon \$dır.⁵⁴ Ekonomisinin ana damarı olan başlıca sektörler; mühendislik uygulamaları, otomotiv sektörü, elektronik eşya üretimi, turizm, finansal hizmet sektörü, makina üretimi, kimyasal ürün

⁵² İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.8, 9

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

⁵³ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2001rank.html>

⁵⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4692638.stm>

üretimi, optik ürün üretimidir.⁵⁵ Son dönemlerde işsizlik oranı artmakta ve bu sorun sosyal ve ekonomik çevreleri tedirgin etmektedir. Son istatistiklere göre işsizlik oranı %10,6'dır.⁵⁶

4.2 Tarihsel Süreç İçinde Almanya

Almanya'nın ilk sakinleri Keltler ve çeşitli Germen kavimleridir. Germenler, Kavimler Göçü sonucu M.S. 6. yüzyıla kadar Keltlerle, Ortaçağ boyunca da Doğu Almanya'daki Slavlar ile karışarak Alman halkını oluşturmuşlardır. Alman tarihinin başlangıcı olarak, tıpkı Fransa'daki gibi, Charlemagne'nın kurduğu Charlemagne İmparatorluğu esas alınmaktadır. Bu imparatorluk Charlemagne'nın ölümünden sonra batı, fazla uzun ömürlü olmayan orta ve doğu Frank Krallıkları'na bölünmüştür. Alman devletinin kurulduğu tarih olarak, Doğu Frank Krallığı'nın, Kral I. Otto'nun Roma'da Papa tarafından imparator ilan edilmesiyle Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na dönüştüğü 2 Şubat 962 tarihi kabul görmektedir.⁵⁷

Batı Frank Krallığı zaman içerisinde ulusal bir devlet olan Fransa'ya dönüşürken, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu giderek küçük devletçiklere bölünmüş, Otuz Yıl Savaşları'ndan (1618-1648) sonra ise imparatorun erki sadece kağıt üzerinde kalmıştır.

Almanya, Fransız Devrimi'nin (1789) ardından, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar sürecek geleneksel Alman-Fransız düşmanlığının kökeni olarak görülen Napolyon Bonapart önderliğindeki Fransız ordusunun işgalini yaşamıştır. Avrupa düzeninin silinip eski devletçiklerin tekrar oluşturulduğu Viyana Kongresi'nden (1814-1815) sonra Alman birliğini kendi güdümünde sağlamak isteyen iki rakip Alman Devleti olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Prusya'nın rekabetine sahne olmuştur. Bu rekabette Prusya galip gelmiştir. 1870-1871 Alman-Fransız Savaşı'nın Almanlar'ın zaferiyle sonuçlanması üzerine Prusya kralı I. Wilhelm, Alman İmparatoru ilan edilmiş, böylece Almanların ilk imparatorluk olarak adlandırdıkları ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dahil edilmediği devlet kurulmuştur.

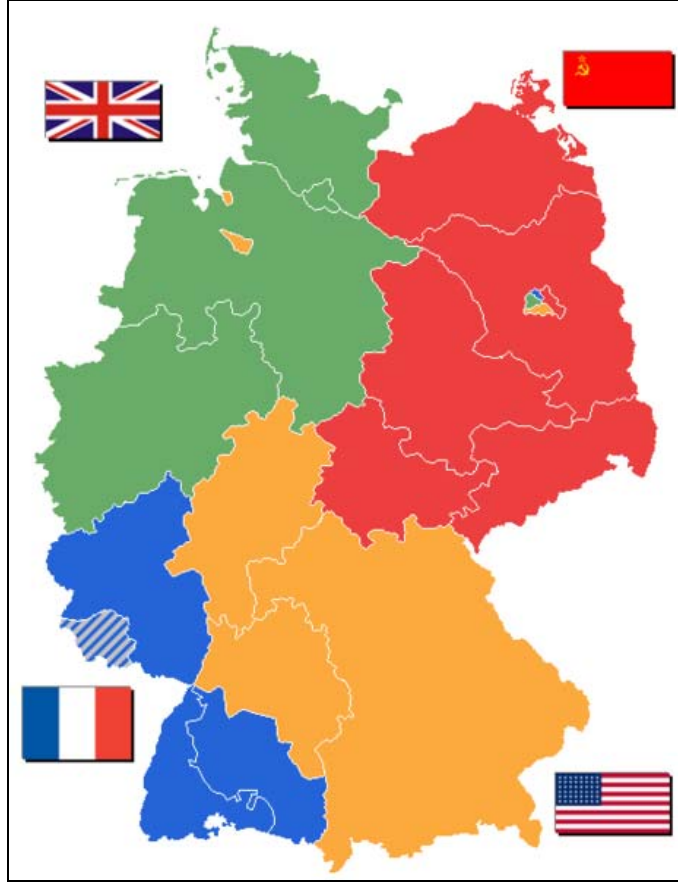
I. Dünya Savaşı'nda Almanlar'ın yenilgiye uğramasıyla imparatorluğun ilga edildiği (kaldırıldığı) ve Almanların "Weimar Cumhuriyeti" olarak adlandırdıkları dönemde; politik

⁵⁵<http://www.cnn.com/2005/BUSINESS/11/23/wto.germany.role/index.html?eref=sitesearch>

⁵⁶ <http://www.destatis.de/indicators/e/arb210ae.htm> (Nisan 2007 verilerine göre)

⁵⁷ <http://www.rosenoire.org/articles/hist5.php>

istikrarsızlık, dünya ekonomik bunalımı ve Almanlar'ın Versailles Antlaşması'na duydukları tepki sonucu Adolf Hitler, Nasyonal Sosyalist diktatörlüğünü ilan etmiştir. Bu dönemde yaşanan “Yahudi Soykırımı” ile tarihinin en karanlık sayfalarından birini gören Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan da yenilgiyle çıkarak; 1945'de batıda Amerikan, İngiliz ve Fransız, doğuda ise Batı Berlin hariç Sovyet işgal bölgelerine bölünmüştür (Harita 4.3) (AnaBritannica, 1987)

Harita 4.3 İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan, İngiliz, Fransız ve Sovyet işgal bölgeleri
Kaynak:http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Deutschland_Besatzungszonen_1945_1946.png

Batıdaki işgal bölgelerinde 23 Mayıs 1949'da Federal Alman Cumhuriyeti, Sovyet işgalindeki bölgelerde ise 7 Ekim 1949 tarihinde Demokratik Alman Cumhuriyeti kurulmuştur. Doğu Bloku'nun çözülmesi ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kendini lağv ederek 3 Ekim 1990'da Federal Alman Cumhuriyeti'ne katılmasıyla, Alman birliği tekrar sağlanmıştır (AnaBritannica, 1987).

4.3 Devlet Yapısı

Almanya'nın yönetim biçimi, "federal cumhuriyet"tir. Devlet; "cumhuriyet", "demokrasi", "federalizm", "hukuk devleti" ve "sosyal devlet" beşli temeli üzerine kuruludur. Bu ilkeler temel haklarla birlikte, Anayasa'nın dokunulmaz özünü oluşturmakta ve bizzat Federal Anayasa Mahkemesi'nce korunmaktadır.

Almanya Federal Devleti, merkezi devlet düzeyi ve 16 eyaletten oluşmaktadır. Anayasa'nın federal devlet ilkesi; devlet niteliğine yalnız federal devletin değil, 16 federe eyaletin de sahip olması anlamını taşımaktadır. Yani eyaletlere bazı alanlarda kısıtlı egemenlik hakkı verilmiştir ve bu hak, eyaletlerin yasama, yürütme ve yargı erklerince kullanılmaktadır. Devlete ait görev ve yetkilerin federal düzey ve eyaletler düzeyi arasındaki bölüşümünde; yasama dengesi federal devlet lehine, yürütme dengesi ise eyaletler lehine düzenlenmiştir. Anayasa, bu bölüşümü kuvvetler ayrımı ve kuvvetler dengesi sistemlerinin önemli bir unsuru olarak kabul etmektedir (Kayıkçı, 2003).

Almanya'da idari yapı, Federal Devlet, 16 eyalet (Harita 4.4, Çizelge 4.1), il yönetimleri, ilçeler ve belediyeler olmak üzere beş kademedен oluşmaktadır. Ancak, Almanya'da bütün ülke için geçerli olabilecek bir idari yapı modeli mevcut değildir. Her eyalet kendi yasaları doğrultusunda, kendi yönetim biçimini ve yerel yönetim birimlerini oluşturmaktadır. Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, ayrıntılı bir yetki düzenlemesi ile hangi konuların federal devlet, hangilerinin eyaletler tarafından ele alınması gerektiğini belirlemektedir. Bu açıdan Almanya'nın federal devlet sistemi diğer federal devletlerin sistemlerine benzemektedir. Almanya'da kamusal alan, önemli ölçüde federal yasalara dayanır. Vatandaşlar ise "yetki dağılımı ilkesi (dispersion der autorität)"ne göre neredeyse sadece eyalet resmi makamları ya da eyaletler adına icraatte bulunan yerel idarelerle ilişkiindedirler. Bunun sebebi, Anayasa'nın üniter devletin faydaları ile federal devletin faydalarını birleştirme çabasıdır.⁵⁸

---

⁵⁸ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.8, 9

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

Harita 4.4 Almanya'da yer almakta olan 16 eyalet ve eyalet merkezleri

Kaynak: http://www.handbuchdeutschland.de/book/images/014_popup_deutschland-polit.jpg

Çizelge 4.1 Almanya’da yer almakta olan 16 eyalet, eyalet başkentleri, eyalet yüzölçümleri ve eyalet nüfusları

Eyalet (Bundesland)	Başkent	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus
Baden-Württemberg	Stuttgart	35.751,65	10.717.000
Bayern (<i>Bavyera</i>)	München	70.549,19	12.444.000
Berlin	Berlin	891,75	3.388.000
Brandenburg	Potsdam	29.477,16	2.568.000
Bremen	Bremen	404,23	663.000
Hamburg	Hamburg	755,16	1.735.000
Hessen	Wiesbaden	21.114,72	6.098.000
Mecklenburg-Vorpommern	Schwerin	23.174,17	1.720.000
Niedersachsen (<i>Aşağı-Saksonya</i>)	Hannover	47.618,24	8.001.000
Nordrhein-Westfalen (<i>Kuzey Ren-Vestfalya</i>)	Düsseldorf	34.042,52	18.075.000
Rheinland-Pfalz	Mainz	19.847,39	4.061.000
Saarland	Saarbrücken	2.568,65	1.056.000
Sachsen (<i>Saksonya</i>)	Dresden	18.415,66	4.296.000
Sachsen-Anhalt	Magdeburg	20.445,26	2.494.000
Schleswig-Holstein	Kiel	15.763,18	2.829.000
Thüringen	Erfurt	16.172,14	2.355.000

Kaynak: <http://www.geonames.org/DE/administrative-division-germany.html>

Anayasa, özellikle sosyal ve ekonomik yaşamın bütün Almanya’da eşdeğer ölçülerde olmasını talep etmektedir. Bu da, önemli derecede ekonomik ve sosyal politikalar tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle sosyo-ekonomik alanı genelde federal yasalar belirlemekte ve bu açıdan Alman Federal Devleti bir üniter devlete benzemektedir. Eyalet yönetimleri bir taraftan federal bir devlet için tipik olan eyalet yasalarını uygulamakta, diğer taraftan ise – federal devlet sistemleri için hiç de tipik olmayarak– federal devlet yasalarının çoğunun yürütülmesini de üstlenmektedirler. Alman Federal Devleti’nin tanımlamasında bu nedenle “üniter” ya da “kırpılmış” federal devlet ifadeleri kullanılmaktadır.⁵⁹

Dış işleri, savunma, demiryolları ve posta hizmetlerine ilişkin yetkiler ise, bütünüyle federal devletin sorumluluğu altındadır. Böylece eyaletlerin, eyalet hükümetlerince görevlendirilen 69 üyenin oluşturduğu ve yasamaya aktif olarak katıldığı bir birim olan Federal Konsey’in geniş kapsamlı katılım hakları üzerinden sahip olduğu güç, federal devlet lehine dengelenmektedir (Ataç, 1992).

4.4 Genel Yönetim Yapılanması

Bu bölümde, Almanya’daki federal devlet ve her biri devlet niteliğine sahip 16 eyaletteki yönetim yapılanması iki ayrı başlık altında detaylı olarak incelenmektedir.

4.4.1 Federal Yönetim Birimleri

“Merkezi yönetim” olarak nitelendirebilecek federal yönetimin en üst kademesinde Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Başbakan, Federal Hükümet, Federal Asamble (Federal Kurul), Federal Parlamento ve Federal Konsey ise merkezi yönetimin diğer birimleridir. Bu birimlerden bazılarında eyalet yöneticilerinin de söz söyleme hakkı bulunmaktadır (Şekil 4.1⁶⁰).

Devletin başkanı, seçimle gelen **Cumhurbaşkanı/Federal Başkan (Bundespräsident)** olup,

---

⁵⁹ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.8, 9

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

⁶⁰ Şekil 4.1 EK-2’de verilmiştir.

demokratik devlet halkın egemenliğine dayalıdır ve egemenlik halktan kaynaklanır (Şekil 4.1 - EK-2). Görevi politik bir karar alma yetkisi olmadan devleti temsil etmektir. “Devletin ilk temsilcisi”, “entegrasyon figürü” ve “en yüksek federal noter” kavramları ile de tanımlanabilen Federal Başkan’ın görevleri, anayasa hukukuna bağlı normlara göre belirlenmiştir. Federal Başkan’ın yetki ve görevleri, Weimar İmparatorluk dönemindeki İmparatorluk Başkanı’nın görev ve yetkilerine göre çok daha sınırlıdır. Federal Başkan’ın klasik görevleri kısaca sıralanacak olursa, bunlar (Kazakistan El-Farabi Milli Devlet Üniversitesi, 2001);

- İçeriye ve dışarıya karşı Federal Alman Cumhuriyeti’nin temsil edilmesi (devlet, toplum ve kültür toplantılarında hazır bulunması, konuşmaları, ülke ve devletleri ziyaretleri ve misafirlerin kabul edilmesi vasıtasıyla),
- Federal Alman Cumhuriyeti’nin uluslararası hukuk yönünden temsil edilmesi, yabancı devletlerle sözleşmelerin yapılması, Alman diplomatik temsilcilerinin onaylanması ve yabancı diplomatların kabul edilmesi,
- Federal Başbakan’ın seçimi için öneride bulunmak,
- Federal Başbakan ve federal bakanların atanması ve azledilmesi,
- Federal Parlamento’nun feshedilmesi,
- Yasaların imzalanıp yayınlanması,
- Federal yargıçların, federal memurların, subay ve astsubayların atanması ve azledilmesi ve
- Af yetkisidir.

Federal Başkan’ın görev süresi beş yıl olup Federal Asamble tarafından seçilmektedir.

Federal Asamble, Federal Parlamento üyelerinin nisbi temsil esaslarına, yani parlamentoda temsil edilen partilerinin güçlerine uygun olarak seçtikleri temsilciler ile, eyalet parlamentolarının seçtiği temsilcilerden (her eyalet eşit sayıda olmak üzere) oluşmaktadır. Bu birimin tek görevi Federal Başkan’ı seçmektir (Şekil 4.1 - EK-2).

Federal Parlamento/Federal Meclis (Bundestag) (Şekil 4.1 - EK-2), Alman halkının seçilmiş temsilciliğidir. Teknik olarak 598 federal milletvekilinin yarısı partilerin eyalet listeleri üzerinden aldıkları oylara (ikinci oylar) göre, diğer yarısı ise 299 seçim bölgesinde

seçilen kişilere (birinci oylar) dağıtılmaktadır.⁶¹ Seçilen milletvekilleri birleşerek meclis grupları oluşturmakta ve aralarından bir Meclis Başkanı seçmektedirler.

Federal Meclis'in ilk görevi, Federal Şansölye (Başbakan)'yi seçmek ve sürdürdüğü politikayı destekleyerek görevde kalmasını sağlamaktır. Federal Meclis, kendisine güven oyu vermeyerek, Şansölye'yi görevden alabilir.

Milletvekillerinin Federal Meclis'te ikinci büyük görevi yasamadır. 1949'dan bu yana parlamentoda 8400 kadar yasa tasarısı görüşülerek 6000 den fazla yasa onaylanmıştır.⁶² Yasa tasarıların çoğu federal hükümet tarafından sunulmaktadır. Daha küçük bir bölümü ise, Federal Parlamento ya da Federal Konsey tarafından sunulur.

Federal Meclis'in üçüncü büyük görevi hükümetin çalışmalarını kontrol etmektir. Kamuoyunda görülen parlamenter kontrolünü, parlamenter muhalefet sağlamaktadır. Daha az göz önünde olsa da etkinliği daha az olmayan bir diğer kontrol görevi ise, iktidar partilerinin milletvekilleri tarafından, hükümet temsilcilerine eleştirel soruların yöneltildiği ve bunların tartışıldığı kapalı ve rutin toplantılar aracılığıyla yerine getirilmektedir.⁶³

Federal Şansölye/Başbakan (Bundeskanzler) (Şekil 4.1 - EK-2), Federal Hükümet'in seçilen tek üyesidir. Anayasa kendisine, en önemli siyasi makamların yöneticileri olarak bakanları seçme hakkını tanımaktadır. Şansölye, ayrıca bakanların sayısını ve yetki alanlarını belirler. Hükümet politikasının yönünü belirleme hakkı vardır. Bu hak, Şansölye'nin hükümet icraatının ağırlık noktalarını bağlayıcı olarak tayin etme hakkını içermektedir. Federal Meclis'te normalde hiçbir parti çoğunluğu elde tutmaz. Dolayısıyla Şansölye'nin seçiminde genelde bir koalisyon, yani farklı partilerin ittifakı gerekmektedir. Şansölye seçiminden önce, birlikte iktidara gelmek isteyen partiler arasında kapsamlı görüşmeler gerçekleşir. Bu görüşmelerde ayrıntılı olarak bakanlıkların hangi partiler arasında paylaşılacağı, hangi bakanlıkların aynı kalacağı, hangilerinin yeni oluşturulacağı ele alınır.

---

⁶¹ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.60, 61

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

⁶² İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.60, 61

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

⁶³ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.60, 61

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

Hükümet ittifakının daha büyük ortağına Federal Şansölye'yi belirleme hakkı tanınır. Ayrıca partiler, önlerindeki yıllarda üstesinden gelmek istedikleri konularda anlaşma sağlarlar. Bu koalisyon görüşmelerinin sonuçları, koalisyon anlaşmasında yer almaktadır. Şansölye, ancak bu adımlar tamamlandıktan sonra seçilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bakanların sayısını ve görev alanlarını kural olarak Başbakan belirlemektedir. Ancak, bazı Bakanlıklar Anayasa'da belirtilmiştir. Bu bakanlıklar, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Savunma Bakanlıkları'dır. Bunlardan son üçünün kurulması anayasal bir zorunluluktur (Prese-und Informationsamt der Bundesregierung, 1998).

Federal bakanlıkların idari yapısı genellikle aynıdır. Başbakanlık dahil tüm bakanlıkların bir veya iki idari (memur) müsteşarları vardır (Can, 2004).

2002 seçimleri sonrasında Almanya'da, 13 bakanlık biriminin oluşturulduğu görülmektedir. Bu bakanlıklar (Can, 2004);

- Dışişleri Bakanlığı (Auswärtiges Amt) (Bakan aynı zamanda Başbakan Yardımcısı'dır),
- İçişleri Bakanlığı (Bundesministerium des Innern),
- Maliye Bakanlığı (Bundesministerium der Finanzen),
- Adalet Bakanlığı (Bundesministerium der Justiz),
- Savunma Bakanlığı (Bundesministerium der Verteidigung),
- Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (Bundesministerium für Bildung und Forschung),
- Tüketiciyi Koruma ve Tarım Bakanlığı (Bundesministerium für Verbraucherschutz, Ernährung und Landwirtschaft),
- Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)
- Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung),
- Çevre ve Doğa Koruma Bakanlığı (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz u. Reaktorsicherheit)
- Ulaştırma, İnşaat ve Konut Bakanlığı (Bundesministerium für Verkehr, Bau-und Wohnungswesen),
- Ekonomi ve İstihdam Bakanlığı (Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit),

-Kalkınma ve İşbirliği Bakanlığı (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung)'dir.

Federal Konsey (Bundestrat) (Şekil 4.1 - EK-2), eyaletlerin temsilciliğidir. Federal Meclis'in yanı sıra bir nevi ikinci bir meclistir. Her federal yasa, Federal Konsey'de de görüşülmek zorundadır. Eyaletler temsilciliği olarak Federal Konsey, diğer federal devletlerdeki, genelde “senato” olarak adlandırılan birimlerle aynı işlevi görmektedir. Federal Konsey'e yalnızca eyalet hükümetleri temsilcileri üyedirler. Eyaletlerin oy ağırlığı eyaletlerin nüfuslarına göre belirlenmektedir. Her eyaletin en az üç, nüfusları yoğun olan eyaletlerin altı oya kadar oy hakkı vardır. En küçük eyalet 660.000 nüfuslu Bremen, en büyük eyalet 18 milyon nüfuslu Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'dir. Federal Konsey, federal yasaların oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Federal Konsey icraatının 16 eyalet hükümetinin omuzlarında taşındığı dikkate alınır, eyalet hükümetlerinin federal politikada önemli aktörler oldukları anlaşılmaktadır. Bundan ötürü eyaletlerin hükümet başkanları olarak eyalet başbakanları, kendi eyaletleri dışında da tüm Almanya kamuoyunun gündemindedirler.⁶⁴

Ancak eyaletlerin merkezi yönetimdeki etkisi ve ağırlığı zaman zaman çeşitli eleştirilere hedef olmuş ve bu yapıda bazı değişiklikler yapılması için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. 2006 Temmuz'unda konuya ilişkin bir reform paketinin hazırlanması da bu durumun açık bir göstergesidir. Bu reform paketi ile Almanya'nın, 1949 yılından beri yürürlükte olan anayasasını değiştirme girişiminde bulunulmuştur. Federal Almanya Cumhuriyeti tarihinin en büyük anayasal değişikliği olarak nitelendirilen reform paketi, anayasada devletin yapısına ilişkin 25 maddede değişiklik öngörmektedir. Söz konusu reform paketi, federal hükümet ile eyaletler arasındaki yetki dağılımına netlik kazandırırken, federal meclisi güçlendirmektedir. Federal Konsey'in de onayı ile geçerlilik kazanan düzenlemeler ile, federal yapının en üst noktaya taşınması, Federal Meclis'in, kanunların yüzde 70'ini tek başına çıkarabilecek konuma getirilmesi, böylece yasama faaliyetlerinin hız kazanması hedeflenmektedir. Bunun yanında yine bu düzenlemeler, Federal Hükümet ile eyalet yönetimleri arasındaki ilişkinin berraklık kazanması yolunda oldukça önemli bir adım

---

⁶⁴ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.66

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

olarak değerlendirilmektedir.⁶⁵

Federal Anayasa Mahkemesi (Şekil 4.1 - EK-2), Almanya’da savaş sonrası demokrasininin tipik bir kuruluşudur. Yasalar Mahkeme’ye, demokratik açıdan doğru bir şekilde oluşan yasa kararlarını ihlal ettikleri kanaatine varırsa yürürlükten alma yetkisini vermiştir. Anayasa Mahkemesi ancak dava açılması suretiyle çalışmasını başlatabilir. Dava açma hakkı Federal Cumhurbaşkanı, Federal Meclis, Federal Konsey, federal hükümet gibi federal organlara ya da bunların bazı kesimlerine (milletvekilleri ya da meclis grupları ve eyalet hükümetleri) tanınmıştır. Anayasa Mahkemesi “anayasal anlaşmazlıklarda” Anayasa’nın güvence altına aldığı kuvvetler dağılımının ve federal devletin korunması için icraat gösterir. Anayasa, bunun dışında tek tek vatandaşın, eğer bir resmi makamın bir icraatından ötürü temel haklarının ihlal edildiğini düşünüyorsa, “anayasaya aykırılık itirazı”nda bulunmasına olanak tanımaktadır. Federal Anayasa Mahkemesi, tüm yargı adına anayasayı yorumlama tekeline sahiptir.⁶⁶

Yukarıda detaylı olarak incelenen federal düzeyde yetkili birimlerin yasama, yürütme ve yargı alanlarında üstlendikleri görevler kısaca özetlenecek olursa;

- federal düzeyde yasama görevini Federal Meclis ve Federal Konsey’in,
- yürütme görevini, Federal Cumhurbaşkanı ile Federal Başbakan yönetimindeki Federal Hükümet’in,
- yargı fonksiyonunu ise, Anayasa Mahkemesi ile temyiz mercii olarak çeşitli mahkemelerin üstlendiği görülmektedir.

Bunların yanında eyalet düzeyinde de federal düzeyden bağımsız yasama, yürütme ve yargı organları bulunmaktadır (Şekil 4.1 - EK-2).

---

⁶⁵ <http://dwelle.de/turkish/politik/1.188803.1.html>

⁶⁶ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.68

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

4.4.2 Eyalet Yönetim Birimleri

Almanya Federal Cumhuriyeti'nde 16 eyaletin herbiri devlet niteliğine sahiptir ve bu nedenle de yönetim yapılanmaları konusundaki karar yetkileri sınırsızdır. Eyaletlerin tarihi, yapısal ve coğrafi özelliklerin farklılığı nedeniyle yönetsel yapıları da birbirinden farklıdır. Ancak, yine de iki ortak yapısal ilkedен söz edilebilir. Bunlar;

- bütün eyaletlerde genel idare birimlerinin bulunması ve
- bu idare birimlerinin yanında, sadece yasalarda açıkça eyaletlere bırakılmış yönetsel konularda görev yapan özel yönetim birimlerinin bulunmasıdır.

Bunun yanında sahip oldukları yetkiler bakımından eyaletler farklılık gösterebilir de her eyalet yönetimi için geçerli olabilecek üç temel yetki alanının varlığından söz edilebilir. Bunlar;

- genelde yüksek okullar da dahil olmak üzere eğitim konuları,
- polis görevleri de dahil olmak üzere iç güvenlik ve
- federal düzeyden bağımsız yerel yönetim yapılanmasıdır.

Anayasada halen belirlenmemiş ve geleceğe yönelik bölgelerarası yetkiler ise federal devlet ve eyaletler arasında ortaklaşa planlanıp, yasalarla düzenlenerek finanse edilmektedir. Eyaletlerin asıl gücü daha önce de sözünü ettiğimiz gibi "Federal Konsey" yoluyla federal devletin yasama yetkisine katılmalarında saklıdır.

Eyalet yönetimlerinin görevleri (Uzun, 2003a);

- sadece eyalet yetkisindeki görevleri yerine getirmek (okullar, polis, eyalet planlama),
- federal hukuku kendi sorumluluğu çerçevesinde uygulamak (imar, çevre koruma yasaları vb.) ve
- federal yasaları federal devlet adına uygulamak (federal yol yapımı, eğitimi teşvik vb.) olarak üçe ayrılmaktadır.

Bu verilere göre; bugünkü Almanya'nın anayasal uygulamada yasama bakımından merkezi devlet, yönetim bakımından da federe devlet olduğu söylenebilir.

Federal devlette olduğu gibi eyaletlerde de en üst eyalet birimleri ve eyalet üst birimleri bulunmaktadır. En üst eyalet birimleri; eyalet hükümeti, eyalet başbakanı, eyalet bakanlıkları

ve eyalet sayıştayıdır.

Eyalet üst birimleri ise eyalet daireleri (istatistik, sağlık, kriminal daireleri vb.) olarak sıralanabilir. Bu birimler doğrudan bir bakana bağlıdır. Konu olarak, belirli bir hizmet alanında ve coğrafi olarak da bütün eyalette yetkilidirler.

Orta ve alt kademe yönetsel birimler bakımından da eyaletler arasında farklılıklar vardır: Saarland ve Schleswig-Holstein'de orta kademe yönetim birimi bulunmazken, şehir eyaletler adı verilen Hamburg, Bremen ve Berlin dışındaki eyaletler üç kademeli bir yönetsel yapılanmaya sahiptirler (Şekil 4.2). Orta kademe eyalet birimlerinin görevi; merkezi birimler arasında koordinasyonunu sağlamak ve alt yönetim birimleriyle yerel yönetimleri denetlemektir. Böylece orta kademe yönetim birimleri ve bölge yönetimleri aracılığıyla yönetimin birliği ilkesi gerçekleştirilmek istenmektedir (Koçdemir, 1998).

Alt yönetim birimleri yani yerel yönetim birimleri ise iki grupta toplanabilir: Birinci grupta kırsal yörelerdeki yerel yönetimler bulunmaktadır (Şekil 4.2). Bu grup iki basamaklı bir yapı sergilemektedir; ilk basamak belediyeler (belde ve köy belediyeleri), ikinci basamak ise ilçelerdir. İkinci gruba ilçeden ayrı, bağımsız, ilçe örgütlemesi dışında kalan belediyeler (bağımsız kentler, kent-ilçeler - Kreisfreie Städte) girmektedir (Şekil 4.2). Bunlar genelde nüfusu 100.000'in üzerinde olan kent belediyeleridir. Ancak konuya ilişkin olarak eyaletten eyalete uygulama farkları bulunmakta, kentin ekonomik ve toplumsal önemine bağlı olarak daha az nüfuslu yerleşim merkezlerindeki belediyeler de ilçe örgütlenmesi dışında tutulabilmektedir (Koçdemir, 1998).

Vatandaşa en yakın yönetim birimi olan belediyeler, yönetsel yapıda çok önemli bir kademedirler ve yasama, yürütme, yargı olarak bilinen yatay güç dağılımını tamamlayıcı bir fonksiyon icra etmektedirler.

Belediyelerin önemli görevlerinden bazıları: yollar ve trafik işleri, eğitim, kültür, okullar, çocuk bahçeleri, kamu güvenliği, itfaiye, işyerleri denetimi, imâr zabıtası, sosyal yardım, huzur evleri, halk eğitim merkezleri, kütüphaneler, tiyatro, orkestra, müzeler, tedarik ve konut işleri, su, elektrik, gaz, konut yapımı, imâr planlaması, ekonomik teşvik uygulamaları, sağlık ve gençlik hizmetleri, atık arıtımı, kanalizasyon, yeşil alanlar, dinlenme yerleri, mezarlıklar, hastaneler, oyun alanları, spor tesisleri, evlenme işleri, gıda denetimi, ikâmet işleri ve istatistik hizmetleridir (Uzun, 2003a).

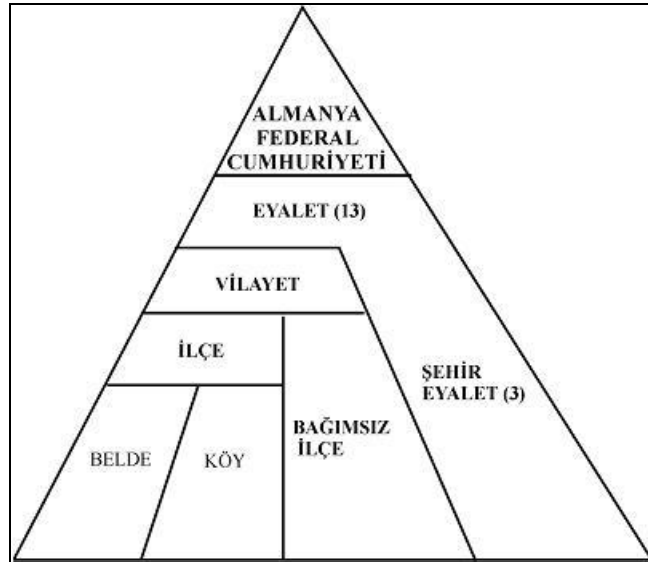
Belediyelerin iç yapılanmaları da eyaletler itibariyle farklıdır. Hatta, bazı eyaletlerde belde

büyüklüğüne göre değişen farklı yapılara rastlanır.

Diğer bir temel yerel yönetim birimi olan ilçeler ise, birden çok küçük belediyenin bir araya gelerek oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip olan yapılardır (Şekil 4.2). Aynı zamanda ilçe; Türkiye'deki gibi, mülki bölümlenmeye göre sınırlandırılmış bir coğrafi sahaya sahiptir ve bu alanda yaşayan insanlarla hizmet veren merkezi yönetimin taşradaki en alt birimidir (Şekil 4.3). İlçelerin görevleri iki guruba ayrılmaktadır. Bunların ilki ilçelerin yerel yönetim olarak yerine getirdikleri yerinden yönetim hizmetleridir. Bu hizmetler, ihtiyari ve zorunlu hizmetler olarak ikiye ayrılabilir (Uzun, 2003a).

İhtiyari hizmetler; ilçe yolları, toplu taşımacılık, millî parklar gibi belde seviyesini aşan hizmetler, yüzme havuzları, huzur evleri, özel nitelikte okullar gibi tamamlayıcı hizmetler ve beldelere mali yardım yapılması gibi dengeleyici hizmetlerdir. Zorunlu hizmetler ise yerel sosyal yardım ve kurtarma işleriyle imar planı uygulaması vb. dir.

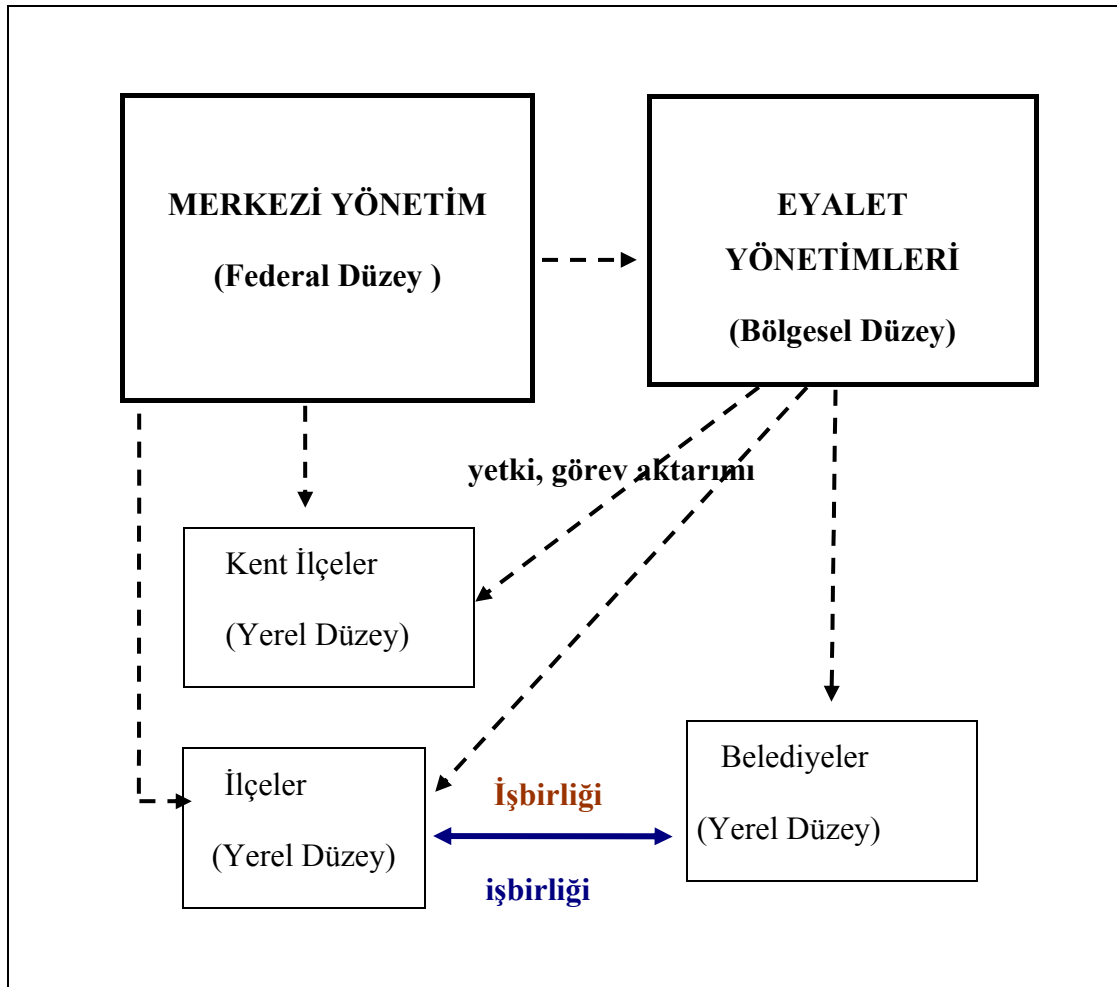
İkinci grupta ise ilçelerin merkezi yönetim birimi olarak yaptıkları görevler vardır. Federal devlet veya eyaletler tarafından merkezi yönetim birimi olarak ilçelere verilen görevlerde görevin muhatabı kaymakamdır. Bu görevlerin bir bölümü yasalardan kaynaklanmakta, bir bölümü ise merkezi yönetim tarafından ilçelere aktarılmaktadır (Şekil 4.3).

Şekil 4.2 Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yönetim yapılanması ve yönetim birimleri
Kaynak:http://de.wikipedia.org/wiki/Bild:Administrative_Gliederung_Deutschlands.png

Özel gelir kaynakları olmayan ilçeler, görevlerini yerine getirmek için gerekli mali kaynağı; eyaletler, federal devlet, belediyeler ve ilçeler arasında oluşturulan karmaşık bir finansal yapıdan elde etmektedirler.

İlçe ile ilçeyi oluşturan belediyeler arasında ast-üst ilişkisi söz konusu değildir ve sadece görevler bağlamında bir işbirliği mevcuttur (Şekil 4.3). İlçe ve belediye ilişkilerini düzenleyen ve ülke düzeyinde geçerli olan genel bir düzenleme yoksa da bu ilişkilerin yürütülüşüne ilişkin bazı temel ilkeler genel kabul görmektedir. Bu ilkeler doğrultusunda; ilçe yönetimi bağlı belediyeleri destekleyip, tamamlamakta ve geliştirmektedir. İlçe ve belediyeler görevlerini birlikte gerçekleştirmekte, ilçe belediyelerle ilişkisini; ilçe sınırlarındaki halka eşit hizmet sunumunu sağlayabilmek için ilçeden yürütülmesi zorunlu görevlerle sınırlı tutmaktadır (Uzun, 2003a).

Şekil 4.3 Federal Almanya Cumhuriyeti'nde federal düzeyde, eyalet düzeyinde ve yerel düzeyde yetkili yönetim birimleri, bu birimler arasındaki hizmet paylaşımı ve ilişkiler

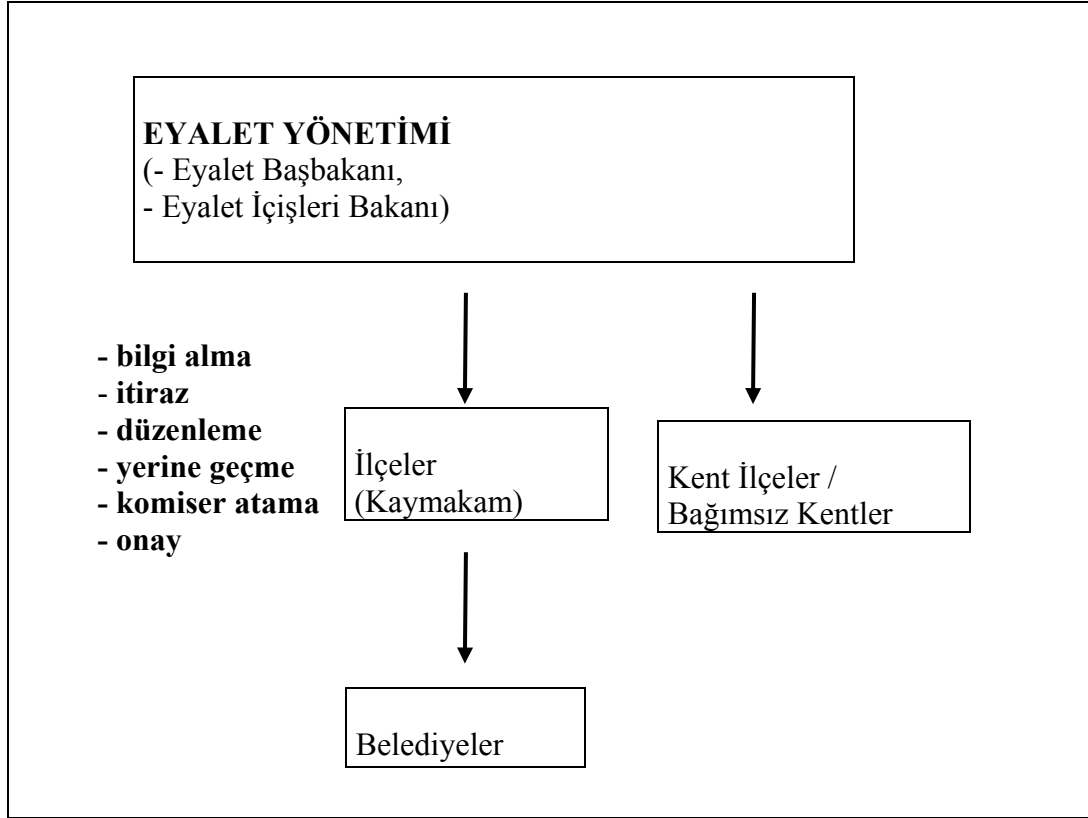

İlçeler ve ilçelerden bağımsız kent-ilçelerin (bağımsız kentler,) **denetimi** eyalet yönetimlerinin sorumluluğundadır. İlçelere bağlı belediyelerin denetimi ise merkezi yönetimin taşra teşkilatı kimliğiyle ilçeler tarafından yapılmaktadır. Bu durumda yerel yönetimlerin denetim organları kaymakam, eyalet başbakanı ve içişleri bakanı olmaktadır. Denetim; yerel yönetimlerin yerinden yönetim görevleriyle ilgili olarak ve yasallık (rechtsaufsicht) kapsamında yapılmaktadır. Bunun yanında merkezi yönetimden aktarılan görevler için yasallık denetiminin yanında yerindelik (fachaufsicht) denetimi de yapılmaktadır. Yani denetim, işlemlerin amaca uygun yapılıp yapılmadığını da kapsamaktadır.

Yerel yönetimlerin denetiminde (Şekil 4.4), (Can, 2004);

- bilgi alma,
- itiraz (hukuka aykırı kararların iptali veya değiştirilmesine yönelik olarak),
- düzenleme (görevlerin belli sürede yerine getirilmesini isteme),
- yerine geçme (görevin yerel yönetim hesabına bizzat ya da üçüncü şahıslar aracılığıyla yapılması),
- “komiser” atama (görevlerin tümünün veya bir bölümünün atanacak bir devlet komiserince yapılması)

araçları kullanılmaktadır.

Şekil 4.4 Federal Almanya Cumhuriyeti'nde eyalet düzeyinde ve yerel düzeyde yetkili yönetim birimleri, bu birimler arasındaki denetim ilişkileri

4.5 Almanya Planlama Sistemi

Almanya planlama sistemi, ülkenin federal yapısına uygun şekildedir. Buna göre, Federal Hükümet, planlama için gerekli yasal çerçeveyi çizmekte ve eyaletler de bu çerçeveye uygun olarak (plan ve politikalar federal yapıdakine uyumlu olmalıdır) kendi planlama yasalarını oluşturmakta ve uygulamaktadırlar. Ayrıca, tüm kamu planlama kurumlarının ve planların tasarlanmasının yatay ve dikey koordinasyonu, “Alman Planlama Sistemi”nin önemli bir yanıdır.

Alman planlama sisteminin iki temel özelliği vardır. Bunlar;

- federal düzey tarafından oluşturulmuş bir yasal çatı ve
- adem-i merkezileştirilmiş⁶⁷ bir karar verme yapısıdır.

⁶⁷ Yerinden yönetim ilkelerine dayalı, merkezi otoriteyi kabul etmeyen.

Almanya'da mekan planlama politikasının en önemli hedefi, ülke bütününde yaşam koşullarında eşitliği sağlamaktır. Almanya'da mekan planlamasının amaçları; sürdürülebilirlik, eşitlik ve bölgelerin güçlendirilmesidir.⁶⁸ İki Alman devletinin birleşmesi, Almanya'da yaşam koşullarını eşitleme hedefine yeni bir önem katmıştır. Birleşme ile; bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve ekolojik farklılıklar, eski ve yeni eyaletler arasındaki eşitsizliklerle üst üste binmiştir. Yeni eyaletlerin eklenmesi, bölgesel farklılıkları önemli derecede arttırmıştır. Yeni eyaletler, eski eyaletlerdekinden daha seyrek bir nüfusun olduğu kırsal alanlara sahiptir, şehirleri de yoğun nüfusludur. Hala yapısal zayıflık ve çeşitli gelişme problemlerinin yaşandığı yeni eyaletlerde yer alan geniş kırsal alanlar, son derece düşük nüfus yoğunluğu, yetersiz teknik ve sosyal alt yapı ve sınırlı yerel kamu taşımacılığı ile karakterize edilmektedir. Bu bölgelerde çok az özel sektör yatırımı vardır. Doğu ve Batı Almanya kentleri arasındaki bu farklılıklar günümüzde de önemli ölçüde etkisini sürdürmektedir. Her biri birer devlet niteliğine sahip eyaletlerin yetki alanlarının genişliği, ülkenin doğusunu da belli bir refah düzeyine çekme amacıyla düzenlemeler yapan federal yönetimin baskılar nedeniyle zora girmesine neden olmaktadır. Öyle ki; birleşme öncesi Batı Almanya'da yer almakta olan eyaletlerin yöneticileri, eski Doğu Almanya eyaletleri için yapılan yatırım ve düzenlemelere çoğu zaman sert bir dille karşı çıkmaktadırlar.

Almanya'da bölgesel planlama politikasının amaçları ayrıntılı olarak şöyle ifade edilebilir (Kayıkçı, 2003):

- Yapısal olarak güçsüz bölgelerin, milli ekonomiye katkılarını arttırmak amacıyla, bu bölgelerdeki büyüme potansiyelini harekete geçirmek,
- Ekonomik iniş-çıkışların ve özellikle tek sektöre dayalı endüstriyel yapılaşmanın değiştirilmesi ile ortaya çıkan yapısal değişimin, problemleri bölgelerdeki dengenin bozulmasına yol açmasını önlemek, dengeyi sağlamak,
- Kamu ve özel sektör yatırımları bakımından bölgelerarası farklılıkları azaltmak.

Anayasa'da yer alan yönetim düzeyleri arasındaki güçler ayrımı, planlama sistemi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir ve kendi planlama yasalarını yapan farklı eyaletlerin planlama uygulamalarında önemli farklılıklara neden olmaktadır.

Planlar çoğunlukla, eyalet düzeyinde veya daha aşağı seviyede yapılmaktadır. Ancak federal düzey, her bir eyaletin planlama yasalarında temel bir tutarlılık sağlamak için, bir çerçeve

---

⁶⁸ http://www.fig.net/pub/fig2007/papers/ts_7d/ts07d_01_mueller_siebold_1248.pdf

(çatı) oluşturmuştur (Şekil 4.5).

Bu doğrultuda bütün eyaletler, eyalet çapında ayrıntılı planlar hazırlamaktadırlar. Planın şekli ve kuralları eyaletler arasında farklılık gösterse de bütün eyaletlerin planlarında benzeşen noktalar bulunmaktadır. Her eyaletin planı, nüfus projeksiyonları, yerleşme düzeni ve öncelikli alanlar gibi konuların yer aldığı gelişme amaçlarını içermektedir. Yine her bir eyalet, çevreyi koruma kurallarını da koymak zorundadır. Ayrıca bölge planları, **Federal Bölge Planlama Yasası (Raumordnungsgesetz-ROG)**'na uymak zorundadır⁶⁹ (Şekil 4.5).

Almanya'da federal hükümet, federal alanın tüm mekan planlamasını bütünleştirmek için yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu hükümler, 1965'te Federal Bölge Planlama Yasası'nın kabul edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu yasa, bölge planlama ilkelerini ve federal alanın yapısını tanımlamakta ve bu yüzden gelecekteki yerleşimin gelişmesini yönlendirmeyi sağlamaktadır. Bu yasa, amaçların tanımlanmasına imkan vermektedir ve bu yüzden eyaletler için bir uygulama rehberi niteliği taşımaktadır. Eyaletler, bu yasa çerçevesinde kendi mekan planlama yasalarını tesis etmekte ve bu doğrultuda bölgesel politika programlarını ve bölgesel planlarını hazırlamaktadırlar.⁷⁰

Federal Hükümet düzeyinde yerleşim politikasından sorumlu kurum, Ulaştırma, İnşaat ve Konut Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan **Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi**'dir. Bu ofis eyaletlerin ilgili bakanlıkları ile ortak bir çalışma yürüterek bütün eyaletleri kapsayan ve çok genel stratejilerin belirlendiği "**bölge planları, bölgesel gelişme planları**"nı hazırlamaktadır (Human Settlements Development and Policy, National Report Germany HABITAT II, 1996) (Şekil 4.5).

Arazi kullanımı ve gelişmenin kontrolü ile ilgili temel düzenlemeler ise **Federal İmar Yasası (Baugesetzbuch)**'nda yer almaktadır. Bu düzenlemeler, yerel düzeyin uygulamalarını kontrol sorumluluğunu belirler ve iki tür plan için gerekli tedbiri alır. Bu düzenlemeler doğrultusunda eyaletler, yerel yetki alanlarının tümü için (yaklaşık 16.000 belediye vardır) için bir bölgeleme planı olan "**hazırlayıcı (ilkesel) arazi kullanım planı (flächennutzungsplan)**" yapılmaktadır (Şekil 4.5). Bu plan, kamu otoritelerini bağlar fakat özel arazi sahiplerinin hakları üzerinde yasal bir etkisi yoktur. Bununla birlikte, ikinci tür plan "**ayrıntılı plan (bebauungsplan)**" yasal olarak bağlayıcıdır ve arsaların arazi kullanımını belirler ve çevresel değerlendirmeyi içerir. Bu planı hazırlamanın ilk aşamasında kamu katılımı vardır ve tasarı

⁶⁹ http://www.fig.net/pub/fig2007/papers/ts_7d/ts07d_01_mueller_siebold_1248.pdf

⁷⁰ <http://vasab.leontief.net/countries/germany.htm>

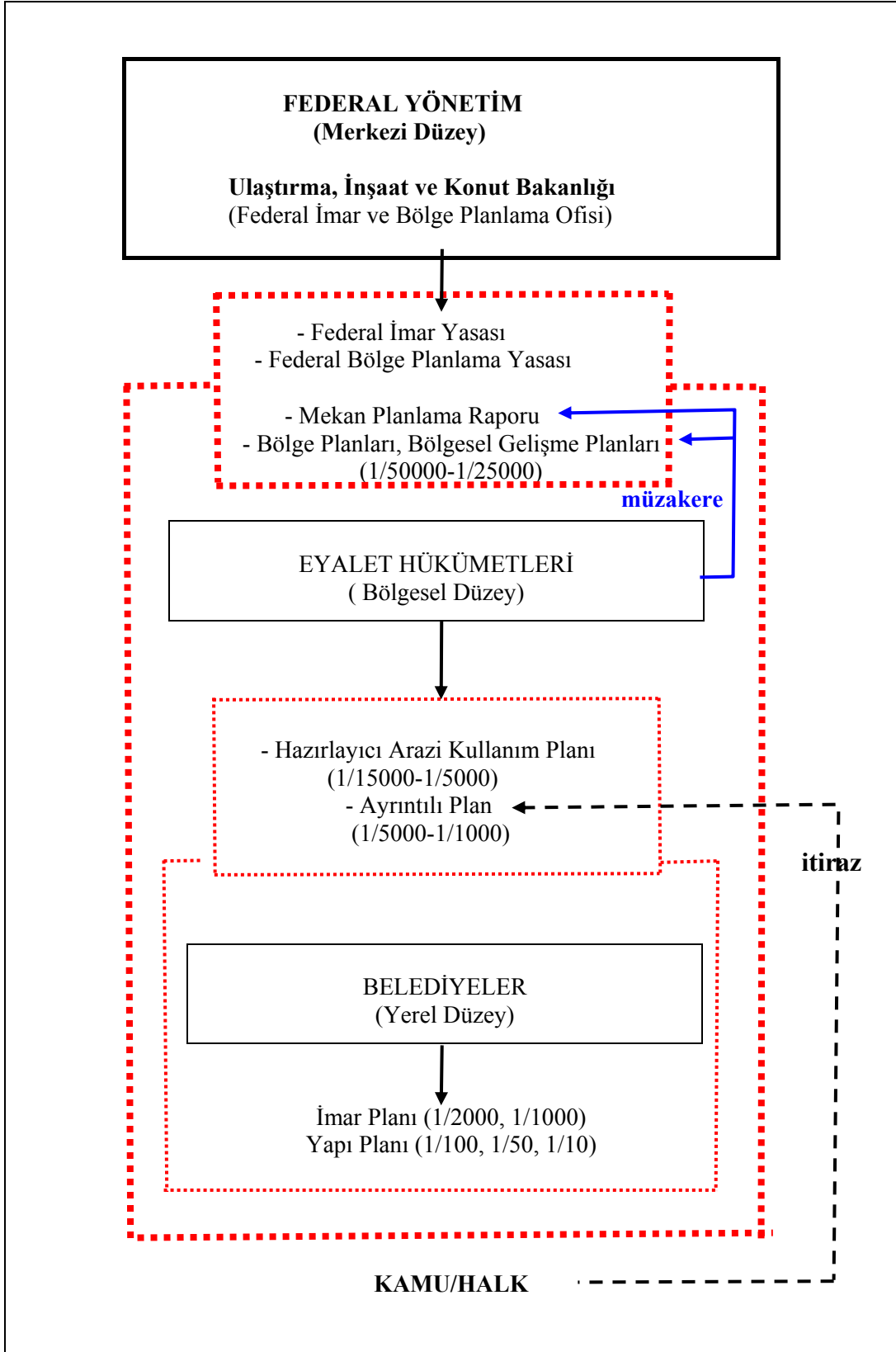
halkın incelemesine açıldığı zaman halk, tasarıya itiraz edebilir (Şekil 4.5).⁷¹

Almanya’da mekansal planlama, sorumlulukların derecelendirilmesi sistemiyle örgütlenmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, federal düzeyde Ulaştırma, İnşaat ve Konut Bakanlığı/Ulaştırma, İmar ve İskan Bakanlığı (Bundesministerium für Verkehr, Bau-und Wohnungswesen), mekan planlamasından sorumludur. Mekan planlama, mekansal gelişmeyi ve bu gelişmeyi etkileyen faktörler hakkındaki bilgileri sürekli denetlemeyi gerektirir. Bu görev, Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi’nin “**mekan planlama raporu**” ile gerçekleştirilir (Şekil 4.5). Mekansal planlamalarda eşgüdümü sağlamak için ise Eyalet Bakanları Müzakeresi yapılır. Bu müzakerede alınan kararlar, eyaletler için kendilerini bağlayıcı sonuçlara sahiptir. Mekan planlaması için yasal yetki, eyaletlere ve belediyelere bırakılır. Federal Hükümet, yalnızca, mekan planlamasının genel çerçevesini oluşturmaya yetkilidir. Sorumlulukların bu şekilde bölünüşü, farklı planlama düzeyleri arasında işbirliğini gerektirir. Bu, Federal Bölge Planlama Yasası ile (1998’deki değişiklik geçirmiş biçimiyle) yapılmaktadır. Her eyalet yönetimi, kendi sorumluluk alanındaki mekansal gelişmeyi, federal yönetim birimlerince hazırlanan yasal düzenlemelere ve federal yönetim ile eyaletlerin ilgili bakanlıklarının hazırlamış olduğu bölge planlarına bağlı kalmak kaydıyla kendisi belirlemektedir. Bu nedenle; mekansal gelişme, eyaletten eyalete farklılık gösteren modellere göre yönlendirilmektedir.⁷²

---

⁷¹ <http://www.isw.de/pdf/ISW-Spatial-Planning-Germany.pdf>

⁷² http://www.fig.net/pub/fig2007/papers/ts_7d/ts07d_01_mueller_siebold_1248.pdf

Şekil 4.5 Alman planlama sistemi ve birimler arası ilişkiler

Mekan planlama politikasındaki talepler, Federal Bölge Planlama Yasası'nda (1998) açıklanmıştır. Federal Hükümetin mekan planlama alanındaki görevleri; bölgesel eşitsizliği, farklı bölgeler arasında yaşam koşullarındaki dengesizliği gidermek olarak tanımlanmaktadır. Federal Hükümet, mekansal gelişme modellerini tanımlamakla yetkilendirilir. Federal Bölge Planlama Yasası, mekan planlamasının temel modeli olarak sürdürülebilir (ekonomik, ekolojik ve sosyal açıdan) mekansal gelişmeyi kabul etmektedir. Yasa, mekan planlarının gerçekleştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Bölgelerin ve eyaletlerin planlama otoriteleri, bütün katılımcılar arasında büyük bir işbirliği sayesinde mekan planlama amaçlarının gerçekleştirilmesi için çalışmaya zorunludur. Almanya'da mekan planlama, hiyerarşik ve merkezi bir karar verme yerine federal düzeyde yetkili birimlerle uzmanların işbirliğine dayanmaktadır. Bu, tüm federal yapı için ayrıntılı bir mekansal planlama programının olmayışının nedenidir. Federal Bölge Planlama Yasası, mekan planlamasının amaçlarını ve ilkelerini formüle etmektedir. Eyaletler, bu yasa doğrultusunda kendi toprakları için ayrıntılı planlama programları hazırlarlar. Bu temelde belediyeler de kendi planlama yetkileri içinde arazi kullanımına karar verir. Bu yüzden Almanya'da mekan planlaması, farklı planlama düzeyleri, yani Federal Hükümet, eyaletler, belediyeler ve mekansal etkileri olan sosyal refah, ekonomi, çevre - ulaşım ve sektör planlarının farklı türleri arasında koordinasyonu gerektirir. Federal hükümet bu tür planlamaların yapılması için pilot projeleri ve iyi örnekleri desteklemektedir. Tüm kamu planlama kurumları ile planların tasarlanmasının yatay ve dikey koordinasyonu, Alman planlama sisteminin önemli bir yanıdır. Dikey boyut, farklı yetki düzeyleri (ulusal, bölgesel, yerel) arasında koordinasyon olarak tanımlanabilir. Yatay boyutla formel koordinasyon, kamu ve aynı idari düzeydeki özel aktörlerin koordine edilmiş faaliyetleri tanımlanmaktadır (Kayıkçı, 2003).

Bölge planlamasının ilkelerini düzenleyen Federal Bölge Planlama Yasası'nın, 18. ve 21. bölümleri, bölge planlama ve bölge planlama raporu ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

Buna göre:⁷³

Bölge Planlaması, federal düzey tarafından icra edilir.

-Eyaletlerin sorumluluk ve görevlerine zarar vermeden federal bölge planlama, imar ve kentsel gelişme konusunda yetkili bakanlık, bölge planlama ilkelerinin uygulanması için

---

⁷³ <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/ROG.htm>

çalışır.

-Federal hükümet ve eyaletler, bölgesel politikada komşu ülkelerle sınırötesi işbirliğinde, yakın bir şekilde çalışır.

-Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi, federal alanda bölgesel gelişme üzerine bir bilgi sistemi oluşturur. Bu ofis, devletin bölgesel gelişmesini sürekli olarak takip eder, yorumlar ve değerlendirir. Yetkili Federal Bölge Planlama, İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı, bilgi sisteminin sonuçlarını eyaletlerin kullanımına sunar.

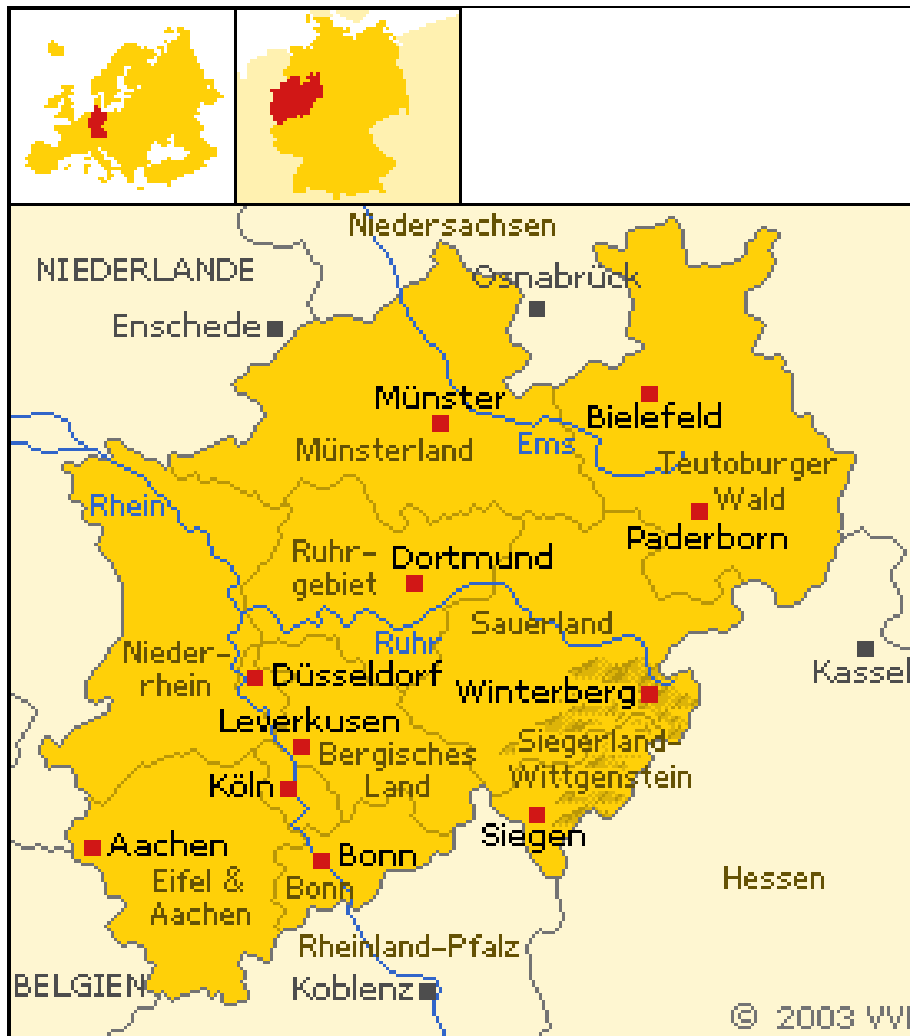
Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi düzenli aralıklarla Alman Federal Meclisi'ne sunulmak üzere bölge planlamasından sorumlu Federal Bakanlığa rapor sunmaktadır. Federal alandaki bölgesel gelişme temelinde bölgesel rapor, gelişme trendleri hazırlanır. Bölgesel önemdeki planlar, bölgesel gelişme amaçları içinde gerçekleştirilir. Kent planlama yasası da Federal hükümetin sorumluluğundadır. 1960'ta Federal hükümet, Alman Federal İmar Yasası ile ulusal düzeyde başvurulabilecek yasal bir temel oluşturmuştur. İç şehirlerde tehdit edici şekilde nüfus azalması ve kent karakterinin giderek zayıflamasından dolayı Kentsel Yenileme ve Kasaba Geliştirme Yasası 1971'de, yerleşim faaliyetlerini kontrol etme ve kasabaları yenileme amacı ile kabul edilmiştir. 1987'de Kentsel Yenileme ve Kasaba Geliştirme Yasası, Federal İmar Yasası ile birleştirilerek daha açık bir şekilde Federal İmar Yasası'nda düzenlenmiştir. "Federal Bölge Planlama Yasası" ile Federal ve eyalet düzeyinde bölge planlaması sistemini tanımlayan "Federal İmar Yasası", 3 Kasım 1990'dan beri, yeni eyaletlerde (Brandenburg, Mecklenburg-Western, Pomerania, Saxony, Saxony-Anhalt ve Thuringia) de uygulanmıştır.

4.6 Almanya’da “Kentsel Dönüşüm” Sürecinde Örnek Olay İncelemesi: Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein-Westfalen) Eyaleti – Ruhr Bölgesi/Vadisi (Ruhr Gebiet) ve Emscher Nehri Çevresi

4.6.1 Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein Westfalen) Eyaleti

Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein Westfalen) eyaleti, Almanya’nın kuzeybatısında yer almaktadır (Harita 4.5).

Harita 4.5 Kuzey Ren-Vestfalya (Nord Rhein Westfalen) Eyaleti, ülke içindeki konumu ve önemli kent merkezleri

Kaynak: <http://www.fewo-direkt.de/vd2/maps/VV/DE/nordrhein-westfalen.gif>

Eyalet, 18 milyonu aşkın nüfusu ile ülkenin en kalabalık eyaletidir. Gotik dönemin en önemli örneklerinden biri olan Köln Katedrali'ne ev sahipliği yapan Köln, Federal Almanya'nın ilk başkenti Bonn, eyaletin modaya düşkün başkenti Düsseldorf, İmparator Büyük Karl döneminde Avrupa'nın başkenti olan Aachen, kıtanın en büyük iç limanına sahip Duisburg, ipek şehri Krefeld, keten şehri Bielefeld, Ruhr havzası metropollerini Essen ve Dortmund, eyaletin önemli kentleri arasında yer almaktadır.⁷⁴

Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nin oluşumu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden düzenlenmesi dönemine denk düşmektedir. Savaşın hemen sonrasındaki siyasi ve iktisadi koşullar, İngiliz işgal gücünün 1946 yazında kendi işgal bölgesinde eyaletler kurmasına yol açmıştır. "Operation marriage (evlenme operasyonu)" kavramı altında Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. İngiliz işgal gücü, bir zamanların Prusya Ren bölgesinin kuzey kısmıyla önceki Prusya bölgesi Vestfalya'yı birleştirerek sağlam bir yönetim bölgesi yaratmıştır. Ocak 1947'de daha önceki Lippe-Detmold Dükalığı'nın da bu yeni eyalete katılmasıyla, Kuzey Ren-Vestfalya dış çehresini bulmuştur.⁷⁵

İktisadi, toplumsal, siyasi yaşamı ve devlet yaşamını temelden başlayarak yeniden düzenlemek ve desteklemek savaştan sonraki ilk yıllarda en önemli görev olarak görülmüş, halkın durumunu maddi olarak iyileştirmenin ve mümkün olan en iyi devlet yapısını kurmaktaki mücadele projelerinin yanı sıra, özellikle eğitim politikasıyla ve iktisadi demokrasiyle ilgili taslaklar etrafındaki çatışmalar siyasi gündemi belirlemiştir. Bu anlayış doğrultusunda meydana gelen gelişmelerle vatandaşlar, (1933'ten sonra ilk kez yeniden) 1947'de demokratik temel yasalara göre bir eyalet meclisini seçmişlerdir. 1949'da Kuzey Ren-Vestfalya, yeni kurulan Almanya Federal Cumhuriyeti'nin bir eyaleti olarak kabul edilmiştir. 1950'de ise Kuzey Ren-Vestfalya eyalet anayasası yine bir halk oylamasıyla kabul edilmiştir.⁷⁶

Yine bu yıllarda Almanya Federal Cumhuriyeti'nin yeniden inşasında eyalette bulunan ve "kara altın" olarak nitelendirilen Ruhr bölgesi, oldukça önemli görevler üstlenmiştir. 1950li yılların sonuna kadar, eyalete ve ülke bütününe büyük hizmetler veren ve ekonomik kalkınmada oldukça önemli rol oynayan Ruhr bölgesindeki kömür ve çelik sanayi alanları

---

⁷⁴ İşte Almanya, Rakamlar ve Olgular, s.21

(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/inhaltsseiten-home/buch.html>)

⁷⁵ <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/P/Presse/Oeffentlichkeitsarbeit/International/en/en.jsp>

⁷⁶ <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/P/Presse/Oeffentlichkeitsarbeit/International/en/en.jsp>

50li yılların sonunda kömür, 70li yıllarda da çelik krizleri büyük ölçüde sarsılmıştır. Eyaletteki bu yapısal kriz geleneksel tekstil sanayisinin batmasıyla da kuvvetlenmiştir. Bu krizlerle birlikte eyalet, uzun vadede bir ekonomik darboğaza sürüklenmiştir. Ekonomik çöküşün yanında geçmişten bu yana, yüksek sanayileşme düzeyinin çevresel sonuçları, yüksek bir nüfus yoğunluğuyla bağlantılı olarak, artan bir şekilde dikkatleri çekmeye başlayınca, iktisadi düzendeki sosyal olarak kaldırılabilir dönüşüm, Kuzey Ren-Vestfalya eyalet politikasının temel uğraşı haline gelmiştir. Ren ve Ruhr sanayi bölgelerinde solunabilecek sağlıklı havanın oldukça azalmış olması; suyun ve toprağın sürekli daha kötüye giden durumu da 70'li yılların sonlarına doğru eyalet yönetim birimlerini, su kaynaklarının ve bölgedeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için yoğun çalışmalar yürütme zorunluluğuna itmiştir. Cephe kaplamalarından atık dönüşümüne, sanayi ve tarımın toprağa olumsuz etkilerini gidermeye kadar pek çok konu ve boyutta tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; zehirli atıkların konulduğu yerler kaydedilmiş ve sadece bu tür atıklarla dolu 32.000 ayrı yer belirlenmiş ve 1997 yılına kadar bunlardan 1400'ü modernleştirilmiştir. Bugün Kuzey Ren-Vestfalya'daki her evin bir çok farklı renklerde çöp kutusunun olması, ileri sanayileşmiş bir refah toplumdaki çöp sorunlarının çözümü doğrultusunda eyaletin yoğun çabalarının günlük yaşamdaki delilidir. Olabildiğince az çöp üretmek ve yeniden değerlendirme günümüzde öncelik arz etmektedirler. Kuzey Ren Vestfalya'da bugün çevre korumaya verilen önem, (eyaletin ve eğitimin hedefi olarak) köklerini 1985 eyalet anayasasından almıştır.⁷⁷

Çevresel boyutun yanında, yine 60'lı yıllarda modernleşme baskısının bir ifadesi olarak, eyaletteki üniversite ortamını iyileştirme uygulamaları ağırlık kazanmıştır. Böylece, özellikle Ruhr bölgesinde pek çok yeni üniversite ile birleşik yüksek okulu ve “meslek yüksek okulu” adı altında yeni bir yüksek okul tipi ortaya çıkmıştır.⁷⁸

50'li yılların sonlarına doğru yapılan tüm bu reformların yanında, eyaleti çok daha iyi işler bir hale getirebilmek için özellikle 70'li yıllarda bir dizi idari reform da hayata geçirilmiştir. Bu reformların sonucu olarak bugün eyalette, ilçeye bağlı 2292 belediye yerine, 369 belediye; 57 ilçe yerine, sadece 31 ilçe ve 37 yerine yalnızca 23 kent ilçe (bağımsız kent) bulunmaktadır. Bu yeni düzenleme, işlevsel reformlarla da desteklenerek, daha etkili, daha şeffaf ve halka daha yakın yönetim birimleri oluşturmak hedeflenmiştir.

⁷⁷ <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/P/Presse/Oeffentlichkeitsarbeit/International/en/en.jsp>

⁷⁸ <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/P/Presse/Oeffentlichkeitsarbeit/International/en/en.jsp>

Sonuç olarak; bir zamanlar fabrika bacaları, vinç kuleleri ve yüksek fırınları ile dikkati çeken ve ülkenin en kalabalık nüfuslu eyaleti, zaman içinde geçirmiş olduğu köklü değişimlerle bambaşka bir çehreye kavuşmuştur. Atmışlı yılların Ruhr üzerinde mavi gökyüzü istemi, artık gerçek olmuştur. Kuzey Ren-Vestfalya topraklarının hemen hemen %25'i ormanlarla kaplıdır. Bununla birlikte Ruhr bölgesi, yaklaşık 4,8 milyon nüfusu ile hâlâ Almanya'nın en büyük sanayi bölgesidir. Ancak Kuzey Ren-Vestfalya'da çalışanların neredeyse üçte ikisi bugün artık hizmet sektöründe görev yapmaktadır. Ayrıca eyalet, çevre koruma alanındaki yenileyici işletmeler sayesinde Avrupa'da çevre teknolojisinin ileri gelen bir merkezi olmuştur. Kuzey Ren-Vestfalya aynı zamanda 600'den fazla işletmesi ve 1.300 software firması ile önemli bir sigorta, maliye ve fuar alanı haline gelmiştir. Son otuz yıldan bu yana eyalette çeşitli yüksekokullar kurulmuştur: Eyaletin 70'ten fazla bölgesinde 52'den fazla yüksekokul ile meslek yüksekokulu vardır. Teknoloji merkezleri ve transfer şebekeleri ile, yüksekokul “know-how”unun orta ve küçük işletmelere de yararlı olması için çaba harcamaktadır.⁷⁹ Bugün Kuzey Ren-Vestfalya eyaleti, Avrupa'nın en yoğun araştırma merkezi ağına sahip olduğu gibi, UNESCO'ya göre New York ve Paris'in yanısıra dünyanın en önemli kültür bölgelerinden biri olarak kabul edilmektedir.⁸⁰

4.6.2 Ruhr Bölgesi/Vadisi (Ruhr Gebiet) ve Emscher Nehri Çevresi Dönüşüm Projesi

Ruhr bölgesi daha önceki bölümde de değindiğimiz gibi, Almanya'nın batısında, Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde, Duisburg'tan Dortmund'a uzanan ve içiçe geçmiş 17 kenti içinde barındıran ve 115 km²'ye 70 km'lik bir bölgeyi kaplayan bir endüstri alanıdır.

Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Bochum, Oberhausen, Bottrop ve Dortmund bu bölgenin belli başlı kentleridir (Harita 4.6). Ruhr bölgesi halk arasında “Pütt” veya “Kohlenpott” olarak da anılmaktadır. Bu bölgenin esas gelir kaynağı yakın bir zamana kadar kömür ve çelik üretimi iken bugün, bilişim teknolojisi (IT), lojistik, alternatif enerji kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁷⁹ http://www.istanbul.diplo.de/Vertretung/istanbul/tr/01/Bundeslaender/Land__Nordrhein__Westfalen.html

⁸⁰ <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/tr/federal-eyaletler/main-content-02/kuzey-ren-vestfalya.html>

Harita 4.6 Ruhr Bölgesi ve bölge sınırları içinde yer alan önemli kentler
Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:Ruhr_area-administration.png

Bölgedeki zengin kömür ve maden ocakları, demiryolu bağlantıları, doğal su kaynakları 19. yüzyılın ikinci yarısında endüstrileşme için uygun koşulları sağlamış ve bölge 20. yüzyılın başlarına doğru Almanya'nın ve Avrupa'nın en büyük endüstri bölgesi haline gelmiştir.

Hızlı gelişme ve sanayileşme ile birlikte planlı hareketin sınırlanması nedeniyle bölgede pek çok sorun başgöstermiştir. Temiz su sıkıntısı 20. yüzyılın başlarından bugüne bölgenin en temel sorunlarından biridir. Bu ve benzeri pekçok sorunun altından kalkabilmek için 1920li yıllarda eyalet kararıyla “Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği (Kommunalverband Ruhrgebiet)⁸¹” kurulmuştur. Almanya'nın en eski birliği olan bu yapı, daha 20'li yıllarda bölgesel planlama, çevre koruma ve belediyeler arasında uzlaşma için ilkeler koymuş, belediyeler arasında yardımlaşma başlatmıştır. Sözü edilen bu birlik, yasal çerçevede içinde kendini yöneten ve devlet memuru çalıştırabilen bir kamu kuruluşudur. Bölge sınırları içindeki belediyelerin birliğe üye olmaları yasal bir zorunluluktur.

Birliğin yetki ve görevleri, zaman zaman değişimlere uğramışsa da günümüzde de geçerlilik

⁸¹ Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği (Kommunalverband Ruhrgebiet), günümüzde Ruhr Bölge Birliği (Regionalverband Ruhr) adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir.

taşıyan temel görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

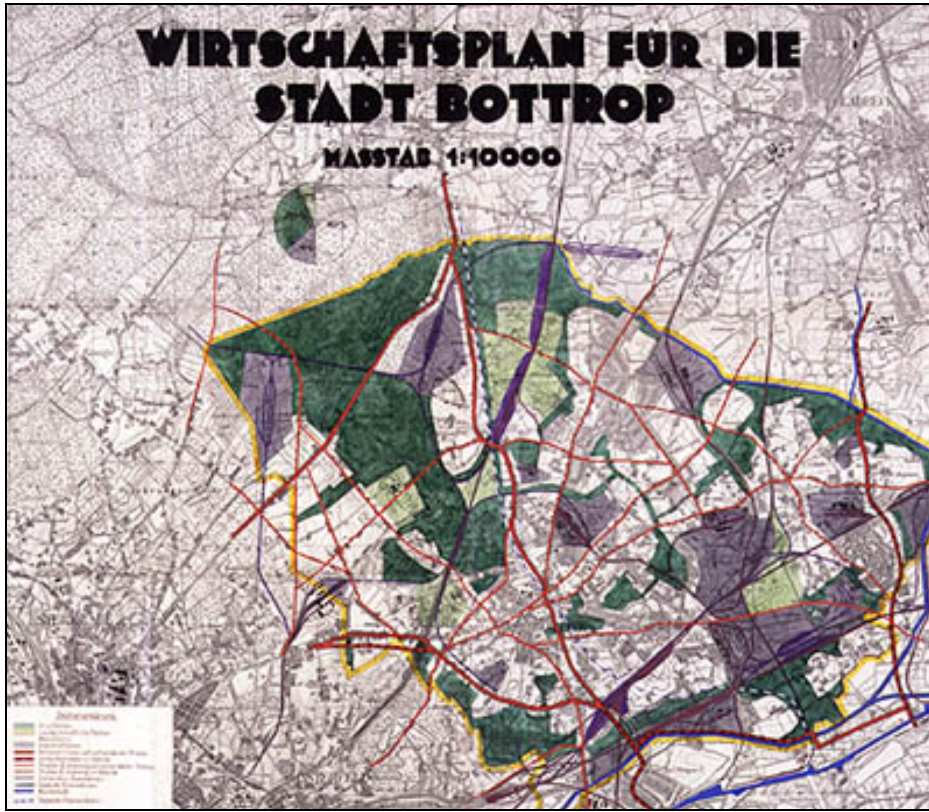
- Boş alanların korunması,
- Belediye ve havza düzeyinde plan yapma,
- Korumaya alınan boş alanların bakımı,
- Boş zamanların değerlendirilmesine yönelik tesislerin yapım ve bakımı,
- Tapulama ve haritalama işleri,
- Bölge tanıtımı,
- Çöp toplama, depolama, imha ve değerlendirme.

1923 yılında “birlik” tarafından hazırlanmaya başlanan “ekonomik planlar”(Harita 4.7, 4.8, 4.9) bölgesel planlamanın başlangıcı olmuştur. 1930lu yılların başında tüm Ruhr Havzası için “bölge planı” yapılmış ve resmiyete kavuşturulmuştur.⁸² Ruhr Havzası Belediyeler Birliği yürütme konusunda önemli yetkilere de yine 1930lu yılların başında kavuşmuştur. 1930’lu yıllarda Birlik, yol inşaatına başlarken, otoyol çalışmaları da planlanmıştır (Almanya’da Yerel Yönetimler-İnceleme Gezisi Gözlemleri, 1992).

Zamanla yönetimde ilerlemeler kaydelmiş ve planlama ve yürütme yetkileri Ruhr Havzası Belediyeler Birliği’nden alınarak diğer kurumlara devredilmiştir. 2. Dünya Savaşı’nın ardından, 1966 yılında ise Birlik, “bölgesel kalkınma planı” yapma yetkisini elde etmiştir (Almanya’da Yerel Yönetimler-İnceleme Gezisi Gözlemleri, 1992).

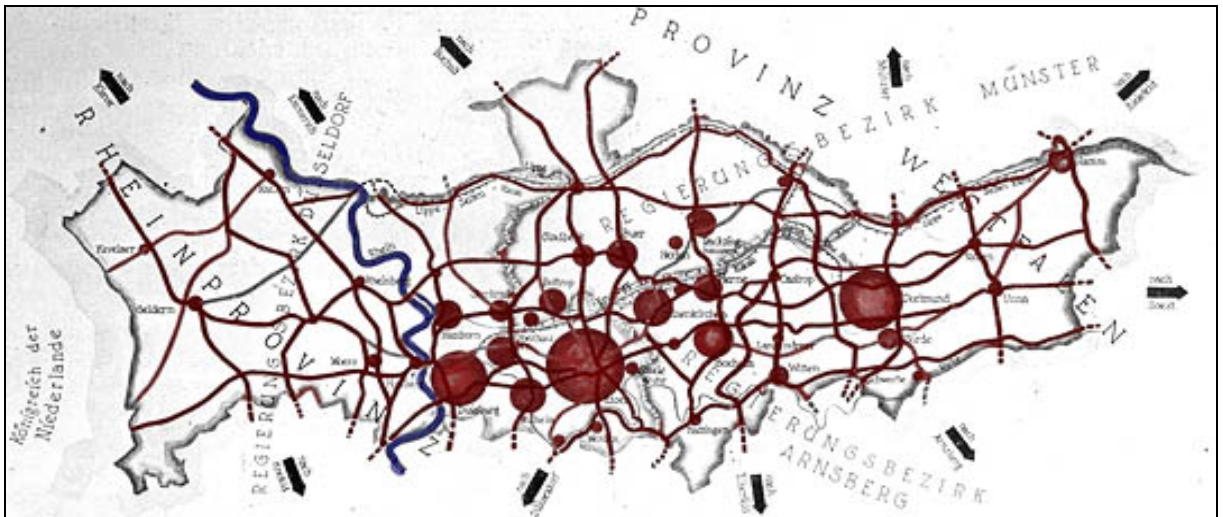
---

⁸² Dağılım bugün de aynı şekildedir ve altyapı planı da bu çalışmalar üzerinden yapılmaktadır.

Harita 4.7 Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1926 yılında yapılan 1/10.000ölçekli “Bottrop Ekonomik Planı”

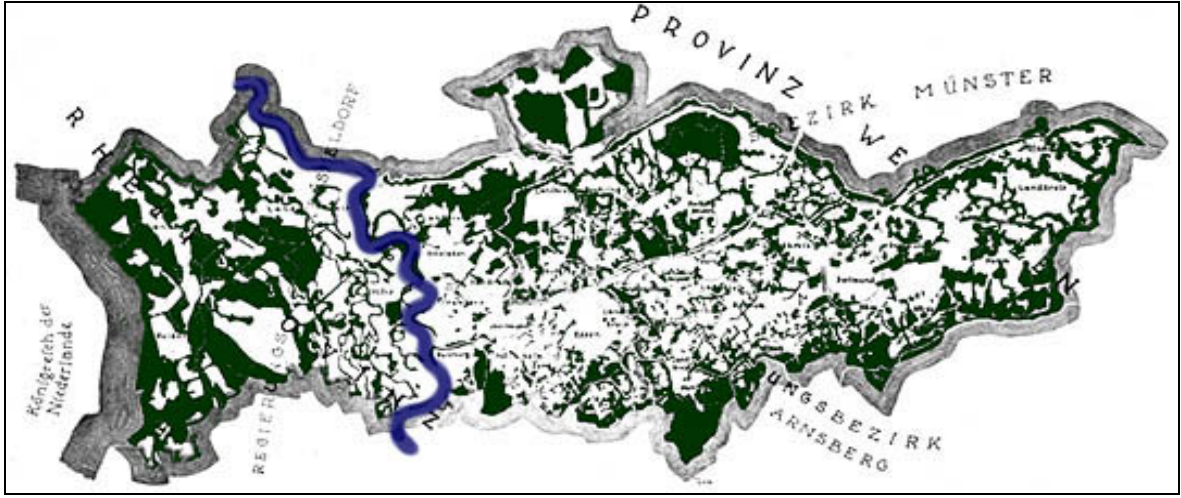
Kaynak: http://www.nai.nl/regie_e/old/ruhr1_e.html

Harita 4.8 Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1925 yılında yapılan “Ruhr Bölgesi Ulaşım Planı”

Kaynak: http://www.nai.nl/regie_e/old/ruhr3_e.html

Harita 4.9 Herr Robert Schmidt başkanlığındaki Ruhr Bölgesi Belediyeler Birliği tarafından 1926 yılında yapılan “Ruhr Bölgesi Yeşil Alan Planı”

Kaynak: http://www.nai.nl/regie_e/old/ruhr2_e.html

1970'li yıllara kadar tam kapasite ile kullanılan fabrikalar, değişen üretim sistemleri, azalan doğal kaynaklar, daha uygun koşullarda ithal edilen ürün ve hizmet gibi nedenlerle kapatılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerle oldukça sıkıntılı bir döneme giren bölgede 1975 yılında özellikle planlama konusunda yeni bir görev dağılımı yapılması ihtiyacı duyulmuş ve planlamanın daha iyi yapılabilmesi için bir “bölgesel planlama kurulu” oluşturulmuştur. Kurul çalışmaları kapsamında, Düsseldorf, Arnsberg, Münster gibi birbirine komşu olan büyüklü küçüklü belediyeler biraraya getirilmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen önemli roller ve görevler üstlenebileceği düşüncesiyle, Ruhr Havzası Belediyeler Birliği'nin de varlığını sürdürmesine karar verilmiştir.

Zamanla işlevi sona eren sanayi tesisleri nedeniyle atıl kalan alanların rehabilite edilmesi için Ruhr Havzası Belediyeler Birliği, özellikle bölge sınırlarına dahil olan yönetim birimleri, bazı konularda Kuzey Ren Vestfalya eyalet yönetimi ve özellikle finansman ile ilgili konularda da federal yönetim birimleri ortak bir çalışmaya başlamıştır. Doğu ve batı Almanya'nın yeniden birleşmesi ile geniş çaplı mekansal “yeni-planlama” anlayışının bir süredir etkisinin azalmış olmasının da etkisi ile yapılacak müdahalenin “yenileme/dönüşüm” nitelikli olmasına karar verilmiştir (Reicher, 2005). Bu dönüşümün odağında da sanayi bölgelerinin boşalttığı

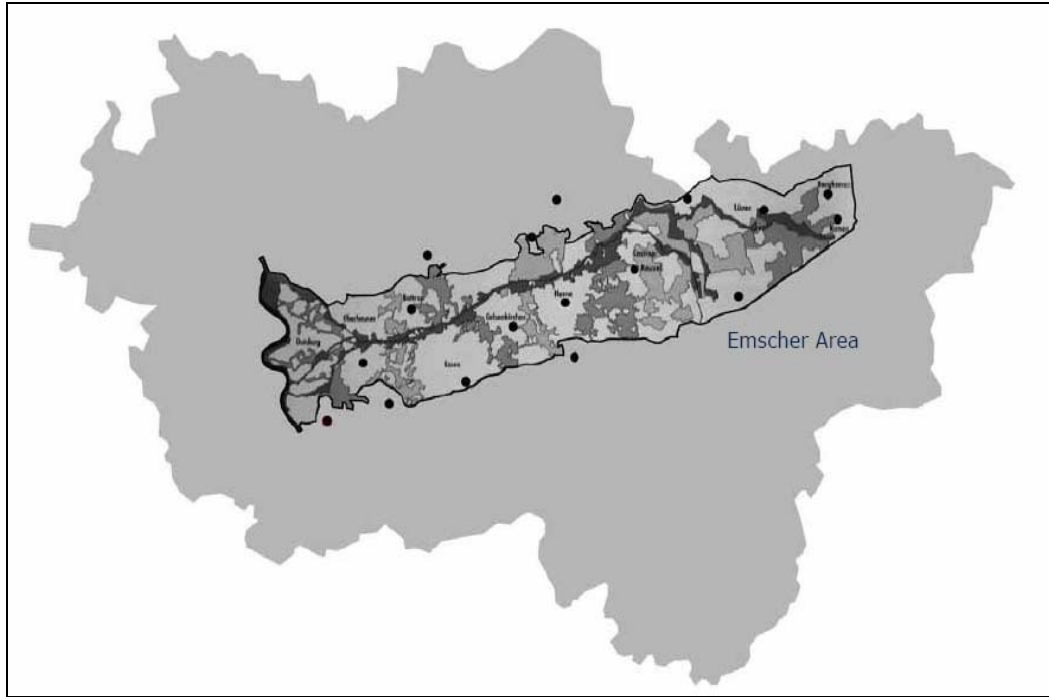

alanların 15 yıllık bir süre için yapı fuarı olarak kullanılması fikri bulunmaktadır. Günümüzde de devam etmekte olan bu yenileme çalışmalarının ilk serisi, 1989-1999 yılları arasında; Almanya kökenli mimari bir kuruluş olan IBA (Internationale Bauausstellung- Uluslararası Yapı/İnşaat Fuarı) tarafından üstlenilmiştir.

- **1989-1999 Yılları Arasında Yapılan Dönüşüm Çalışmaları**

IBA'nın çalışma bölgesi olan ve projeye adını veren Emscher, 2,5 milyon nüfusu ile 70 km'ye 15 km'lik bir alanı kaplamaktadır (Harita 4.10). Emscher Bölgesi, vadinin en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip olan ve Ruhr Bölgesi'nin atık su kanalı olan Emscher Nehri'nin bulunduğu bölgedir.

Sanayileşme döneminden oldukça etkilenmiş olan bu bölge (Resim 4.1), zaman içinde oldukça büyük ekolojik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Resim 4.2, 4.3).

Harita 4.10 1989-1999 yılları arasında IBA tarafından üstlenilen dönüşüm projesine konu olan Emscher Bölgesi

Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

Resim 4.1 Oldukça yoğun sanayileşmenin yaşandığı Emscher Bölgesi'nde yer alan bir sanayi tesisi ve çevresi

Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

Resim 4.2 Yoğun sanayileşme nedeniyle Emscher Nehri'nde yaşanan su kirliliği

Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

Resim 4.3 Yoğun sanayileşme nedeniyle Emscher Bölgesi'nde yaşanan hava kirliliği

Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

1800'lü yıllara dek oldukça küçük bir nüfusun ikamet ettiği alan, sanayileşme ile birlikte göç almaya başlamış ve hızla oldukça kalabalık bir sanayi bölgesi haline gelmiştir. Kömür ve çelik işletilmesi anlamında Almanya'nın en önemli bölgelerinden biri olan Emscher Bölgesi'nde endüstri tesisleri ve bu tesislerde çalışmakta olan işçiler için inşa edilmiş konutlar bulunmaktadır.

Bölgede, 1. ve 2. Dünya Savaşları öncesinde ve sırasında orduya silah ihtiyacının karşılanması için üretim yapılmıştır. Oldukça yüksek olan üretim hacmi de ekonomik olarak bölgenin gelişimini sağlamıştır.

1950li yıllarda hızla genişleyen karayolu ağlarının yoğun biçimde etkilediği bölgenin (Resim 4.4) ekolojik niteliklerini artırarak yeşil rekreasyon parkları yaratılmasını hedefleyen projeler serisinin ilki 1989-1999 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Resim 4.4 1950’li yıllarda hızla genişleyen karayolu ağlarının yoğun biçimde etkilediği bölgeden bir örnek

Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

1999 yılında sona eren bu proje için, bir yarışma düzenlenerek proje kapsamında gerçekleştirilen 120 uygulamanın 60’ı ulusal ya da uluslararası mimari proje yarışmasıyla seçilmiştir. Bu şekilde, bölgede yaşayanların hem planlama hem de inşa sürecine katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Bu projelerle bölgede; bir ulusal, iki bölgesel sergi parkı, 185 kilometrekarelik yeşil alan, manzara parkları, düzenlenmiş; 350 kilometrelik açık atık kanalı yeniden değerlendirilmiş, 17 yeni teknoloji merkezi oluşturulmuş, 2500 adet yeni konut inşa edilmiş ve 3000 eski konut yenilenmiştir.

Emscher Park projesinin “bölgenin atık alanı olan Emscher Nehri ve çevresini ulusal nitelikte bir endüstri parkına çevirmek” temel hedefi doğrultusunda geliştirilen stratejileri şu şekilde sıralanabilir;

Emscher Park içinde kalan alanda,

- ekolojik ve doğal kalitenin yeniden inşası,
- doğal su kaynaklarının rehabilitasyonu ve bu çalışma programı doğrultusunda “doğa döngüsü”nün sağlanabilmesi için yağmur sularının değerlendirilmesine yönelik sistemlerin

geliştirilmesi,

- terkedilmiş endüstri alanlarında yeni endüstri, ticaret ve teknoloji merkezlerinin yaratılması,
- tarihi değer taşıyan komşuluk birimlerinin rehabilitasyonu ve yeni gelişme alanlarının oluşturulması, ağır sanayi koşullarından yoğun biçimde etkilenmiş alanların (brownfield) restorasyonu,
- endüstri yapılarının koruma altına alınarak yeni kullanımlar için uygun hale getirilmesi (endüstriyel arkeoloji).

Bu stratejiler ışığında, çalışma alanında 3 ayrı düzlem belirlenmiştir. Herbiri ayrı bir temayı konu alan bu 3 ayrı düzlemin üstüste getirilmesi ile temel hedefe ulaşmak kolaylaşmıştır.

Söz konusu düzlemler;

- 1.Düzlem: Sergi Parkları,
- 2. Düzlem: Bölgesel Açık Alan Sistemi,
- 3. Düzlem: Bağımsız (Tekil) Projeler olarak sıralanabilir.

1. Düzlem: “Sergi Parkları” temalı bu düzlemde; açık alanların ve tarım alanlarının entegrasyonu sağlanmıştır. Emscher Nehri kıyısında, doğu-batı doğrultulu açık alanlar düzenlenmiştir (Resim 4.5).

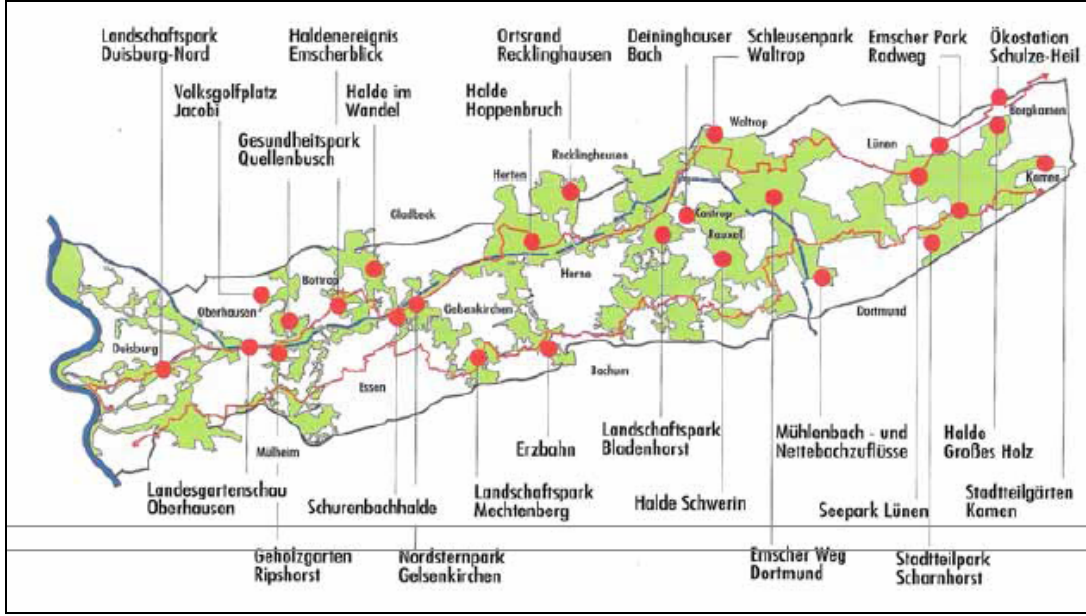
Resim 4.5 Emscher Nehri kıyısı düzenlemesi – Bottrop,1992 (Fotoğraf Sanatçısı Jörg Winde)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

3. **Düzlem: “Bağımsız (Tekil) Projeler”** üzerinde detaylı çalışmalar yapılmış, bu tekil projelerin birbirleri ile ilişkilendirilmesi hedeflenmiştir (Harita 4.12). Manzara tasarımları, canlı yaşam alanlarının yönetimi (biotope management), orman alanlarının oluşturulması, konut projeleri, nirengi noktaları yaratacak sanat projeleri, bisiklet ve yaya yolu sisteminin oluşturulması bu düzlemde gerçekleştirilmiştir.

Harita 4.12 3. Düzlem: “Bağımsız (Tekil) Projeler”in konumu (1989-1999 arasında gerçekleştirilen projeler)

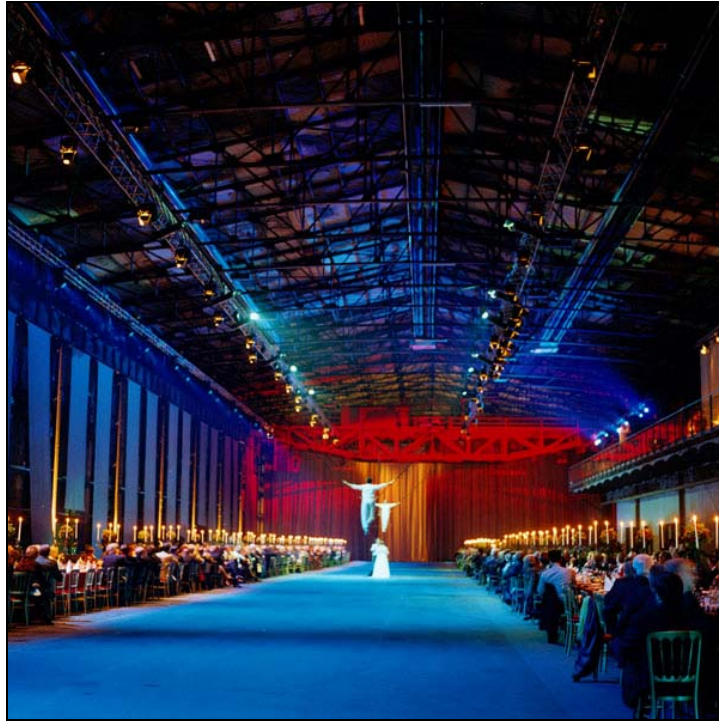
Kaynak: Kent State University Urban Design Collaborative, IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany

Emscher Park projesinin, bölgede yaşayanlar tarafından bir an önce benimsenmesi, yerli ve yabancı turistlerin ise bu alana ilgisinin daha çok çekilebilmesi için çok sayıda kültürel aktiviteler, çeşitli yarışmalar ve Ruhr Havzası konulu sergiler düzenlenmiştir (Resim 4.7 - 4.9). Projenin başlangıç aşamasından beri sürdürülen bu tür kültürel ve sanatsal etkinlikler, bölgenin atıklarını boşalttığı Emscher Nehri ve çevresinin “Emscher Park” olarak tasarlandığı projenin kurgulanması aşamasında da halkın katılımının ve projenin benimsenmesinin sağlanmasında etkin rol oynamıştır.

Resim 4.7 Manzara Parkı ışık enstalasyonu - Duisburg, 1996(Fotoğraf sanatçısı Peter Liedtke)

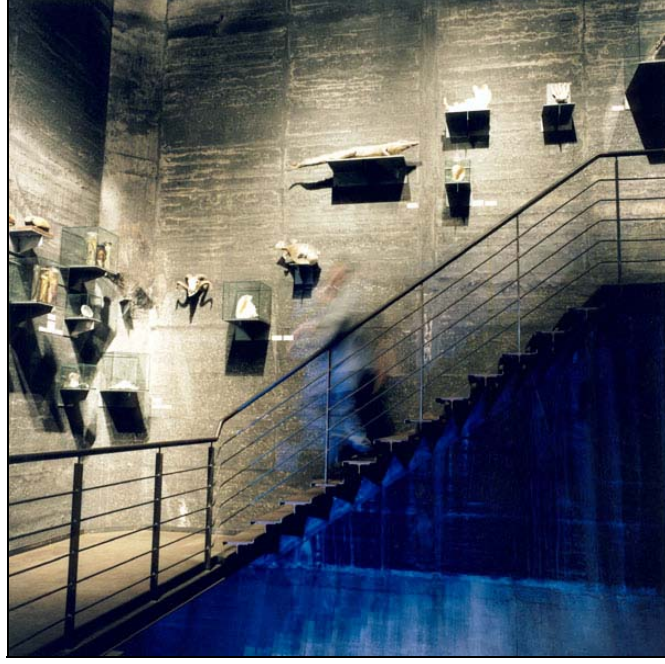
Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Resim 4.8 Manzara Parkı - Duisburg, Güç Merkezi'nde resepsiyon - 1997 (Fotoğraf sanatçısı Peter Liedtke)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Resim 4.9 Heykel sergisi - Emscher Park, 1999 (Fotoğraf sanatçısı Peter Liedtke)

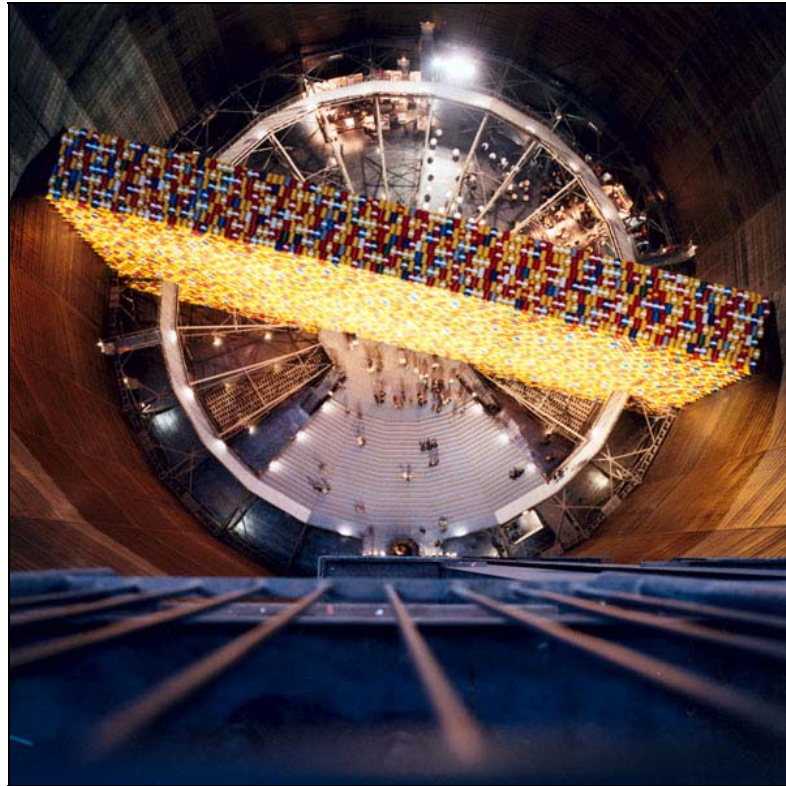
Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

21 Nisan 1999'da IBA'nın finali başladığında yani on yıllık çalışma döneminin sonunda, sözü edilen bu 3 düzlemin biraraya getirilmesi ile oluşturulan ve Ruhr Bölgesi'nin endüstri mirasını bir rota çerçevesinde tanıtmak amacı taşıyan bir proje hayata geçirilmiştir. "Endüstri Kültürü Güzergahı/Rotası (Route Industrie Kultur)" adı verilen bu proje ile Oberhausen'deki "Gasometer", Essen'deki "Zeche Zollverein" gibi saygın kültür anıtları halka açılmış, sanat, doğa, endüstri, tarih temalı rotalarla her 3 düzlemde geliştirilmiş olan alanlar halkın ve ziyaretçilerin beğenisine sunulmuştur (Resim 4.10, 4.13). Günün her saati ziyarete açık bu alana, özel araç, otobüs, tren, bisiklet ve Emscher Nehri üzerinden bot ile ulaşmak mümkündür. Tüm bu çalışmalarla, 19. yüzyılın en önemli endüstri bölgesinin, işlevini yitirdikten sonra, koruma amaçlı ve özenli çalışmalar ile tarihsel, mimari ve teknik sürekliliği bozulmadan, kamu yararı gözetilerek ve alana bütüncül yaklaşılarak yeniden hayat bulması sağlanmıştır.

Resim 4.10 Zeche Zollverein Anıtı - Essen (Fotoğraf Sanatçısı Peter Liedtke)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Resim 4.11 "Duvar" - Oberhausen, 1999 (Fotoğraf Sanatçısı Peter Liedtke)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Resim 4.12 Endüstri Kültürü Rotası'nın Zeche Zollverein XII etabının açılışında Krawahn Rıhtımı'nda düzenlenen etkinlik ""Ruhrknallzvnfonie" - Essen, 1999 (Fotoğraf Sanatçısı Peter Liedtke)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Resim 4.13 "Varese" - Zollverein, Essen, 1999 (Fotoğraf Sanatçısı Peter Liedtke)

Kaynak: <http://www.pixelprojekt-ruhrgebiet.de/>

Toplam maliyeti 5 milyar Mark olan projelerin başlatılmasında yerel düzeyde, federal düzeyde ve eyalet düzeyinde açılan fonlar etkili olmuştur.⁸³ Ayrıca Avrupa Birliği de projeye Yerel Yönetim Çevresel İnisiyatifi Uluslararası Konseyi (International Council for Local Government Environmental Initiatives - ICLEI) tabanlı fonlarıyla büyük ölçüde mali destek sağlamıştır. Federal düzeydeki katılımın yalnızca maddi katkı sağlama amaçlı bir katılım olması ise, ülkenin genel devlet yapılanması anlayışı ve planlama hiyerarşisinin açık bir göstergesidir. Projenin en önemli aktörü; daha önce de belirtildiği gibi sermaye gruplarıdır. IBA projenin temel yüklenicisi konumundadır ve bu şirket uluslararası üne kavuşmuş bir Alman inşaat şirkettir. Bunun dışında daha küçük ve bölgesel, yerel ölçeklerde çalışmalarını sürdürmekte olan şirketler de proje etaplarına katkı sağlamıştır. Eyalet hükümetinin hazırlamış olduğu bölgesel stratejik plan ve yasal düzenlemeler ise projenin tasarlanması ve uygulanması noktasında bağlayıcı ve sınırlayıcı bir role sahiptir. Yerel düzeyde de çeşitli fonlarla projeye katkı sağlayan belediyelerin yanında, yerel sermaye gruplarının projeye her aşamada katkı sağladıkları görülmektedir (Şekil 4.6).⁸⁴

---

⁸³ <http://www.geschichte.nrw.de/artikel.php?artikel%5Bid%5D=409&lkz=tr>

<http://www.eaue.de/winuwd/137.htm>

⁸⁴ <http://www.epa.gov/brownfields/partners/emscher.html#background>

ULUSLARARASI DÜZEY

- 1-) Avrupa Birliği (European Union)(Avrupa Birliği karar verme ve uygulama aşamasında etkin olmayan yalnızca maddi araçlarla projeye katkı sunan bir aktördür)*
- Yerel Yönetim Çevresel İnisiatifi Uluslararası Konseyi (International Council for Local Government Environmental Initiatives - ICLEI)

FEDERAL DÜZEY

- 2-) Federal Hükümet(Federal düzey katılımları yalnızca maddi ihtiyaçların karşılanması aşamasında gerçekleşmiştir. Karar verme ve uygulama aşamalarında federal düzey etkin değildir.)*
- Yapısal Fonlar
3-) IBA

EYALET DÜZEYİ

- 6-) Eyalet Hükümeti**
- Yasal Düzenlemeler
-Üst Düzey Planlar
- Yapısal Fonlar
7-) Sermaye

YEREL DÜZEY

- 8-) Belediyeler**
- Fonlar
9-)Sermaye

Şekil 4.6 1989-1999 yılları arasında Emscher Bölgesi'nde gerçekleştirilen dönüşüm projesinde rol alan “ulusal”, “bölgesel” ve “yerel” aktörler ve araçları

• **1999 Sonrası Yapılan Dönüşüm Projeleri ve Çalışmaları (Emscher Peyzaj Parkı 2010)**

1999 yılında IBA'nın bölgedeki çalışmaları resmi olarak sona erdiğinde, bölge ile ilgili çalışmaları ve projeleri sürdürme ve gerekli mali kaynakları temin etme görevini Ruhr Bölge Birliği (Regionalverband Ruhr) üstlenmiştir. Ruhr Bölge Birliği ile birlikte Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti yönetim birimleri, çok sayıda yerel yönetim birimi ve bölgesel kalkınma ajansları ile benzer özellik ve işlevler taşıyan limited şirketler geçen on yıllık zaman dilimi içinde bölgeye yapılan yatırımlar ve gerçekleştirilen projelerle büyük ziyaretçi akınlarını çekmeyi başarmış olan bu bölgenin ve bölgeye olan bu ilginin sürekliliğini sağlayabilmek için IBA'nın projesinin tamamlandığı günden bu yana çeşitli güncelleme çalışmaları yapmaktadırlar (Şekil 4.7). Altyapı sistemlerinin yenilenmesinden, ulaşım çözümlerine; bölgeye verilen işlevlerin tekrar gözden geçirilmesinden, yeni nirengi noktalarının yaratılmasına kadar pekçok düzlemde devam ettirilmekte olan yenileme çalışmaları, projenin sürdürülebilirliğinin tam anlamıyla sağlanabilmesi için belirli bir rutine oturtulmuş ve bu doğrultuda ikinci ve üçüncü on yıllık strateji geliştirme programları hazırlanmaya başlanmıştır. Programların hayata geçirilmesi için ihtiyaç duyulan mali kaynaklar büyük oranda Avrupa Birliği Fonlarından sağlanmaktadır (Şekil 4.7).

İkinci on yıllık program kapsamında planlanan ve 2010 yılında bitirilmesi hedeflenen "Emscher Peyzaj Parkı 2010" projesine uluslararası, bölgesel ve yerel düzeylerde katkı sağlanmıştır. Uluslararası düzeydeki aktör, Avrupa Birliği; bölgesel düzeydeki (eyalet düzeyi) aktörler, eyalet hükümetine bağlı bakanlıklar, eyalet düzeyindeki çeşitli kurum ve kuruluşlar, yerel yönetim birlikleri ve bölgesel düzeyde faaliyet gösteren limited şirketler; yerel düzey aktörleri ise, kent ve ilçe yönetim birimleridir (Şekil 4.7).

Fikir olarak 2000li yılların başında ortaya çıkan ikinci on yıllık program, 2002 güzünde resmi olarak başlatılmıştır. Essen'in 2010 yılı Avrupa Kültür Başkent(ler)i'nden biri olarak seçilmesiyle⁸⁵ ikinci on yıllık program büyük önem kazanmış ve "Avrupa Kültür Başkentliği"

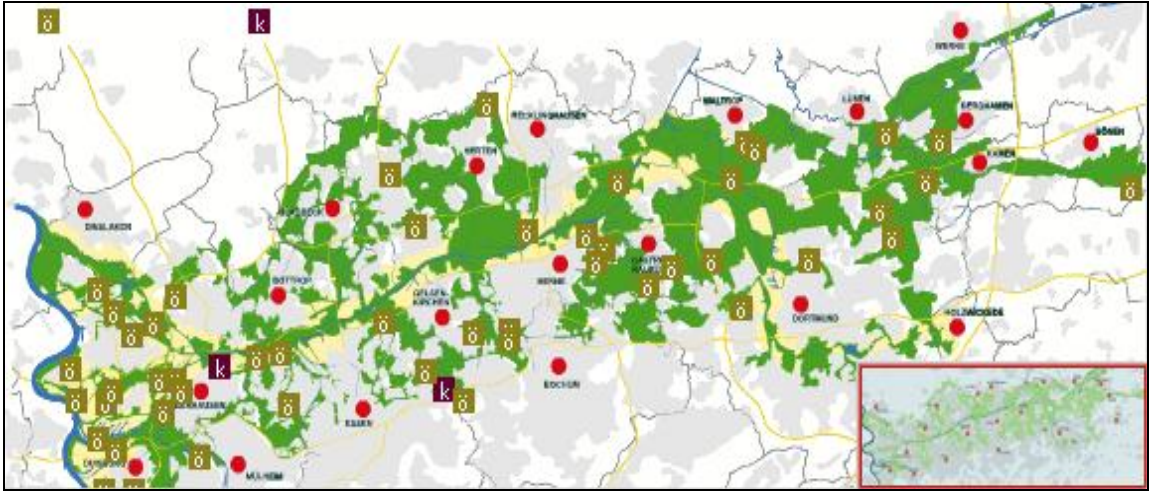
⁸⁵ 2010 yılı için İstanbul, Pecs (Macaristan) kentlerinin yanında Essen (Almanya) de Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir. Essen, adaylık dosyasında projesini, kültür aracılığıyla Ruhr Bölgesi'nin yeniden canlandırılmasına dayandırmıştır. Essen'in İstanbul ile aynı dönemde A.K.B. seçilerek iki kent birbirine denk olarak kabul edilmesi de Essen'in projesini çok daha geniş bir alana yaymış olmasında kaynaklanmaktadır. Jüri, raporunda Essen'in uzun vadeli bir perspektifle ele alacağını belirttiği Ruhr Bölgesi Projesi'nin; oldukça yenilikçi bir karakter taşıdığını vurgulayarak olumlu görüşlerini bildirmiştir.

programını ile Emscher Park'ın ikinci on yıllık planı, 2010 yılında kesiştirilmiştir. Böylece 2010 Avrupa Kültür Başkentlerinden biri olan Essen'in 2010 yılına ilişkin ajandasına yönelik olarak programlanan aktivitelerin büyük bir çoğunluğu "Emscher Peyzaj Parkı 2010" kapsamında Emscher Park ve Ruhr Vadisi bütününe yayılmıştır.

Emscher Peyzaj Parkı 2010 Masterplanı kapsamında, çoğu sivil inisiyatif grupları ve kent yönetim birimleri tarafından olmak üzere 271 adet tekil proje teklifi verilmiştir. Emscher Peyzaj Parkı 2010 Masterplanı amaç, hedef ve stratejilerine uygun 200 proje ise hayata geçirilmek için kabul edilmiştir. Bu projelerin seçiminde; Park'ın genel karakterine uygunluk ve yaratıcılık, en önemli kriterler olarak göz önünde bulundurulmuştur.

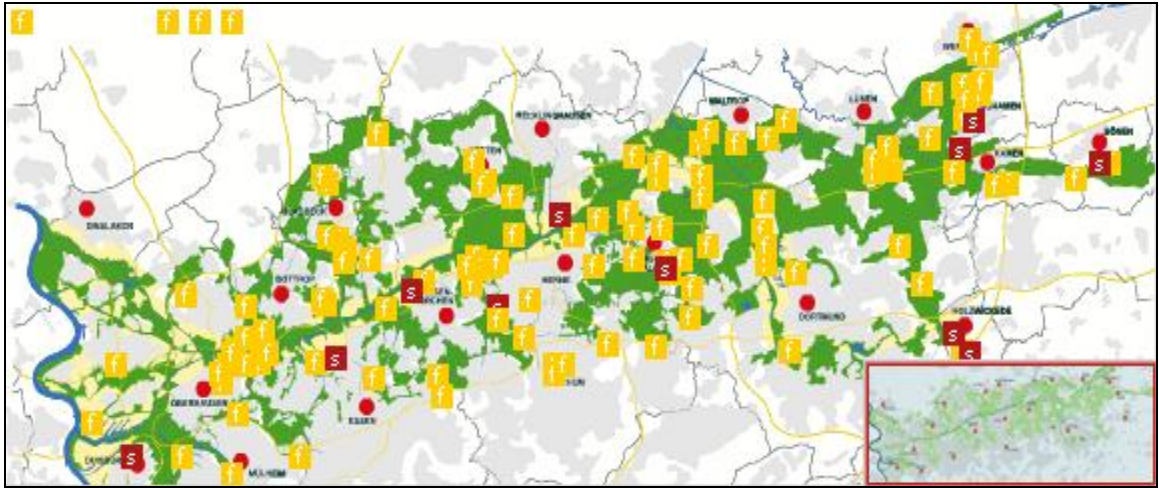
Projelerden bazıları tamamlanmıştır, bazılarının ise uygulamalarına devam edilmektedir. İkinci on yıllık dilim içinde hayata geçirilmesi düşünülen projelerin tamamı ele alındığında 10 ayrı düzlem oluşturulduğu görülmektedir. Bu düzlemler;

1. Düzlem: Ekoloji
2. Düzlem: Parkta Sanat
3. Düzlem: Çalışma ve Konut Alanları
4. Düzlem: Su ve Su Oyunları
5. Düzlem: Park Altyapısı
6. Düzlem: Hobi ve Turizm
7. Düzlem: Rüzgar
8. Düzlem: Tarım ve Orman
9. Düzlem: Kültür Endüstrisi
10. Düzlem: Nirengi Noktaları'dır.

Harita 4.13⁸⁶ Ekoloji(ö) ve Parkta Sanat(k) projelerinin “Emscher Peyzaj Parkı”ndaki konumu

Kaynak: http://www.elp2010.de/projektdatenbank/?op=project_map_show

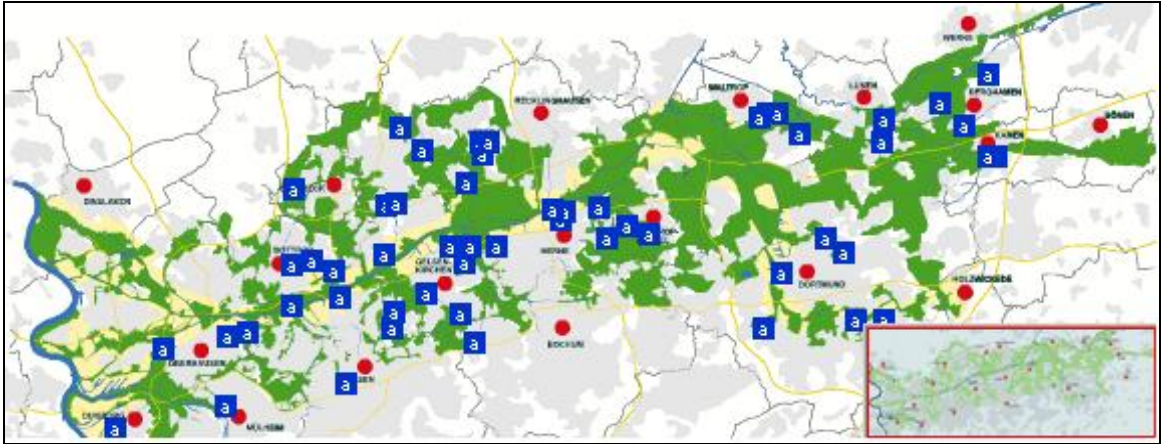

Harita 4.14⁴³ Hobi ve Turizm(f) ve Rüzgar(s) projelerinin “Emscher Peyzaj Parkı”ndaki konumu

Kaynak: http://www.elp2010.de/projektdatenbank/?op=project_map_show

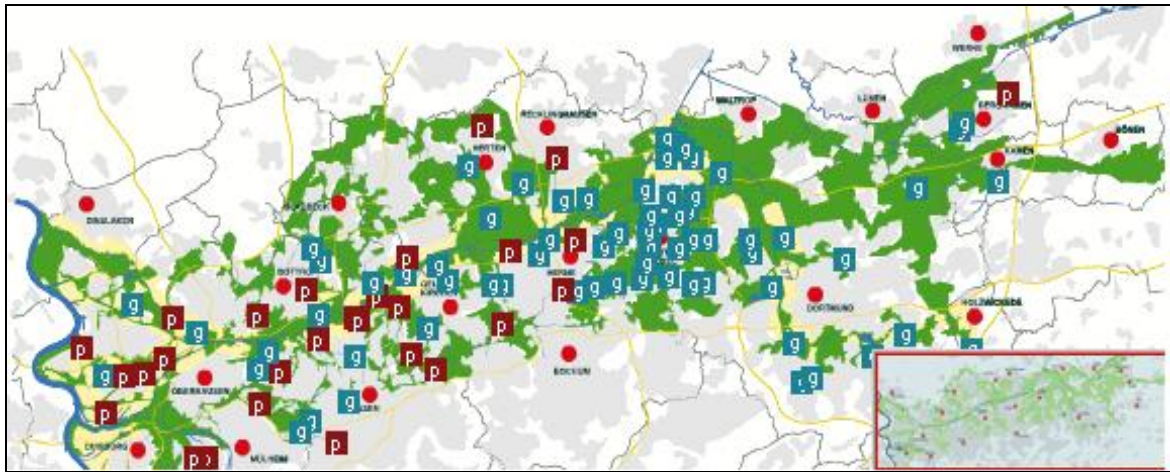
⁸⁶ Emscher Peyzaj Parkı 2010 kapsamında tasarlanan, uygulaması tamamlanmış ve devam eden projelerin tamamı haritada yer almaktadır.

Harita 4.15⁴³ Çalışma ve Konut Alanları (a) projelerinin “Emscher Peyzaj Parkı”ndaki konumu

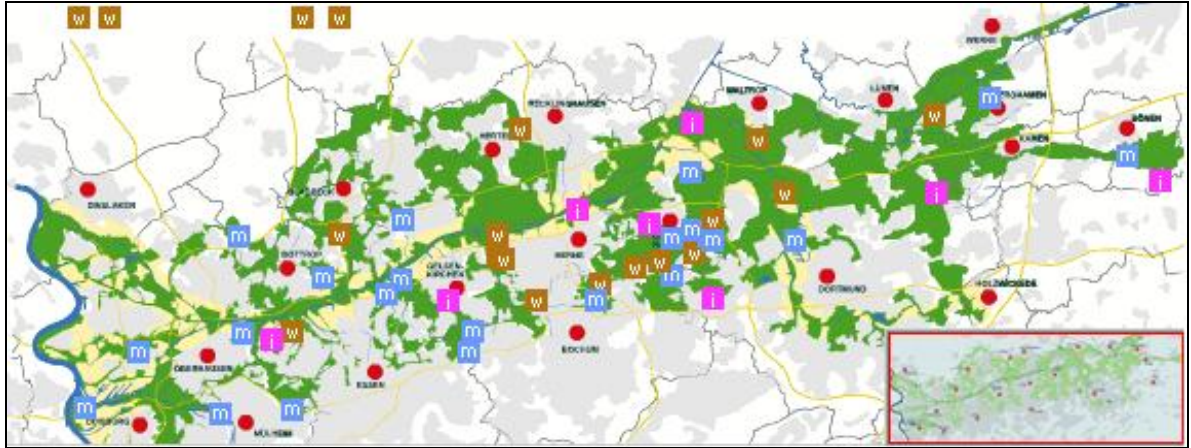
Kaynak: http://www.elp2010.de/projektdatenbank/?op=project_map_show

Harita 4.16⁴³ Su ve Su Oyunları(g) ve Park Altyapısı (p) projelerinin “Emscher Peyzaj Parkı”ndaki konumu

Kaynak: http://www.elp2010.de/projektdatenbank/?op=project_map_show

⁴³ Emscher Peyzaj Parkı 2010 kapsamında tasarlanan, uygulaması tamamlanmış ve devam eden projelerin tamamı haritada yer almaktadır.

Harita 4.17⁴³ Tarım ve Orman (w), Kültür Endüstrisi (i) ve Nirengi Noktaları(m) projelerinin “Emscher Peyzaj Parkı”ndaki konumu

Kaynak: http://www.elp2010.de/projektdatenbank/?op=project_map_show

İkinci on yıllık program kapsamında 10. düzlemde oluşturulan (uygulaması tamamlanmış) nirengi noktaları ile IBA döneminde (1989-1999) oluşturulmuş olan nirengi noktalarının listesi aŐağıdaki gibidir.

⁴³ Emscher Peyzaj Parkı 2010 kapsamında tasarlanan, uygulaması tamamlanmış ve devam eden projelerin tamamı haritada yer almaktadır.

Çizelge 4.2 İkinci on yıllık program kapsamında 10. düzlemde oluşturulan (uygulaması tamamlanmış) nirengi noktaları ile IBA döneminde (1989-1999) oluşturulmuş olan nirengi noktaları

ŞEHİR	BÖLGE ADI	TEMA
Bochum	Alman Maden Müzesi (German Mining Museum)	
Bochum	Bochum Yüzyılı Koridoru (Hall of the Century Bochum)	
Bochum	Demiryolu Müzesi (Railway Museum Bochum-Dahlhausen)	
Dortmund	Alman İş Güvenliği ve Sağlık Sergisi (German Occupational Safety and Health Exhibition)	
Dortmund	Hansa Kömür İşleme Tesisi (Hansa Coking Plant)	
Dortmund	Vestfalya Endüstri Müzesi-Zollverein (Westphalian Industrial Museum Zollverein II/IV Colliery)	
Duisburg	Alman Su Kanalları Müzesi (German Inland Waterways Museum)	
Duisburg	İç Liman (Inner Harbour)	
Duisburg	Kuzey Duisburg Manzara Parkı (North Duisburg Landscape Park)	
Essen	Ruhr Vadisi Müzesi (Ruhrland Museum)	
Essen	Villa Hügel	
Essen	Dünya Mirası-Zollverein Kömür Ocağı (World Heritage Site Zollverein XII Colliery & Coking Plant)	
Gelsenkirchen	Kuzey Yıldızı Parkı (Nordstern Park)	
Hagen	Hohenhof	
Hagen	Vestfalya Açık Hava Müzesi (Westphalian Open-Air Museum)	
Hamm	Maximilian Park	
Hattingen	Vestfalya Çelik Endüstrisi Müzesi (Westphalian Museum of Industry Henrichshütte Steelworks)	
Marl	Kimya Endüstrisi Alanı (Chemical Industry Estate)	
Mülheim an der Ruhr	Aquarius Su Müzesi (Aquarius Water Museum)	
Oberhausen	Gazometre (Gasometer next to CentrO)	
Oberhausen	Ren Endüstri Müzesi (Rhineland Industrial Museum Altenberg Tin-works)	
Recklinghausen	Elektrik Müzesi (Electricity Museum)	
Unna	Linden Brewery	
Waltrop	Vestfalya Endüstri Müzesi (Westphalian Industrial Museum Old Henrichenburg Shiplift)	
Witten	Vestfalya Endüstri Müzesi-Kömür Ocağı Etabı (Westphalian Industrial Museum Nightingale Colliery and the Mutton Valley)	

	MADEN
	DEMİR-ÇELİK
	DOKUMA/TEKSTİL
	İMALAT
	ENERJİ
	ULAŞIM-HABERLEŞME
	SU

Kaynak: <http://en.erih.net/index.php?pageId=39>

Tüm Bu projelerin hayata geçirilebilmesi için ihtiyaç duyulan mali kaynaklar AB'nin "Avrupa Fonları (European Funds)" tarafından sağlanmıştır. Yasal boyutlarla ilgili gerekli düzenlemeler Kuzey Ren-Vestfalya Eyalet Hükümeti'nin çeşitli bakanlıklarınca yapılmıştır. Projelendirme ve uygulama aşamasında, bölge düzeyinde (eyalet düzeyinde) faaliyet göstermekte olan çeşitli enstitü ve bölgesel birimler de projeye katkılarını sunmuşlardır. Ruhr Bölge Birliği (Regionalverband Ruhr) de ikinci on yıllık dönemin önemli proje ortaklarından biridir. Ruhr Projesi Limited Şirketi (Projekt Ruhr GmbH) ise projenin en temel aktörlerinden biri olup Bölgesel Kalkınma Ajansı niteliği taşımaktadır. Bu şirket, mali kaynakların temininde de önemli rol oynamıştır. Yerel düzeyde ise; bölge içinde yer almakta olan çeşitli vilayetlerin ve ilçelerin mülki amirleri ile bu mülki amirlere bağlı çalışan çeşitli birimler ve bölgede yer almakta olan belediyeler projeye dahil olmuştur (Şekil 4.7). Yerel düzeyde katılımın sağlanabilmesi ve tüm aktörlerin ortak çalışmalarına uygun fırsatların yaratılması için çeşitli "workshop"lar düzenlenmiştir. Birincisi 2001 yılında düzenlenen bu "workshop"ların dördüncüsü de 2006 yılında yapılmıştır.

ULUSLARARASI DÜZEY

1-) Avrupa Birliği (European Union) (Avrupa Birliği karar verme ve uygulama aşamasında etkin olmayan yalnızca "European Regional Development Fund" adlı maddi araçla projeye katkı sunan bir aktördür)

EYALET DÜZEYİ

1-) Eyalet Hükümeti'ne Bağlı Bakanlıklar

- Çevre, Tarım ve Orman Bakanlığı (Ministerium für Umwelt, Naturschutz, Landwirtschaft und Forsten-MUNLV)
  - İnşaat ve Ulaşım Bakanlığı (Ministerium für Bauen und Verkehr-MBV)
- Ekonomi, KOBİ ve Enerji Bakanlığı (Ministerium für Wirtschaft, Mittelstand und Energie-MWME)
  - Çalışma, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales-MAGS)
    - Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Kültür Müsteşarlığı (Staatssekretär für Kultur in der Staatskanzlei NRW)

2-) Bölgesel Proje Temsilcileri ve Çeşitli Bölgesel Kurum Temsilcileri

- Seven inter-communal Assessments of the Regional Green Corridors (A-G)
- Ekoloji, Toprak ve Orman Enstitüsü (Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten-LÖBF)
- Kuzey Ren-Vestfalya Eyalet Geliştirme Birimi (Landesentwicklungsgesellschaft NRW-LEG)

3-) Yerel Yönetim Birlikleri

- Ruhr Bölge Birliği (Regionalverband Ruhr),
- Emscher Birliği ve Lippe Ortaklığı (Emschergenossenschaft und der Lippeverband- EGLV)

4-) Limited Şirketler (Bölgesel Kalkınma Ajansları)

- Ruhr Projesi Limited Şirketi (Projekt Ruhr GmbH)

YEREL DÜZEY

1-) İl Yönetim Birimleri (Valilikler)

- Arnsberg, Düsseldorf, Münster

2-) İlçe Yönetim Birimleri (Kaymakamlıklar)

- Recklinghausen, Unna

3-) Belediyeler

- Duisburg, Oberhausen, Mülheim a.d.R., Bottrop, Gladbeck, Essen, Gelsenkirchen, Herten, Herne, Bochum, Recklinghausen, Castrop-Rauxel, Waltrop, Dortmund, Lünen, Werne, Bergkamen, Kamen, Bönen, Holzwickede

Şekil 4.7 1999 sonrası Emscher Bölgesi'nde gerçekleştirilen dönüşüm projesinde rol alan "ulusal", "bölgesel" ve "yerel" aktörler

5. TÜRKİYE'DE DEVLET YAPISI, YÖNETİM MEKANİZMALARI ve KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI

Bu bölümün temel amacı, Türkiye'de benimsenmiş olan devlet yapısı ve yönetim sisteminin “kentsel dönüşüm” algısı üzerindeki etkisini çözümlmek ve bir örnek olay incelemesiyle; Almanya genelindeki "kentsel dönüşüm" sürecini, bu süreçte yer alan aktörleri, aktörlerin rollerini ve birbirleriyle ilişkilerini irdelemektir.

Bu kapsamda öncelikle, Türkiye'de kentsel dönüşüm süreçlerini ve devlet yapılanmasını değiştireceği düşünülen (değiştiren) yasal düzenlemeler incelenmiştir. İkinci olarak; Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarında rol alan aktörler ve bu aktörlerin birbirleriyle ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmektedir. Son olarak ise; İstanbul il sınırları içinde yer alan Küçükçekmece ilçesinde uygulamaları devam eden kentsel dönüşüm projesi ve projede görev almış olan aktörler incelenmektedir.

5.1 Kentsel Dönüşüm ve Yönetim Mekanizmaları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

5.1.1 Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun - Kanun No: 5227

Dünyanın içinde bulunduğu küreselleşme süreci, beraberinde ve belki bir tepki olarak “yerelleşme” olgusunu getirmiş ve özellikle ekonomik ve siyasal alanlar, bu olgu için temel hareket noktası haline gelmiştir. Küreselleşme sürecinden çoğu zaman yara alan, az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler için kurtuluşun reçetesi; yerel dinamiklerin harekete geçirilerek ekonomik alanda ilerlemenin sağlanması olarak belirtilmektedir. Bu anlayış ile “devlet”in, ekonomik işleyişin dışına itilmesi, merkezde toplanmış olan siyasal güç ve sorumlulukların önemli bir bölümünün yerel yönetimlere devredilmesi söz konusudur. Yine aynı anlayış ile; yukarıdan aşağıya işlemekte olan bürokratik yapının, topluma, tabana güç kazandırır bir biçimde aşağıdan yukarıya işler bir hale getirilmesi hedeflenmektedir. Bütün bunların yanında, özgürlük, katılım, yarışabilirlik gibi söylemlerle de desteklenen “yerelleşme” olgusu, giderek küreselleşen ve küçülen hoyrat pazarda var olabilmek ve rekabet edebilmek adına, neredeyse tek seçenek olarak kabul edilmektedir. (Ünsal, 2006)

Ülkemizde de, geniş çevrelerce neredeyse tek seçenek olarak görülen bu sürece geçişi sağlayabilmek için çeşitli yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden en önemli

olanı ve en çok tartışılanı ise kuşkusuz; “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun”dur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’na 15.07.2004 tarihinde kabul edilen **5227 sayılı “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun”** büyük tepki ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Kanun henüz tasarı aşamasındayken, böyle bir yasal düzenlemenin yapılmasının genel gerekçesi olarak; dünyadaki yönetim anlayışını etkileyen ve dört ana başlık altında toplanmış olan "değişim faktörleri" öne sürülmüştür. Bu değişim faktörleri:

- ekonomi teorisinde değişim,
- yönetim teorisinde değişim,
- özel sektörün rekabetçi yapısı ve kaydettiği ilerlemeler ve
- toplumsal eleştiri ve değişim talebi ile sivil toplumun gelişimi olarak belirtilmiştir (Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, 2004).

Sözü edilen kanunda;

- Görev, yetki ve sorumlulukların, hizmetten yararlananlara en uygun ve en yakın birimlere verileceği belirtilmiş,
- Merkezi yönetimin genel yetkileri ile merkezi yönetim tarafından yürütülecek görev ve hizmetler tek tek belirtilmiş,
- Yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumlulukları genel kavramlar ve soyut anlatımlarla düzenlenmiş,
- Yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluk alanına giren hizmetleri kendilerinin saptayacağı stratejilere uygun olarak yürütecekleri vurgulanmış; başka bir anlatımla, yerel yönetimlere, “orta ve uzun erimli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren” stratejik plan yapma yetkisi verilmiş,
- Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin ilkeleri konulmuş, bu bağlamda;

- a-) Kamu kurum ve kuruluşlarının, yasalarla kendilerine açıkça görev olarak verilmeyen ve kuruluşun amacıyla doğrudan ilgili olmayan alanlarda işletme kuramayacakları, mal ve hizmet üretimi yapamayacakları, bu amaçla personel, bina, araç, gereç ve kaynak tahsis edemeyecekleri öngörülmüş,
- b-) Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör arasında iletişim ve işbirliğini sağlayıcı düzenekler oluşturmak, hizmet ve işlev kapasitelerini geliştirmek, merkezi yönetimin genel yetkileri arasında sayılmış,
- c-) Kamu hizmetlerinden yasayla belirlenenlerin, üniversitelere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, hizmet birliklerine, özel sektöre ve alanında uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerine gördürülmesine olanak sağlanmış,
- d-) Hizmet bakanlıklarının sayısı onbeş olarak belirlenip, bunlardan Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Maliye, Milli Eğitim, Çalışma ve Sosyal Güvenlik dışında kalan bakanlıkların taşra örgütü kurlmaları yasaklanmış,
- e-) Geçici maddelerde de, mevcut yapının öngörülen yapıya dönüştürülebilmesi için il ve ilçelerdeki merkezi yönetim birimlerinin hangi yerel yönetimlere devredileceği ile personelinin ve mallarının yerel yönetimlere devri esasları düzenlenmiştir.

Ana amacı; merkezi yönetimler ile yerel yönetimler arasında ve ikinciler yararına yeni bir görev ve yetki bölüşümü yaratmak ve kamu hizmetlerinin özel sektöre gördürülmesi konusunda yönetime genel yetki vermek olan bu yasal düzenleme, T.C. Cumhurbaşkanlığı'nın B.01.0.KKB.01-18/A-9-2004-890 sayılı ve 03.08.2004 tarihli yazısı ile çeşitli çekinceler belirtilerek veto edilmiştir.

5.1.1.1 “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” İle İlgili Eleştiri ve Tepkiler

Gerek veto edilmesinden önce gerekse T.C. Cumhurbaşkanlığı'nca veto edilmesinden sonra, kanuna yöneltilecek çok sayıda eleştirinin temelinde, söz konusu kanunun; “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, üniter devlet yapılanmasına darbe vuracak özellikler taşıdığı ve bu doğrultuda merkeziyetçilik ilkesinin zarar göreceği” düşüncesi bulunmaktadır.

Üniter devlet olgusu ve merkeziyetçilik ilkesi, genel olarak “hiyerarşi”, illerin yönetiminde “yetki genişliği” , yerel birimlerinin yönetiminde “idari vesayet” kurumlarıyla uygulamaya

geçirilmektedir. “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” ise; tüm yönetim sistemi için geçerli olan “hiyerarşi” ilkesini, “yetki devri”ni ön plana çıkararak esnetmekte; yerel yönetimlerin “idarenin bütünlüğü” ilkesine bağlanmasını sağlayan “idari vesayet” kurumunu kaldırarak yerine “yerellik” kurumunu getirmekte; illerin anayasal yönetim ilkesi olan “yetki genişliği” ilkesini fiilen "görevler ayrılığı" sistemini işleterek etkisiz kılmaktadır. Kanunun yürürlüğe girmesi durumunda, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiler, herhangi bir federal siyasal yapılanmada görülebilen federal devlet ve eyaletler arasındaki ilişkilere paralel bir kalıba sokulmuş olacaktır. Önerilen bu model T.C. Anayasası'nın 123., 126. ve 127. maddelerine⁸⁷ aykırı olmakla beraber, ilkel komünal sistemden emperyalist sisteme kadar toplum ve devletlerin yaşadığı süreçler⁸⁸ ve

---

⁸⁷ T.C. Anayasası'nın ilgili bu maddeleri EK-3'te verilmiştir.

⁸⁸ **İlkel Komünal Toplum**

İlk toplumsal, ekonomik kuruluş, ilkel komün olmuştur ve bu model yüzbinlerce yıl sürmüştür. İlkel komünal toplum, gruplar halinde yaşayan ve avcılık ve toplayıcık ile yaşamının sürdürüldüğü bir modeldir.

İlkel toplumda emeğin üretkenliği azdır; ve yaşamak için zorunlu olandan fazla hiç bir şey yaratılmamaktadır. İş düzeni, basit işbirliği üzerine kurulmuştur. İnsanın insan tarafından sömürülmesi yoktur. Zaman içinde erkeklerin ve kadınların kendi işlerinde uzmanlaşmaları ile birlikte emeğin üretkenliği artmıştır.

Hayvancılığa ve tarıma geçişle toplumsal işbölümü dönemine girilmiş, yani toplumun bir kesimi esas olarak tarımla uğraşırken, diğer bir kesimi de hayvancılıkla uğraşır hale gelmiştir. Bu toplumsal iş bölümü sayesinde, insan emeği, daha üretken olmuştur.

Üretim ve savaş aletlerinin giderek gelişmesi ile özellikle verimli topraklar için çıkan savaşlarda öldürme yerine esir alma yaygın bir hal almaya başlamış, esirler bu yeni üretim düzeninin en temel taşları haline gelmişlerdir. Köle emeği, eşitsizliği keskinleştirmiş, köleleri sömüren aileler hızla zenginleşmişlerdir. Servet eşitsizliğinin şiddetlenmesiyle, zenginler, yoksul ve borçlu olan kendi yurttaşlarını da köleleştirmeye başlamıştır. Toplum, ilk kez köle sahipleri ve köleler halinde sınıflara bölünmüş ve insanın insan tarafından sömürülmesi böylece ortaya çıkmıştır. İlkel komünal üretim tarzının yıkıntıları üzerinde köleliğin doğuşu böyle olmuştur (Nikitin, 1978).

Köleci Toplum

Emeğin sömürüldüğü bir üretim biçiminin hakim olduğu toplumsal yapıdır. Üretici güçlerin çoğalması, toplumsal işbölümünün ve değişimin gelişmesi, ilkel komünal toplumdaki köleliğe geçişin temelini oluşturmuştur.

İlk zamanlarında, köleci üretim tarzı, üretici güçlerin gelişmesine elverişli iken, zaman içerisinde evrim geçiren bu üretim tarzı üretici güçlerin yıkılmasını tahrik etmiş ve bir süre sonra da üretim sonuçlarıyla hiç bir ilgisi olmayan kölelerin emeği, kendi devrini tamamlamıştır. Eski üretim ilişkilerinin yerini, toplumun başlıca üretici gücü olan kölelerin durumunu değiştirecek yeni ilişkilerin almasına ihtiyaç duyulması ile birlikte “kolon”lar ortaya çıkmıştır. Kolon, belirli miktarda ürün ya da para karşılığında, hayat boyunca yararlanacağı bir toprağın sahibi çiftçidir. Ancak, özgür bir çiftlik sahibi değildir. Toprağa bağlıdır, o toprağı bırakıp gidemez, ama toprakla birlikte satılabilir. Bu kolonlar, ortaçağ serflerinin öncüleridir.

Köleci sistemin açmazlarından doğan feodal sistemin temelinde de bu senyör-serf ilişkisi yatmaktadır (Nikitin, 1978).

Feodal Toplum

Köleci toplum bünyesinde üretim ilişkilerine ilişkin sıkıntılar ve genişleyen üretim alanları karşısında yetersez

Türkiye'nin bu süreçler içinde bulunduğu konum göz önünde bulundurulduğunda oldukça önemli sakıncaları olan bir niteliğe sahiptir. Türkiye'nin, günümüz dünyasında emperyal güçlerden biri olmadığı ve yeteri kadar güçlü bir ulus devlet bilincinin henüz tam anlamıyla yerleşmiş olmadığı (Güldiken, 2006) gerçeğinden hareketle; çağımızın popüler ve yaldızlı söylemi olan “küreselleşme” ve bu sürecin beraberinde getirdiği ve çoğu zaman tek çözümmüş gibi dayatılan “yerelleşme” gibi kavramlara tedbirli yaklaşmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

---

hale gelen köle emeği feodal sistemin doğuşuna hız kazandırmıştır. Senyörün (derebeyin), toprak üzerindeki mülkiyet hakkı ile serf üzerindeki sınırlı mülkiyet hakkı, feodal toplumun üretim ilişkilerinin temelini teşkil etmektedir. Serf, bir köle değildir. Topraktan yararlanma hakkına sahiptir.

Feodal, toprağı köylüye parsellereyerek kendisine el emeği sağlamaktadır. Feodal düzen, köleci düzenin üretici güçlerinin daha üstün bir gelişme düzeyine tanık olmuştur. Bu dönemde, tarım tekniği ilerlemiş, tarımın yeni dalları ortaya çıkmıştır. Kentlerde, aletler ve hammaddelerin işleme usüllerinde yetkinleşmenin; zanaat kollarında uzmanlaşmanın başlaması, pusula ve büyük coğrafi buluşlar, üretim araçlarının gelişmesi; üretim hacminde önemli bir artışa neden olmuştur. Üretim hacminin artması ile ihtiyaç fazlası üretim ve bununla birlikte de pazar için üretim olguları söz konusu olmuştur. Bu yeni üretim ilişkilerinin oluşturduğu kompozisyon yeni bir sınıfın doğuşuna da vesile olmuştur. Feodalitenin tasviye edilmeye başlanması ile taşra soyluları ve feodal beyler önemini kaybetmeye başlamış onların yerini üretim gücünü ellerinde bulduran sermaye sahibi tüccarların oluşturduğu “burjuvazi” sınıfı almaya başlamıştır. Pazar için yapılmaya başlanan tek tip seri üretim pazarını koruma ihtiyacı olan bir yapıyı beraberinde getirmiş ve bu süreçle birlikte de uluslaşma başlamıştır (Nikitin, 1978). Uluslaşma gereği, yönetim merkezilleşmeye başlamıştır. Feodal yapıda otoritenin desantralizasyonu önemli bir koşul iken, kapitalist sistem kendini devam ettirebilmek, güçlü kalabilmek adına merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymuştur. Avrupa ülkeleri ve Amerika gibi bazı devletler uluslaşma sürecini görece erken tamamlayarak; büyük, uluslar ötesi tekeller oluşturmaya başlamışlardır. Bu tekeller için; artık kendi pazarları yetersiz olduğundan yeni pazarlara açılmak, bütün dünya pazarlarında önemli roller üstlenmek istemişlerdir. Emperyal güçlerin, uluslararası (çok uluslu) tekellerin yeni pazarlara açılabilmelerinin yolu ise; emperyal güç haline gelmemiş ulus devletlerin ve/veya uluslaşma sürecini henüz tamamlayamamış devletlerin yok edilmesinden geçmektedir. Uzun yıllardan bu yana tartışılmakta olan “küreselleşme” olgusunun temelinde de bu politikalar yatmaktadır.

Türkiye’de ise Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet’in kuruluşuyla birlikte yerleşmeye başlayan uluslaşma ve ulus-devlet olma bilinci, çok çeşitli yasal düzenlemelerle, reformlarla desteklenmiş, bu konuda oldukça önemli bir yol katedilmiştir. Batı'nın uzun yıllar boyu sancılı bir biçimde geçirdiği "kapitalist toplum" sürecini hiç yaşamadan ulus-devlet olma yolunda adımlar atan Türkiye’de (Tanör, 2006) özellikle 1980’lerden sonra ulus ve uluslaşma öncesi, yapılanma ve örgütlenmeler, dayanışma biçimleri artan bir yoğunlukta kabul ve destek görmüştür. Tartışmalı bir sivil toplum anlayışı çerçevesinde etnik kökene, dinsel, tarikat ve mezhep kökenine dayalı örgütlenme ve yapılanmalar, dayanışma biçimleri teşvik görmüş ve yaygınlaşmıştır. Bu iç koşullara paralel dış koşulların varlığından da söz etmek mümkündür. Halk kesimlerinin giderek emek kesimlerinin tebaa olmaktan yurttaş olmaya geçişi toplumsal ekonomik sistem değişikliğine neden olabilir kaygısı ile geciktirilme doğrultusunda baskılanmış yönlendirilmiştir. “Yerel ve geleneksel kültüre saygılı devlet yaratma” çabaları dış koşullar tarafından desteklenmiştir. 1980’lerden sonra sermayenin evriminde gerçekleşen yeni yapılanma; sermayenin uluslararasılaşması ve bununla birlikte mali sermayenin öne çıkması ile birlikte Cumhuriyet’in kuruluşunda kurgulanan ulus-devletin gelişip güçlendirilmesi ve uluslaşma süreci çeşitli nedenlerle çok daha açık bir biçimde geciktirilmeye engellenmeye çalışılmıştır. Uluslararasılaşan sermaye ve güçlenen mali sermaye kendi hareketliliğinin ve kazancının önünde sınırlar ve engeller koyduğunu gördüğü ulus-devletin gücünü göstermek istemiş ulus-devlet yapılanmasının çözülmesini kendi hareket serbestisi için desteklemiştir. Bunu yaparken kullanılan araçlar ulus öncesi yapılanma, örgütlenme ve dayanışma biçimlerinin güncelleştirilmesini yeniden güçlenmesini sağlamaya dönük olmuştur (Güldiken, 2006).

Söz konusu yasal düzenleme ile birlikte; yerel yönetimlere önemli ölçüde yetki devredilmesi gündeme gelmiştir. Yerel yönetimlere yetki devri durumu; “katılım, etkinlik, özgürlük ve kanuna uygunluk” temel argümanları ile desteklenmektedir. Yerel yönetimlerin, halkın siyasal yaşama katılımının sağlanmasında daha etkin olduğu; halkın gereksinimlerinin karşılanabilmesi için gerekli olan sistemlerin halka en yakın birimlerce tesis edilmesi ve işletilmesi ile daha etkin çözümlere ulaşılabileceği; karar merkezi ve uygulama arasındaki mesafenin azaltılması ile kamuca benimseme ve kararlara uygunluk olguları arasında ters bir orantı olduğu ve gücün, otoritenin mekanlar üzerinde dağıtılması ile bireysel özgürlüklerin güvence altına alınacağı savları “yerelleşme” olgusunun geniş kitlelerce kabulünü sağlayan argümanlardır. (Ünsal, 2006)

Ancak, yerelleşmenin ve yerel yönetimlere yetki devrinin neredeyse koşulsuz kabulünü sağlayacak bu argümanlar, bütün ülkeler ve bütün devlet yapıları için aynı geçerliliği taşımamalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu süreçler beraberinde oldukça büyük sıkıntıları getirebilmektedir. Bu nedenle yerelleşme söylemini ana amaç edinirken ve bu doğrultuda yapılacak yasal düzenlemelere şekil verirken, bütün bu tutumların devlet bütünlüğünün bozulmasından, planlama disiplinin temel ilkelerinin ihlaline, ekonomik sistemlerde çöküşlerden, sosyal yapıda birbirinden giderek daha da uzaklaşan düşman sınıfların oluşumuna kadar pek çok sıkıntıya uç verebilmesi ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

5.1.2 (Bölgesel) Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun - Kanun No: 5449

Ülkemizde bir süredir, devletin işlevlerini ve örgütlenme biçimini köklü bir biçimde değiştirmeyi hedefleyen bir dizi reform uygulamaya geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu reformların en önemli ayağından biri olan ve yetkinin büyük ölçüde yerel yönetimlere devrini öngören Kamu Yönetimi Kanunu'nun⁸⁹ oldukça ciddi eleştirilere maruz kaldığına, hatta bu yoğun eleştiriler nedeniyle kanun başlığının ve bazı maddelerinin çeşitli değişikliklere

---

⁸⁹ 15.07.2004 kabul tarihli 5227 sayılı "Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun".

uğrattıldıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nce onaylandığına, ancak buna rağmen T.C. Cumhurbaşkanlığı'na veto edildiğine, 5.2.1 başlıklı bölümle değinilmiştir.

5.1.1 numaralı başlık altında detaylı olarak incelenen ve veto edilmesinden ötürü henüz geçerlilik taşımayan Kamu Yönetimi Kanunu taslak halinde iken, 25. maddesinde⁹⁰ Bölgesel Kalkınma Ajansları başlığı dikkat çekmektedir. Bu madde, taslağın sonraki nüshalarında yer almamasına rağmen, Bölgesel Kalkınma Ajansları, günümüzde başlıbaşına bir yasal düzenleme konusu olarak hayatımıza girmiş ve yine çok çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Kamu Yönetimi Kanunu'nun veto edilmesi ile kesintiye uğrayan reformlar dizisini devam ettirebilmek için, parçalar halinde yasalaştırma yaklaşımı benimsenmiş, bunun ilk adımı olarak da, **“Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması Hakkında Kanun”**⁹¹ çıkarılmıştır. İkinci önemli adım ise; Bölgesel Kalkınma Ajansları olarak bilinen bölge esasına dayanan yeni bir yönetim yapılanmasına olanak sağlayacak Kalkınma Ajanslarının Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı'nın hazırlanarak TBMM Başkanlığı'na sunulması olmuştur.⁹² Tasarı, 28.01.2005 tarihinde Avrupa Birliği (AB) Uyum Komisyonu, İçişleri Komisyonu ve esas komisyon olarak Plan ve Bütçe Komisyonu'nun listesine girmiş, TBMM'nde 25.01.2006 tarihinde oylanarak **5449 sayı** ve **“Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”** başlığıyla yasalaşmıştır. Böylelikle; Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin başlaması ile birlikte, ülkede 40 yıldır uygulanmakta olan teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel gelişme politikaları terk edilerek, AB'nin bütün aday ülkelere benimsettiği; sermayeyi, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutan bu yeni yaklaşımın temelleri atılmıştır. Bu yeni yaklaşımın temel kurumu da “bölgesel kalkınma ajansları”dır.

---

⁹⁰ Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı Taslağı, 25. madde: "Ulusal kalkınma planı ile uyumlu olarak İstatistiki Bölge Birimi -2 düzeyinde araştırma yapmak, katılımcı yöntemlerle gelişim stratejileri oluşturmak, iller arası koordinasyonu sağlamak, kamu-özel kesim ve STK arasında işbirliğini arttırmak, bölgesel gelişimi hızlandırmak ve özel girişimciliği desteklemek amacıyla bölge kalkınma ajansları kurulur" şeklinde düzenlenmiştir.

⁹¹ 1985 tarihli, 3202 sayılı “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile oluşturulan ve toprak ve su kaynaklarının yönetimi, ıslahı ve geliştirilmesine, sosyal alt yapı nitelikli yol, içme suyu, iskan, köy yapıları inşaa edilmesine ilişkin hizmetlerin yürütülmesi ile yükümlü olan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 13 Ocak 2005 tarihinde 5286 sayılı "Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile kapatılmıştır.

⁹² Tasarının TBMM'ne gönderilmesi sırasında birimlerin adından "bölge" sözcüğü kaldırılmıştır.

Kalkınma ajansları ve bu ajanslara ilişkin yasal düzenlemenin, dayanaklarını ve amacını daha iyi ifade edebilmek için, dünyadaki uygulamalara ve Türkiye’de söz konusu ajansların ve ilgili yasal düzenlemelerin yakın geçmişine kısaca değinmekte fayda vardır.

5.1.2.1 Dünya’da ve AB’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Dünyadaki uygulamaları incelendiğinde, bölgesel kalkınma ajanslarının; merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirme amacıyla kurulmuş (DPT, 2000), faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlar (Avaner, 2005) olduğu görülmektedir. Günümüzde, önemli bir bölümü Avrupa’da olmak üzere pek çok ülkede faaliyet gösteren bölgesel kalkınma ajanslarına dair ilk örnek, 1933 yılında ABD’de kurulmuştur (Apan, 2004). 1950’li yıllarda ise özellikle Batı Avrupa ülkelerinde çok sayıda bölgesel kalkınma ajansı aktif olarak faaliyete geçmiştir. Farklı ülkelerde kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajanslarının esas varlık nedenleri⁹³;

- bölgesel stratejilerin uygulanması,
- yerel ve bölgesel girişimciliği desteklemek,
- alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olmak,
- özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırmak ve
- bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramak şeklinde özetlenmektedir.

Söz konusu kurumlar, 1990lar’ın ikinci yarısında Avrupa Birliği’nin etkisi ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de kurulmaya başlamıştır. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna, AB’nin isteğiyle ajanslarla tanışan ülkelerdir. Özellikle sosyalizm deneyiminden gelen Doğu Avrupa ülkelerinin Kalkınma Ajansları, doğrudan Avrupa Birliğinin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kurulmuş ve finansmanları Avrupa Birliği tarafından sağlanmıştır (Demirci, 2005).

Bölgesel Kalkınma Ajansları, ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve her kurum kendine özgü bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları arasındaki temel ayırım, geniş politik hükümetin, çekirdek idari yapının içinde veya dışında yer alması ile

---

⁹³ <http://www.mtso.org.tr/haberler>

belirlenebilir. Avrupa'daki birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politik destekleyicilerine belirli bir mesafede çalışmaktadırlar. Bu kuruluşların varlığı ekonomik ve politik desteğe bağlıdır. Dolayısıyla Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetlerinde politik müdahaleler söz konusudur. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren Bölgesel Kalkınma Ajansları, kurucularına göre dört ana grupta toplanabilir. Bunlar;

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları,
- Yerel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları,
- Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları,
- Kamu-özel ortaklıkları ile kurulmuş Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır (Berber ve Çelepçi, 2005).

Bu sınıflama ışığında mevcut bölgesel kalkınma ajanslarının yapısı incelendiğinde; bu ajansların, Almanya'da sınırlı sorumlu şirketler/kamu hukuku organizasyonları, İspanya'da kamu-özel hukuk kuruluşları, Fransa'da karma ekonomi şirketleri, Belçika'da belediyeler arası ajanslar; Romanya'da vakıflar; Polonya ve Portekiz'de kamu-özel sektör ortaklık şirketleri, İsveç'te limited şirketler, Çek Cumhuriyeti'nde anonim şirketler; Hollanda, İtalya ve İrlanda'da ise kamu limited şirketleri şeklinde yapılandırıldıkları (Demirci, 2005) görülmektedir.

Ajanslar, yerine getirdikleri faaliyetler açısından ise zayıf ya da kuvvetli ajanslar olarak ikiye ayrılmaktadır. Zayıf ajanslar daha çok bölgeye dışarıdan yardım çekmek amacı taşımaktadır. Kuvvetli ajanslar ise bölgeye yatırım çekmek amacına ek olarak bölgesel ekonomi ve iş hayatının gelişmesi, bölgesel kentleşme ve çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması amaçlarını da taşımaktadırlar. Bu tip ajanslar çok fonksiyonlu ajanslar olarak da nitelendirilmektedir. Avrupa'daki ajansların yaklaşık yüzde 70'i zayıf ajans modeline uymaktadır (Demirci, 2005).

Genel olarak nasıl yapılandırılırsa yapılandırılınsın, ajansların bazı ortak noktaları vardır. Bu ortak noktalar şu şekilde sıralanabilir (Koçberber, 2006);

- Ajansların bünyesinde bölgesel politikaları oluşturmak ve yürütmekle görevli yönetim kurulları bulunur.
- Yönetim kurulları genellikle hükümet tarafından atanır ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşur.

- Harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumludur. Ancak, politikaların oluşturulması ve uygulanması bakımından ise kendi mevzuatı çerçevesinde serbesttirler.
- Bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara bilgi vermekle yükümlüdür.
- Bölgelerindeki işyerlerine fon verilmesini sağlarlar.
- Bölgelerindeki işgücünün eğitimi ve geliştirilmesinde rol oynarlar.
- Bölgelerine dışarıdan teknoloji transfer etmekle, altyapı düzenleme faaliyetlerinde rol oynamakla uğraşırlar .

Bölgesel Kalkınma Ajansları, genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmekte olup, devlet tarafından başlangıçta nakit ve emlak şeklinde sermaye aktarımı söz konusudur.⁹⁴ Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar. Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından da Bölgesel Kalkınma Ajansları'na fon sağlanmaktadır. Fakat bu genel ya da düzenli bir gelir değildir. Finansman konusunda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (the European Regional Development Fund-ERDF)” ve “Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession-ISPA)” devreye girmektedir. AB'nin yapısal fonlarından biri olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olmak amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken; Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu, AB'ye aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir. Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir kısmı merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Mali yardımların dağıtımını genellikle idareler tarafından kontrol edilmekle birlikte, projelerin seçiminde ajanslar değişen önemde rol oynamaktadırlar (Berber ve Çelepçi, 2005).

Günümüzde Avrupa ülkelerinde kendi bölgelerinin kalkınması amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren farklı nitelik, yapı ve statüde 200'ü aşkın Kalkınma Ajansı bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmının, özellikle Brüksel gibi önemli dış merkezlerde temsilcilikleri bulunduğu gibi, Avrupa genelinde 150 üyeye sahip, örgütlenmiş bir üst kuruluşları da (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği - EURADA (European Association of Regional Development Agencies)) bulunmaktadır (Koçberber, 2006).

---

⁹⁴ <http://www.deltur.cec.eu.int>

5.1.2.2 Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları Kavram ve Uygulamaları

Türkiye’de bölgesel politikalar, ilk olarak 1960’lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamıştır. Kalkınma planlarının temel amacı; bölgelerarası gelişmişlik farkının kapatılmasıdır. Ancak kalkınma planlarında öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar, bölgesel dengesizlikleri giderememiş aksine daha da arttırmıştır. Türkiye’de bağımsız yerel kurumların olmaması, merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması uygulanan politikaların etkinliğini azaltmaktadır (Berber ve Çelepçi, 2005).

Bölgesel kalkınma ajansı kavramı ise ülkemizde, AB’nin talebi olarak gündeme gelmiştir. İlk aşamada amacı, yurtiçinde beklenen yerelliklerin içsel kalkınma dinamiklerini ve AB’ye katılım sürecini hızlandırmak olan bu birimler, AB’nin, Türkiye’yi 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi’nde aday ülke olarak kabul etmesi ile birlikte tartışılmaya başlanmıştır. AB, bünyesine dahil edeceği ülkeler için bu birimlerin kurulmasını bir ön koşul olarak belirtmektedir. Aday ülkelere yapılacak yardımlar da bu çerçevede belirlenmekte ve dağıtılmaktadır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında plan, program ve bölgesel planların hazırlık, uygulama, koordinasyon ve izleme aşamalarının etkinliğini artırmak üzere, ihtiyaç duyulan merkezlerde birimlerin oluşturulması için Devlet Planlama Teşkilatı görevlendirilmiştir.

10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin aday ülke olarak kabul edilmesinin ardından, ülkemiz için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), 08.03.2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.

Bunun üzerine, Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimi içeren Ulusal Program (UP) 19.03.2001 tarihinde Hükümet tarafından onaylanmış ve yine bu program 24.03.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁹⁵

AB, 08.03.2001 tarihli KOB’de "İstatistik Bölge Birimleri" kurulmasını öngörülürken, 2003 tarihli genişletilmiş belgede ise kısa vadede;

- Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) ve İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) - (the Nomenclature of Territorial Units for Statistics - NUTS) Düzey-2’lerde (NUTS-2)

⁹⁵ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=8&tipi=7&sube=0

Bölgesel Kalkınma Planları hazırlanmasının⁹⁶,

- Mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesinin,
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulmasının,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesinin gerekliliğini belirtmiştir.

Aynı belgede orta vadede ise, İBBS Düzey-2'lerde bölge birimlerinin oluşturulması istenmiştir. Bu "bölgesel birimler", bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere kurulacaklardır. Bölgesel Kalkınma Ajansı adı verilen kurumlar, işte bu birimlerdir.⁹⁷

AB'nin KOB'de belirttiği gerekliliklerin yerine getirilmesi için, Türkiye'de 2001 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)⁹⁸, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve İçişleri Bakanlığı yetkililerinin katılımıyla bir komisyon kurulmuş; AB'nin MEDA adlı fonundan 15,3 milyon Euro mali katkı alınmıştır. Böylece; bölgesel veri tabanı oluşturulmasına yönelik olarak "Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi Projesi" başlatılmıştır. Bu kapsamda Türkiye; AB'ye uyum çerçevesinde, yerleşme merkezlerinin kademelendirilmesi, iller arası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplama ve plan yapma amacına uygunluk kriterleri de dikkate alınarak üç kademedeki bölgelere ayrılmıştır. AB yetkilileri tarafından da onaylanan bu sınıflandırma, 28.08.2002 tarihli ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulmuştur.

Sözü edilen bu sınıflandırmaya göre;

- Düzey-1'de ülkede 12 bölge düzenlenmiştir. İstanbul ili bu 12 birimden biri olarak tanımlanmıştır. (Harita 5.1),
- Düzey-2 olarak 26 bölge tanımlanmıştır. Ankara, İstanbul ve İzmir illeri kendi başlarına Düzey-2 bölgesi sayılmıştır. (Harita 5.2),
- Düzey-3 olarak ise mevcut 81 il kabul edilmiştir.

---

⁹⁶ Bu iki araç, AB'ye ekonomik ve sosyal uyum politikası gereği uygulanması öngörülen araçlardır.

⁹⁷ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=25&tipi=2&sube=0

⁹⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü'nün adı, 17 Kasım 2005'de Resmi Gazete'de yayınlanan, 5429 Sayılı "Türkiye İstatistik Kanunu" ile birlikte "Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)" olarak değiştirilmiştir.

Harita 5.1 Düzey-1'e göre 12 bölge

Kaynak: http://www.yayed.org/resimler/ekler/127_ek.gif?tipi=7&turu=X&sube=0

Harita 5.2 Düzey-2'ye göre 26 bölge

Kaynak: http://www.yayed.org/resimler/ekler/126_ek.gif?tipi=7&turu=X&sube=0

Bu çalışmalarla birlikte 2004-2006 dönemini içine alan zaman diliminde AB'ye ekonomik ve sosyal uyum sürecinin çerçevesini oluşturan Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP), DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanarak Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanmıştır. Finansman desteğinin en geniş olduğu alan olarak bölgesel gelişmeyi belirleyen söz konusu planda, yönetim otoritesi DPT Müsteşarlığı'na verilirken; uygulamaya ilişkin görevlerin sektörel ve bölgesel kurumlar gibi "ara kurumlar" ile paylaşılması, bölgesel gelişme

politikalarının yerel bazda uygulanacak kurumsal bir mekanizma ile geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin Kalkınma Ajansları'na devredilmesi öngörülmüştür (Koçberber, 2006).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 58. hükümeti tarafından hazırlanan ve 59. hükümet tarafından da aynen benimsenen Acil Eylem Planı'nda da, ajansların kuruluşu en önemli hukuki kurumlar ve yapısal düzenlemeler arasında yer almıştır. Planda, kaynakların hem yerinde ve etkin kullanılması hem de iller ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (NUTS-İBBS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde; planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme fonksiyonları olan yeni hizmet bölgeleri ve birimlerinin oluşturulmasının hedeflendiği ifade edilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, yukarıda belirtildiği gibi, hazırlanan 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı", TBMM tarafından 25.01.2006 tarihinde kabul edilmiş ve 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanuna göre ajanslar, tüzel kişiliğe haiz olacak ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbi tutulacaktır. Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur. Yine söz konusu kanuna göre; Türkiye'deki kalkınma ajansları "kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri" olmak üzere dörtlü bir yapıdan oluşacaktır.

- **Kalkınma Kurulu:** Kalkınma kurulunda görevlendirilecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşları temsilci sayıları, görev süresi ve tekrar atanma usulleri kuruluş kararname ile belirlenecektir. Kurul üye sayısı yüz kişiyi geçemeyecektir. Kalkınma kurulunun başkanı, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından iki yıl süreyle görev yapmak üzere bir başkan ve bir başkan vekili seçecek, kurul yılda en az iki defa toplanacaktır.

- **Genel Sekreterlik:** Kalkınma ajansının icra organı olacaktır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amirliğini genel sekreter yürütecektir.

- **Yönetim Kurulu:** Ajans yönetim kurulları tek ilden oluşan bölgelerde Vali, Büyükşehir Belediye Başkanı, İl Genel Meclisi Başkanı, Sanayi Odası Başkanı, Ticaret Odası Başkanı ile Kalkınma Kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, Büyükşehir belediye başkanları

veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşacaktır. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenecektir.

- **Yatırım Destek Ofisleri:** Ajansların dördüncü ve son organı olan yatırım destek ofisleri ise bölge illerinde özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede yatırım destek ofisleri, tek elden takip ve koordine ile yatırımcıya yol gösterecektir. Yatırımcıların yatırım destek ofisine başvurmaları kendi isteklerine bağlı olacaktır. Yatırım destek ofisleri, görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludurlar. Ayrıca bu ofislere müracaat edenlerin ek bir maliyetle karşılaşmasını önlemek için sunulan hizmetlerin ücretsiz olması öngörülmüştür.

Kanunun 25. maddesinde ajansın iç ve dış denetim esasları belirlenmektedir. Klasik denetim anlayışından farklı olarak; iş ve işlemlerin yalnızca hukuki denetimi değil performans denetiminin de yapılması ve iç denetim konusunda uzmanlaşmış bir iç denetim istihdamı öngörülmektedir. Ayrıca, yönetim kurulu başkanı ve genel Sekretere de iç denetim konusunda yetki verilmektedir. Dış denetim ise; hukuka uygunluk açısından İçişleri Bakanlığı, performans değerlendirmesi açısından ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilecektir. İlgili mevzuat hükümleri ile düzenlenen Sayıştay'ın denetim yetkisi saklıdır.

26 kalkınma ajansının da kurulması halinde, bu kuruluşların kullanabileceği toplam kamu kaynağının yıllık yaklaşık 666 milyon YTL olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yüzde 68'inin (450 milyon YTL) genel bütçe vergi gelirlerinden yapılacak transferle, yüzde 19'unun (127 milyon YTL) belediyelerden, yüzde 13'ünün (89 milyon YTL) de il özel idarelerinden sağlanması öngörülmektedir (Kendir, 2005).

5449 sayılı söz konusu Kanun'un kabul edilmesinin ardından Çevre Mühendisleri Odası, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) gibi çeşitli meslek birlikleri, çeşitli siyasi partiler, farklı tüzel kişiler, Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırılık taşıdığı gerekçesiyle Danıştay'a başvurmuşlardır. Benzer sebeplerle Anayasa Mahkemesi'ne

doğrudan başvuru hakkı bulunan tüzel kişiler de bu haklarını kullanarak Kanun'un yürütülmesinin durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dilekçe vermişlerdir.

TMMOB'nin Danıştay'a yapmış olduğu başvuruda 25.07.2006 kabul tarihli Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in iptali ve yürütülmesinin durdurulması, Yönetmelik'in dayanağı olan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması istenilmiştir. 30.1.2007 tarihinde ise, beş Danıştay Hakimi'nin tamamının ortak görüşleri ile (oybirliği) Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yürütülmesinin durdurulmasına ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un, 2 inci, 7 inci, 11 inci ,15 inci ve 16 ncı maddeleri ile daha önce iptali için Anayasa Mahkemesine başvuru olan "3 üncü maddesinin birinci fıkrasının ilk tümcesi ve son fıkrası; 4 üncü maddesinin b, c, h bentleri; 5 inci maddesinin b, c, d, e, bentleri; 8 inci maddesinin bir ve üçüncü fıkrası; 9 uncu maddesinin a bendindeki "özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları" ibaresi; 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesindeki "özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından" ibaresi; 17 inci maddesinin üçüncü fıkrası" dışında kalan kısımlarının da Anayasa'nın Başlangıç Kısmı'na, 2 nci, 11 inci, 123 üncü, 126 ncı ve 127 nci maddelerine⁹⁹ aykırı olduğu kanısına ulaşılması nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına; bu kuralın Anayasa'ya aykırılığı ve uygulanması durumunda giderilmesi güç ve olanaksız zararlar doğurabileceği gözetilerek esas hakkında karar verilinceye kadar yürürlüğünün durdurulmasının istenilmesine karar verilmiştir.

Bazı Düzey-2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle TMMOB tarafından Danıştay'da açılan bir diğer dava sonucunda da, 14.03.2007 tarihinde yürütmenin durdurulmasına ve dayanak yasa olan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verilmiştir.

---

⁹⁹ T.C. Anayasası'nın ilgili bu maddeleri EK-3'te verilmiştir.

5.1.2.3 Bölgesel Kalkınma Ajansları'na İlişkin Olumlu Görüşler

Bölüm 5.1.2.1'de de değinildiği gibi; birçok Avrupa ülkesinde 1950'li ve 1960'lı yıllardan bu yana bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek üzere kurulmuş bölgesel kalkınma ajansları ülkeden ülkeye farklılıklar sergilemekte ve her kurum kendine özgü bir şekilde faaliyet göstermektedir. Çeşitli ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın çoğunlukla tabandan tavana doğru bir örgütlenme modelini benimsediği görülmektedir. Tabandan tavana yaklaşımın sağladığı avantajlar (Berber ve Çelepçi, 2005) (Çizelge 5.1);

- Bölgesel politikalara tabandan tavana yaklaşımda, personel firmalarla birebir ilişki içerisinde olacağı için, daha etkili ve bürokrasiden uzak ilişkiler kurulabilecektir.
- Yarı-özerk bir konum bir yandan siyasi müdahaleleri önlerken, diğer taraftan ekonomideki yapısal sorunlara uzun vadeli bir açıdan bakılmasını sağlamaktadır.
- Bölgeye siyasi desteğin dolaysız ve etkili olarak girebilmesine yol açmaktadır. Merkezi hükümetlerin ayırım gözetmeyen yeniden dağıtım programlarının tersine, BKA'ların politikaları bölgesel hedefli olduğu için daha seçici olmak durumundadır. Bu durumda BKA politikaları gelişme sağlayıcı özelliği nedeniyle önem taşır. BKA'ların nerede kurulabileceğine dair bir prensip olmamakla birlikte, işlevsel olabilmeleri için belli değişkenlerin varlığı gereklidir. Bu değişkenler; nüfusun yeterli olması, girişim ve girişimcilik altyapısı, işgücünün becerikli olması, bölgesel gelişme stratejileri üzerinde fikir birliği sağlanması, gelişmeye elverişli sektörlerin belli bir bölgede varlığı, rekabete dayanan bir iş çevresinin olması, devlet desteğinin sağlanması ve altyapının geliştirilmesi şeklinde sıralanabilir.

Çizelge 5.1 Geleneksel tavandan tabana yaklaşıma karşı yeni tabandan tavana yaklaşım
(Halkier, Danson ve Damburg'tan aktaran Demirci, 2005)

Yenilikler	Geleneksel: Tavandan Tabana	Yeni: Tabandan Tavana
<u>Örgütlenme</u>	Ulusal, merkezi yönetime bağlı yapı Bürokratik genel yaklaşımlar	Bölgesel, yarı özerk yapı Esnek, ihtisaslaşmış yaklaşımlar
<u>Ekonomik Araçlar</u>	Bölgeler arası eşitlik Ulusal ekonominin büyümesi	Bölgeler arası rekabet Bölgesel ekonominin büyümesi
<u>İşlevsel Yöntem</u>	Otomatik/ ihtiyari Sorunlara tepki veren (reactive)	İhtiyari, sorunları öngörerek önlem geliştiren (Proactive)
<u>Politika Araçları</u>	Bürokratik düzenlemeler Mali yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri	Finansal yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri

5.1.2.4 Bölgesel Kalkınma Ajansları'na İlişkin Olumsuz Görüşler

5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile ilgili eleştirilerin başında, söz konusu yasal düzenleme ile birlikte Türkiye’ye yeni bir yönetim modelinin benimsetilmeye, empoze edilmeye çalışıldığı gelmektedir. Tasarı halinde iken başlığında “bölge” ibaresi taşıyan, onaylanması sırasında ise adından bu ibarenin düşürüldüğü görülen kanun ile Türkiye’deki mevcut üniter yapı yerine federal bir sistemin oturtulmaya çalışıldığı ve Türkiye’de devletin “il esası”na dayanmasını öngören Anayasa emrinin ihlal edildiği yönünde görüşler mevcuttur. Yine bu görüşlere göre; veto edilmiş olan ve yasalaşamayan Kamu Yönetimi Temel Kanunu’nun halkalarından biri olarak değerlendirilen Kalkınma Ajansları, Kamu Yönetimi Temel Kanunu’nda yer alan, sosyal devlet modelinden; düzenleyici, yönetişimci, devlet modeline geçişin, bir başka aracı olarak düşünülmelidir.

Eleştirilerin bir bölümü de, Kalkınma Ajansları’nın en belirgin amacının, yabancı yatırımların sınırsızca önünü açmak olduğu yönündedir. Öyle ki;

- Bölge Kalkınma Ajansları’nın yabancı yatırımlar için “kolaylaştırıcılık” ve bürokratik takip işleri yapması planlanmıştır. Kalkınma Ajansları eliyle, yerli-yabancı ayırımı yapılmaksızın özel sektöre verilen öncülük rolü, bu aktörün karar alma sürecinde doğrudan yer almasını sağlayan idari düzenlemelerle sağlanmaktadır.

- Kurulan her ajans, makro ekonomik programa uygun olarak yabancı sermayeyi kendi bölgesine çekmeye çalışacaktır. Buna göre yabancı yatırımcı ofislere herhangi bir ödeme yapmadan yatırım başvurusunu yapacak, ofislere yapılmış başvurular, yatırımcı tarafından “devlete yapılmış başvuru” sayılacaktır. Ofis görevlileri ise bir yandan Çalışma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Vergi Dairesi, Tarım Bakanlığı, Belediye gibi kurumlara ilişkin tüm işlemleri tamamlarken, bir yandan da hangi kurumdan hangi işlem yapılacaksa bütün işlemleri yatırımcı adına izleyecek, yaptıracak, sonuçlandıracaktır. Bu durum, stratejik Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçlerinin önemini yitirmesine, anlamsız ve tanımsız kırtasiye işleri olarak görülmesine neden olacaktır. Bölgeler yabancı sermaye için “bürokrasinin azaltılması”nı sağlarken, bölgesinin yabancı sermaye için “cazip bir yer” haline gelmesi amaçlanmaktadır. Her bölge kendini dünyaya pazarlarken, bir diğer bölgeyle de rekabet etmek durumunda kalacaktır.

- Kamusal yerel hizmetler, çevre ve altyapı (katı atık, su, atıksu) yatırımlarında, özelleştirme, taşeronlaşma, yabancılaşma süreçleri, Kalkınma Ajansları aracılığıyla yaygınlaştırılacak ve bu noktada, çevre yönetiminde bütünlük bir politika yerine parçacı yaklaşımlar ön plana çıkacak ve kurumsal kaos sürmeye devam edecektir.

- Kalkınma Ajansları modeli, bölgelerdeki iktisadi-idari yapıyı, toplumsal sınıflardan birine, bir azınlığa devrederek bir anlamda anti-demokratik süreçleri derinleştirmektedir.

- Kalkınma Ajansları ile ortaya çıkacak rekabet politikalarının bölgesel dengesizliklerin giderilmesine ne ölçüde katkı sağlayacağı da eleştirilen bir diğer unsurdur. Zira, aday ülkelerin bazılarındaki deneyimler bölgesel rekabet politikalarının eşitlik getirmediğine, aksine eşitsizliği daha da arttırdığına işaret etmektedir. Örneğin; Polonya’da 1990’lardan bu yana uygulanan bu türdeki politikaların eşitsizliği artırıcı sonuçlar doğurduğu (Blazyca vd., 2002), diğer ülkelerde de benzer durumlar olduğu ancak, sadece olumlu örneklerin kamuoyuna yansıtılarak yanlış bilgilendirme yapıldığı da (Tomaney ve Ward, 2000) ifade edilmektedir.

5.1.3 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun - Kanun No: 5366

5.1.1 ve 5.1.2 başlıklı bölümlerde incelenmiş olan yasal düzenlemeler ile Türkiye'deki yönetim sisteminin, merkez-yerel ilişkisinin büyük ölçüde değiştirildiğine dair vurgular yapılmıştır. Bu yeniden yapılan(dır)ma faaliyetlerinin önünü açmaya yönelik bir diğer

ayağını da ülkedeki imar sisteminin büyük ölçüde değiştirilmesini öngören “dönüşüm yasaları dizisi” oluşturmaktadır. Parçalanmış yasama usulüyle gerçekleştirilmekte olan bu düzenlemelerin ilk parçası ise; “kentsel dönüşüm” kavramının yasal alt yapısının hazırlanmasına yönelik ilk adım olma özelliği taşıyan, 03.07.2005 kabul tarihli “**5393 sayılı Belediye Kanunu**”nun “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” başlıklı 73. Maddesinde yapılan düzenlemedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesinde;

“Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.”

biçiminde ifade edilen bu düzenleme ile yerel yönetimlere, büyük inşaat şirketleri ile birlikte küçük mülkiyet sahiplerinin haklarını dikkate almayan bir şekilde (yapılması planlanan konutların niteliği ve hedef kitesinden bağımsız olarak) tasarruf etme yetkisi verilmektedir. Ancak bu yetki tanınırken, kentsel dönüşüm ve gelişim bölgesinin ne olduğu, içeriğinin nasıl doldurulacağı, burada uygulamanın nasıl olacağı gibi konularda hiçbir açıklık getirilmemiştir.

Söz konusu maddede “Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır” hükümleri de yer almaktadır. Burada “kentsel dönüşüm” kavramının yalnızca “kentsel yenileme”de bir uygulama alanı olan “yıkıp yeniden yapma” olarak algılandığına dair eleştiriler ise dikkat çekmektedir. Ayrıca kanunda, dönüşüm sürecinde oldukça önemli bir yer tutan “katılım”olgusuna hiçbir şekilde değinilmemiş olması ve sadece tasfiye sürecindeki anlaşma yolunun esas alınması da söz konusu yasal düzenlemeye olan tepkileri arttırmaktadır (Görgülü vd., 2006).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile başlayan “kentsel dönüşüm odaklı yasal düzenlemeler dizisi”nin ikinci adımı ise, 05.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “**5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun**” ile atılmıştır.

Söz konusu kanun, 01.03.2005 günü “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu” adı taşıyan bir kanun tasarısının Hükümet tarafından meclise sunulması ile gündeme gelmiştir. Meclise sunulduğu günden bugüne oldukça önemli tartışmalara konu olan bu metin, Meclis Komisyonlarında tartışıldığı süreç içinde isim değişikliğine uğrayarak bugünkü halini almıştır.

Kanun, sit-koruma alanlarında yetkili idarelere (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) “kentsel yenileme” uygulaması yapma yetkisi vermektedir.

Kanun’un 2. Maddesine göre;

“Yenileme alanları, il genel meclisi, belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir... Alınan kararlar Bakanlar Kurulu’na sunulur. Bakanlar Kurulu projenin uygulanıp uygulanmamasına üç ay içinde karar verir.”

5.1.3.1 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun’a İlişkin Olumsuz Görüşler

İlgili bakanlıkların, yerel yönetimlerin, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yanısıra, meslek odaları, üniversiteler ve ilgili sivil toplum örgütlerinin önemli bir bölümünün de “meclis gündemi”nden öğrendiği ilk Kanun Tasarısı’nın büyük tepkiler toplamasının ilk nedenlerinden biri, sürecin işleyişindeki “katılım” , “paylaşma” ve “bilgilendirme” eksikliğidir. Özellikle konu ile yakından ilgili meslek odaları ve üniversiteler, tasarının oluşturulması aşamasında hiçbir bilgilendirme yapılmamış ve uzman görüşüne başvurulmamış olması konusunda hatalı bir tutum sergilendiğini ifade etmişlerdir.

Bunun dışında, “kentsel dönüşüm yasası”nın hangi bürokratik birim tarafından hazırlandığına dair herhangi bir ifadenin bulunmayışı yasama sürecini sıradışılaştırmıştır. Başbakanlık yazısında “Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 21.02.2005 tarihinde kararlaştırılan “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı” ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.” demek yeterli görülmüştür.¹⁰⁰ Tasarı’nın hangi birimce hazırlandığı konusunda açıklayıcı bir ifade eksikliğinin yanında, tasarının görüşüldüğü komisyon ile ilgili de çeşitli tartışmalar söz konusudur. Bu tartışmaların odağında, konusu gereği tasarının görüşüleceği ana komisyonun öncelikle Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu olması gerektiği ancak;

¹⁰⁰ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=229&tipi=2&sube=0

tasarının ana komisyon olarak İçişleri Komisyonu'nda görüşülerek; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'nun gözardı edildiği söylemleri yer almaktadır.¹⁰¹ Söz konusu Kanun'da yasama sürecini sıkıntıya sokan hukuksal tabanlı bu ve benzeri birtakım aksaklık ve eksikliklerin yanında, uygulama sürecinde de sorunlara neden olabilecek ifade hataları ya da eksiklikler vardır.

1. maddesinde, “yıpranan kent dokularını yenileyerek korumayı” amaçladığı belirtilen bu düzenleme, diğer kanunlarla dil ve anlayış açısından bir bütünlük kuramamakta, planlama ve yapılaşma sürecinin parçası olamamakta, bu doğrultuda günübürlük sorunlara parçacı çözümler bulmak isterken telafisi mümkün olmayan yeni sorun alanları yaratmaktadır.¹⁰² 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. maddesine yönelik olarak dillendirilen “kentsel yenileme” kavramının içinin yeterince doldurulmadığı ve “yıkıp yeniden yapma” olarak algılanabileceği doğrultusundaki eleştirilerin tamamı söz konusu yasal düzenlemeye (Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun) de yöneltmiştir. Kanun'da yenileme alanlarının belirlenmesine ilişkin hiçbir kriter bulunmaması da uygulama sürecini zora sokacak olan en dikkat çekici eksikliklerdendir. Ayrıca bu alanlarda yapılacak uygulamalarla ilgili plan kararları hakkında da hiçbir madde bulunmamaktadır (TMMOB ŞPO 23.Dönem Çalışma Raporu, 2006).

Daha önce de belirtildiği gibi Kanun'un 2. maddesine göre; büyükşehir belediye sınırları içerisinde yenileme alanlarının belirlenmesinde ilçe ya da ilk kademe belediye meclisi ve sonrasında da büyükşehir belediye meclisi kararlarının alınması gerekmektedir. Ancak uygulama aşamasında büyükşehir belediyesi, ilçe ya da ilk kademe belediyesinden bağımsız ve öncelikli görev alabilmektedir.

Kanunun yenileme alanlarının tespiti ile ilgili en belirgin düzenlemesi, bu alanların “yıpranmış ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilmiş bölgeler ile bu bölgelere ait koruma

---

¹⁰¹ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=229&tipi=2&sube=0

¹⁰² <http://www.spo.org.tr/html2/modules.php?op=modload&name=news&file=article&sid=132>

alanlarında” olmalarına ilişkin açıklamasıdır. Ancak ilgili yönetmeliğin¹⁰³ “yenileme alanı tespitine ilişkin hazırlıklar” başlıklı 8. maddesinde ise;

“Yetkili idare öncelikle yenileme uygulaması yapacağı bölgeyi tespit ederek halihazır harita üzerinde koordinatlı olarak yenileme alanı sınırlarını belirler. Belirlenen yenileme alanında tüm çalışmaları yapmak üzere uygulama birimi görevlendirilir. Yenileme alanının tespitinde, tarihi ve kültürel özellikler ile afet riskleri dikkate alınır.”

hükümlerine yer verilmektedir. Dolayısıyla, Yönetmelik’te, yenileme alanının kentsel sit alanı içindeki yıpranmış ve özelliğini kaybetmiş alanlardan oluşması gerektiği vurgulanmalı, gerekiyorsa bununla ilgili açıklama yapılmalıdır (TMMOB ŞPO 23.Dönem Çalışma Raporu, 2006).

Kanunun ilgili yönetmeliğinin “katılım ve kamuoyunun bilgilendirilmesi” başlıklı 7. maddesinde;

“Yetkili idareler tarafından yenileme alanı içinde kalan mülk sahiplerini veya bölge halkını uygulama konusunda bilgilendirmek üzere toplantılar yapılarak görüşleri alınır ve bunların katılımı sağlanır. Yetkili idare ihtiyaç halinde üniversite, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşları ve muhtarlarla danışma toplantıları düzenleyebilir, projeler hakkında basın ve yayın araçlarıyla bilgilendirme yapabilir”

ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile, “katılım”a ilişkin bir adım atılmış gibi görünse de, bölge halkının katılımına dair usûl ve esaslar net bir biçimde belirtilmemiş ve daha çok bu kişi ve grupların bilgilendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu tür bir yaklaşımla gerçek “katılım”ın sağlanabilmesi mümkün gözükmemektedir (TMMOB ŞPO 23. Dönem Çalışma Raporu, 2006).

---

¹⁰³ Söz konusu yönetmelik, 14/12/2005 tarihli ve 26023 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği”dir. Bu yönetmelik, İçişleri Bakanlığı’nın 30/9/2005 tarihli ve 2734 sayılı yazısı üzerine, 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Kanunun 6 ncı maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 17/11/2005 tarihinde kararlaştırılmıştır.

5.1.4 Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı

“Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı” ve gerekçesi, Başbakanlık tarafından 22.06.2006 günü TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur. Başbakanlık üstyazısında taslağın Bayındırlık Bakanlığı’nca hazırlandığı belirtilmektedir.

Tasarıyla, imar planı bulunsun veya bulunmasın, kentsel ve kırsal tüm alanlarda, afetlere ve kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için fiziki köhnemeye maruz kalmış, sosyal ve teknik altyapı bakımından yetersiz ve niteliksiz alanların; iyileştirme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Depreme karşı eylem planı adı altında Meclis’e getirilen “Dönüşüm Alanları Hakkındaki Yasa Tasarısı” kırsal ya da kentsel, imarlı ya da imarsız, ülkenin tüm topraklarında il özel idaresi ve belediyelerce (büyükşehir, il, ilçe veya ilk kademe belediyeleri) uygun görülen en az beş hektarlık alanların bu kuruluşlarca “dönüşüm alanı” ilan edilmesini ve bu alanda imar ve iskan uygulamaları yapılmasını mümkün kılmaktadır.

Bu doğrultuda, imar planı yapılmış ya da yapılmamış tüm kentsel ve kırsal alanlar, her türlü arsa ve araziler ile bunların üzerindeki bütün kayıtlı, kayıtsız tüm yapılar, yani askeri alanlar dışında ülkenin 777 bin kilometre kare toprağı (dağlar, nehirler, göller de dahil) bu kapsama girmektedir.¹⁰⁴

5.1.4.1 Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı’na İlişkin Olumsuz Görüşler

Uzun bir süredir ülke gündemini meşgul eden ve pek çok boyutuyla tartışılmakta olan Tasarı’nın en çok eleştiri topladığı noktalardan biri, tüm ülkede, ülkenin her karış toprağında genel bir yasaya bağlı kalınarak “kentsel yenileme” işinin gerçekleştirilebilmesine yönelik yasal bir altlık hazırlamış olmasıdır. Tasarı, tüm ülke topraklarının kullanımını düzenlemesi nedeniyle neredeyse kendi başına bir “imar yasası” niteliği taşımaktadır; ancak bu düzenleme, yöneldiği toprakları bir bütün olarak değil o anda belirlenecek bir parçasını konu almaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ <http://www.birgun.net/bolum-73/yazar-82.html>

¹⁰⁵ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=241&tipi=9&sube=0

Dünya genelindeki örnekler incelendiğinde; “kentsel yenileme” adı verilen müdahalenin, belli yerlerde ve o yere özgü çıkarılmış özel yasalarla yapılabildiği görülmektedir.

Eleştirilerin yoğunlaştığı bir diğer nokta ise; Anayasa ile güvence altına alınmış yerleşme, barınma, mülkiyet hakları ve kamu düzenini doğrudan etkileyen bir işin söz konusu Tasarı ile yalnızca yerel yönetim kararlarıyla gerçekleştirilebilmesine olanak yaratılmış olmasıdır.¹⁰⁶

Yasa tasarısının 6. maddesinin 3. fıkrasında yer alan,

“İdare, dönüşüm alanlarının kesinleşmesinden itibaren üç yıl içinde, bu Kanun’un amacını gerçekleştirmek üzere dönüşüm amaçlı imar planlarını ve parselasyon planlarını hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve kesinleştirmekle yükümlü ve sorumludur. Dönüşümün üst kademe planlarda revizyon veya değişiklik yapılmasını gerektirmesi halinde, üç ay içinde gerekli değişiklikler yapılır. Dönüşüm alanlarında il çevre düzeni planlarında yapılacak değişiklikler, büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyesince, il belediyeleri sınırları içinde il belediyesince, bunun dışındaki alanlarda il özel idaresince onaylanır.”

hükmü ise, dönüşüm alanları için yapılan dönüşüm planları ile üst ölçek planların çeliştiği durumlarda; dönüşüm planının esas alınmasını öngörmektedir. Böyle bir uygulama ile alt ölçek planların daha geniş bir alanı kapsayan üst ölçek plana uyma zorunluluğu kaldırılmış ve bu doğrultuda maddi güce sahip kesimlerin istedikleri yerde istedikleri planı yaptırabilmelerinin yolu açılmakta ve bu doğrultuda, yerel yönetimlerin karar mekanizmaları, "rant" olgusu karşısında oldukça zor durumda kalmaktadır.

Tasarı’nın 2. maddesinde¹⁰⁷ kullanılan; “iyileştirme”, “tasfiye”, “yenileme” ve “gelişim”

¹⁰⁶ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=241&tipi=9&sube=0

¹⁰⁷ **Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı**

Madde 2 – (1) “Bu Kanun, dönüşüm alanı olarak belirlenen alanlarda Hazine, il özel idareleri, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve vakıflar tarafından idare edilenler de dahil her türlü arsa ve arazilerin ve bunların üzerinde bulunan bütün yapıların bu Kanun uyarınca hazırlanan dönüşüm amaçlı imar planına uygun olarak iyileştirmesini, tasfiyesini, yenilenmesini, geliştirilmesini ve kentin konut, ticaret, sanayi, rekreasyon, teknik altyapı, sosyal donatı alanları ve diğer yatırım ihtiyaçları için; proje geliştirilmesi, arazi, arsa düzenlemesi, yapım işlerinin gerçekleştirilmesi, toplu ortaklık ve proje ortaklıkları kurulması, finansal destek sağlanması ve yönetilmesi, her türlü sınırlı aynı hak, şahsi hakların tesis ve devri, trampa ve mülkiyetin el değiştirilmesi de dahil olmak üzere bu konuda yapılacak her türlü iş ve işlemleri kapsar.”

terimleri ile Tasarı'nın 3. maddesinin “d” bendinde¹⁰⁸ kullanılan “iyileştirme”, “tasfiye”, “gelişim” ve “yatırım” terimleri arasındaki farklılıklar, yapılacak projelerdeki temel hedefin ne olması gerektiği konusunda belirsizliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Öyle ki; “iyileştirme”, “tasfiye”den, “yenileme”, “geliştirme”den farklı boyutlar taşımaktadır.

Tasarı'nın 3. maddesinin “e” bendinde tanımlanmış olan “proje ortaklığı” terimi ise; çok tartışılan ve eleştirilen bir diğer konudur. Bu tanıma göre;

*“Proje ortaklığı: İdare dahil, kamu kurum ve kuruluşlarının iştirakleri ile proje alanında taşınmaz sahibi olsun veya olmasın gerçek veya tüzel kişilerin, dönüşüm amaçlı imar planı kararlarına uygun olarak hazırlanan projeleri gerçekleştirmek üzere ayrı ayrı veya birlikte oluşturdukları adi ortaklık temelli hukuki işlemlerle bir araya gelmiş bir veya birden fazla ortaklığı”*dır.

Bu tanımla “orada taşınmazı olmayan gerçek ya da tüzel kişiler”in de proje ortaklığına dahil edilmesi ve bu ortaklıkta yer alan aktörlerin tamamına eşit düzeyde yetki verilmesi, çoğu zaman “kamu yararı” ilkesinin gözardı edilmesine ve ortaklıktaki temel aktörlerin; “yerel kamu gücü” yerine “banka-inşaat sermayesi (özel sektör) temsilcileri” haline gelmesine neden olacaktır.¹⁰⁹

5.2 Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yetki Sahibi Kurumlar ve Diğer Aktörler

Türkiye’de uygulaması devam eden ve/veya süreç olarak planlanmakta olan çok sayıda “kentsel yenileme/dönüşüm” projesi, çeşitli aktörlerin katılımı ile sürdürülmekte ve bu aktörlerin bazıları “kurumsal” nitelik taşımaktadır. Kurumsal nitelik taşıyan aktörlerin yetki

¹⁰⁸ **Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı**

Madde 2 – (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

...

d) Proje: Dönüşüm amaçlı uygulama imar planına ve bu planla belirlenen kentsel tasarım ilkelerine ve esaslarına uygun olarak, idarece hazırlanan veya hazırlatılan ve idarece onaylanan dönüşüm alanı sınırlarının tamamını veya plan bütünü dikkate alınarak planla etaplanan uygulama alanını kapsayan bir veya birden fazla iyileştirme, tasfiye, gelişim ve yatırımı da kapsayan dönüşüm projesini,

... ifade eder.

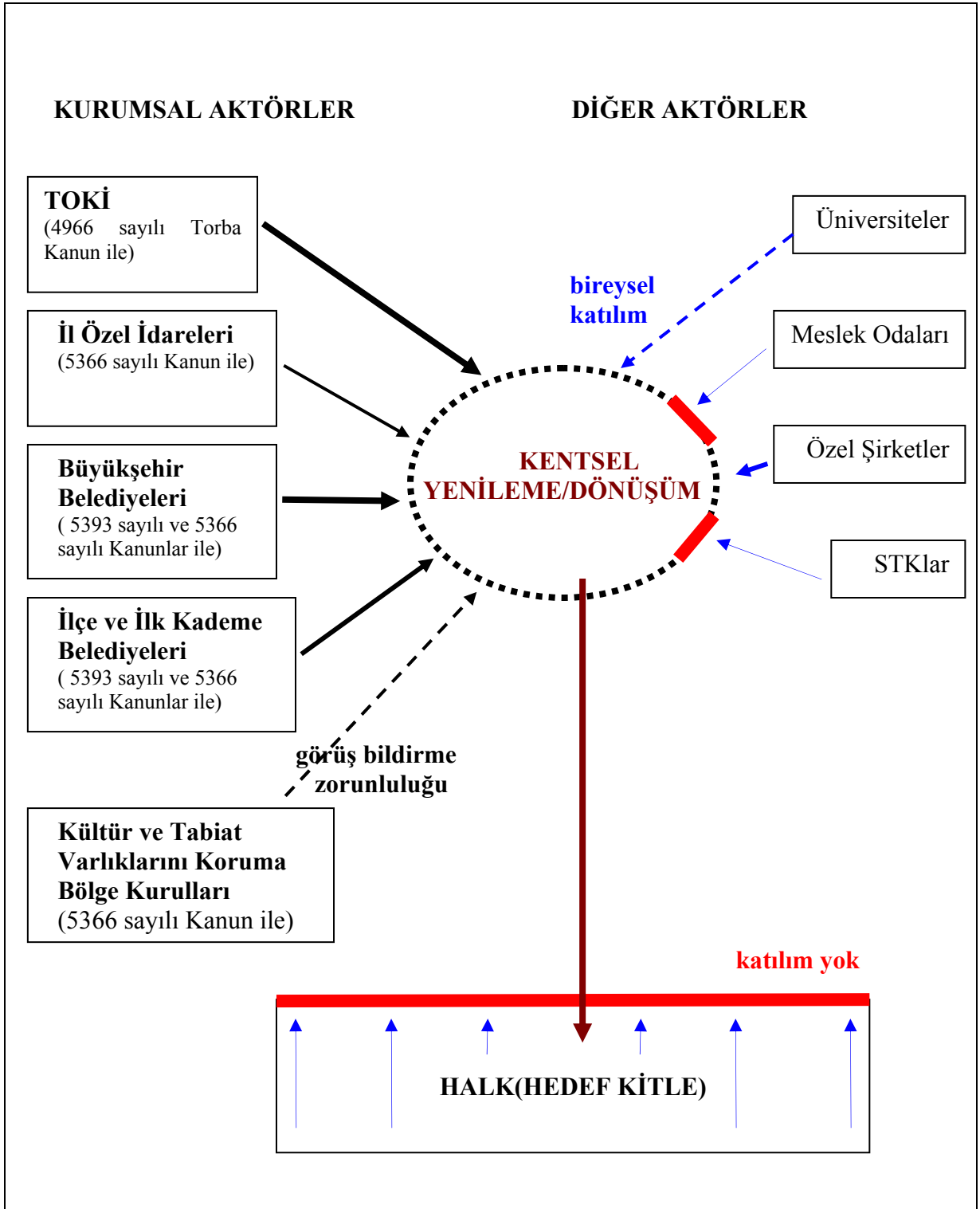
¹⁰⁹ http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=241&tipi=9&sube=0

ve görevlerini belirleyen çeşitli yasal bağlayıcılar bulunmaktadır. Diğer aktörler ise; bu projelerin uygulanmasını ve süreci doğrudan etkileyebilecek olan; üniversite, meslek odaları, sivil toplum örgütleri gibi aktörlerdir. Ancak kurumsal niteliği olmayan bu aktörler, çeşitli sebeplerle karar alma, uygulama, denetleme gibi süreçlerin dışında bırakılmaktadır (Şekil 5.1).

Türkiye uygulamalarındaki en önemli sorunlardan bir diğeri ise; projelerin hitap ettiği hedef kitlelerin (halkın) neredeyse tamamıyla göz ardı edilerek sürecin dışında bırakılmasıdır (Şekil 5.1).

Bu bölümün alt başlıklarında yukarıda adı geçen aktörler ve bu aktörlerin sürece katkıları ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Şekil 5.1 Türkiye’de “kentsel yenileme/dönüşüm” projelerinde yetki sahibi olan, aktif olarak rol alan ve sürecin dışında kalmış aktörler.

5.2.1 Kurumsal Aktörler

5.2.1.1 Toplu Konut İdaresi (TOKİ)

Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi (TOKİ), 1984 yılında Genel İdare dışında; ülkemizin yaşadığı hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme sebebiyle oluşan konut ve kentleşme sorunlarının çözülmesi ve üretimin artırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla, kurulmuştur. Bu tarihte yürürlüğe giren 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu" ile özerk Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 2005)

Toplu Konut İdaresi'nin işlevi, 02.03.1984 kabul tarihli 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu" ile, "Türkiye'de konut üretim sektörünün teşvik edilerek hızlı artan konut talebinin planlı bir şekilde karşılanmasını sağlamak yönünde belirlenmiştir. Söz konusu Kanun doğrultusunda oluşturulan Toplu Konut Fonu, Toplu Konut İdaresi'ne konut uygulamaları için sürekli ve yeterli kaynağa sahip olma imkanı tanımıştır.

Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin 1990 yılında, 412 ve 414 sayılı Kanun Hükmünde Kararnemeler ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı şeklinde iki ayrı idare olarak örgütlenmesi öngörülmüş, 1993 yılından itibaren de Toplu Konut Fonu'nun Genel Bütçe kapsamına alınmasıyla İdare kaynakları büyük ölçüde azalmıştır. Kaynakların azalması, İdare'yi konut üretiminden uzaklaştırmıştır. Toplu Konu Fonu, 20.06.2001 tarih ve 4684 sayılı Kanunla ise, tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Fonun kaldırılması Toplu Konut İdaresi kaynaklarını büyük ölçüde azaltmış ve bütçeden aktarılan ödeneklere bağımlı hale getirmiştir. Halihazırda, Toplu Konut İdaresi gelirleri, gayrimenkul satış ve kira gelirlerinden, kredi geri dönüşlerinden, faiz gelirlerinden ve bütçe ödeneklerinden oluşmaktadır.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın temel görevleri, 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu" ile belirlenmiştir. İdarenin kuruluş aşamasında 2985 sayılı Kanunun verdiği görevler şunlardır:

- Devlet garantili ve garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak,
- Yurt içi ve yurt dışından, Toplu Konut İdaresi'nce kullanma alanlarında yararlanmak üzere kredi almaya karar vermek,
- Konutların finansmanı için bankaların iştirakini sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla gerektiğinde bankalara kredi vermek, bu hükmün uygulanmasına ilişkin usulleri tespit etmek,
- Konut inşaatı ile ilgili sanayi veya bu alanlarda çalışanları desteklemek,
- Özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan konut inşaatıyla ilgili şirketlere iştirak

etmek,

- Gerektiğinde her çeşit araştırma, proje ve taahhüt işlemlerinin sözleşmeyle yaptırılmasını temin etmek,
- Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak.

Ancak, İdarenin kuruluşundan bugüne kadar olan süreçte konut ve kentleşme sorunlarının çözümüne yönelik önceliklerde değişiklikler olmuş ve İdare'nin konut ve kentleşme olgusunun tüm boyutlarında faaliyette bulunmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çerçevede, 06.08.2003 tarih ve 4966 sayılı Kanun¹¹⁰ ile yapılan değişikliklerle, Toplu Konut İdaresi'nin 2985 sayılı Kanun ile tanımlanmış olan görevlerin arasına yeni görevler eklenmiştir. Bu görevler şunlardır;

- Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek,
- Ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekonduların alanlarının dönüşümüne (Şekil 5.1), tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak,
- Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak,
- İdareye kaynak sağlanmasını teminen kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak,
- Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşaa etmek, teşvik etmek ve desteklemek.

Bununla birlikte Toplu Konut İdaresi, uygulama yaptığı bölgelerde birim kurabilme ve gerektiğinde bu birimlerde valilik, belediye ve diğer kamu kurumları personelinden geçici

---

¹¹⁰ 06.08.2003 tarihli ve 4966 sayılı "Bazı Kanunlarda ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"

görevli istihdam etme yetkisine sahip olmuştur. Bu bağlamda; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Makam onayı ile İstanbul, Bingöl, Erzurum, Diyarbakır ve Van'da birim kurma kararı alınmıştır.

Ayrıca yine yapılan yasal düzenlemelerle İdare, Hazine'ye ait arazileri bağlı olduğu Bakan ve Maliye Bakanı teklifi ve Başbakan onayıyla bedelsiz olarak devralma yetkisine sahip olmuştur.

TOKİ konut seferberliği hedefi çerçevesindeki konut üretimi ve planlı kentleşmeye yönelik uygulamalarını 7 değişik kulvarda yürütmektedir. Bunlar (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 2005)

1-Toplu Konut İdaresi arsaları üzerinde konut üretimi;

a) Dar ve orta gelirliilere yönelik konut üretimi, (Orta ve alt gelir grubu için 75 m²–130 m² büyüklüğünde, %10-25 arası peşin, 10 yıla kadar vadelerle konut üretimi)

b) - Alt gelir grubu için konut üretimi (75 m²–85 m² büyüklüğünde, 4.000 YTL. peşin ve 200 YTL. 'den başlayan taksitlerle, 15 yıl vadeli)

- Yoksullar için konut üretimi, (55 m²–65 m² büyüklüğünde, peşinatsız, 100 YTL.'den başlayan taksitlerle, 20 yıl vadeli.

c) Özürlüler için konut üretimi,

d) Evi olmayan kamu kurumları personeli için toplu konut üretimi.

2- Belediyelerle işbirliği halinde gecekondü dönüşüm projeleri (Şekil 5.1 ve Şekil 5.2),

3- Doğal afetlerden zarar gören yerleşimlerde oluşan konut açığını gidermeye yönelik konut üretimi,

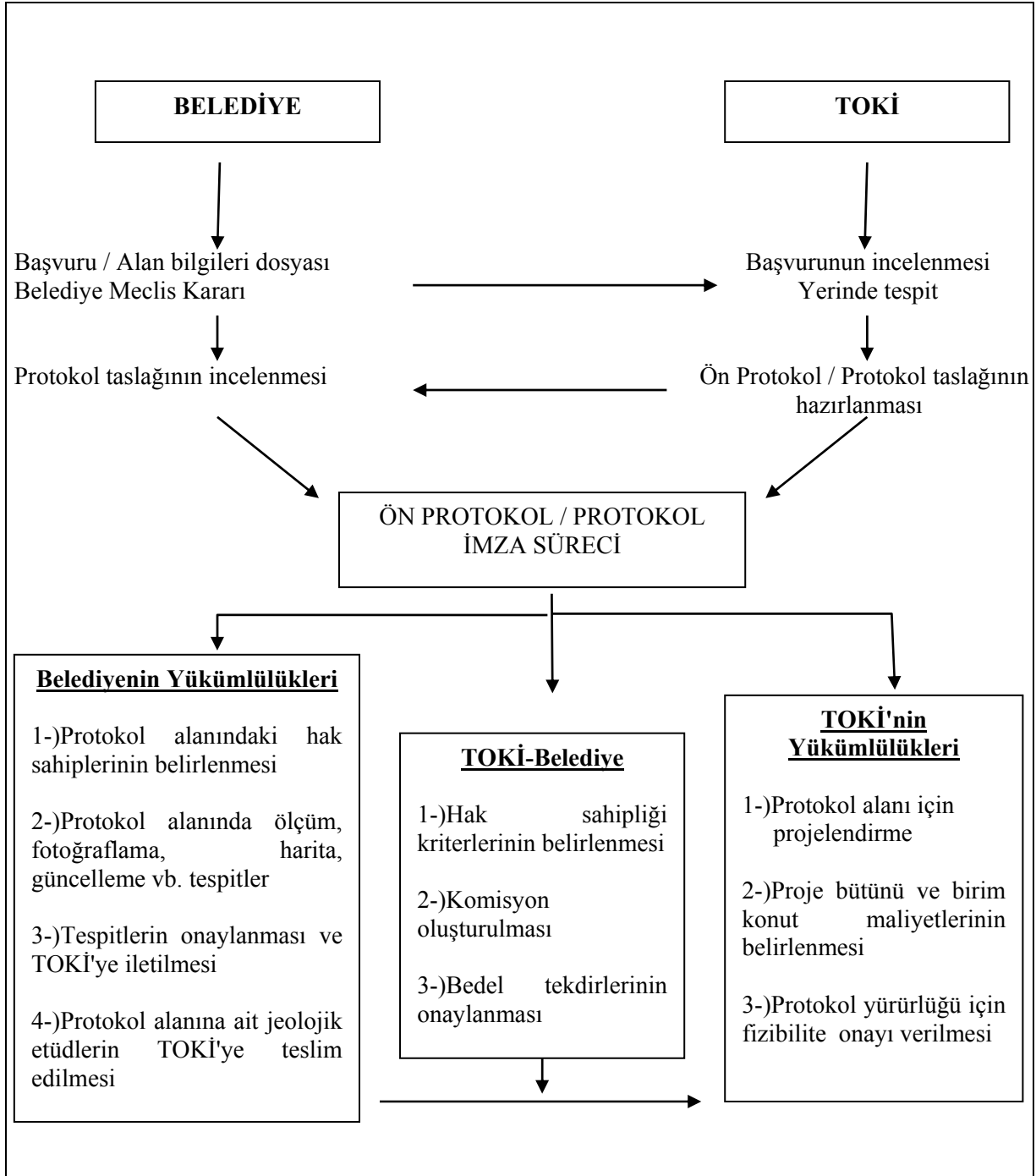
4- Özellikle büyükşehirlerde İdare arsaları üzerinde kaynak yaratmaya yönelik rant ve prestij projeleri,

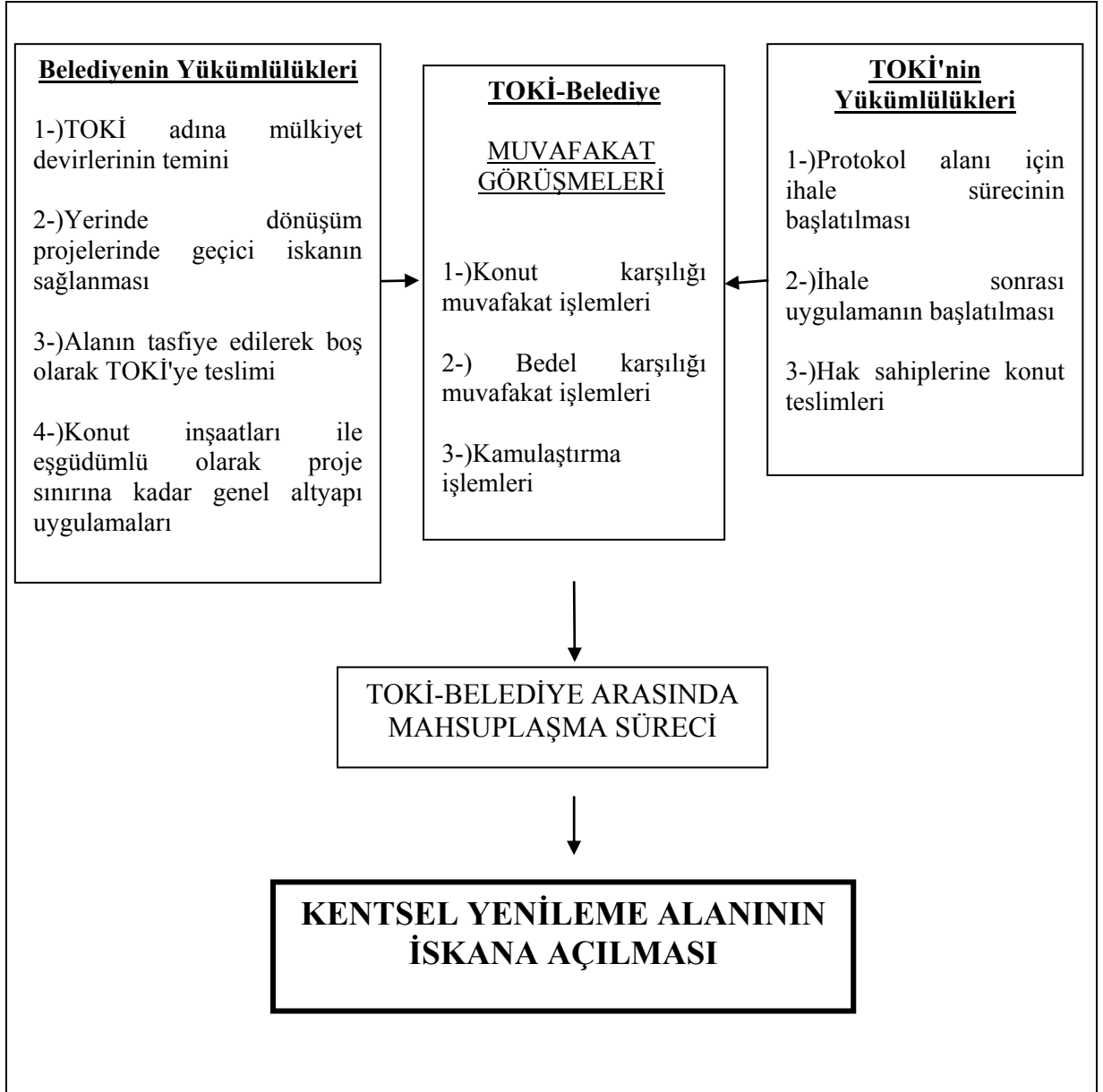
5- Tarım köy uygulamaları; Göçmen Konutları ve Ahıska Türkleri İskan Komisyon Koordinatörlüğü.

6- Altyapılı arsa üretimi,

7- Kredi uygulamaları olarak sıralanabilir.

TOKİ, 4966 sayılı Kanun'la kendisine verilmiş olan "gecekondu alanlarında dönüşüm" yapma yetkisini, söz konusu alanı sınırları içinde barındırmakta olan belediyenin başvurusu halinde kullanabilmektedir. TOKİ'nin bir ilçe belediyesi ile ortak bir "gecekondu dönüşüm projesi" yapması için, her iki kurumsal yapının da izlemesi gereken bir dizi yükümlülük vardır. Kurumlar arasındaki görev paylaşımı ve akış şeması Şekil 5.2'de ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

Şekil 5.2 Kentsel yenileme (gecekondu dönüşüm) projelerinde belediyenin başvuru talebinden sonra takip edilen işleyiş şeması

Kaynak: TOKİ Başkanlığı - Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü, Aralık 2006

Bugün TOKİ, ülke genelinde 67 ayrı ilçede (alt bölgede) kentsel dönüşüm projelerine devam etmektedir. Bu 67 ilçeden 6'sı İstanbul sınırları içinde yer almaktadır. İstanbul sınırları dahilindeki alt bölgeler şunlardır;

Çizelge 5.2 TOKİ'nin İstanbul ili sınırlarında sürdürmekte olduğu kentsel dönüşüm projeleri (TOKİ Başkanlığı - Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, Aralık 2006)

İLÇE	YAKLAŞIK KONUT SAYISI
Küçükçekmece	2640
	164
	4836
Şişli	250
Tuzla	760
	3240
Kadıköy	1500
Fatih	600
Maltepe	2000
	206

5.2.1.2 İl Özel İdareleri

T.C. Anayasası'nın 126.maddesi; "Türkiye, merkezi idare ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır" hükmünü getirmektedir. Merkezi hükümetin taşrada örgütlenmesinin temelinde, iller yer almaktadır. **"İl özel idareleri"** görevleri bakımından merkezi yönetim ile belediye ve köyler arasında "ara düzey" niteliğe sahip idari birimlerdir.

T.C. Anayasası'nın 127. maddesine göre; il yerel yönetimi (İl özel idareleri), il halkının yerel nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları yasa ile belirtilen ve karar organları yine yasada gösterilen, seçmenlerce seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. İl özel idareleri, 04.03.2005 tarihli ve 5302 sayılı "İl Özel İdareleri Kanunu" kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir.

T.C. Anayasası'nın 127.maddesine ve 5302 sayılı "İl Özel İdareleri Kanunu"na göre, tüzel kişiliği olan kamu kuruluşları niteliğindeki "il özel idareleri"nin, tüm tüzel kişilerde de olduğu gibi hukuken bağlayıcı eylemlerde bulunacak organları bulunmaktadır. Bu organlar;

- Vali,
- İl genel meclisi ve
- İl daimi encümeni'dir.

İl özel idarelerinin yetkileri, 5302 sayılı “İl Özel İdareleri Kanunu”nun 6. maddesinde;

“İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,

b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, kültür, turizm, gençlik ve spor; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında,

yapmakla görevli ve yetkilidir.”

şeklinde belirtilmektedir.

İl özel idarelerine bu görevlerin yanında, 05.07.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan, 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”un 2. maddesinde¹¹¹ yer alan ifadeler doğrultusunda “kentsel yenileme” uygulaması yapma yetkisi verilmiştir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.3).

Bunun yanında, 5.1.4 başlıklı bölümde ayrıntılı olarak incelenmiş olan ve henüz TBMM ve T.C. Cumhurbaşkanlığı'nca onaylanmamış durumdaki “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı”nın 6. maddesinin 3. fıkrasındaki,

“İdare, dönüşüm alanlarının kesinleşmesinden itibaren üç yıl içinde, bu Kanun'un amacını gerçekleştirmek üzere dönüşüm amaçlı imar planlarını ve parselasyon planlarını hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve kesinleştirmekle yükümlü ve sorumludur. Dönüşümün üst kademe planlarda revizyon veya değişiklik yapılmasını gerektirmesi halinde, üç ay içinde gerekli değişiklikler yapılır. Dönüşüm alanlarında il çevre düzeni planlarında yapılacak değişiklikler, büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyesince, il belediyeleri sınırları içinde il belediyesince, bunun

---

¹¹¹ Söz konusu madde, 5.1.3 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun - Kanun No: 5366 başlıklı bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

dışındaki alanlarda il özel idaresince onaylanır”

ibaresiyle, il özel idarelerinin dönüşüm sürecine aktif olarak dahil olması öngörülmektedir.

Yine aynı tasarıyla; il özel idarelerinin “proje ortaklıkları”na dahil olmasını sağlamak hedeflenmektedir.

5.2.1.3 Büyükşehir Belediyeleri

Büyükşehir belediyesi; 10.07.2004 kabul tarihli ve 5216 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Kanunu”nun 3. maddesinde;

“En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi”

şeklinde tanımlanmaktadır.

Yine aynı kanunun 3. bölümünde “büyükşehir belediyeleri”nin yerine getirmesi gereken bir dizi görev ve sahip oldukları yetkiler açıkça belirtilmiştir. burada belirtilen görev ve yetkiler arasında “büyükşehir belediyeleri”nin “kentsel yenileme/dönüşüm” konusunda sahip olduğu yetkilerden açıkça bahsedilmemektedir.

Ancak; büyükşehir belediyelerine, 03.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı “Belediye Kanunu”nun 73. maddesinde yer alan;

“Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.”

biçimindeki ifade doğrultusunda “kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri” uygulama yetkisi verilmiştir (Şekil 5.1).

Ayrıca, 5.2.1.2 başlıklı bölümde ayrıntılı olarak incelenen “il özel idareleri”nde de olduğu gibi; 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması

ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”un 2. maddesinde¹¹² “büyükşehir belediyeleri”nin “kentsel yenileme” konusunda yetki sahibi olduğu ifadesi yer almaktadır (Şekil 5.1). Bu ifadeye göre; ilçe ve ilk kademe belediye meclislerince alınan “kentsel yenileme kararı”, büyükşehir belediye meclisince de onaylanmalıdır. Bu onayın ardından karar, Bakanlar Kurulu’na sunulur (Şekil 5.3).

Yine 5.1.4 başlıklı bölümde belirtildiği üzere, “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı”nın 6. maddesinin 3. fıkrasında yer alan ifade ile “büyükşehir belediyeleri”ne, büyükşehir belediye sınırları içinde kalan dönüşüm alanlarında, il çevre düzeni planlarında yapılacak değişikliklerin onaylanması yetkisi verilmektedir.

5.2.1.4 İlçe ve İlk Kademe Belediyeleri

İlçe ve İlk Kademe Belediyeleri’nin, yetki, görev ve sorumlulukları 03.07.2005 kabul tarihli ve 5393 sayılı “Belediye Kanunu” tarafından tanımlanmakta ve sınırlandırılmaktadır. Söz konusu Kanun’un 6. bölüm ve 73. maddesi’ndeki¹¹³ ifadeler doğrultusunda, “ilçe ve ilk kademe belediyeleri”ne “kentsel dönüşüm” konusunda yetki verilmiştir (Şekil 5.1).

Bunun dışında, il özel idarelerine ve büyükşehir belediyelerine; dönüşüm alanlarında il çevre düzeni planlarında yapılacak değişiklikleri (kendi sınırları dahilinde) onaylama yetkisi veren 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun”, ilçe ve ilk kademe belediyelerine de “yenileme alanı” ilan etme yetkisi vermektedir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.3). Ancak bu kararın Bakanlar Kurulu’na sunulabilmesi için, öncelikle büyükşehir belediye meclisince de onaylanması gerekmektedir.

Henüz yasalasmamış olan ve bu nedenle ve yasal bir bağlayıcılık taşımayan “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı” ile ise; “ilçe ve ilk kademe belediyeleri”nin yetki sınırlarında bulunan en az 5 hektarlık bütün ya da dağınık alanların, yine “ilçe ve ilk kademe belediyeleri” tarafından “dönüşüm alanı” olarak ilan edilmesi ve kıyı ve ormanları da kapsayan bu alanlarda imar ve iskan uygulamaları yapılmasına olanak yaratılmaktadır.

---

¹¹² Söz konusu madde, “5.1.3 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun - Kanun No: 5366” başlıklı bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

¹¹³ Söz konusu madde, “5.1.3 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların (Kent Dokularının) Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun - Kanun No: 5366” başlıklı bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

5.2.1.5 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları

21.07.1983 kabul tarihli ve 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda" Kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu" olarak adlandırılmış olan bu kurullar, 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesiyle "Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu" olarak değiştirilmiştir. 14.07.2004 kabul tarihli 5226 sayılı kanunda ise bu kurullardan yine "Kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu"olarak söz edilmektedir.

3386/2863 sayılı Kanun'da "Koruma kurulları"nda;

- Arkeoloji, sanat tarihi, müzecilik, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlık tarafından seçilecek üç temsilci,
- Yükseköğretim Kurulu'nca, kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı daldan olmamak üzere iki öğretim üyesi,
- Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilik tarafından seçilecek teknik temsilci,
- Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden iki teknik temsilci,
- Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar bölge müdürü veya teknik temsilcisi,
- Görüşülecek konu, Orman Genel Müdürlüğü ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci bulunması öngörülmüştür.

Söz konusu kurulların, 3386/2863 sayılı Kanun, ilgili mevzuat ve Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları doğrultusunda üstlenmiş oldukları görevler;

- Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
- Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
- Sit alanlarının tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
- Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak,
- Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,

- Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
- Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile ilgili uygulamaya yönelik kararlar almaktır.

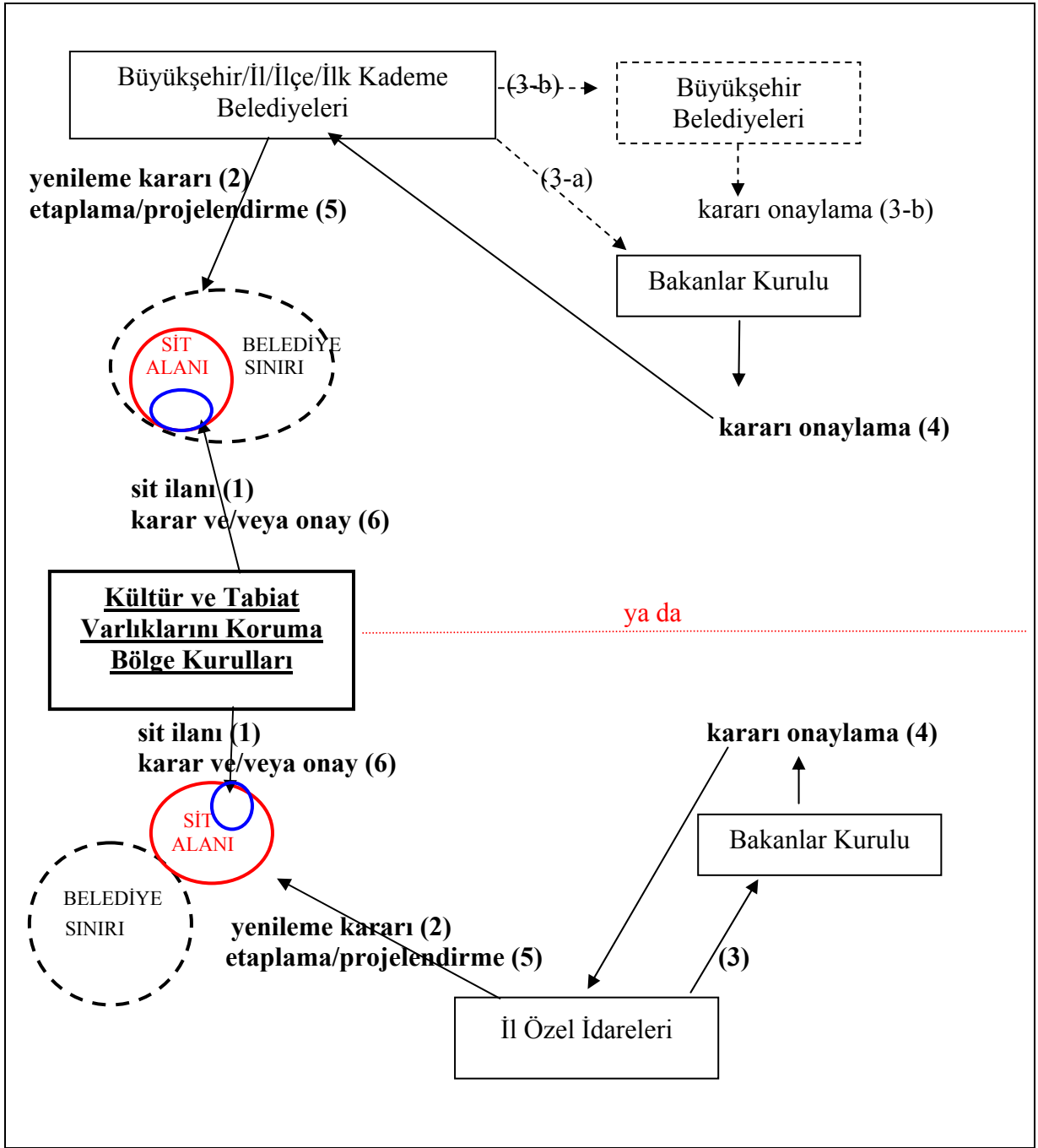
Ancak; 05.07.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5366 sayılı Kanun ile söz konusu Koruma kurulları, yine bu kanunla yapılması öngörülen "yenileme faaliyetleri (projeleri)"nin bir aktörü haline getirilmiştir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.3).

5366 sayılı Kanun doğrultusunda düzenlenen, 14.12.2005 tarihli ve 26023 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği"nde kurullara verilen bu yeni görevler ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

1. maddesinde, amacı;

"...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir."

şeklinde tanımlanan bu yönetmelikle kurullara, yetkili idarelerce yapılmış ya da yaptırılmış "yenileme uygulama projeleri ve yenileme avan projeleri"ni onaylama görevi verilmiştir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.3)

Şekil 5.3 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'nca "sit alanı" olarak ilan edilmiş alanlar içinde yer alan bölgelerde "yenileme projesi" yapılırken izlenen yol ve bu projelerde rol alan aktörler

5.2.2 Diğer Aktörler

Bu başlık altında incelenmekte olan aktörler, “kentsel yenileme/dönüşüm” sürecinde kendilerine ilgili yasalar tarafından doğrudan yetki verilmemiş ya da sürece tam anlamıyla dahil edilmemiş aktörlerdir.

- Üniversiteler

Türkiye’de “kentsel yenileme/dönüşüm” projelerine üniversitelerin kurumsal bir aktör olarak katılmalarını gerekli kılan ya da öngören herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle üniversitelerin, kurumsal yapıları dahilinde herhangi bir yenileme/dönüşüm uygulamasına katıldığı bir örnek mevcut değildir. Ancak, ülkemiz uygulamalarında çeşitli üniversitelerin kadrosuna dahil olan akademisyenlerin, bu tür projelerde danışman olarak görev üstlendiği örneklerle rastlanmaktadır (Şekil 5.1).

- Meslek Odaları

Türkiye’deki “kentsel yenileme/dönüşüm” uygulamalarında en dışarıda en dışarıda bırakılmış aktör, “meslek odaları”dır. Bünyelerinde barındırdıkları teknik bilgi ve tecrübe birikimine rağmen “meslek odaları”, özellikle uygulayıcıların maddi gelir beklentileri ve piyasaya hitap etme kaygılarına, meslek etiği konusundaki hassasiyetleri ve korumacı tavırları nedeniyle ters düşebileceğinden sürece hiçbir şekilde dahil edilmemektedirler (Şekil 5.1).

- Özel Şirketler

“Özel şirketler”, özellikle “kentsel yenileme/dönüşüm” projelerinin uygulamaya geçirilmesi noktasında oldukça büyük bir rol üstlenmektedirler. Bu şirketler, projeyi geliştiren kurumların tasarımlarının hayata geçirilmesi sürecinde yani inşaat aşamasında “ihale” yoluyla sürece dahil olabildikleri gibi, bu kurumlara danışmanlık hizmeti de sağlamaktadırlar (Şekil 5.1).

- Sivil Toplum Örgütleri

Türkiye’deki “kentsel yenileme/dönüşüm” uygulamalarının neredeyse tamamen dışında bırakılan aktörlerden biri de “sivil toplum örgütleri”dir. Sivil toplum örgütleri, projelerin kurgulanması, mekansal uygulamaların yanında “sosyal dönüşüm”ün de hayata geçirilebilmesi, projelerin hedeflediği kitlelerce kabul edilirliliğinin artırılması gibi oldukça

önemli noktalarda oldukça önemli roller üstlenebilecek yapılardır. Bu kadar önemli aktörlerin, uygulayıcıların bu aktörleri projeye dahil etmeyişlerinin altında ise çoğu zaman uygulayıcıların, “sivil toplum örgütleri” ile uzlaşamayacağı düşünceleri yatmaktadır (Şekil 5.1).

5.3 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Örnek Olay İncelemesi: Küçükçekmece – Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi

Türkiye incelemelerinin bu bölümünde, İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesi sınırları içinde bulunan “Ayazma” ve “Tepeüstü” bölgelerine yönelik olarak geliştirilmiş olan “kentsel dönüşüm projesi” incelenmektedir.

Söz konusu projeye ihtiyaç duyulmasındaki temel nedenlerin daha iyi algılanabilmesi için; öncelikle ilçenin nüfus, doğal yapı, sosyo-ekonomik yapı bilgileri ve tarihsel süreç içinde geçirdiği evrim irdelenmiştir. Bunun yanında, proje detayları aktarılmadan önce, bu proje için bağlayıcı olduğu yetkililerce belirtilen üst ölçekli plan olan “Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı” genel hatlarıyla anlatılmıştır.

Daha sonraki bölümde ise “Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi”nin geliştirilmesinde ve uygulanmasında rol alan aktörler, bu aktörlerin üstlenmiş olduğu görevler, sürecin işleyişi ve uygulama örnekleri adım adım aktarılmaya çalışılmıştır.

5.3.1 Küçükçekmece İlçesi Genel Bilgileri

İstanbul’un Avrupa Yakası’nda yer almakta olan Küçükçekmece ilçesi, kuzey ve kuzeydoğuda Gaziosmanpaşa ilçesi; doğuda Bağcılar ilçesi; güneyde Bakırköy, Avcılar ilçeleri ve Marmara Denizi, güneybatıda Avcılar ilçesi ve batıda Büyükçekmece ilçesi ile komşudur (Harita 5.3) (Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004-Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması, 2005).

sanayileşme nedeniyle yerleşim ve sanayi alanları içinde kalmış, endüstriyel ve kentsel atıkları denize boşaltan derelere dönüşmüşlerdir.¹¹⁴

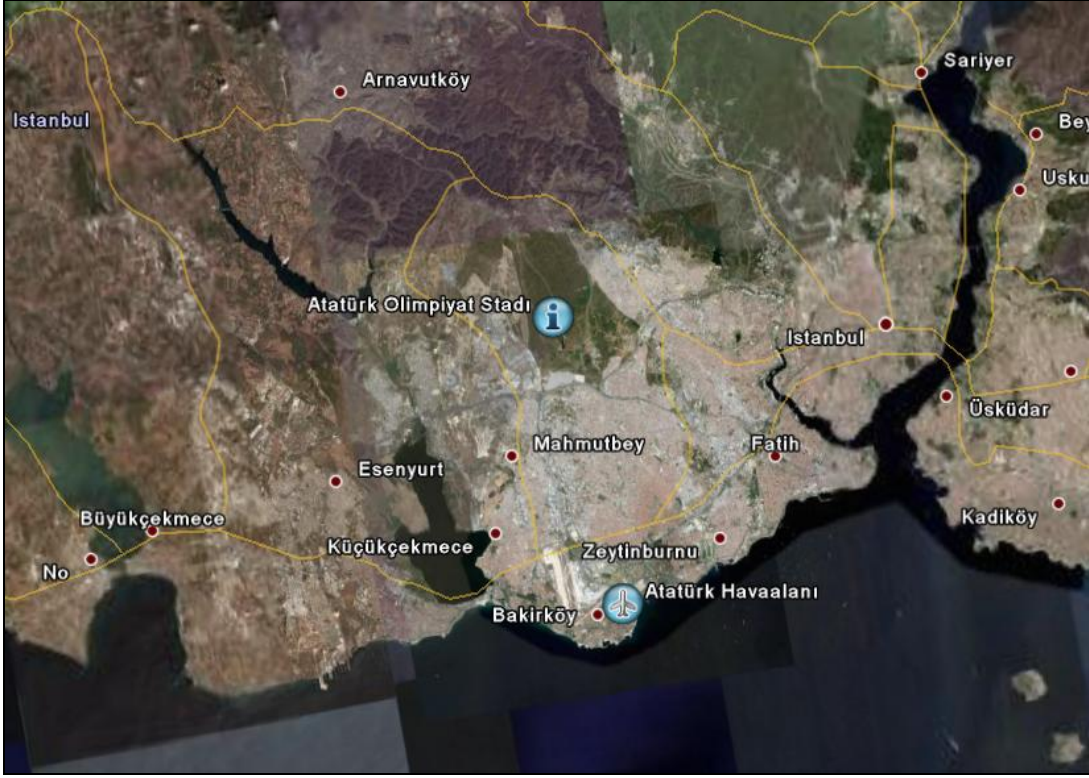
Resim 5.1 Küçükçekmece Gölü – Marmara Denizi

Kaynak: <http://www.kenthaber.com/IlceDetay.aspx?ID=456>

İlçe, önemli ulaşım akslarının ve destinasyon noktalarının yakınında yer almaktadır. Kuzeyinden TEM (Transit European Motorway), güneyinden ise yine kentin ana ulaşım omurgalarından biri olan E5 karayolu geçmektedir (Harita 5.4). İlçenin Atatürk Havaalanı'na uzaklığı ise söz konusu akslardan ortalama 2 kilometre uzaklıktadır. İlçenin batı sınırında, kuzey-güney aksında yer alan bir diğer bağlayıcı aks ise Prestij Hizmet Aksı ya da Basın Ekspres Yolu olarak bilinen akstır (Harita 5.4). Ayrıca ilçenin Edirne-Sirkeci demiryolu hattı ile de bağlantısı vardır.

---

¹¹⁴ <http://www.kenthaber.com/IlceDetay.aspx?ID=456>

Harita 5.4 Küçükçekmece ilçesi ulaşım bağlantıları

Kaynak: Google map (2007)

İlçenin ekonomisi sanayi ve ticarete dayalıdır. Kısıtlı oranda da tarım yapılan ilçede sanayiinin gelişmesi tarımın önemini yitirmesine neden olmuştur.

Genellikle ferdi yapılaşmanın olduğu ilçede toplu konut yapılaşmaları da hızla devam etmektedir (Şekil 5.4). TEM Otoyolu'nun bölgeden geçmesi, İkitelli ile İstanbul arasındaki ulaşım olanaklarını artırmış, ulaşım süresinin kısılması sonucu bölge önem kazanmaya başlamıştır. Bölgede yapılan Organize Sanayi Bölgesi (OSB) yatırımları, buradaki sanayinin gelişimini hızlandırmıştır. Bugün yoğun bir sanayi bölgesi olan Küçükçekmece'de 200'ün üzerinde büyük fabrika, sanayi ve ticaret siteleri ile belediyeye kayıtlı yaklaşık 10.000 sanayi işletmesi ve atölye bulunmaktadır. Bu nedenle ilçe, genel olarak bir işçi kenti niteliği taşımaktadır. Ayrıca 49 kooperatif ve 33.000 iş yerini kapsayacak şekilde planlanan İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin bir kısmı tamamlanarak faaliyete geçmiş olup diğer kısımların da kısa sürede tamamlanması hedeflenmektedir (Şekil 5.4, Resim 5.2).¹¹⁵

¹¹⁵ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Sosyal

İlçe, sahip olduğu potansiyeller açısından, tüm metropoliten alana hizmet verebilecek son derece önemli bir rekreatif kuşağı da bünyesinde barındırmaktadır. Doğal değerleri (havza ve kıyı alanları, fauna ve flora yapısı, barındırdığı özel tür ve peyzaj değerleri, iç - dış kumsal gibi potansiyelleri), orman alanları - mesire yerleri (Şamlar Ormanı), kültürel değerleri (Sazlıdere – Yarımburgaz Vadisi - Sit Alanları) uluslararası – ulusal spor alanları (Resim 5.3) bu rekreatif kuşağın önemli bileşenleridir (Şekil 5.4). Söz konusu kuşak İlçe için son derece önemli bir misyon yüklenirken; İstanbul Metropoliten Alanı (İMA) bütünü içinde oldukça kapsamlı bir turizm – rekreasyon alanına dönüştürülebiyecek ve metropoliten alan bütününe hizmet verebilecek potansiyele sahiptir (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Şekil 5.4 Küçükçekmece ilçesinin potansiyel alanları

Kaynak: Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006

Resim 5.2 Küçükçekmece ilçesinde yer alan Organize Sanayi Bölgesi
Kaynak: Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006

Resim 5.3 Küçükçekmece ilçesi sınırlarında yer alan Olimpiyat Stadı
Kaynak: http://www.sporyapi.com/images/image_olimpiyat.jpg

İlçede, hazine arazisi işgal edilerek inşa edilmiş kaçak yapılar oldukça yoğundur. Bu durum; önemli altyapısal, sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Kaçak yapılaşmanın olduğu bölgelere elektrik, su ve kanalizasyon hizmetleri götürülmediğinden bu alanlardaki elektrik ihtiyacı kaçak olarak karşılanmaktadır. Eğitim düzeyini oldukça düşük olması ise, bu bölgelerdeki sosyal ve ekonomik sorunların en temel nedenlerindedir.

5.3.2 Tarihsel Süreç İçinde Küçükçekmece İlçesi

Küçükçekmece ilçesinin en eski yerleşim yeri, Küçükçekmece Gölü'nün kuzey kesiminde bulunan Yarımburgaz Mağaralarıdır (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001) (Resim 5.4).

Resim 5.4 Küçükçekmece ilçesi sınırları içinde bulunan Yarımburgaz Mağaraları

Kaynak: <http://www.kenthaber.com/IlceDetay.aspx?ID=456>

Paleolitik çağdan itibaren bu alanda yerleşme başlamıştır. İlk defa 1960lı yıllarda Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu tarafından bölgede yapılan kazılarda; Paleolitik çağa ait taş ve hayvan kemiklerinin yanı sıra, başka yerlerde pek bilinmeyen siyah renkli çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Yarımburgaz Mağaraları oluşum bakımından olduğu kadar, arkeolojik açıdan da karmaşık bir yapıya sahiptir. Birbirlerine rampa ile bağlanmış altı ve üst mağaraların yanı sıra manastır kompleksi, kaya resimleri ve sarkıtları ile tanınmıştır. Bu bölgede 1975 yılından sonra İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Özdoğan kazı yapmaya başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda Kalkolitik döneme ait çanak çömlek parçaları, Alt Paleolitik döneme ait taş aletler bulunmuşsa da bunların tabakalanma içerisindeki yerleri tam olarak belirlenememiştir. 1986 yılında yapılan kazılar sonucunda bu mağaranın Helenistik dönemden itibaren dini amaçlı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Mağaranın dışında yer almakta olan bazilika türü bir mabedin kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Mağaradaki buluntular

son derece iyi korunmuş durumdadır ve yine bu kalıntılar, ilk insanların Avrupa'ya geçiş yolu üzerinde bulunması yönünden de önem taşımaktadır. Ayrıca İstanbul bölgesinde son birkaç yüz bin yıl içinde oluşan doğal çevre değişimlerinin burada görülmesi Yarımburgaz Mağaraları'nı bölgeyi belgeleyen bir arşiv niteliğine sokmuştur.¹¹⁶

Tarihi, Paleolitik çağa kadar uzanan bu bölgede bulunan, Yarımburgaz Mağaraları'ndan çıkan ve Tuna Suyu adı verilen kaynak suları, Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde şehrin su ihtiyacını karşılayan en önemli kaynak olmuşlardır. Halkalı sularının İstanbul'un en eski su tesisleri olduğu, ancak Bizans'ın son dönemlerinde şehre su getiren tesislerin tahrip edildiği bilinmektedir (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001).

Yarımburgaz Mağaraları'nın tarihi öneminin yanında Küçükçekmece yerleşimi de, Byzantion (İstanbul)'u batıya bağlayan yolun üzerinde bulunan bir menzil yeri olarak tarihte yer almaktadır. Roma döneminde Küçükçekmece'nin bulunduğu yerde Rhegium köyü bulunmaktadır. Burada bir yerleşimin varlığı da göl çevresinde çeşitli yerlerde bulunan M.Ö. 2.-M.S. 2. yüzyıllara ait kitabeler ve mezar stellerinden anlaşılmaktadır. Roma döneminde imparatorluk yollarının mesafelerini gösteren Tabula Peutingeriana'da¹¹⁷, Byzantion'un 12 mil batısında "Regium" işaretlenmiştir. Böylece gerçek adı "Rhegion" olan bu durak yerinin Roma döneminde bir yerleşim yeri olduğu kesinlik kazanmaktadır.¹¹⁸

Bir süre İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü de yapmış olan Aziz Ogan ve Dr. Arif Müfit Mansel tarafından 1938-1941 yıllarında "Rhegion"da yapılan kazıların sonucunda şehrin akropolünde M.S. 5.-6.yüzyıllara ait etrafı surlarla çevrili bir saray ve onun müstemilat binaları ortaya çıkarılmıştır (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001). Batıda 150 metre uzunluğunda, 3 metre genişliğinde olan bu sur duvarları, payandalarla güçlendirilmiş ve aynı zamanda da teras görevini üstlenmiştir. Duvarlar kentin güneyinde, 50 metre uzunluğunda ve 2 metre genişliğinde olmak üzere devam etmiş ve bir kule ile sona ermiştir. Surlarla çevrili alan içerisinde ortaya çıkan yapılar avluludur ve yine bu alanda hamamlara, kiliselere rastlanmıştır. Bu yerleşim birkaç kez tahrip olduktan sonra

---

¹¹⁶ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

¹¹⁷ Eski Romalılardan günümüze kalan en önemli kartografik eser niteliği taşıyan, orduların savaşa gidiş yollarını, ticaret merkezlerini ve şifalı su kaynaklarını gösteren rulo biçimindeki haritalardır. Haritaların koleksiyoncusu olan Alman Konrad Peutinger dolayısı ile uzmanlar arasında "Tabula Peutingeriana" olarak anılmaktadırlar.

¹¹⁸ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

yeniden onarılarak kullanılmıştır. Burada ortaya çıkarılan saray yapısı o zamana kadar çok az tanınan Bizans sivil mimarisinin aydınlatılabilmesi yönünden büyük önem taşımaktadır.¹¹⁹ Rhegion, Bizans döneminde ticaret merkezi olarak kullanılmıştır. Bizanslılar tarafından, Constantinopolis (İstanbul)'in nüfus artışının engellenmesi ve kentin güvenliğinin sağlanması için batıdan gelen mallar, Rhegion limanında indirilmiş ve bu malları getirenlerin kente girmelerine bu şekilde engel olunmuştur. Bu nedenle Rhegion, üzerinden Avrupa'ya bağlanan yol üzerinde, önemli bir uç şehri veya karakol konumuna gelmiştir. Kentle bağlantıyı sağlayan "Via Egnatia" yani "anayol", iki atlı arabanın rahatlıkla geçebileceği genişlikte, kaba taşla döşenmiştir (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001). Ayrıca, Bizans'a gelen elçiler ve savaştan dönen komutanlar, burada karşılanmış ve ağırlanmıştır. Bununla birlikte, Theodisus'un kanunlarından "Codex Theodosianus"¹²⁰un bir tanesinin de burada ilan edilmiş olmasından dolayı, tarihçiler Rhegion'un önemli bir kent olduğu ve Bizans'ın önemli kişilerine ait yazlık saraylarının burada olduğu düşüncesindedirler.¹²¹

9. yüzyılda, Bizans Kralı V. Leon devrinde (813-820) Rhegion, Bulgar Kralı Krum'un (803-814) saldırısına uğramıştır. Bulgarlar, Constantinopolis surlarına kadar ilerlemiş ve yolları üzerindeki Rhegion'u da yakıp yıkmışlardır. I.Basileios'un (867-886) imparator olmasından sonra Bulgar saldırıları son bulmuş, I.Basileios kendi şahsi hazinesiyle şehri yeniden kurmuş, çökmek üzere olan Aziz Petros Kilisesi'ni temelene kadar yıkarak yenilemiş, Kallenikos Kilisesi'ni yeniden inşa etmiştir. Ayrıca tarihçiler, Küçükçekmece Köprüsü'nün de asıl yapısını I.Basileios'un yaptırdığını söylemektedirler (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001).

10. yüzyılda Türklerin Rumeli'ye geçmelerine kadar Bulgar saldırıları devam etmiştir. 11. yüzyılın sonlarında (1096-1230) Haçlı seferleri ve Peçenek akınları nedeniyle Rhegion zarar görmüştür. 12. yüzyılda dördüncü Haçlı seferi ile Latin İmparatorlar dönemi başlayınca, Küçükçekmece ve yöresi de Latin İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001).

---

¹¹⁹ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

¹²⁰ Latince bir hukuk terimi olan "Codex", "İmparator Emirnameleri Derlemesi" anlamında kullanılmaktadır. Bu derlemelerin ilki, 5.yy başlarında İmparator II.Theodosius' un çıkarılmış olandır. O zaman yürürlükte bulunan bütün kanunların bir araya getirildiği ve 10 cilt olarak yayımlanan bu derlemelerin adı, "Codex Theodosianus"tur. (<http://hackhell.com/archive/index.php/t-139797.html>)

¹²¹ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

Bizans İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İmparator ile II. Andronikos arasındaki iktidar mücadelesinde, Rhegion'un ismi Bizans tarihinde sıkça geçtiği görülmektedir. II. Andronikos 1327'de torunu ile bir uzlaşmaya varmak için Rhegion'a bazı adamlarını göndererek onun burada yargılanmasını istemiştir. Bu tarihi olay 14. yüzyıl başlarında Rhegion'un henüz önemini korumakta olduğunu göstermektedir. Ne var ki, kısa bir süre sonra Bizans İmparatorluğu'nun son yıllarında Rhegion önemsiz bir köy olarak görülmekten öteye geçememiştir. Köprüsü ise iyice yıkılmıştır (Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, 2001).

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Rhegion Köprüsünü tamir ettirmiştir. Ayrıca bu yolun çevresinde konaklama yerleri yaptırmıştır. Böylece Rhegion, İstanbul'u Batıya bağlayan kervan yolunun menzil yeri olmuş ve yeniden önem kazanmıştır. Osmanlı döneminde Rhegion, eski kalıntıların bulunduğu tepe yerine, gölün kıyısındaki düzlükte yeniden kurulmuştur. Buradaki Küçükçekmece (Rhegion) Köprüsü (Resim 5.5), Büyükçekmece Köprüsü'nden daha küçük olup, menzil konumunda olmasından ötürü özel bir durumu bulunmaktadır. Bu özel durum nedeniyle de köprü'nün yanı başında küçük tamirler yapan bir ekip sürekli olarak hazır bulunmuştur.¹²²

Resim 5.5 Küçükçekmece (Rhegion) Köprüsü

Kaynak: <http://www.kenthaber.com/IlceDetay.aspx?ID=456>

¹²² http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Küçükçekmece daha da gelişmiştir. Bu dönemde Başdefterdar Abdüsselam Çelebi, göle bakan yamaçta cami, medrese ve imaret yaptırmıştır. Bu yapıların bakım ve onarımlarının karşılanması için birçok vakıf kurmuştur. Abdüsselam Çelebi, Küçükçekmece'nin imarında ve gelişmesinde önemli payı olan isimlerden biridir.¹²³

Osmanlı egemenliğinin ilk yıllarında buraya her ne kadar "Çekme-i Sagir" dense de, zaman içinde yerleşim "Çekme-i Küçük" kasabası olarak anılmıştır. Abdüsselam Çelebi, 1526-1527 yılında öldüğü zaman buradaki zaviyesinin yanına gömülmüş ve türbesi yapılmıştır. Osmanlı döneminde padişahlar Küçükçekmece yakınlarına küçük kasır ve köşkler yapmışlar ve yöreden av yeri olarak yararlanmışlardır (İstanbul Ansiklopedisi, 1994).

Küçükçekmece Kasabası 19.yüzyılda, Çatalca'ya bağlı bir köy statüsündedir.1908'de aynı statü ile Bakırköy'e bağlanan Küçükçekmece, Cumhuriyet'in ilk döneminde de bu konumunu korumuştur. 1924 ve 1935'de Yunanistan göçmenleri, 1954'de ise Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler Küçükçekmece Kasabası'na yerleştirilmiştir. 1935'de 707 olan nüfus 1941'de 780'e çıkmıştır. 1954'de ise Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler Küçükçekmece Kasabası'na yerleştirilmişlerdir (Tunçer, 1999).

Eskiden tek hat olan demiryolunun 1951'de çift hat olmasıyla banliyö treninden düzenli biçimde yararlanılması Küçükçekmece'nin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1950-1955 arasında nüfusu üç kata yakın artan Küçükçekmece'de belediye örgütünün kuruluşu 1956'ya rastlamaktadır. İstanbul metropoliten kent alanının oluşmaya başladığı bu dönemlerde, Küçükçekmece Gölü kenarındaki eski çiftlikler parsellenerek arsa olarak satılmaya başlamıştır. Belediye yetki sınırları dışında yer alan bu araziler üzerinde kısa zamanda oldukça düzensiz bir yapılaşma meydana gelmiştir. Yine bu arazilerde sanayi tesislerinin kurulması da teşvik edilmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucu, çeşitli kooperatifler ilçede birçok siteler kurmuşlardır. Böylelikle; ilçe sınırları içindeki yerleşim yerlerinde nüfus 1965'ten 1970'e dek yüzde 100'e varan bir artış göstermiştir. 1970-1980 yılları arasında da bu artış devam etmiştir. 1980'den sonra, TEM Otoyolu'nun açılması, eskiden E-5 olarak adlandırılan D-100 (Londra Asfaltı) ile TEM Otoyolu'nu birbirine bağlayan yolun yapılması ve bu yolun kenarına çok sayıda sanayi tesisinin yerleşmesi ilçedeki nüfusun çok daha büyük bir hızla artmasına neden olmuştur. Sanayi tesislerinin çevresinde gelişen yerleşimlerin büyük bir kısmı oldukça düzensiz bir görünüm sergileyen konutlarla dolmuştur. Bu gelişim ve genişleme nedenlerinden bir diğeri de, İkitelli'de 765 hektar alan üzerinde Organize Sanayi

¹²³ http://www.kucukcekmece.bel.tr/kucukcekmece/index.asp?Page=Ilcemiz_Tarihce

Bölgesi'nin ve bu bölgenin batısında da Halkalı Konutları'nın kurulması olmuştur (İstanbul Ansiklopedisi, 1994).

5.3.3 Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı (KMSP)

İlçedeki mevcut sosyal, ekonomik ve fiziksel sorunların tamamıyla giderilmesi için, Küçükçekmece Belediyesi bir süredir merkezi düzeyde ve il düzeyinde yetki sahibi aktörlerin de katılımıyla bir dizi “kentsel dönüşüm projesi” üzerinde çalışmaktadır.

Bu projelerin en önemlilerinden biri; “Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi”dir. Ayazma ve Tepeüstü bölgelerinde, hazine arazisi üzerindeki gecekondularda yaşayan vatandaşların bu bölgeden tasfiye edilerek, TOKİ (Toplu Konut İdaresi) tarafından inşa edilen yeni konutlara geçmelerinin öngörüldüğü proje, yetkililerce 2640 konutluk bir sosyal proje olarak tanımlanmıştır. Çalışmaların kısa bir süre içinde tamamlanması beklenmektedir.

Yine yetkililerce, “Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi”nin ve bölgede çalışmalarına devam edilmekte olan çok sayıda kentsel dönüşüm projesinin, üst plan kararları ve diğer kurumsal çalışmalarla da organik bir ilişki içinde olmasına özen gösterildiği vurgulanmıştır. Bağlayıcı nitelik taşıyan bu üst planlardan en önemlisi “**Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı (KMSP)**”dır.

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu hükümleri uyarınca gerçekleştirilecek olan stratejik plan çalışmalarına katkı sağlanması ve “yerel”in organik katılım ve katkılarını sistematik bir şekilde planlama çalışmalarının farklı halkalarına iletmesi için, Küçükçekmece İlçe Belediyesi’nce hazırlanmış bir plandır (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Küçükçekmece ilçesinin vizyonu, temel potansiyelleri, problemleri ve ilçenin İstanbul Metropolitan Alanı (İMA) içindeki konumu ve rolü bağlamında kurgulanmış olan Mekansal Stratejik Plan, daha önce hazırlanmış olan “Küçükçekmece İlçesi Sosyo-Ekonomik Yapı ve Fizik Mekan Çözümleme Çalışması” ve “Stratejik Plan Ön Hazırlık Raporu”ndan gelen “swot analizi” sonuçları ve sentez çalışmalarının sonucunda elde edilen öneri senaryolar çerçevesinde oluşturulmuştur (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Sürdürülebilir yerel kalkınma ve İstanbul Metropolitan Alanı ile bütünleşme prensipleri

doğrultusunda ve üst ölçekli kabul ve planların bölgeye tanımladıkları roller ve kimlik bağlamında yerel stratejileri içeren Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, bu kapsamlı ve bütüncül vizyonun yanısıra proje odaklı noktasal çözümlerin ve vizyon projelerinin de uygulanmasına olanak tanıyacak şekilde oluşturulmuştur. Böylelikle, Küçükçekmece İlçesi için üretilen “bütüncül-stratejik yaklaşım” yalnız Küçükçekmece’nin içsel dinamiklerini değil, üst plan kararları ve metropoliten alan bütünündeki dinamikler ve yakın çevre verileri doğrultusunda çok boyutlu ve kapsamlı parametreleri kapsayan bir düşünce sistematüğini de vurgulamaktadır (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

Bu çalışmada;

- Bölgesel dinamiklerin değerlendirilmesi,
- Sürdürülebilirlik ve yerel kaynakların yaratılması,
- Sağlıklı, güvenli, çağdaş ve kaliteli fizik mekanın oluşturulması,
- Sosyo – kültürel yapıya yönelik her türlü gelişimi sağlama adına gerekli yatırım ve desteğin sağlanması,
- Eğitim seviyesinin artırılması, uzmanlaşmanın sağlanması,
- Alanın “yoksulluk” ve “yoksunluk” faktörlerinden arındırılması,
- Yerel yönetimin etkinliği - diğer yönetim birimleriyle koordinasyon ve iletişiminin optimum seviyeye ulaştırılması,
- Üretici ve çağdaş yerel yönetim tekniklerinin yaşama geçirilmesi,
- Yönetişim teknik ve kanallarının aktif hale getirilmesi temel kabullerine odaklanılmıştır.

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı’nda; yerleşmenin içsel ve dışsal dinamikleri, potansiyelleri, üst ölçekli politikalar ve plan kararları - yaklaşımları bağlamında belirlenmiş olan vizyonu çerçevesinde, oluşturulan stratejik hedefler üç temel alanda kurgulanmıştır. Bunlar sırasıyla; “kentsel”, “kültürel” ve “kurumsal” alanlarda yoğunlaşan dönüşüm hedef ve stratejileridir (Çizelge 5.3). Bu stratejiler doğrultusunda sürecin gerçekleşmesinin sağlanması adına eylem planları da kurgulanmıştır (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Çizelge 5.3 Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı hedef ve stratejileri (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

STRATEJİK HEDEFLER	
1. KENTSEL DÖNÜŞÜM	
Hedefler	Stratejiler
İstanbul Metropolitan Alanı (İMA) içindeki misyon ve rollerin güçlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • İstanbul Metropolitan Alanının batı kanadında tüm metropolitan alan için bir cazibe merkezi oluşturacak olan kuzey-güney yeşil koridorunun ve rekreasyon kuşağının oluşturulması • Kentsel servis mekanlarının – fonksiyonlarının ve donatılarının nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi • Ulaşım sisteminin geliştirilerek entegre ulaşımın sağlanması – gerekli bağlantı ve transfer noktalarının çevresi ile birlikte ele alınması
Kentsel mekanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüşümü	<ul style="list-style-type: none"> • Kent içi ulaşılabilirliğin artırılması • Konut, işyeri ve rekreasyon alanlarının düzenlenmesi • Mevcut gecekondularında Kentsel Dönüşüm Projelerinin uygulanması • Halkalı Caddesi üzerinde yer alan küçük ve orta ölçekli sanayinin yerleşme dışına alınarak, söz konusu alanın “kentsel dönüşüm” ünün sağlanması
Yerleşmenin depremsellik açısından güvenilirliğinin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> • Depremsellik analiz çalışmalarının yapılması • Acil Eylem Planlarının hazırlanması
Ekonomik yapının güçlenmesi ve sürekliliği	<ul style="list-style-type: none"> • İstihdamın artırılması • İlçe yatırım potansiyellerinin değerlendirilerek farklı ekonomik fırsatların yaratılması ve lojistik aksların kuvvetlendirilmesi
2. KÜLTÜREL DÖNÜŞÜM	
Sosyo- kültürel kalkınmanın sağlanması ve sürekliliği	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim seviyesinin yükseltilmesi • İlçe içindeki kültürel ve sosyal faaliyetlerin nitelik ve niceliklerinin geliştirilmesi • Sosyal katılımın sağlanması - Toplumsal bilinçlendirmenin artırılarak, örgütlü toplumun teşvik edilmesi • Yaşam standardının yükseltilmesi • Yoksulluk ve yoksunluk olgularının ilçe bütününde en aza indirilmesi
3. KURUMSAL DÖNÜŞÜM	
Çağdaş - etkin ve katılımcı bir kent ve planlama yönetimi sisteminin kurgulanması	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetişimin ve koordinasyonun sağlanması • İşbirliği • Vatandaş ve paydaş memnuniyetinin sağlanması

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı kapsamında geliştirilen hedeflerin ayrıntılı açıklamaları aşağıdadır.

- **Kentsel Dönüşüm**

Küçükçekmece ilçesinde güneyle kuzeyi bağlayacak rekreasyon bandı ve yeşil aks, tarihi ve doğal değerler, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve Olimpiyat Stadı gibi ilçe dinamiklerinin değerlendirilmesi ve bu kaynakların vizyona ve amaca ulaşmak için kullanılmasının gerekliliği nedeniyle, öncelikli hedef; “İstanbul Metropolü’ne hizmet edecek donatı alanlarının oluşturulması” olarak belirlenmiştir. Bu potansiyelleri geliştirirken mevcut kent dokusunun kalitesinin de arttırılmasının gerekliliği, buna bağlı olarak depremsellik açısından güvenilirliğin sağlanması ve bunların gerçekleştirilebilmesi için ekonomik yapının güçlenmesi, kentsel dönüşüm başlığı altındaki diğer hedefler olarak belirlenmiştir (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

- **Hedef 1:** İstanbul Metropolitan Alanı (İMA) içindeki Misyon ve Rollerin Güçlendirilmesi

Küçükçekmece ilçesindeki bütün potansiyelleri en verimli şekilde kullanmak ve bu potansiyelleri ilçeye ekonomik bir girdi sağlayacak şekilde değerlendirmek için yapılacak çalışmalar en önemli stratejik hedef olarak belirlenmiştir. Küçükçekmece ilçesinin İMA’nın batı kanadı içerisinde üstlendiği misyon ve kimlik bağlamında ilçe potansiyellerinden yola çıkılarak, metropole hizmet edecek fonksiyon alanlarının geliştirilmesi ve oluşturulması öngörülmüştür. İlçe, İstanbul Metropolitan Alanı içinde son derece stratejik bir konumda kalmaktadır. Gelecekteki kararlarla da yakın çevresinin üstleneceği fonksiyon ve yoğunluk bağlamında, Küçükçekmece önemli bir alt merkez konumuna gelecektir.

Üst ölçekli kabul ve planların alana getirdiği yeni konut alanları ve çalışma alanlarının (Merkezi İş Alanları) yanı sıra bölgenin özellikle önem kazanan doğal potansiyelleri ve dinamikleri, Küçükçekmece’yi İstanbul Metropolitan Alan’ı içinde önemli bir rekreatif amaçlı alt merkez konumuna getirebilecek kapasiteye sahiptirler.

Bu kapsamda 3 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4 "İstanbul Metropolitan Alanı içindeki misyon ve rollerin güçlendirilmesi" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: İstanbul Metropolitan Alanının batı kanadında tüm metropoliten alan için bir cazibe merkezi oluşturacak olan kuzey-güney yeşil koridorunun ve rekreasyon kuşağının oluşturulması</p>	<p>Eylem 1: Tetikleyici nitelikte “Öncü” projelerin geliştirilmesi, teşvik edilmesi uluslararası ve ulusal yarışmaların düzenlenmesi, özel çalışmaların ve araştırmaların gerçekleştirilmesi, ilçe için belirlenen vizyon çerçevesinde “vizyon projeleri” oluşturulması ile dışsal etki yaratarak çevresine yayılması hedeflenen projelerin ve uygulamalarının gerçekleştirilmesi,</p> <p>Eylem 2: Avcılar Belediyesi ile koordineli olarak Küçükçekmece Gölü ve Havzası için Çevre Yönetim Birimi'nin oluşturulması, Göl Temizleme / Islah Projesi'nin geliştirilmesi ve ilgili kıyı bandında bütüncül planlama ve tasarım kararlarının üretilmesi,</p> <p>Eylem 3: Olimpiyat Köyü ve çevresinin bütüncül bir anlayışla projelendirilerek uygulamaya geçilmesi,</p> <p>Eylem 4: Kıyı kullanımını koruma – kullanma dengesi içinde geliştirilecek projelerin geliştirilmesi ve alanın sürekliliğinin sağlanması,</p> <p>Eylem 5: Yarımburgaz Mağaraları'nın turizm amaçlı kullanıma açılması,</p> <p>Eylem 6: Sazlıdere-Yarımburgaz Vadisi'nin düzenlenerek rekreasyon amaçlı kullanıma açılması,</p> <p>Eylem 7: Şamlar Ormanı'na metropoliten alana hizmet edebilecek fonksiyon kazandırılması ve koruma – kullanma dengesi içinde geliştirilmesi,</p> <p>Eylem 8: Halkalı' da Bölge Parkı'nın tematik park olarak kurgulanması ve projelendirilmesi,</p> <p>Eylem 9: Bölge içindeki lojistik alan olan “Gümrük Bölge'sinin Hadımköy' e taşınması ve boşalan alanın Küçükçekmece Gölü kıyısında yer alacak turizm-rekreasyon bandı ile uyumlu bir fonksiyon yüklenerek, kamusal alan olarak planlanması ve projelendirilmesi,</p> <p>Eylem 10: Dere koruma kuşaklarının yapılaşmaya açılmaması ve mevcut yapılaşmanın söz konusu alanlardan tahliye edilmesi,</p> <p>Eylem 11: Toplu taşıma ulaşım bağlantılarının ve transfer noktalarının söz konusu kıyı kullanımlarını destekleyecek şekilde örgütlenmesi, projelendirilmesi ve uygulanmasını sağlayacak sürecin öneri kıyı fonksiyonlar ile paralel yönetilmesi.</p>
<p>Strateji 2: Kentsel servis mekanlarının – fonksiyonlarının ve donatılarının nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi</p>	<p>Eylem 1: E-6 otoyolunun altında kalan, kemikleşmiş olan konut alanları içinde mahalle ölçeğindeki donatı eksikliğinin giderilmesi yönündeki projelerin tasarlanması,</p> <p>Eylem 2: Diğer alt bölgelerde yer alan donatı alanlarında sağlıklaştırma ve kapasite arttırma amaçlı projelendirme ve uygulama çalışmalarının gerçekleştirilmesi.</p>
<p>Strateji 3: Ulaşım sisteminin geliştirilerek entegre ulaşımın sağlanması – gerekli bağlantı ve transfer noktalarının çevresi ile birlikte ele alınması</p>	<p>Eylem 1: Ulaşım master planının ilçe bütünü için hazırlanması,</p> <p>Eylem 2: Çevre Yolu projesinin uygulamaya geçmesi,</p> <p>Eylem 3: Hafif Metro Projesinin uygulamaya geçmesi,</p> <p>Eylem 4: Ara kavşak, destinasyon ve transfer noktalarının ulaşım planlaması ve kentsel tasarım anlamında ele alınması.</p>

- Hedef 2: Kentsel Mekanların Yenilenmesi Sağıklaştırılması ve Dönüşümü (Şekil 5.5)

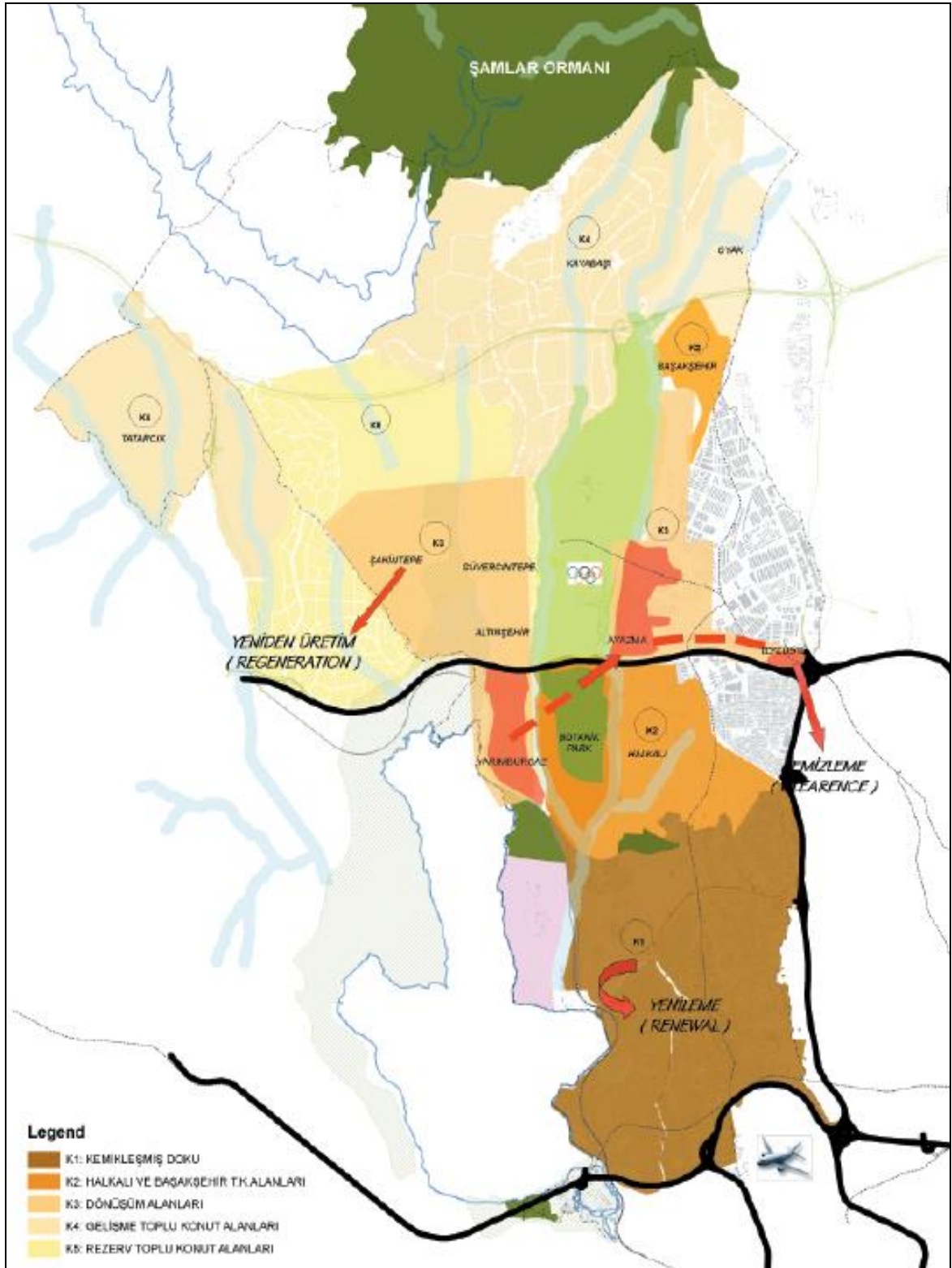
Küçükçekmece ilçesinin özellikle kemikleşmiş mevcut dokusu, çok yoğun yapı stoğu olan ve deprem riski bulunan alanlarıdır. Bu alanlarda, donatı eksikliklerinin giderilmesi ve kentsel standartların arttırılması zorunludur. Bu hedefe ulaşmak için 4 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5 "Kentsel mekanların yenilenmesi sağıklaştırılması ve dönüşümü"

hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: Kent içi ulaşılabilirliğin arttırılması</p>	<p>Eylem 1: Farklı ulaşım fazlarının kesişme noktaları, transfer ve durak bölgelerinin koordinasyonu, fizik mekan tasarım kararları, yolcu taşıma kapasite dengeleri ve kentsel tasarım kriterleri bağlamında bütünsel olarak irdelenerek oluşturulan projelerin gerçekleştirilmesi, Eylem 2: Havaray Projesinin uygulamaya geçmesi, Eylem 3: Banliyö trenin modernleştirilmesi, Eylem 4: Toplu taşıma sisteminin iyileştirilmesi.</p>
<p>Strateji 2: Konut, işyeri ve rekreasyon alanlarının düzenlenmesi</p>	<p>Eylem 1: Mahalle Yenileme Projeleri.</p>
<p>Strateji 3: Mevcut gecekondularında Kentsel Dönüşüm Projelerinin uygulanması</p>	<p>Eylem 1: Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Eylem 2: Yarımburgaz Kentsel Dönüşüm Projesi, Eylem 3: Tepeüstü Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi çerçevesinde "Kentsel tasarım", Şahintepe, Güvercintepe, Altınşehir Nazım İmar Planı kapsamında uygulanacak "Kentsel Dönüşüm" Proje yarışmasının organize edilmesi, Eylem 4: Kentsel dönüşüm, yenileme, sağıklaştırma gibi planlama araçlarının egemen olacağı süreçler içinde yol gösterici ve temel ilkeleri ortaya koymasından büyük önem taşıyan "Kentsel Tasarım Kılavuz"unun oluşturulması.</p>
<p>Strateji 4: Halkalı Caddesi üzerinde yer alan küçük ve orta ölçekli sanayinin yerleşme dışına alınarak, söz konusu alanın "kentsel dönüşüm" ünün sağlanması</p>	<p>Eylem 1: Konut dokusu arasında sıkışmış olan küçük ve orta ölçekli sanayi bölgesi ve sanayi için yeni bir alanın planlanması, Eylem 2: Çağdaş bir küçük sanayi / sanayi bölgesi olabilecek şekilde altyapı ve kentsel tasarım çalışmalarının tamamlanması, Eylem 3: Boşalan alanın yeniden işlevlendirilerek kentsel tasarım çalışmalarının tamamlanması, Eylem 4: Söz konusu sanayi bölgesi için önerilen kentsel dönüşüm sürecini yönlendirecek "planlama" ve "kentsel tasarım" yarışmalarının organizasyonunun gerçekleştirilmesi.</p>

Şekil 5.5 Kentsel mekanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüşümü

Kaynak: Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006

- Hedef 3: Yerleşmenin Depremsellik Açısından Güvenirliğinin Sağlanması

Küçükçekmece ilçesinde özellikle E-6 otoyolunun güney kesiminde deprem riski fazladır. Bu nedenle ilçe genelinde bu açıdan güvenirligi sağlamak hedeflenmiştir. Bu bağlamda 2 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6 "Yerleşmenin depremsellik açısından güvenirlüğünün sağlanması"

hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: Depremsellik analiz çalışmalarının yapılması</p>	<p>Eylem 1: Risk durumu analizlerinin yapılması, Eylem 2: Mikro bölgeleme çalışmaları yapmak.</p>
<p>Strateji 2: Acil Eylem Planlarının hazırlanması</p>	<p>Eylem 1: İlçede belirlenecek bölgelerde Acil Eylem Planı uygulamaları, Eylem 2: Mahalle Yenileme Projeleri ile pilot projelerin uygulamalarına ivedilikle başlanması, Eylem 3: Pilot projelerle uygulamanın teşvik edilmesi, Eylem 4: Pilot uygulamalara da örnek oluşturabilecek şekilde farklı alanlarda dönüşüm sürecini irdeleyen yarışma organizasyonlarının başlatılması.</p>

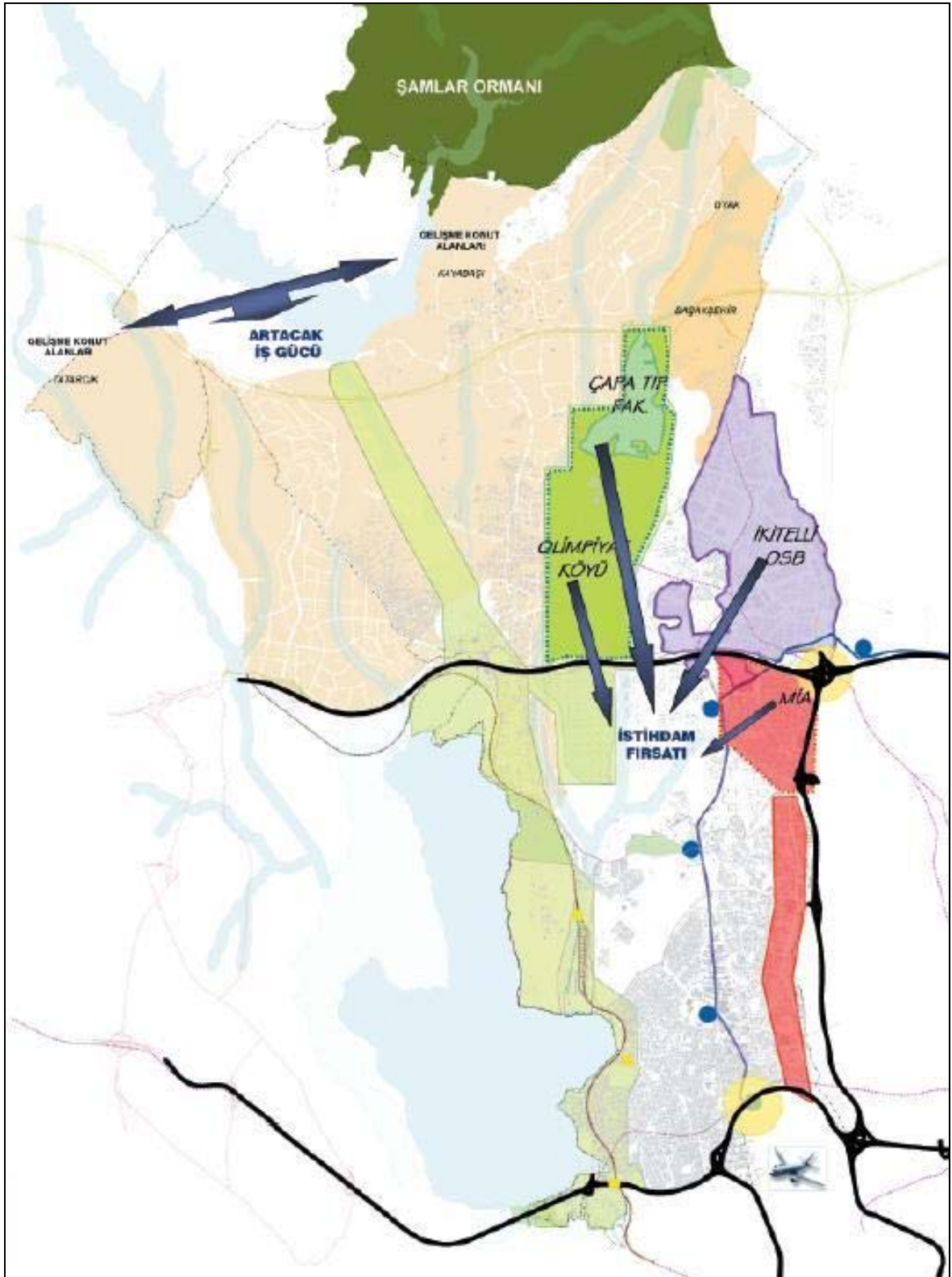
- Hedef 4: Ekonomik Yapının Güçlenmesi ve Sürekliliğinin Sağlanması (Şekil 5.6)

Küçükçekmece ilçesinin en büyük ekonomik girdisi Organize Sanayi Bölgesi'dir. Ancak ekonomik yapının güçlendirilmesinde ilçe potansiyellerinin kullanılması ve turizmin ekonomiye canlılık kazandırması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda 2 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7 "Ekonomik yapının güçlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması"

hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: İstihdamın arttırılması</p>	<p>Eylem 1: OSB'nin tam kapasite hizmet vermesi ile istihdam yaratması adına stratejik örgütlenme ve yönetim revizyonlarının teşvik edilmesi, Eylem 2: OSB yakın çevresi ve ulaşım bağlantılarının planlama çalışmaları ve tasarım projelerinin hazırlanması, Eylem 3: Tepeüstü bölgesinin mevcut dinamikler koşutunda temizlenerek, yeniden işlevlendirilmesi ve kentsel tasarım projelerinin hazırlanması, Eylem 4: İkitelli–Mehtmet Akif Mahallesi MİA alanının, (İMP Stratejik Plan 2006 kararı) dönüşüm planı ve projelerinin geliştirilmesi, Eylem 5: Basın-Ekspres yolu “prestij aksı” kentsel dönüşüm ve yenileme planı çalışmaları ve kentsel tasarım projelerinin gerçekleştirilmesi.</p>
<p>Strateji 2: İlçe yatırım potansiyellerinin değerlendirilerek farklı ekonomik fırsatların yaratılması ve lojistik aksların kuvvetlendirilmesi</p>	<p>Eylem 1: İç _ dış kumsal Uluslararası yarışma sonrasında, çevresi ile bütüncül bir yaklaşım içinde projelendirilerek uygulamaya geçilmesi, Eylem 2: Olimpiyat Vadisi alt bölgesinin projelendirilerek, uygulamaya geçilmesi, Eylem 3: Rekreasyon Kuşağı'nın projelendirilerek uygulamaya geçilmesi, Eylem 4: Sağlık sektörünün alanda ihtisaslaşarak yer seçmesi.</p>

Şekil 5.6 Ekonomik yapının güçlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması

Kaynak: Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006

- **Kültürel Dönüşüm**

İlçedeki göç olgusu ve bunun getirdiği gecekondulaşma, genç nüfusun fazlalığı ancak eğitim seviyesinin düşüklüğü, sosyal çöküntü alanlarının bulunması nedeniyle kültürel dönüşüm başlığı altında sosyal rehabilitasyonun sağlanması ve sürekliliği, yoksulluk ve yoksunluk olgularının ilçe bütününde en aza indirilmesi, hedefleri belirlenmiştir (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

- **Hedef 1:** Sosyo-Kültürel Kalkınmanın Sağlanması ve Sürekliliği

Stratejik planlama yaklaşımı çerçevesinde Küçükçekmece için belirlenen hedeflere ulaşılabilirlik açısından kültürel kapasitenin artırılması, etkinlik ve ortak bir vizyon etrafında tüm tarafların bir araya gelebilmeleri açılarından büyük önem taşımaktadır.

Küçükçekmece ilçesinde kaçak yapılaşmaya sebep olan düşük gelir seviyeli halkın, kriminal bölgeleri oluşturması nedeniyle sosyal dönüşüm öncelik taşımaktadır. Halkının sosyal yapısını sağlıklılaştırmak ve bu sosyal yapının sürekliliğini sağlamak öncelikli kültürel dönüşüm hedefleri içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda 5 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8 "Sosyo-kültürel kalkınmanın sağlanması ve sürekliliği"

hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: Eğitim seviyesinin yükseltilmesi</p>	<p>Eylem 1: Halk eğitim birimleri oluşturmak ve etkin hale getirmek, Eylem 2: Kültürel gelişimi yönlendirici organizasyonlar (kurs-seminer vb.) sertifika programlarını organize etmek, Eylem 3: Meslek edindirme kursları düzenlemek.</p>
<p>Strateji 2: İlçe içindeki kültürel ve sosyal faaliyetlerin nitelik ve niceliklerinin geliştirilmesi</p>	<p>Eylem 1: Küçükçekmece Kültür Merkezi Projesini geliştirmek ve uygulamak, Eylem 2: Küçükçekmece Kadın Sığınma Evi ve Rehabilitasyon Merkezi yer seçimi, Eylem 3: Küçükçekmece Gençlik ve Çocuk Merkezleri organizasyonu, Eylem 4: Küçükçekmece Ana Çocuk Sağlığı Merkezi ve programları örgütlemek Eylem 5: Üstün zekâlı çocuklar için Küçükçekmece Bilim ve Sanat Merkezi Projesini geliştirmek ve işlerlik kazandırmak, Eylem 6: Uluslararası (AB) fonlarından yararlanmak, farklı ortaklarla projeler geliştirmek ve yaygınlaştırmak.</p>
<p>Strateji 3: Sosyal katılımın sağlanması - Toplumsal bilinçlendirmenin artırılarak, örgütlü toplumun teşvik edilmesi</p>	<p>Eylem 1: Halka yönelik bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim programları yapmak, Eylem 2: STK'ların kurulmasına yönelik destek verecek ve teşvik edecek projelerin üretilmesi, Eylem 3: Toplumsal alt gruplara (kadın-geç-çocuk-engelli) yönelik projelerin üretilmesi, Eylem 4: Sistematik ve etkin bir halkla ilişkiler örgütlenmesine gitmek, ilişkileri sürekli ve iki yönlü kılmak.</p>
<p>Strateji 4: Yaşam standardının yükseltilmesi</p>	<p>Eylem 1: Eğitim olanaklarının eşitlikçi bir tutumla sağlanması, Eylem 2: Kamu sağlığı alanında desteklerin verilmesi, Eylem 3: Kültür projelerinin ve hizmetlerinin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması.</p>
<p>Strateji 5: Yoksulluk ve yoksunluk olgularının ilçe bütününde en aza indirilmesi</p>	<p>Eylem 1: Yeni istihdam alanlarının yaratılması, Eylem 2: Sosyal bilinçlenmenin artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması bu alanda kurumlar arası ve uluslararası desteklerin alınması ve ortaklıkların geliştirilmesi, Eylem 3: Meslek edindirme kurslarının ve sürekli aile-birey destek birimlerinin kurulması, Eylem 4: Mevcut sosyo-ekonomik yapının algılanması ve eğilim, beklenti ve gereksinmelerin objektif analizleri için sosyo-ekonomik yapıyı irdeleme amaçlı hane halkı anketleri ve sorgulamalarının gerçekleştirilmesi.</p>

- **Kurumsal Dönüşüm**

İlçede bütün dönüşümlerin yapılabilmesi için verimli, çağdaş, etkin ve sosyal bir yönetim olması kurumsal hedef olarak belirlenmiştir. Bu anlamda ilçedeki tüm tarafların ortak bir vizyon etrafında bir araya gelebilmesi için kurumsal altyapının kurulmuş olması ve sosyal kapitalin artırılması hedeflenmektedir (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

- **Hedef 1:** Çağdaş, Etkin ve Katılımcı Bir Kent ve Planlama Yönetimi Sisteminin Kurgulanması

Tüm bu hedeflere ulaşmak, stratejileri gerçekleştirmek ve eylem planlarını uygulayabilmek için çağdaş, etkin ve sosyal bir yönetim sağlanacaktır. Bu hedefe ulaşmak için 3 strateji ve çeşitli eylem planları oluşturulmuştur (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9 "Çağdaş, etkin ve katılımcı bir kent ve planlama yönetimi sisteminin kurgulanması" hedefi altında geliştirilen strateji ve eylemler (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006)

<p>Strateji 1: Yönetişimin ve koordinasyonun sağlanması</p>	<p>Eylem 1: Düzenli paydaş toplantıları ile tüm aktörleri konuya sahip hale getirmek ve bu aktörlerin “geri dönüş” bildirimlerini göz önünde bulundurmak Eylem 2: Küçükçekmece Kurumsal Stratejik Planının hazırlanması ve gerekli revizyonların ve/veya yeniden yapılanmaların sağlanması– Fiziksel ve Kurumsal Stratejik Plan arasında gerekli koordinasyonun ve dil birliğinin sağlanması, Eylem 3: STK’ların yönetime katılımını sağlamak adına, sistematik ilişkilerin kurgulanmasına yönelik örgütlenmeyi gerçekleştirmek, Eylem 4: Kurumsal kapasite artırımının sağlanması, performans ölçüm sistem ve kriterlerinin geliştirilmesi, Eylem 5: Mahalle Gelişim sistemlerini örgütlemek ve mahalleler için planlama yönetim grupları oluşturmak, Eylem 6: Gerekli yasal kurgunun oluşması yönünde çalışmalarda bulunmak ve dönüşüm sürecinin yönetimi üzerine çalışmalar yapmak, modeller geliştirmek.</p>
<p>Strateji 2: İşbirliği</p>	<p>Eylem 1: Kamu-özel sektör işbirliği için projeler üretmek, Eylem 2: STK’lar ve halkın projeler hakkında bilgilendirilmelerini ve katılımlarını sağlamak, Eylem 3: Uluslararası ortaklıklara–projelere dahil olmak ve proje geliştirme ortaklıkları oluşturmak, Eylem 4: Proje finans sistemleri ve seçenekleri geliştirmek.</p>
<p>Strateji 3: Vatandaş ve paydaş memnuniyetinin sağlanması</p>	<p>Eylem 1: Belediye hizmetleri için tüm çağdaş sistemlerin ve teknolojik gelişmelerin kullanımının yaygınlaştırılması, Eylem 2: Gerekli her konuda geri besleme, anket vb. farklı araçlarla halkın beklenti, beğeni, istek ve sorunlarının sisteme objektif ve sürekli olarak aktarımını sağlamak, Eylem 3: Uzlaşma için sosyo-kültürel projeler üretmek, alternatif projeler geliştirmek.</p>

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı'nın “kentsel dönüşüm” ayağında geliştirilmiş olan “**kentsel mekanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüşümü**” hedefi ve bu hedef doğrultusunda belirlenmiş olan “**mevcut gecekondur alanlarında Kentsel Dönüşüm Projeleri'nin uygulanması**” stratejisi (Çizelge 5.3 ve Çizelge 5.5) doğrultusunda uygulamalarına başlanan projeler;

- Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi,
- Yarımburgaz Kentsel Dönüşüm Projesi,
- Şahintepe, Güvercintepe, Altınşehir Nazım İmar Planı kapsamında uygulanacak Kentsel Dönüşüm Projesi,
- Kentsel dönüşüm, yenileme, sağlıklılaştırma gibi planlama araçlarının egemen olacağı süreçler içinde yol gösterici olması ve temel ilkeleri ortaya koyması açısından büyük önem taşıyan “Kentsel Tasarım Kılavuzu”nun oluşturulması olarak sıralanabilir.

5.3.4 Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı'nda¹²⁴ “**kentsel mekanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması ve dönüşümü**” hedefi ve bu hedef doğrultusunda belirlenmiş olan “**mevcut gecekondur alanlarında Kentsel Dönüşüm Projeleri'nin uygulanması**” stratejisi (Çizelge 5.3 ve Çizelge 5.5) altında geliştirildiği (!) belirtilen dönüşüm projeleri arasında, “Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi¹²⁵” gerek aktör çeşitliliği gerekse projenin kapsamının genişliği sebebiyle oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu proje, Küçükçekmece Belediyesi (yerel düzey), İstanbul Büyükşehir Belediyesi (il düzeyi) ve TOKİ'nin (ulusal düzey) ortak çalışmaları ile hayata geçirilmektedir. Projenin özellikle sosyal boyuttaki hedeflerinin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan maddi kaynakların belirli bir bölümü ise AB tarafından karşılanmaktadır.

Tamamen plansız olarak gelişmiş olan Ayazma ve Tepeüstü bölgeleri (Harita 5.5) gelir

¹²⁴ Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006 yılında hazırlanmıştır.

¹²⁵ Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, için gerekli başvuru ve protokoller 2004 yılında tamamlanmıştır.

(Başvuru ve protokol işleyişine ilişkin ayrıntılı bilgi çalışmanın ileriki bölümlerinde yer almaktadır.)

seviyesinin oldukça düşük olduğu birer sosyal çöküntü alanıdır. Hazine arazisi üzerinde yasadışı olarak yapılaşmış olan bu alanlar, sosyal donatı ve altyapıdan yoksundur.

Harita 5.5 Ayazma ve Tepeüstü kentsel dönüşüm alanları

Kaynak: Google map (2007)

Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi'nde “yerinde dönüşüm” ve “başka yerde dönüşüm (imar hakkı transferi)¹²⁶” modellerinden ikincisi (başka yerde dönüşüm modeli)

¹²⁶ Amaç, dönüşümü ve korunması gerekli alanlarda, varolan imar hakkı veya imar baskısı altında oluşabilecek potansiyel imar haklarının, bir başka projeye transferini veya bu hakkın menkul kıymet hakkına dönüşümünün sağlanmasıdır.

Özellikle Amerika'da uygulanan modelin amacı, kent içinde ve çevresinde, özellikle, tarım ve yeşil kullanımında olan alanları korumaktır. Sistem, arsa sahibinin kendi isteği ile mülkiyet üzerinde var olması gereken, imar hakkını kullanmayıp, bu hakkı, yerel yönetim işbirliği ile serbest piyasa koşullarında, bir başka projede kullanılmak üzere likite çevirmesi üzerine kurulmuştur. İmar hakkı transferinin kullanımında, dikkat edilecek en önemli unsur, transferin gerçekleştiği projede, planlama sonucunda verilen maksimum imar hakkının üstüne çıkılmaması olmalıdır.

Modelde, arsanın yerine, imar haklarının alım ve satımı sözkonusudur. Dünyada iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi ve en çok kullanılanı, arsasını korumak isteyen arsa sahibinin, başka bir proje kapsamında, yatırımcının, yoğunluk artış talebini karşılamak üzere imar hakkını piyasa koşullarında yatırımcıya satmasıdır.

İkincisi ise, yerel yönetimlerin İHTr. bankası oluşturmalarıdır. Banka aracılığıyla bir havuz oluşturulmaktadır. Yatırımcı, arsa sahipleri ile anlaşarak talebini karşılamak yerine, yerel yönetimlerin oluşturduğu banka aracılığı

tercih edilmiştir.

Bu modele göre; Tepeüstü alt bölgesi (Resim 5.6-5.9); konumu ve çevre fonksiyonları bağlamında "temizlenerek" dönüşecek ve yeni bir fonksiyonun geliştirileceği bir alan olarak ele alınmıştır. Tasfiye sonrası Tepeüstü bölgesinde; ticaret, kongre merkezi gibi sosyal ve kültürel donatı kullanımlarına yer verilmesi hedeflenmektedir (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Ayazma alt bölgesi (Resim 5.10-5.13) ise; yine geneli itibariyle "temizlenerek" dönüştürülecek ve kullanıcısı değiştirilerek (orta, üst-orta gelir grubuna yönelik) konut alanı olarak, çevre fonksiyonları da göz önünde bulundurularak çağdaş bir mahalle örüntüsü içinde, geliştirilecek bir alan olarak kurgulanmıştır (Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006).

Projenin odağında ise, Tepeüstü ve Ayazma bölgelerinde yer alan ve yüzde 90'ı kaçak olan yapılarda ikamet eden bölge sakinlerinin bu bölgelerden tasfiye edilerek Halkalı Araç Muayene İstasyonu'nda (Resim 5.14) tasarlanmış olan toplu konut alanına yerleşmelerini sağlamak hedefi bulunmaktadır. Söz konusu toplu konut alanında çeşitli sosyal imkanların bulunacağı donatıların tasarlanması da öngörülmüştür (TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü).

---

ile havuzdan taleplerini karşılamaktadır (Göksu, 2002).

Amerika'da uzun yıllardan bu yana uygulamaları devam etmekte olan bu model, ülkemizde henüz kurumsallaştırılarak belli bir sistematik içine oturtulabilmiş değildir.

Gelişmiş Batı ülkeleri ise, katılım ve yerel halkın memnuniyeti konularına oldukça büyük önem verildiği için kentsel dönüşümde "yerinde dönüşüm" modelini tercih etmektedirler (Kireççi, 2005).

Resim 5.6 Tepeüstü Bölgesi

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.7 Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.8 Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.9 Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.10 Ayazma Bölgesi
Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.11 Ayazma alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi
doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu
Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.12 Ayazma Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.13 Ayazma Tepeüstü alt bölgesinin Tepeüstü-Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi doğrultusunda tasfiye edilmeden önceki durumu

Kaynak: TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü

Resim 5.14 Tepeüstü ve Ayazma alt bölgelerinden tasfiye edilen “gecekondu sakinleri” için tasarlanacak toplu konutların inşa edileceği alan

Kaynak: Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, 2006

Tepeüstü ve Ayazma bölgelerinden tasfiye edilen bölge sakinleri için tasarlanacak olan toplu konutların, yaklaşık olarak iki yıllık bir süre içinde tamamlanmasının hedeflendiği proje için yapılması öngörülen ön hazırlıklar şu şekilde sıralanabilir (TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü);

- Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü,
- Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu (kuramsal bilgi altlığının oluşturulması),
- Kentsel Dönüşüm Servisi (Ofisi)’nin organizasyonu,
- Arama, danışma çalışmaları.

“Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü”, TOKİ Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Küçükçekmece Belediye Başkanlığı arasında **13.06.2004 tarihinde imzalanmıştır**. Bu protokolle, proje ortakları arasında yer alan her bir kurumun yükümlülük ve hakları ayrıntılı olarak belirtilmiştir (Çizelge 5.10). Söz konusu protokolün

imzalanmasından önce, TOKİ ile ortak çalışma yürütmek isteyen her ilçe belediyesinin yapması gereken birtakım başvurular ve evrak teslimleri Küçükçekmece İlçe Belediyesi tarafından da yerine getirilmiştir. Bu doğrultuda ilk önce belediye meclisi toplanarak, protokolün imzalanması, kamu kurum ve kuruluşlarına belediye çıkarları doğrultusunda borçlanma gibi çeşitli konularda belediye başkanına yetki verildiğini belirten bir karar¹²⁷ çıkarmıştır. Bu kararın ardından ilçe belediyesi, TOKİ'ye belediyenin belirlediği alanlarda gecekondü dönüşümünü sağlayacak bir toplu konut uygulamasının başlatılması konusundaki isteğini ifade eden bir dilekçe¹²⁸ göndermiştir. Başvuru niteliği taşıyan bu dilekçeye cevaben TOKİ ilgili ilçe belediyesinden dönüşüm yapılacak alana dair ne tür bilgiler istendiğinin listesini¹²⁹ göndermiş ve kurumlar arasında bir ön protokol imzalanmıştır. TOKİ tarafından istenen belgelerin Küçükçekmece İlçe Belediyesi'nce toplanması ve TOKİ'ye ulaştırılmasının ardından ise **“Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü”**¹³⁰, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın da katılımıyla imzalanmıştır (TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü).

---

¹²⁷ Belediye Meclis Kararı örneği EK-4'tedir.

¹²⁸ Belediye başvuru yazısı örneği EK-5'tedir.

¹²⁹ Belediyeden istenen alan bilgileri yazısının örneği EK-6'dadır.

¹³⁰ Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi protokol metni EK-7'dedir.

Çizelge 5.10 Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü uyarınca görev üstlenmiş olan tarafların yükümlülük ve hakları (TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü)

TOKİ	İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	KÜÇÜKÇEKMECE BELEDİYESİ
Ayazma ve Tepeüstü'nde 112.5 ha'lık alanda 3. şahıslarla anlaşmalar yapmak, anlaşma prensiplerini belirlemek	Belediye tarafından tespit edilen hak sahipliğini onaylamak	182/1 parsel üzerinde tapu kayıtlarındaki tahsisli alanları kaldırmak
Ayazma ve Tepeüstü'nde anlaşma sağlanamayan durumlar için kamulaştırma yapmak: - Kıymet Takdir Komisyonu üyeliği ve ilgili koordinasyonu sağlamak - Uzlaşma Komisyonu üyeliği ve ilgili koordinasyonu sağlamak	Ayazma ve Tepeüstü'nde TOKİ'ce 3. şahıslarla anlaşma sağlanamayan durumlar için yapılacak kamulaştırma işleminde: - Kıymet Takdir Komisyonu üyeliği yapmak - Uzlaşma Komisyonu üyeliği yapmak	Ayazma ve Tepeüstü'nde TOKİ'ce 3. şahıslarla anlaşma sağlanamayan durumlar için yapılacak kamulaştırma işleminde: - Kıymet Takdir Komisyonu üyeliği yapmak - Uzlaşma Komisyonu üyeliği yapmak
182/1 parsel üzerinde konut yapmak: - Konut ihalesi yapmak - Konutların yapım şekline karar vermek - Konutların satış bedeli, vadesini vb. tespit etmek	Vadi tabanında İSKİ kamulaştırma sahasındaki kamulaştırma işlemlerini tamamlamak (yaklaşık 35 ha.)	Hak sahiplerinin tespitini yapmak Hak sahiplerine konut teslimi yapmak
	182/1 parsel sınırına kadar atık su, yağmursuyu, içme suyu ve doğal gaz çalışmaları yapmak	
	Ayazma Bölgesi'nde proje alanına kadar atık su, yağmursuyu, içme suyu ve doğal gaz çalışmaları yapmak	182/1 parsel için 18. madde uygulaması yapmak
	Ayazma vadi tabanının rekreasyon çalışmalarını tamamlamak	Ayazma ve Tepeüstü'nde bulunan gecekonduları yıkmak ve enkaz bedellerini ödemek
	Tepeüstü ve Ayazma'daki gecekonduların tasfiye edilmesini sağlamak	Tepeüstü ve Ayazma'daki gecekonduların tasfiye edilmesini sağlamak
	Ayazma Bölgesi'nin boş olarak TOKİ'ye teslimini sağlamak	
Ayazma ve Tepeüstü bölgelerine yönelik kentsel tasarım projeleri, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planları hazırlamak ve onaylamak	TOKİ ve Küçükçekmece Belediyesi tarafından önerilmiş her ölçekteki planları karara bağlamak	
Büyükşehir'e Ayazma'dan (konut+ticaret) arsa payı vermek, ilgili ek protokolleri hazırlamak		
Küçükçekmece Belediyesi'ne Ayazma'dan (konut+ticaret) arsa payı vermek, ilgili ek protokolleri hazırlamak		
Büyükşehir ve Küçükçekmece Belediyelerinin İstanbul genelindeki gecekonduların tasfiyesi için 182/1 parseldeki konutlardan talebi halinde konu ile ilgili ek protokolleri hazırlamak		

“Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu” ise ön hazırlıkların yapıldığı etabın ikinci önemli adımudur. 27-30 Kasım 2004 tarihleri arasında Küçükçekmece Belediyesi tarafından düzenlenmiş olan “Küçükçekmece Atölye Çalışması” temalı bu sempozyumun amacı, “Yerelden Evrensel” sloganıyla, Türkiye’ye özgü farklı yerel-bölgesel-ulusal koşulları dikkate almak suretiyle, uluslararası kentsel dönüşüm uygulamalarından (bu uygulamalardan elde edilen deneyimler, çalışmalar esnasında ve sonrasında yaşanan sorunlar ve aksaklıklar) ülkemize yönelik çıkarımlar yapacak, stratejiler ortaya koyacak ortak bir akıl üretmek olarak saptanmıştır. Söz konusu sempozyum, klasik sempozyum anlayışından farklı bir içerikle organize edilmiştir. Uluslararası katılımcıların sunumlarından önce, Küçükçekmece ilçesi ve İstanbul genelinde teknik geziler düzenlenmiştir. Bu teknik gezilerin amacı; sempozyumun sonraki günlerinde yapılacak olan sunumlar ile çalışma alanının ilişkilendirilmesi konusunda maksimum fayda elde edilmesini sağlamaktır. Sunumların yapılmasının ardından ise, teori ile pratik arasındaki ilişkinin somutlaştırılması adına atölye çalışmaları yapılmıştır. Bu atölye çalışmalarında; Olimpiyat Köyü ve Çevresi: Ayazma ve Altınşehir mahalleleri, Kanarya Mahallesi ve Cennet Mahallesi’nde “SWOT Analizi” tekniği kullanılarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarla söz konusu mahallelerin güçlü ve zayıf yönleri, ve bu alanlara yönelik fırsat ve tehditler ekonomik, sosyal, mekansal/fiziksel ve yönetsel açılardan ele alınarak formüle edilmiştir. Bu formülasyonun ardından ise yukarıda belirtilen alt bölgelere yönelik genel stratejiler ortaya konmuştur. Çalışmanın daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için sempozyumu yayına dönüştürme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar devam ederken, 26.03.2005 tarihinde başlayan ve üç gün boyunca devam eden, İstanbul’da Şehir ve Bölge Planlama eğitimi veren üç üniversitenin, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi temsilcilerinin ve çeşitli alanlarda uzman akademisyenlerin katıldığı “yuvarlak masa toplantıları” organize edilmiş ve bu toplantılarda uygulamaya yönelik olarak atılacak adımlar, stratejiler ve izlenecek yol haritası tartışılmış ve netleştirilmiştir (Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004-Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması, 2005). Tüm bu çalışmalar 2005 yılının Ağustos ayında bir kitapta toplanarak yayımlanmıştır.

“Kentsel Dönüşüm Servisi”, 22.04.2006 tarihinde yayımlanan “Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdareler Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına İlişkin Esaslar” başlıklı 2006/9809 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ardından, Küçükçekmece Belediye

Meclisi, belediye birimlerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir karar almıştır ve bu doğrultuda bir yönetmelik hazırlamıştır. **07.07.2006 tarihli** ve 2005/115 sayılı bu yönetmelik, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 14. maddesi ve belediye meclisi çalışma yönetmeliğinin 17. maddesi gereğince¹³¹ kesinleşmiştir. Söz konusu yönetmelik, Kentsel Dönüşüm Ofisi, Plan ve Proje Müdürlüğü'nün kurulması ve bu Müdürlük bünyesinde; İmar ve Şehircilik müdürlüğünce yürütülen Planlama Hizmetleri, Emlak İstimlak Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet göstermesi öngörülen Kentsel Dönüşüm Hizmetleri ve AR-GE birimi hizmetlerinin yürütülmesine dair kararları içermektedir.

Yönetmelik doğrultusunda şekillendirilen Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Plan ve Proje Müdürlüğü Görev Yetki ve Çalışma Yönetmeliği'nde müdürlük bünyesinde yer alması öngörülen,

- Plan ve Proje Müdürünün,
- Plan ve Proje müdürlüğünde görevli birim sorumlusunun,
- Plan ve Proje müdürlüğünde görevli servis sorumlusunun,
- Müdürlükte görev yapan mimar, şehir plancısı, mühendis, tekniker ve teknisyen gibi teknik elemanların ve
- Plan ve Proje Müdürlüğünde görev yapan memur veya sözleşmeli statüsündeki personelin (raportör, evrak kayıt memuru, bilgisayar ,daktilo vb.)görevleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Kentsel Dönüşüm Servisi'nin sorumluluğu "birim sorumlusu"na aittir. Birim sorumlusu aynı zamanda, yine Müdürlüğe bağlı olan Planlama Servisi ve Proje ve Etüd Servisi'nden de sorumludur.

Kentsel Dönüşüm Servisi'nin söz konusu yönetmelikte sıralanan görevleri şunlardır:

- Deprem sürecinin gerektirdiği kentsel kamusal mekanların, kentsel yerleşmelerin ve yapı stokunun yeniden yapılandırılmasını sağlamak,
- Deprem tehlikesi ve bölgenin diğer doğal riskler gereği, dönüşümü zorunlu kılan nedenler doğrultusunda desentralizasyon çalışması ve uygulamaları yapmak,

---

¹³¹ 5216 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu"nun ve "Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri EK-8'dedir.

- Uzun perspektifli "Vizyon 2023" proje ve programlarının hazırlanması, Belediye adına takibinin yapılması,
- Çöküntü yada çarpık yapılaşmış alanların, eylem planlarıyla uyumlu rehabilitasyonunu sağlamak,
- Sürdürülebilir çevre, ekolojik yerleşmeler, ihtisas kentleri, koridor rehabilitasyonları ve özellikli kentsel mekanların sosyo-ekonomik yapılarının da dikkate alınarak yapılandırılması, metropoliten alan prestij omurgalarının tesisi,
- Güvenli ve sürdürülebilir, yaşanılır mekanlar oluşturulmasını sağlamak,
- Faaliyet konularıyla ilgili kaynak, model araştırma, plan proje uygulama yapmak, yerli yabancı uzman ve destek kuruluşlarıyla çalışmalar yapmak,
- Avrupa Birliği uyum sürecini izlemek, dünya perspektifinde yarışan kentler sürecinde İstanbul'a öncü rol kazandırma konularıyla ilgili çalışma ve programlar-yarışmalar ve Belediye adına programlar yürütülmesini sağlamak,
- Müdürlük çalışmaları için Belediyenin ihtiyaç duyacağı fon-hibe-destek kredileri için ilgili mercilerin uygun formatlarında Belediye için başvuru dosya ve taleplerin oluşturulması ve takibinin yapılması,
- Deprem master planının kendi faaliyet alanlarıyla ilgili olanlarının plan-program-proje-uygulama süreçlerinde belediyenin yapacağı tüm iş ve işlemleri -müşavirlik, hizmet alım, ihale işlemleri dahil- yapmak ve neticelendirmek,
- Kendi faaliyet alanlarıyla ilgili olarak müşavirlik hizmet alım-uygulama-kontrollük iş ve işlemleri yapmak neticelendirmek,
- 1580 sayılı Kanun¹³²'un, 5656 sayılı Kanun¹³³ ile değiştirilmiş şekliyle; kanundaki belediye görev ve hizmetlerini yürütmek için öngörülen ve Sayıştay'dan izin alınarak kurulacak döner sermayeyi yürütmek (07.07.2006 tarih ve 2005/115 sayılı "Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Plan ve Proje Müdürlüğü Görev Yetki ve Çalışma Yönetmeliği'nin Yönetmeliğin hazırlandığı ve çıkarıldığı dönemde 5656 sayılı kanun henüz kabul edilmemiş durumdadır.) ,

---

¹³² 03.04.1930 kabul tarihli 1580 sayılı "Belediye Kanunu".

14.04.1930 tarih ve 1471 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹³³ 09.05.2007 kabul tarihli 5656 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun".

18.05.2007 tarih ve 26526 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- Yatırım programlarında yer alan faaliyetleri uzun süreli takip etmek ve sonuçlandırmak,
- Belediye gayri menkulleri ile gerek 4706 sayılı Kanun¹³⁴ kapsamında kalan gerekse kamu idarelerine ve Hazine'ye ait gayri menkullerin, Müdürlük faaliyetleriyle ilgili konularla, diğer ortak konuların gerçekleştirilmesi için yetkili resmi mercilerle protokoller yaparak, ortak programlar, yatırımlar, projeler geliştirmek; bu konularla ilgili olarak, belediyenin yükümlülüklerinin gerçekleştirilmesini, takip etmek ve neticelendirmek,
- Faaliyet konularıyla ilgili plan, mevzi plan ve imar tadilat planlarını hazırlayarak veya hazırlatarak acil ve öncelikli incelenmek ve neticelendirmek üzere planlama birimine teklif önceliği olarak sunmak,
- Aciliyet arz eden hallerde Müdürlük amacı doğrultusunda stratejileri koymak, yapılacak eylem planlarını saptamak, hedef ve ilkeleri belirlemek, öncelikli ve acil proje geliştirme alanlarını saptamak, kentsel dönüşüm konusunda öncelik arz eden proje alanları için her ölçekte eş zamanlı plan, proje, detay ve uygulama çalışmalarını belediye yetkisini kullanarak hazırlamak veya hazırlatmak, hayata geçinceye kadar takip etmek ve neticelendirmek,
- Faaliyet konularıyla ilgili Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları ile diğer dış yetkili dairelerle gerekli yazışmaları Belediye adına yapmak.

Bugün servis bünyesinde, Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi'ne paralel olarak;

- Küçükçekmece ilçesi genelinde stratejik kurguların oluşturulmasına ve
- Üst ölçek kararlara (İMP-İstanbul Metropolitan Planlama) ve ilgili diğer kurumlarla ilişkiler) ilişkin çalışmalar da sürdürülmektedir.

“Arama, danışma çalışmaları” adımı ise, çeşitli ilgili kurumlardan kentsel dönüşümü yapılacak alt bölgelere ilişkin bilgilerin ve görüşlerin alınmasını kapsamaktadır. Sözü edilen kurumlar (TOKİ, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü);

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi,

---

¹³⁴ 29.06.2001 kabul tarihli 4706 sayılı "Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Konusunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun".

18.07.2001 tarih ve 2446 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- İSKİ Genel Müdürlüğü (abone bilgileri),
- BEDAŞ (abone bilgileri),
- Muhtarlıklar (ikamet bilgileri),
- Tapu ve Kadastro Müdürlükleri (mülkiyet, tapu bilgileri),
- Milli Emlak Müdürlüğü (ecrimisiller),
- Belediye bünyesindeki ilgili müdürlükler (İmar ve Planlama Müdürlüğü, Gelirler Müdürlüğü ve şube müdürlükleri)dir.

Ön çalışmalar devam ederken dönüşümü yapılacak alana ilişkin arazi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar;

- Arazi öncesi halihazır çalışmaları,
- Veri giriş programının ve veri tabanının oluşturulması,
- Arazi çalışmaları,
- Bölge halkının bilgilendirilmesi,
- Arazide elde edilen bilgilerin dijital ortama aktarılması,
- Bölgede yaşamakta olan hak sahiplerinden evrak toplanması ve veritabanına aktarılması,
- Kıymet takdir raporlarının hazırlanması,
- Resmi dairelerden bölge halkı için belge istenmesi ve bilgilerin dijital ortama aktarılması,
- Kamulaştırma ve bunun gibi işlemleri hızlandırmak için TOKİ ve İBB ile görüşmelerin yapılması,
- Anket çalışmasının yapılması olarak sıralanabilir.

Arazi çalışmaları için yerel düzey aktörü olan Küçükçekmece Belediyesi ve ulusal düzey aktörü olan TOKİ'den teknik elemanların katılımıyla üç ayrı "arazi çalışma grubu" oluşturulmuştur. Her bir arazi çalışma grubu;

- 2 harita mühendisi,
- 1 inşaat mühendisi,
- 1 şehir plancısı,

- 1 peyzaj mimarı olmak üzere toplam 5 teknik elemandan oluşmaktadır.

Bu arazi çalışma gruplarının yapmış oldukları çalışmalarda, dönüştürülecek alt bölgelerde yer alan her binaya analiz numaraları verilmiş, binalara ait tüm yapı bilgileri, ağaç bilgileri, malik bilgileri toplanmış ve bu bilgiler oluşturulan veri tabanına aktarılmıştır. Veri tabanındaki bilgilerden hareketle de “hak sahipliği tespit formu”¹³⁵ düzenlenmiştir. Bu formlarda, yapı sahibine ait kişisel bilgiler ve yapıya ait tespit edilen tüm bilgiler yer almaktadır. Ayrıca yapının değer tespiti de yapılarak “hak sahipliği tespit formu”na aktarılmıştır.

Tüm bu adımların ardından ise “kamulaştırma” işlemleri başlatılmıştır. Kamulaştırma işlemlerinin kolaylaştırılmasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin önemli rolü bulunmaktadır.

Projede bugün gelinmiş olan noktaya bakıldığında ise; proje öncesinde Halkalı Araç Muayene İstasyonu’nun bulunduğu alanda 55 bloktan oluşan konutların yanında, 32 derslikli bir okul, alışveriş merkezi, spor salonu ve bir de sağlık ocağının yer aldığı görülmektedir (Resim 5.15-5.20). Konut bloklarının ve bölgedeki diğer yapıların tasarımı, kullanılan yapı malzemeleri ve tüm bu yapıların bölgedeki konumlarının belirlenmesi gibi görevler de TOKİ’ce üstlenilmiştir. “Bezirganbahçe Konutları” olarak adlandırılan konutların hak sahiplerine teslimi de bir süredir kura yöntemi ile sürdürülmektedir. 2007 Temmuz’unda konutların tamamen oturulabilir hale getirilmesi için de çalışmalar son hızla devam etmektedir.

---

¹³⁵ Hak Sahipliği Tespit Formu EK-9’dadır.

Resim 5.15 Bezirganbahçe Konutları

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Resim 5.16 Bezirganbahçe Konutları

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Resim 5.17 Bezirganbahçe Konutları

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Resim 5.18 Bezirganbahçe Konutları

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Resim 5.19 Bezirganbahçe Toplukonut alanında inşa edilmekte olan ilköğretim binası

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Resim 5.20 Bezirganbahçe Toplukonut alanında inşa edilmekte olan spor salonu

Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=478116>

Tüm bu fiziksel dönüşümün yanında, özellikle ilk etapta toplu konutlara yerleştirilecek insanların apartman hayatına alışabilmesi, ekonomik olarak kendi ihtiyacını karşılayabilmesi gibi hedeflere yönelik olarak bir “sosyal dönüşüm projesi” de oluşturulmuştur. Bu sosyal proje paketi için gerekli olan maddi kaynak, AB’nin Türkiye’ye;

- Mevzuat uyumunun desteklenmesi,
- Kurumsal yapılanma için teknik yardımın sağlanması ve
- Ekonomik ve sosyal uyumun sağlanabilmesi için tahsis etmiş olduğu fonlardan (Çizelge 5.11) sağlanmıştır.

Çizelge 5.11 2002-2006 yılları arasında AB tarafından Türkiye’ye aktarılan mali kaynaklar

YIL	2002	2003	2004	2005	2006
TAHSİLAT (Milyon €)	126	144	250	300	500

Kaynak: Küçükçekmece'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları (Sunum), Gayrimenkul Zirvesi VI, 2006

Sözü edilen “sosyal dönüşüm projesi” kapsamında, bir dizi proje ve proje yönetim süreci tasarlanmıştır. Bu projeler özellikle, sağlık, eğitim ve istihdam alanlarında yoğunlaşmıştır.

“Eğitim projeleri” kapsamında;

- Kentli olma bilinci eğitimi,
- Çocuk beslenmesi eğitimi,
- Ergenlik dönemi eğitimi,
- Erken teşhis eğitimi,
- Gebelik eğitimi,
- Yetişkin okuryazarlığı programı,

- Anne-baba-çocuk eğitimi,
- Toplumsal duyarlılık projesi gibi eğitim projeleri oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu programlarda eğitim verecek kurumlar ise;

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi, Küçükçekmece Şubesi,
- Küçükçekmece Sağlık Grup Başkanlığı,
- Yıldız Teknik Üniversitesi,
- Sakıp Sabancı Üniversitesi'dir.

“Sağlık projeleri” kapsamında;

- Teşhis programı (kan grubu, kemik erimesi, şeker taraması, mememuayenesi vb.) ve
- Kampanya programı (aşı kampanyası, özürlü kampanyası, eğitim el kitapçığı dağıtımı) devam ettirilmektedir.

Bu programlara destek veren kurumlar;

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi, Küçükçekmece Şubesi,
- Küçükçekmece Sağlık Grup Başkanlığı,
- Küçükçekmece Belediyesi Sağlık Müdürlüğü'dür.

“İstihdam projeleri” kapsamında ise;

- Tekstil,
- Matbaacılık,
- Berberlik-kuaförlük,
- Bilgisayarlı muhasebe,
- Büro yönetimi gibi alanlarda eğitim verilmektedir.

Eğitim veren kurumlar;

- İTKİB (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri)¹³⁶,

---

¹³⁶ İhracatçı Birlikleri 1937 yılından bu yana Türkiye'nin çeşitli illerinde hizmet vermekte olan Dış Ticaret

- KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı),¹³⁷
- İSMEK (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları)¹³⁸,tir.

Ancak bütün bu sosyal dönüşüm çalışmalarına rağmen, şimdiye kadar yapılan çekilişlerle sahipleri belirlenen etaplarda yer alan konutlar, son günlerde usulsüz yapılan devir işlemlerine konu olmaktadır. Sosyal konutlardan ev alma hakkını kazananların çoğu, "yeşil kartlarının ellerinden alınması korkusu, aidatların yüksek olacağı gibi gerekçelerle evlerini para karşılığı üçüncü şahıslara devretmektedir. Ancak konutların üzerinde süreli devir yasağı bulunması nedeniyle bu devir işlemi sadece noterden alınan bir vekâlet ve konut sahibinin imzaladığı cezai bir senetle gerçekleştirilmektedir. Konutların yeni alıcılarına, 16 ay sonra devir yasağının sona ermesiyle birlikte yasal devir işleminin yapılacağı sözü verilmiştir. Gecekondu sahiplerine verilen konutların ise 10-15 yıldan önce devredilmesi yasal olarak mümkün değildir.¹³⁹

Müşteşarlığı'na bağlı kuruluşlardır. İhracatçı Birliklerinin statüsü ve çalışma prensipleri 5/7/1993 tarihli ve 93/4614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ona istinaden çıkarılmış olan 14/8/1993 tarihli İhracatçı Birlikleri Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. 2006 yılı itibarıyla Türkiye'de 23 ayrı sektörde/alt sektörde faaliyet gösteren 59 ihracatçı birliği vardır. İhracatçı birlikleri, özel sektör kuruluşları olup amaçları üye firmaların ticari kapasitelerinin gelişmesine katkıda bulunmaktır.

(<http://www.itkib.org.tr/default.asp?CID=ITKIB&urlID=101&dropdownid=>)

¹³⁷ KOSGEB; küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur.

KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir. (<http://www.kosgeb.gov.tr/KOSGEB/Default.asp>)

¹³⁸ İSMEK, "örgün eğitim sistemi dışında planlı, programlı ve sistemli olarak yürütülen bir eğitim şekli" olarak tanımlanan yaygın eğitimin ilkeleriyle gerçekleştirilen bir yetişkin eğitimi organizasyonudur. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı, Meslek ve Beceri Eğitimi Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. 1996 yılında kurulmuştur. (<http://ismek.ibb.gov.tr/portal/kurumsal.asp>)

¹³⁹ <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=243862>

6. SONUÇ

Çalışmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenen ülkeler (İngiltere, Almanya ve Türkiye); yönetim mekanizmalarının işleyişi, planlama politikaları ve kentsel dönüşüm uygulamaları bakımından birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

6.1. Yönetim Mekanizmalarının İşleyişi Bakımından İngiltere, Almanya ve Türkiye

- **Yönetim biçimi "parlamentar monarşi" olan Birleşik Krallık'ta** merkezi otorite, Birleşik Krallık Parlamentosu bünyesinde vücut bulan hükümettir. Merkezi otorite, yerel yönetim birimleri üzerinde (Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda yerel yönetim birimleri de dahil) oldukça etkilidir. Yerel yönetim birimlerinin yetki sınırlarını belirleyen merkezi otorite, bu birimler tarafından halka sunulması gereken hizmetlerin neler olduğu ve yine bu birimlerin görevlerini nasıl icra etmeleri gerektiği konusunda "yol gösterici (düzenleyici)" bir mekanizma geliştirmiştir. Bu mekanizmanın işletilebilmesi için kullanılan araçlardan bazıları yalnızca merkezi otorite tarafından, bazıları ise kamusal/yarı-kamusal birimlerle merkezi otoritenin ortaklığı ile oluşturulmuştur. Bölgesel kalkınma ajansları, kamusal/yarı-kamusal birimlerle merkezi otoritenin ortaklığı ile oluşturulan "yol gösterici" araçların en önemlilerinden biridir. Yol gösterme (düzenleme) görevinin yanında, yerel yönetim birimlerinin sahip oldukları yetkileri doğru ve etkin olarak kullanmalarına yönelik çeşitli denetleme mekanizma ve araçları da kullanan merkezi otorite; tüm bu yönleriyle "**baskın ve sınırlayıcı**" olarak nitelendirilebilir. Bu iki mekanizmayı işleterek yerel yönetimler üzerinde hakimiyet ve bölgeler arasında eşitlik sağlama hedefinde olan merkezi otorite, bu mekanizmadaki araçların çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi için de yerel yönetim birimlerinden geri dönüşler almaktadır. Merkezi otorite, geri besleme (geri dönüş) konusundaki bu hassasiyeti bakımından ise "**katılma açık ve demokratik**" bir yapı sergilemektedir.

Tüm bu özelliklerinin yanında hükümet, yönetimde "**şeffaflık**" sağlayabilmek için de; ombudsmanlık kurumu aracılığıyla halk tarafından denetlenebilir, İdari Uzlaşma Kurulları aracılığıyla yerel yönetim birimleri ve kamu kurumları tarafından şikayet edilebilir ve gerektiğinde mahkemeler tarafından yargılanabilir olmaya büyük bir özen göstermektedir.

Merkezi otoritenin bölgesel ve yerel düzeyde temsilcisi olma niteliği taşıyan bölgesel kalkınma ajansları da, merkezi otoritenin oldukça önem verdiği "sınırlayıcılık, katılıma açıklık, demokratiklik ve şeffaflık" ilkelerine oldukça bağlıdır. Yetki sınırları ve görevleri oldukça açık bir biçimde belirtilmiş olan yerel yönetim birimlerinin ise en önem verdiği ilkeler; devlet yapılanması ve genel yönetim anlayışı ile tam bir tutarlılık içinde olacak şekilde; katılıma açıklık, demokratiklik ve şeffaflıktır.

- **Yönetim biçimi, "federal cumhuriyet" olan Almanya**, merkezi devlet düzeyi ve 16 eyaletten oluşmaktadır. Anayasa'nın federal devlet ilkesi; devlet niteliğine yalnız federal devletin değil, 16 federe eyaletin de sahip olması anlamını taşımaktadır. Bu ilkeye göre, yasama, yürütme ve yargı erklerinin tüm hakimiyeti yalnızca merkezi devlet düzeyi olan federal devlete ait değildir. Almanya'daki yönetim mekanizmasında; yasama dengesi federal devlet lehine, yürütme dengesi ise eyaletler lehine düzenlenmişse de; her biri kısıtlı haklara sahip ayrı bir devlet niteliği taşıyan eyaletlerin de kendi sınırları dahilinde yasama, yürütme ve yargı erklerinin tümünü (belli sınırlar dahilinde) kullanma özgürlükleri vardır. Bu bağlamda Almanya'da "**çekinik**" bir merkezi otorite olduğunu söylemek mümkündür. Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, ayrıntılı bir yetki düzenlemesi ile hangi konuların federal devlet, hangilerinin eyaletler tarafından ele alınması gerektiğini belirlemektedir. Ancak, Almanya'da bütün ülke için geçerli olabilecek bir idari yapı modeli mevcut değildir. Her eyalet kendi yasaları doğrultusunda, kendi yönetim biçimini ve yerel yönetim birimlerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; eyalet hükümetleri de kendi yönetim bölgeleri için ikinci bir merkezi otorite olarak kabul edilebilir. Kendi yetki alanlarında oldukça güçlü olan eyalet hükümetleri, federal düzeyde de "Federal Konsey" üzerinden söz söyleme hakkına sahiptirler. Bu bakımdan federal otoriteyi "**katılıma fazlasıyla açık ve demokratik**" olarak nitelendirmek mümkündür. Eyalet hükümetlerinin bu kadar geniş bir alanda yetki ve söz sahibi olması, zaman zaman eyaletler arasında özellikle sosyo-ekonomik yönden önemli farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda; 2. Dünya Savaşı'ndan 1990 yılına kadar, Alman Demokratik Cumhuriyeti (Doğu Almanya) ve Almanya Federal Cumhuriyeti (Batı Almanya) olarak iki ayrı devlet halinde varlığını sürdüren ülkenin, 1990 yılında imzalanan "İki Artı Dört Anlaşması"¹⁴⁰nın ardından birleşmesiyle ortaya çıkan doğu

---

¹⁴⁰ Bu tanımlama, iki Almanya'nın birleşmesinin dış politikada güvence altına alınması için her iki Alman Devleti ve İkinci Dünya Savaşı'nın dört galip gücü (Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği ve ABD) arasında, Moskova'da imzalanan, 12 Eylül 1990 tarihli "Almanya ile ilgili olarak kararlaştırılan düzenleme" için

eyaletleri ile batı eyaletleri arasındaki eşitsizliğin, mevcut yönetim mekanizmaları ile daha da baskın hale getirildiği söylenebilir. Son yıllarda federal devletin yetkilerini arttırmaya yönelik yasal düzenlemeler de, bir türlü giderilemeyen bu eşitsizliğin federal düzeyde büyük rahatsızlıklar yaratmasından kaynaklanmaktadır.

- **Türkiye Devleti'nin yönetim biçimi "cumhuriyet"tir.** Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 123. Madde'sinde de belirtildiği üzere; Türkiye'de idare, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanmaktadır. Yine aynı maddeye göre; İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür. İdarenin bütünlüğü ilkesi, üniter devlet ve kanuni idare ilkesi ile sıkı sıkıya ilişkilidir. İdarenin gerek kuruluş ve gerek görevleri yönünden bütünlüğü, üç temel hukuki araç ile sağlanmaktadır. Bunlardan "**hiyerarşi**", merkezi idare kuruluşlarının arasında bütünlüğü sağladığı gibi, aynı tüzelkişi içinde yer alan çeşitli örgüt ve birimler arasında da bütünlüğü sağlamaktadır. "**İdari vesayet**", devletin bütünlüğünü ve kamu hizmetlerinin tüm ülke düzeyinde uyumlu bir biçimde yürütülmesini sağlamak için, merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerinde sahip olduğu denetim yetkisidir. Hiyerarşi ve idari vesayete ek olarak, illerin yönetimini düzenleyen ve "**yetki genişliği**" olarak adlandırılan bir diğer araç da idarenin bütünlüğü kuralının gerçekleşmesini sağlayan üçüncü ilişki türüdür. Yetki genişliği, merkezde toplanmış yetkilerin bir bölümünün, yine merkezin denetimi altında, merkezdeki ve taşradaki bazı yüksek görevlilere aktarılmasıdır. Anayasa'ya göre Türkiye'de illerin idaresi "yetki genişliği" esasına dayanır. Bu esasın örgütü "il genel yönetimi"nden sorumlu taşra idaresi olan valilik - kaymakamlık kurumudur.

"Mahalli idareler" olarak adlandırılan yerel yönetim birimleri ise Anayasa'da (Madde 127.); "...il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir." şeklinde tanımlanmaktadır.

Üniter devlet yapılanmasına bağlı olarak, "**merkeziyetçilik**" ilkesinin benimsendiği Türkiye'de merkezi idare, mahalli idareler üzerinde; mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller çerçevesinde "idari vesayet" yetkisine sahiptir. Bu noktada merkezi otoritenin, ülkede bütünlük ve eşitliğin sağlanması amacıyla "**baskın**" bir rol üstlendiğini ifade etmek yerindedir. Ancak; coğrafi koşulların neden olduğu fiziksel zorluklar, ulaşım ağları,

ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıklar gibi çok çeşitli nedenlerden dolayı ülkede, bölgeler arası eşitliğin ve dengenin tam anlamıyla sağlanamadığı açık bir biçimde ortadadır. Çalışmanın 5 inci bölümünde de ayrıntılı olarak incelenen bazı yasal düzenlemeler (Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun-Kanun No: 5227¹⁴¹ ve (Bölgesel) Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun-Kanun No: 5449¹⁴²) sonucu ortaya çıkan tablo ise; mevcut bu eşitsizlikleri gidermek bir yana, idarenin bütünlüğü ilkesinin sağlanması için kullanılan temel araçların da tamamen terkedilmesini öngörmektedir. Elbette mevcut yönetim mekanizmalarında özellikle katılım ve şeffaflık boyutlarında önemli eksiklikler bulunmaktadır. Ancak bu tür eksikliklerin, ithal edilmiş modellerle ve devlet yapılanmasını bütünüyle değiştirecek bir yasal düzenlemeler dizisi ile giderilmesi pek de sağlıklı bir yaklaşım değildir. Bunu yerine, T.C. Anayasası'nda belirtilen "idarenin bütünlüğü" ilkesi doğrultusunda ve bölgeler arası eşitsizlik, katılıma açık olmama, şeffaf olmama gibi sorunların daha içselleştirilebilir ve özgün modellerle giderilebileceği ve bütünlük arzeden yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

6.2 Planlama Politikaları

- **İngiltere**'deki yönetim mekanizmasının her düzeyi arasındaki uyum, ülkedeki planlama politikalarına da tamamen yansıtılmış durumdadır. İngiltere örneğinde, planlar arasında tutarlılığın sağlanabilmesi için, merkezi otoritenin planlama sistemine önemli müdahalelerde bulunduğu görülmektedir. Öyle ki; merkezi otorite kendi bünyesinde hazırlamış olduğu Bölgesel Mekansal Stratejiler (Regional Spatial Strategy) aracılığıyla, bölgesel kalkınma ajanslarının çok sayıda yerel aktörü de içine alarak hazırlayacağı Bölgesel Planlar için uyulması zorunlu olan temel kriterleri belirlemektedir. Bu kriterler, ülke bütününe etkileyecek kararların alınmasında merkezi otoritenin baskın ve düzenleyici (yol gösterici) karakterini planlama politikaları üzerinde yansıtmasının bir ifadesidir. Bu doğrultuda; İş ve Yatırım Zonlarının (Business Planning Zones) belirlenmesindeki temel kararlar hiçbir zaman

¹⁴¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı'nın B.01.0.KKB.01-18/A-9-2004-890 sayılı ve 03.08.2004 tarihli yazısı ile çeşitli çekinceler belirtilerek veto edilmiştir.

¹⁴² Danıştay tarafından, 14.03.2007 tarihinde yürütmenin durdurulmasına ve dayanak yasa olan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verilmiştir

sadece yerel yönetim mekanizmalarına bırakılmamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma (Sustainable development)nın sağlanması da, merkezi otorite tarafından, bölgesel ve yerel yönetim birimlerinin bölgesel düzeyde geçerli planlarını hazırlarken vurgulamaları (ve sonrasında uygulamaları) gereken bir diğer kriter olarak belirlenmiştir. Bölgesel Mekansal Stratejiler altında ve bu stratejilerle tam bir tutarlılık içinde oluşturulan Yerel Kalkınma Çerçevesi (Local Development Framework) ise; yerel yönetim birimlerince yerel stratejilerin geliştirildiği bir plan çeşididir. Yalnızca yerel düzeyde geçerlilik taşıyan bu plan hazırlanırken de, yine merkezi otorite tarafından belirlenen bazı temel kriterlere uyma zorunluluğu vardır. Söz konusu kriterlerden bazıları; stratejilerin belirlenmesi aşamasında sürece yerel halkın maksimum düzeyde katılımının sağlanması, gelişim ve koruma alanlarının en baştan belirlenmesi ve merkezi otoriteye bu alanlarla ilgili ayrıntılı bilgi aktarılması, söz konusu planın uzun erimli hedefler içermesi ve doğal kaynaklar ve sürdürülebilir kalkınma konusunda duyarlı olunmasıdır.

Görüldüğü gibi İngiltere'de yönetim mekanizmalarının işleyişinde ve birimler arası ilişkilerin belirlenmesinde benimsenen temel prensipler, tam bir tutarlılık içinde planlama sistemine ve planlar arası ilişkilere de aktarılmıştır.

- **Almanya Federal Cumhuriyeti** Anayasası'nda yer alan yönetim düzeyleri arasındaki güçler ayrımı, planlama sistemi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Planlar çoğunlukla, eyalet düzeyinde veya daha aşağı seviyede yapılmaktadır. Ancak federal düzey, her bir eyaletin planlama yasalarında temel bir tutarlılık sağlamak için, bir çerçeve (çatı) oluşturmuştur.

Mekan planlama politikasındaki talepler, Federal Bölge Planlama Yasası'nda (1998) açıklanmıştır. Federal Hükümetin mekan planlama alanındaki görevleri; bölgesel eşitsizliği, farklı bölgeler arasında yaşam koşullarındaki dengesizliği gidermek olarak tanımlanmaktadır. Federal Hükümet, mekansal gelişme modellerini tanımlamakla yetkilendirilir. Federal Bölge Planlama Yasası, mekan planlamasının temel modeli olarak sürdürülebilir (ekonomik, ekolojik ve sosyal açıdan) mekansal gelişmeyi kabul etmektedir. Yasa, mekan planlarının gerçekleştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Bölgelerin ve eyaletlerin planlama otoriteleri, bütün katılımcılar arasında büyük bir işbirliği sayesinde mekan planlama amaçlarının gerçekleştirilmesi için çalışmaya zorunludur. Almanya'da mekan planlama, hiyerarşik ve merkezi bir karar verme yerine federal düzeyde yetkili birimlerle uzmanların **işbirliğine** dayanmaktadır. Federal Bölge Planlama Yasası, mekan planlamasının amaçlarını ve ilkelerini formüle etmektedir. Eyaletler, bu yasa doğrultusunda kendi toprakları için ayrıntılı planlama

programları hazırlarlar. Bu temelde belediyeler de kendi planlama yetkileri içinde arazi kullanımına karar verir. Bu yüzden Almanya’da mekan planlaması, farklı planlama düzeyleri, yani Federal Hükümet, eyaletler, belediyeler ve mekansal etkileri olan sosyal refah, ekonomi, çevre - ulaşım ve sektör planlarının farklı türleri arasında koordinasyonu gerektirir. Federal hükümet bu tür planlamaların yapılması için pilot projeleri ve iyi örnekleri desteklemektedir. Tüm kamu planlama kurumları ile planların tasarlanmasının yatay ve dikey koordinasyonu, Alman planlama sisteminin önemli bir yanısıdır. Dikey boyut, farklı yetki düzeyleri (ulusal, bölgesel, yerel) arasında koordinasyon olarak tanımlanabilir. Yatay boyutla formel koordinasyon, kamu ve aynı idari düzeydeki özel aktörlerin koordine edilmiş faaliyetleri tanımlanmaktadır.

- Bugün, yönetim mekanizmalarında ve devlet yapılanmasında ortaya çıkan kaos, **Türkiye'nin** planlama politikalarında da belirgin bir biçimde görülmektedir.

Türk İmar Hukuku sisteminde, “plan hiyerarşisi”nin özel bir önemi ve ayrıcalıklı bir yeri vardır. Tıpkı, pozitif hukuk normları arasında olduğu gibi, imar planları arasında da bir sıra düzeni (hiyerarşi) uyumu geçerlidir. Nasıl, yönetmelikler tüzüklere, tüzükler yasalara, yasalar da Anayasa’ya aykırı olmaz ise, ilke olarak, imar planları arasında da, buna benzer, tümünden gelim yöntemine uygun bir sıra düzeni vardır. 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 6. maddesi Planlama Kademeleri (basamakları) başlığını taşır ki, bu deyim dahi, sözü geçen hiyerarşi ilkesini vurgulamaktadır. Keza, aynı kanunun Tanımlar başlığını taşıyan 5. maddesinin Nazım İmar Planı, Uygulama İmar Planı ve Çevre Düzeni Planı kavramlarını tanımlayan paragraflarında ve yine aynı kanunun Bölge Planları’nı tanımlayan 8. maddesinin (a) bendinde, sözü edilen hiyerarşik uyum ilkesine açıkça göndermeler yapılmaktadır (Erkün, 1999).

Ne var ki; son yıllarda yapılmakta olan çeşitli yasal düzenlemelerle, devlet yapılanmasında ve yönetim mekanizmalarının işleyişinde meydana gelen kaotik duruma benzer bir kaos planlama politikaları için de geçerlidir.

Bu kaos, çeşitli yasa ve yönetmeliklerce defalarca tanımlanan ancak bir türlü netlik kazanamamış Çevre Düzeni Planı üzerinden örneklenecek olursa;

- 3194 sayılı İmar Kanunu’nda Çevre Düzeni Planı; ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan olarak tanımlanmakta olup herhangi bir ölçekten söz edilmemiştir. Aynı

kanuna bağı olarak çıkartılan “Plan Yapım Yönetmeliğı”nde ise evre Düzeni Planı'nın ölçeğı 1/25.000, 1/ 50.000, 1/100.000 veya 1/200.000 olarak belirlenmiş ve varsa bölge plan kararlarına uygun olmasının gerekli olduğı hükme bağlanmıştır.

- 04.11.2000 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren ve o dönemki adıyla evre Bakanlığı tarafından hazırlanan “evre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik”te evre Düzeni Planı tanımına bir önceki yönetmelikten farklı olarak “varsa bölge planı” yerine “Ülke ve Bölge plan kararlarına uygun olarak” hazırlanacaktır ifadesi konulmuştur.

- 4856 sayılı evre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile “kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak çevre düzeni planlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak” görevi evre ve Orman Bakanlığı'na verilmiştir.

- Bu yasadan çok kısa bir süre sonra çıkartılan 4864 sayılı kanun ile 4856 sayılı kanuna bir madde eklenerek; “Kalkınma, bölge ve metropoliten imar planlarına uygun olarak yapılan 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları ve bunlara ait değışikliklerle ilgili olarak, 08.05.2003 tarihinden önce onaylanmak üzere Bayındırlık ve İskân Bakanlığına intikal ettirilmiş bulunan planlarla ilgili iş ve işlemler, Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca tamamlanarak onaylanır” denilmiştir.

Görüldüğü gibi yalnızca evre Düzeni Planı ele alındığında bile sisteme; ölçek, yetkili birim ve kademelenme (hiyerarşi) gibi pek çok noktada belirsizlikler hakimdir.

Bir yandan da, Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanan ve Mayıs 2005'te kamuoyuna duyurulan "Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı" metni ile üst ölçekli planların, yaptırım gücü zayıf belgelere dönüştürülmesi söz konusudur. Bu taslak metni ile önerilen Ülke Mekansal Politika Planı, Bölge Planı ve evre Düzeni Planı tanım ve içerikleri açısından yaptırım gücü olmayan bir nitelik taşımaktadırlar. Bakanlığın daha önce hazırlamış olduğı ve önemli ölçüde geniş bir katılımı geliştirilmiş olan ancak daha sonra nedeni anlaşılamayan bir şekilde geri çekilen "Şehircilik ve İmar Yasa Tasarısı Taslağı"nın önemli yeniliklerden birisi olarak sunmuş olduğı "stratejik planlama" yaklaşımı da yine söz konusu "Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı" ile terk edilmiştir (TMMOB "Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı" İle İlgili Basın Duyurusu, 2005).

6.3 Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Çalışma kapsamında, İngiltere başlığı altında incelenen **Kuzeybatı Bölgesi - Liverpool Kent Merkezi Dönüşüm Projesi'nde** de devlet yapılanmasını oluşturan temel ilkelere olan uyum açık bir biçimde kendini göstermektedir. Herşeyden önce, söz konusu dönüşüm projesinin en etkin aktörleri arasında, İngiliz Ortaklıklar'ın ve Kuzeybatı Kalkınma Ajansı'nın yer alması, merkezi otoritenin düzenleyici rolünü yönetimin, planlamanın ve uygulamaların her aşamasında sürdürdüğü açık bir göstergesidir. Daha önce de belirtildiği gibi bölgesel kalkınma ajansları, merkezi otoritenin bölge ölçeğinde ve yerel ölçekte temsilcisi kabul edilen kurumsal birimlerdir. İngiliz Ortaklıklar ise; ulusal ajans niteliği taşımaktadır. Liverpool Kent Merkezi Dönüşüm Projesi'nin bir diğer etkin aktörü ise; yine daha önce belirtildiği gibi, Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu (Liverpool Vision - the City Centre Regeneration Company)'dur. Bu grup, Liverpool kenti bütününde yapılmakta olan dönüşüm çalışmalarını yönlendiren zaman zaman bütünüyle üstlenen ve bünyesinde ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerden çok sayıda yetkilileri barındıran kurumsal bir birimdir. Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu dönüşüm projelerinin tasarlanmasından önce, yetki bölgesi sınırları dahilinde geçerlilik taşıyacak bir Stratejik Yenileme Çerçevesi (Strategic Regeneration Framework - SRF) belirlemiştir. Bu çerçevenin oluşturulmasındaki amaç; (tıpkı planlama politikalarında olduğu gibi) yapılacak dönüşüm projeleri arasında uyum ve tutarlılık sağlamaktır. Kentte yapılacak her dönüşüm projesi için bağlayıcı bir nitelik taşıyan bu çerçevenin hazırlanması; İngiltere'de yönetim mekanizmalarının işleyişinde, yönetim birimleri arası ilişkilerde, planlama sisteminde ve planlar arası ilişkilerde benimsenen "baskın merkezi otorite" modelinin, dönüşüm projelerinde de uygulandığının bir göstergesidir. Dönüşüm projelerinin farklı etapları arasında uyum sağlanmasına yönelik zorunluluk getiren söz konusu çerçevede (Stratejik Yenileme Çerçevesi) aynı zamanda çok aktörlülük, dönüşüm süreçlerinin şeffaflığı, ekonomik, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik gibi olgular da vurgulanmaktadır. Bu çerçeve doğrultusunda belirlenen "temel uygulama alanları" yeniden tanımlanarak sahip oldukları karakterlerin belirginleştirilmesi ve maksimum dönüşümü ve ekonomik başarıyı sağlamak hedeflenmiştir.

İngiliz Ortaklar, Kuzeybatı Kalkınma Ajansı, Liverpool Kent Merkezi Yenileme Grubu ve Liverpool Kent Meclisi'nin katılımları ile yapılmakta olan bu çalışmada öncelikle bu katılımcıların belirttikleri doğrultuda bir masterplan hazırlanmıştır, bu masterplan hazırlanmadan önce oldukça geniş çaplı bir danışma toplantıları dizisi organize edilmiş ve

ardından sergiler yapılarak olumlu ve olumsuz eleştiriler toplanmıştır. Bütün bu veriler ışığında da masterplan son halini almıştır.

Bu bilgiler ve çalışma kapsamında yapılan ayrıntılı incelemeler ışığında "Liverpool Kent Merkezi Dönüşüm Projesi"nin, en önemli özellikleri; katılıma açıklık, şeffalık, tarihsel değerlere bağlılık ve vurgu, oldukça iyi işletilen bir bilgilendirme mekanizması, ekonomik, sosyal ve yönetsel sürdürülebilirlik olarak sıralanabilir. Ancak söz konusu projenin, çevresel sürdürülebilirlik ve estetik (göreceli bir kavram olmasına rağmen) boyutlarında aynı başarıyı sağladığını söylemek güçtür.

- Çalışma kapsamında, Almanya ana başlığı altında incelenen **Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti - Ruhr Vadisi/Emscher Park Dönüşüm Projesi** birbirinden farklı özellikler gösteren iki döneme ayrılmaktadır. İlk dönem; 1989-1999 yılları arasında Almanya kökenli mimari bir kuruluş olan IBA tarafından üstlenilen bir projeler dizisini içermektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen 120 uygulamanın 60'ı ulusal ya da uluslararası mimari proje yarışmasıyla seçilmiştir. Bu şekilde, bölgede yaşayanların hem planlama hem de inşaa sürecine katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Ancak; bu hedef doğrultusunda gerçekleşen katılımların pek çoğunun yalnızca belli meslek çevrelerinden (mimar, planıcı gibi) olması, "katılım sağlama" hedefi taşıyan bu yarışmanın amacına tam anlamıyla ulaşamadığının göstergesidir. Emscher Park projesinin, bölgede yaşayanlar tarafından bir an önce benimsenmesi, yerli ve yabancı turistlerin ise bu alana ilgisinin daha çok çekilebilmesi için çok sayıda kültürel aktiviteler, çeşitli yarışmalar ve Ruhr Havzası konulu sergilerin düzenlenmiş olması da yine, hedeflenen katılımın; yalnızca uygulama sonrasında ve daha çok kabullenme ve benimseme şeklinde biçimlenmesine neden olmuştur.

Söz konusu projede yer alan aktörler incelendiğinde; federal düzeyden, eyalet düzeyinden ve yerel düzeyden katılımların olduğu görülmektedir. Projenin temel aktörü olan IBA da federal düzey aktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak; diğer federal aktör olan Federal Hükümet'in söz konusu projede IBA kadar etkin olmadığını da belirtmek şarttır. Bu durum, Almanya devlet yapılanması ve yönetim mekanizmalarının işleyişiyle doğrudan ilişkilidir. Federal otorite, eyaletlerin yönetiminde baskın bir birim olmadığından, Emscher Park Projesi'nin karar alma ve uygulama aşamalarında da pasif bir tutum sergilemiş ve projeye yalnızca maddi ihtiyaçların karşılanması aşamasında destek sağlamıştır. Projenin yerel düzey aktörleri ise; çeşitli fonlarla projeye katkı sağlayan belediyeler ve yerel sermaye gruplarıdır. Kamusal katılımın sağlanması konusunda yeteri kadar hassasiyet gösterilmeyen projede

çevresel ve tarihsel değerlere büyük önem verilmiştir. İçine sanatı da dahil etmiş olması açısından estetik yönü oldukça etkileyici olan projenin, yönetsel ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda da yetersiz olduğu söylenebilir.

1999 yılında, IBA'nın proje üstlenicilik görevini sona erdirmesiyle, projenin ikinci dönemi başlamıştır. Bu dönemin, bir önceki dönemle karşılaştırıldığında aktör çeşitliliği ve kamusal katılım konusunda daha başarılı olduğu söylenebilir. Öyle ki; bu dönemde, eyalet hükümeti projeye oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Bunun yanında; yine eyalet düzeyinden çeşitli enstitü ve bölgesel birimler de projeye katkılarını sunmuşlardır. Ruhr Bölge Birliği (Regionalverband Ruhr) de ikinci on yıllık dönemin önemli proje ortaklarından biridir. Yerel düzeyde ise; bölge içinde yer almakta olan çeşitli vilayetlerin ve ilçelerin mülki amirleri ile bu mülki amirlere bağlı çalışan çeşitli birimler ve bölgede yer almakta olan belediyeler projeye dahil olmuştur. Projenin geliştirilmesi aşamasında, çeşitli "workshop"larla kamusal katılımın gerçek anlamıyla sağlanması, ikinci dönem projesinin önemli ve olumlu özelliklerindedir. Federal düzeyden hiçbir aktörün katılmadığı ikinci dönem projesine, eyalet düzeyinden bu denli yoğun katılımların olması, proje alanı içinde yer alan kentlerden biri olan Essen'in 2010 yılı için Avrupa Kültür Başkenti seçilmiş olması ile doğrudan ilişkilidir. Birinci dönem projesinde tamamlanmış olan etapların, ikinci dönemde gerçekleştirilecek olan ya da tamamlanan etaplarla entegrasyonunun sağlanması ve tüm bu projelerin "Avrupa Kültür Başkentliği" kapsamında Ruhr Vadisi'nin tamamını tanıttak biçimde kullanılması ise oldukça etkileyicidir. Projenin farklı etapları arasında sağlanan entegrasyon ve koordinasyon (eşgüdüm), aslında ülkenin yönetim ve planlama mekanizmalarının genel karakteristiği ile tamamen örtüşen bir durumdur. Daha önce de belirtildiği üzere; Almanya'da benimsenen yönetim sisteminde özellikle yerel düzey birimleri arasında ve planlama sisteminde de planlar arasında koordinasyon sağlanması temel ilkelere aittir.

Ayrıca ikinci dönem projesinin (birinci dönemde de olduğu gibi) çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, tarihsel değerlerin korunması ve farklı işlevlerle yaşatılarak kullanılması ve proje etapları ile sanatı birleştirerek estetik dokunuşlar elde edilmesi anlamında son derece başarılı olduğunu belirtmekte fayda vardır.

- Çalışma kapsamında, Türkiye ana başlığı altında incelenen dönüşüm projesi, **Küçükçekmece-Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi**'dir. Söz konusu proje ile,

Küçükçekmece ilçesi sınırlarında yer alan ve, "tamamen plansız gelişmiş birer sosyal çöküntü alanı" olarak tanımlanan Ayazma ve Tepeüstü bölgelerinde yaşayan insanların, bu bölgelerden tasfiye edilerek yine Küçükçekmece sınırlarında başka bir bölgede (Halkalı Araç Muayene İstasyonu arazisi) oluşturulacak toplukonut alanına yerleştirilmesi hedeflenmiştir.

Yetkililerce, projenin; ulusal düzeyden, il düzeyinden ve yerel düzeyden aktörlerin ortak çalışmalarıyla ve Küçükçekmece Belediyesi tarafından hazırlanan Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı doğrultusunda gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu yönden bakıldığında, stratejik bir üst plana bağlı olarak ve ülkenin yerel yönetim mekanizmalarında yer alan her birimin katkılarıyla oluşturulan bir dönüşüm projesinin Türkiye'nin dönüşüm deneyimlerine olumlu yönde önemli katkılarda bulunacağı düşünülmektedir. Ancak söz konusu stratejik plan, projede yer alan aktörlerin üstlenmiş oldukları görevler ve dönüşüm sürecinin işleyişi ayrıntılı olarak incelendiğinde projenin, içinde çeşitli çelişkileri barındırdığı anlaşılmaktadır. Herşeyden önce, projedeki aktörlerin birbiriyle gerçek bir uyum içinde çalışarak; süreci, ortak hedefler doğrultusunda şekillendiremedikleri görülmektedir. Bir anlamda merkezi otoritenin temsilcisi olarak projeye dahil olan aktör (TOKİ), karar alma sürecinde hiçbir etkinlik gösterememektedir. Projenin başlatılmasına ilişkin protokolde kendi kurallarını koyarak sürece dahil olan bu aktör uygulama sürecinde ise, fazlasıyla baskın bir tutum sergileyerek yerel düzey aktörünün hareket alanını tamamen kısıtlamaktadır. İl düzeyi aktörü olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ise, sürece neredeyse sadece kağıt üzerinden katılmaktadır (kamulaştırma işlemleri için imza yetkisi kullanma). Bu doğrultuda dönüşüm süreci bir bütün olarak ele alınırsa; sürecin bir parçasının yalnızca, ulusal düzey aktörü olan TOKİ tarafından; diğer parçasının da yalnızca, yerel düzey aktörü olan Küçükçekmece Belediyesi tarafından yönlendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte; yerel halkın, yani proje ile birlikte hayatı değişecek kişilerin sürece katılımı da uzun aralıklarla yapılan bilgilendirme toplantıları üzerinden ve daha çok kabul ettirme ve benimsetme doğrultusunda sağlanmıştır. Meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, sermaye grupları ise tamamen süreç dışında bırakılmıştır.

Bu sorunların yanında, Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı doğrultusunda gerçekleştirildiği iddia edilen dönüşüm projesinin, Türk İmar Hukuku'nda özellikle vurgulanan "plan hiyerarşisi" ilkesine uygun olarak planlanmadığı da görülmektedir. Öyle ki; söz konusu projenin başlatılmasına yönelik ilk adım olan "Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Protokolü"; TOKİ Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Küçükçekmece Belediye Başkanlığı tarafından 13.06.2004 tarihinde imzalanmıştır. Üst plan

olarak görülen "Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı" ise; 2006 yılında hazırlanmış bir plandır. Bu noktada; sürecin ters yöne doğru işletildiği ve "Küçükçekmece-Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi" nin, "Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı" altında kurgulanan bir proje olamayacağı (olmadığı) gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte söz konusu dönüşüm projesinin, il (İstanbul) genelinde uygulanmakta olan diğer önemli projelerden de tamamen kopuk, parçacıl bir yaklaşımla geliştirildiği açıkça görülebilmektedir. Tüm bu sorunların giderilebilmesi için ise planlama sistemini ve yönetim mekanizmalarını giderek daha kaotik hale getiren yasal düzenlemeler yerine, ülkenin mevcut sistemleri ile uyumlu ve gerektiğinde bu sistemleri geliştirecek özgün yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

"Küçükçekmece-Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi"nin en olumlu özelliklerinden biri ise, mekansal müdahale ağırlıklı yaklaşımın; eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda geliştirilen sosyal programlarla desteklenecek olmasıdır.

KAYNAKLAR

2863 sayılı Kanun, (1983), Ankara

2985 sayılı Kanun, (1984), Ankara.

3386 sayılı Kanun, (1987), Ankara

4517 sayılı Kanun, (2000), Ankara.

4720 sayılı Kararname, (2002), Ankara.

4966 sayılı Kanun, (2003), Ankara.

5216 sayılı Kanun, (2004), Ankara

5302 sayılı Kanun, (2005), Ankara

5226 sayılı Kanun, (2004), Ankara.

5227 sayılı Kanun, (2004), Ankara.

5366 sayılı Kanun, (2005), Ankara.

5393 sayılı Kanun (2005), Ankara.

5449 sayılı Kanun, (2006), Ankara.

Almanya'da Yerel Yönetimler-İnceleme Gezisi Gözlemleri, (1992), Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adanauer Vakfı Yayını, Ankara.

Ana Britannica Ansiklopedisi, 1987, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Apan, A., (2004), "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 4 / Ekim 2004, Ankara, 39-58.

Ataç, İ., (1992), Almanya'da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları, DPT Kalkınmada Öncelikli Yörel ve Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Audit Commission, (2002), Comprehensive Performance Assessment-Scores and Analysis of Performance, London.

Avaner, T., (2005), "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?", Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, Paragraf Yayınevi, Ankara.

Berber, M., Çelepçi, E., (2005), "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu - 13-14 Ekim 2005, Trabzon.

Birch, M., Holliday, I., (1996), The British Cabinet System, Harvester Wheatsheaf, Hamel Hempstead.

Blazyca G., Heffner K., Hughes E., (2002), "Poland-can Regional Policy Meet the Challenge of Regional Problems", European Urban and Regional Studies, V.9, N.3, London, 263-274.

Büyük Britanya – Görsel Gezi Rehberleri 16, (2001), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Can, İ., (2004), "Almanya'da Devletin Yapısı ve Vergi Sisteminin Anayasal Temelleri", Maliye Dergisi, Sayı: 145 / Ocak-Nisan 2004, Ankara, 37-96.

Carmon, N., (1997), "Neighbourhood Regeneration: The State Of The Art", Journal of Planning, Education Research, 17, 131-144.

Demirci, A., G., (2005), "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, Paragraf Yayınevi, Ankara, 181-195.

Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı, (2006), Ankara.

DPT, 8 BYKP, Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, Ankara 2000.

Ekinci, O., (1993), "İllegal Kent: Sultanbeyli", Cumhuriyet Gazetesi (Aralık 28).

Ekinci, O., (2005), ""Kentsel Dönüşüm"ün Akla Getirdikleri", Mimarlık Dergisi, Sayı 322/Mart-Nisan 2005, Mimarlar Odası Genel Merkezi, Ankara.

Ergüvenç, Y., (2007), "Son Yüzyılın Türk Mimarlık Sanatına Genel Bir Bakış (VII) - Üçüncü Çeyrek Yüzyıl". (yayımlanmamış)

Erkün, S., (1999), Türk İmar Hukuku'nun Ana Çizgileri, YEM Yayın, İstanbul.

Gibson, M., Langstaff, M., (1982), An Introduction To Urban Renewal, GB: Hutchinson.

Göksu, F., (2002), "Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar", Mimar Sinan Üniversitesi, 24-25 Ekim 2002, İstanbul. (yayımlanmamış)

Görgülü, Z., Dinçer, İ., Enlil, Z., Örnek, E., Kurtarır, E., Altınok, E., (2006), "Mahalle

Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Modeli”, İstanbul’un Eylem Planlamasına Yönelik Mekansal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İşi, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, BİMTAŞ, İstanbul.

Greenwood, J., (2002), *New Public Administration in Britain*, Routledge, London.

Güldiken, N., (2006), "Ulus, Ulus-Devlet ve Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar ve Türkiye", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, Sivas, 157-168.

Güler, B., A., (2005), "Sunuş", Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? Paragraf Yayınevi, Ankara, 3-10.

Hall, T., (1998), *Urban Geography*, Routledge, London, New York.

Human Settlements Development and Policy, National Report Germany HABITAT II, (1996), Federal Ministry for Regional Planning, Building and Urban Development Pub., Bonn.

İstanbul Ansiklopedisi, (1994), 5. Cilt, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım AŞ., İstanbul.

Jary, D., Jary, J., (1991), "Fordism and Post-Fordism", *The Harpercollins Dictionary of Sociology*, Harper Perennial, NewYork.

Jordan, G., (1994), *The British Administrative System: Principal and Practice*, Routledge, London.

Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (25.07.2006), Ankara.

Kayıkcı, S., (2003), "Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mekan Planlama Sistemi", *Planlama Dergisi*, Sayı 26, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.

Kazakistan El-Farabi Milli Devlet Üniversitesi, (2001), *Almanya'nın Politik Sistemi*, YEPA Uluslararası Eğitim, Planlama, Araştırma ve Uygulama Tic. Ltd. Şti., Ankara.

Kendir, H., (2005), "Bölge Kalkınma Ajansları'nın Mali Yapısı ve GAP", "Kamu Yönetim Reformu, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı" Sempozyumu, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara, 81-89.

"Kentsel Dönüşüm", Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Konya Şubesi "Kentsel Dönüşüm" Basın Bildirisi, 21.07.2005. (yayımlanmamış)

Kepenek, Y., (2004), "Geriye Dönük Yenilenme?!", Ankara Pazarı (Köşesi), Cumhuriyet Gazetesi (Ocak 19).

Kireççi, T., (2005), "10 Soruda Kentsel Dönüşüm", Milliyet Emlak (Ekim 30), (<http://www.peyzaj.org>).

Kocabaş, A., (2006), Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler, Literatür Yayınları, İstanbul.

Koçberber, S., (2006), "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", Sayıştay Dergisi, Sayı: 61, Nisan-Haziran 2006, T.C. Sayıştay Başkanlığı, Ankara, 37-55.

Koçdemir, K., (1998), Yönetim Hakkı, Türk Erdem Vakfı Yayınları, Ankara.

Küçükçekmece Belediyesi 1999-2000 Tanıtım ve Faaliyet Raporu, (2001), Küçükçekmece Belediyesi, İstanbul.

Küçükçekmece Mekansal Stratejik Planı, (2006), Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Kentsel Dönüşüm ve Ar-Ge Şefliği, TAYF, İstanbul.

Küçükçekmece'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları (Sunum), (2006), Gayrimenkul Zirvesi VI, 2-3 Mayıs 2006, İstanbul.

Lipietz, A., (1993), "Fordism and Post-Fordism", The Blackwell Dictionary of Twentieth - Century Social Thought, Oxford.

Lloyd, M., Roberts, W., (2000), "Regional Development Agencies: New Strategic Regional Plannig Issues", Regional Studies, V. 34, No.1, Regional Studies Association, UK, 75-78.

Loughlin, M., (1996), "Constitutional Status of Local Government", Local Democracy and Local Government, Macmillan, London, 38-62.

Maillet, J., (1983), İktisadi Olayların Evrimi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Nikitin, P., (1978), Ekonomi Politik, İlkay Basımevi, Ankara.

Osmay, S., (1998), "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 139-155.

Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, (2004), Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Plan ve Bütçe ve Anayasa Komisyonları Raporları (1/731), Plan ve Bütçe Komisyonu, Esas No. : 1/731 15.01.2004, Karar No.: 71, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara.

Prese-und Informationsamt der Bundesrugierung: Tatsachen über Deutschland, (1998), Societäts-Verlag, Frankfurt.

Reicher, C., (2005), "Almanya'da Kentsel Planlama: Şehri ve Çevresini Yeniden Dönüştürmek!", Planlama Dergisi, Sayı 33, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, 56-65.

Roberts, M., (1998), "Urban Design and Regeneration", *Introducing Urban Design: Interventions and Responses*, Longman: Essex, Singapor, 86-104.

Roberts, P., Sykes, H., (2000), "Introduction", *Urban Regeneration: A Handbook*, SAGE Pub., Londra.

Schreckenbach, C., Teschner, C., (2006), "IBA Emscher Park-a beacon approach, dealing with shrinking cities in Germany", Kent State University, Technische Universität Dresden, Kent State University Urban Design Collaborative, Dresden. (yayımlanmamış)

Şahin, Z., (2003), "İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği", Kentsel Dönüşüm Sempozyumu 11-13 Haziran 2003, Şehir Plancıları Odası, Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul, 89-102.

Şenyapılı, T., (1982), "'Economic Change and The Gecekondu Family" In Kağıtçıbaşı", *Sex Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies 3, Bloomington, 237-248.

Tanilli, S., (2006), *Uygurluk Tarihi*, Alkım Yay., İstanbul.

Tanör, B., (2006), *Kurtuluş Kuruluş, Cumhuriyet Kitapları*, İstanbul.

Tapan, M., (1996), "Toplu Konut ve Türkiye'deki Gelişimi", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 366-379.

T.C. Anayasası, (1995), Seçkin Yay., Ankara.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, (2005), *Çağdaş Mekanlarda Herkese Yeterli Konut*, Ankara.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, (2006), *Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi'ne İlişkin Başvuru Evrakları*, Ankara. (yayımlanmamış)

Tekeli, İ., "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1-25.

TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, *Kentsel Dönüşüm Basın Açıklaması*, 21.07.2005.

TMMOB Şehir Plancıları Odası 23. Dönem 2004–2006 Çalışma Raporu, (2006), Ankara.

TMMOB "Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı" İle İlgili Basın Duyurusu, 12.08.2005

Tomaney J., Ward N., (2000), "England and New Regionalism", *Regional Studies*, V.34, N.5, UK, 471-478.

Tunçer, M., (1999), "Doğal Çevre Koruma Öncelikli Bir Eylem Alanı: İstanbul Küçükçekmece Gölü", *Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu III*, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi, Gebze, Kocaeli.

Turok, I., (2005), "Kentsel Dönüşüm: Neler Yapılabilir ve Nelerden Kaçınılmalı?", *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004-Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması*, TAYF, 27-30 Kasım 2004, İstanbul, 25-30.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (1988), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Türkdoğan, O., (1981), "Endüstri Sosyolojisi", *Türkiye' nin Endüstrileşmesi: Dün-Bugün-Yarın*, Töre Devlet Yayınevi, Ankara.

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kob/20003.pdf>).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, (2002), Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara.

Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004-Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması, (2005), TAYF, 27-30 Kasım 2004, İstanbul.

Ulusoy, A., Vural, T., (2002), "Birleşik Krallık'ta (İngiltere ve Galler) Mahalli İdarelerin Görevleri ve Mali Yapıları", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı: 677 / Nisan 2002, Ankara.

Urban Development and Urban Policy In Germany, (2000), Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung, Bonn.

Uzun, Ş., (2003a), "Federal Almanya Yönetim Sistemi", *Yirmibirinci Yüzyılda Yönetim*, T.C. İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), Ankara. (yayımlanmamış)

Uzun, Ş., (2003b), "Büyük Britanya Yönetim Sistemi", *Yirmibirinci Yüzyılda Yönetim*, T.C. İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), Ankara. (yayımlanmamış)

Ünsal, F., (2006), "Yerelleşme ve Kentsel Planlamanın Açmaz(lar)ı", *Kamu Yönetiminden Planlamaya Yeniden Yapılanma Sempozyumu*, 5-6 Ekim 2005, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

Tarık Zafer Tunaya Amfisi, İstanbul.

Zubritski, Y., Kuznetsov, Y., Kerov, V., Gretski, F., Lozovski, I., Mitropolski, D., Kolossov, P., (1995), Kapitalist Toplum, Sol Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

[10] İngiliz Kütüphanesi Resmi Web Sitesi

<http://www.bl.uk>

[11] Haklar Kanunu Enstitüsü Resmi Web Sitesi

<http://www.billofrightsinstitute.org>

[12] İngiliz Monarşisi Resmi Web Sitesi

<http://www.royalinsight.gov.uk>

[14] Somerset İlçe Konseyi Resmi Web Sitesi

<http://www.somerset.gov.uk/>

[15] Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Resmi Web Sitesi

<http://www.btso.org.tr>

[16] Birleşik Krallık Hazinesi Resmi Web Sitesi

<http://www.hm-treasury.gov.uk>

[17] Birleşik Krallık İçişleri ve Adalet Bakanlığı Resmi Web Sitesi

<http://www.foi.gov.uk>

[17] İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansları Resmi Web Sitesi

<http://www.englandsrdas.com>

[17] İngiltere Yerel Yönetim Bilgilendirme Birimi Resmi Web Sitesi

<http://www.lgiu.gov.uk>

[19] İngiliz Yerel Yönetim Danışma Birimi Resmi Web Sitesi

<http://www.info4local.gov.uk>

[19] Birleşik Krallık Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Resmi Web Sitesi

<http://www.dti.gov.uk>

[20] Birleşik Krallık Engelliler Meclisi Resmi Web Sitesi

<http://www.bcodp.org.uk/>

[23] İngiliz Yerel Yönetimler Birliği Resmi Web Sitesi

<http://www.lga.gov.uk>

[23] İngiltere Yerel Yönetimleri Kalkındırma Programları Resmi Web Sitesi
<http://www.idea.gov.uk>

[23] Birleşik Krallık Kamu ve Yerel Yönetimler Bakanlığı Resmi Web Sitesi
<http://www.communities.gov.uk>

[24] Birleşik Krallık Denetleme Kurulu Resmi Web Sitesi
<http://www.audit-commission.gov.uk>

[26] Birleşik Krallık Parlamento ve Sağlık Hizmetleri Ombudsmanlığı Resmi Web Sitesi
<http://www.ombudsman.org.uk>

[27] Birleşik Krallık Sağlık Hizmetleri Resmi Web Sitesi
<http://www.patient.co.uk>

[28] İngiltere Yerel Yönetim Ombudsmanlık Kurumu Resmi Web Sitesi
<http://www.lgo.org.uk>

[29] Birleşik Krallık Konut Hizmetleri Ombudsmanlığı Resmi Web Sitesi
<http://www.ihos.org.uk>

[35] İngiliz Ortaklıklar Resmi Web Sitesi
<http://www.englishpartnerships.co.uk>

[95] Yerel Yönetimleri Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği Resmi Web Sitesi
<http://www.yayed.org>

[115] Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Resmi Web Sitesi
<http://www.kucukcekmece.bel.tr>

Birleşik Krallık Parlamentosu Yayınları Resmi Web Sitesi
<http://www.publications.parliament.uk>

Birleşik Krallık Resmi Web Sitesi
<http://www.parliament.uk>

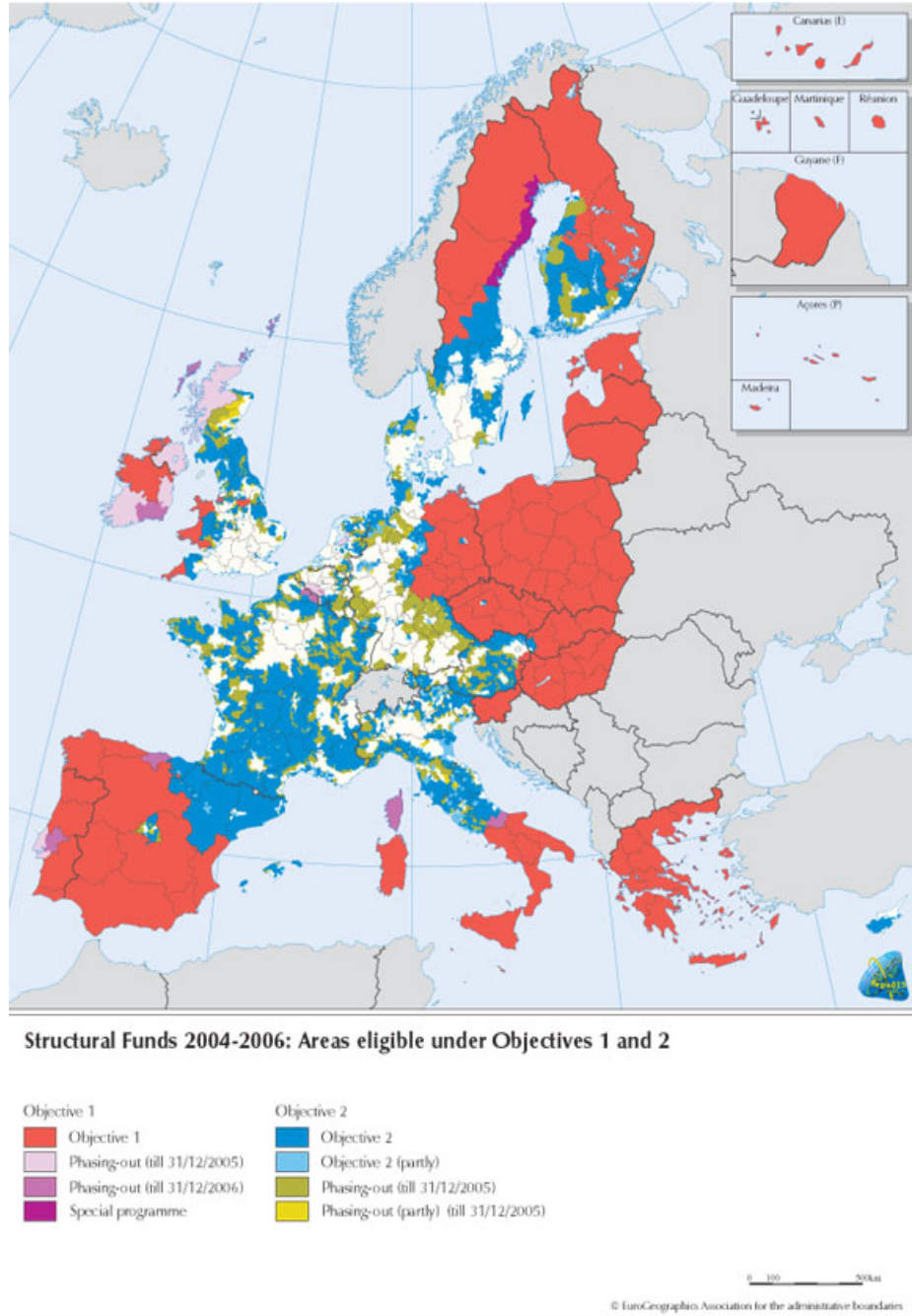
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Resmi Web Sitesi
<http://www.toki.gov.tr>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Web Sitesi
<http://www.tbmm.gov.tr>

EKLER

EK-1

Avrupa Birliği'nin, birliğe üye ülkelerde ekonomik performansı artırma amaçlı bölgesel programlarından "Objective 1" ve "Objective 2" kapsamındaki bölgeler

Kaynak: <http://www.lmu.livjm.ac.uk/gonw/template.aspx?itemid=803>

EK-2

EK-3**T.C. Anayasası;****BAŞLANGIÇ** (Değişik: 23.7.1995-4121/1 md.)

Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedî varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

(Değişik: 3.10.2001-4709/1 md.) Hiçbir faaliyetin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve “Yurtta sulh, cihanda sulh” arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

MADDE 11. – Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

MADDE 123. – İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

MADDE 126. – Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

MADDE 127. – Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik: 23.7.1995-4121/12 md.) Mahallî idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

EK-4

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanacak protokol öncesi ilçe belediye meclislerince çıkarılması gereken meclis kararı örneği (1)

MECLİS KARARI

MECLİS KARARI

Karar Tar.	Karar No	Karar Konusu
06/05/2005	21	TOPLU KONUT VE KENTSEL DÖNÜŞÜM PLANLAMA KAR.VE UYG.HK. BELEDİYE BAŞKANINA YETKİ VERİLMESİ.

KEMAL BOZAN	TANER TAŞDELEN	METİN ULUDAĞ
GÜLTEKİN TOLUAY	ARIF ACAR	ALİ ÜTEBAY
MEHMET DURSUNOĞLU	SEYFULLAH AYDIN	KEMAL GÜLBUDAK
MEHMET KAYTAZ	MÜJDAT DEĞER	GARİP GÖK
HASAN TOĞAY	GÜLSEREN ALTUNER	HASAN ÇELEBİ
BÜLENT ZEREN	CEMİL BAYAR	HÜDAVERDİ BAĞCI
HASAN ÖZDEMİR	TUNCAY YILMAZ	LAMİA ÇER
MUZAFFER OCAK	RECEP TETİK	SEBAHATTİN ÖZÇELİK
LOKMAN AKÇAY	SITKI TARIK SINAN	MAHMUT ELMAS
KEMALETTİN POLAT	ZEYNEP KOÇYİĞİT	FATMA ÇOPUR
GÜLTEKİN KARAMAN	HÜDAVERDİ BAĞCI	

Avcılar Belediye Meclisinin 4.Seçim Dönemi 2.Toplantı Yılı 2005 Senesi Mayıs Meclis Toplantısının 06.05.2005 tarihli oturumunda İmar ve Planlama Müdürlüğünün Ref/142175 sayılı Başkanlık Teklifi görüşüldü.

BAŞKANLIK TEKLİFİ: İlçemiz sınırları içinde, öncelikle çarpık gelişen yerleşme alanlarından olan Tahtakale ve Yeşilkent Mahallelerinde olmak üzere, bir program çerçevesinde gerçekleştirilmesi düşünülen "Kentsel Dönüşüm" ve "Toplu Konut" projeleri hakkında, Başkanlığımızla Toplu Konut İdaresi Başkanlığı arasında yapılan görüşmeler sonucu ve aynı çerçevede hareket eden Küçükçekmece Belediyesi ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararları da dikkate alınarak, söz konusu çalışmaların hazırlanması ve/veya uygulanması amacıyla, gerekli görülecek durumlarda, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı vb. kamu kurum ve kuruluşları ile protokol imzalanması, bu kamu kurum ve kuruluşlarına Belediyemiz çıkarları doğrultusunda borçlanma ve feragatte bulunulması hususlarında Başkanlık Makamına yetki verilmesi konusunda karar alınmak üzere evrakın Belediye Meclisine sunulması ilgi yazıyla talep edilmiştir.

İlgi yazı örneği ilişikte olup, konu değerlendirilerek karar alınmak üzere Belediye Meclisine havalesini görüşlerinize arz ederim.

KARAR: Avcılar Belediye Meclisinin 4.Seçim Dönemi 2.Toplantı Yılı 2005 Senesi Mayıs Meclis Toplantısının 06.05.2005 tarihli oturumunda İmar ve Planlama Müdürlüğünün Başkanlık Teklifi teklif karar olarak oy çokluğu ile kabul edildi.

Gülseren ALTUNER
Divan Kâtibi

Mehmet KAYTAZ
Divan Kâtibi

Mustafa DEĞİRMENCI
Belediye Başkanı

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Başkanlık Makamı'nın 28.06.2005 tarih ve 3241 ..... Karar
sayılı yazısı ile ..... işlemleri yapılmıştır.
MECLİS MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ

② İMZALANACAK EK PROTOKOL İLE İLGİLİ TÜM İŞLER İŞLEMLER KONUSUNDA ---

EK-5

İlçe belediyesinin TOKİ'ye gönderdiği başvuru yazısı örneği.

ÖRNEK

13

T.C.
MALTEPE BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Harita Kadastro Planlama Müdürlüğü

22/6/2005

Planlama Şefliği
Sayı : 2005/S-23 - 967
Konu : Gecekondu Dönüşümü

T.C. BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ BAŞKANLIĞI'NA
ANKARA

Bilindiği gibi 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra kentlerimizdeki mevcut yapı stoklarının, insanımızın can ve mal güvenliği bakımından yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Maltepe ilçemizde de kontrolsüz yapılaşma sonucu çarpık yapılaşma ve gecekondu alanları oluşmuştur.

16/04/2005 tarihinde onaylanan 1/5000 Ölçekli Maltepe E-5 Kuzeyi Nazam İmar Planı'nda "Kentsel Yenileme Proje Alanı" olarak belirlenen, mülkiyeti belediyemize ait 1391 ada 12,20, parseller, 1394 ada 7 parsel, 1386 ada 2 parsel, 1389 ada 1 parsel ile bölgenin yakınında bulunan mülkiyeti Maliye Hazinesi adına kayıtlı 1772 ada 1,4,5,6,8,9,11,12,13 parseller, 1766 ada 7,8,10,11,12,13,15,21 parsellerin birlikte mütala edilerek 1386 ada 2 parsel, 1389 ada 1 parsel, 1394 ada 7 parsel, 1391 ada 1,12,15,20,21(kısmen) parsellerdeki gecekondu alanlarının dönüşümünü sağlayacak bir toplu konut uygulamasının 5162 sayılı kanun kapsamında kurumunuzca başlatılması hususunda;

Gereğini arz ederim.

Fikri KÖSE
Belediye Başkanı

Ek : 1- Başbüyük Kentsel Yenileme Alanı
Analitik Etüd Raporu.

2- 1772 ada 1,4,5,6,8,9,11,12,13 parseller,
1766 ada 7,8,10,11,12,13,15,21 Parsellerin Analitik Etüd Raporu.

24.06.05*015961

58 M

EK-6

TOKİ tarafından ilçe belediyelerinden istenen alan bilgileri yazısı örneği

<p>T.C. BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ BAŞKANLIĞI</p> <p>Bilkent Plaza B1 Blok Bilkent, 06530 ANKARA</p> <p>Faks: (312) 266 77 23 Tel: (312) 2667727-2667680 (6 Hat)</p>	
<p>-FAKS MESAJI-</p>	
<p>KİME</p> <p>KURULUŞ VEYA FİRMA</p> <p>KİMDEN</p> <p>FAKS NO</p> <p>GÖNDERİLEN TARİH</p> <p>GÖNDERİLEN SAYFA ADEDİ</p> <p>(Bu sayfa dahil)</p>	<p>:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>...../...../.....</p> <p>.....</p>
<p>NOT:</p> <p>Belediyenizce önerilen Kentsel Yenileme Alanı'na ait İdaremizce hazırlanan "ÖN PROTOKOL /PROTOKOL TASLAĞI" faks ekinde iletilmektedir.</p> <p>Taslak protokolün tarafınızca incelenmesi ve yapılacak ilavelerin/ düzeltmelerin oluşturulacak yeni maddelerin ve taslak protokolde eksik bilgilerin tamamlanması için bırakılan boşlukların farklı renk ve karakterde yazı tipi ile düzeltilerek/ doldurularak Kentsel Yenileme Birimi / Gecekondu Dönüşüm Şubesi dikkatine faks ve (gul@toki.gov.tr veya gkonyalioglu@toki.gov.tr adreslerine elektronik posta vasıtasıyla iletilmesi gerekmektedir.</p> <p>Ayrıca;</p> <p>1-) Belediyenizin 5162 sayılı Kanun çerçevesinde İdaremize başvuru dilekçesi,</p> <p>2-) Belediye Meclis Kararı (Önerilen alana ilişkin Protokol imzalanması için Belediye Başkanına yetki verilmesi hakkında)</p> <p>3-) Alan Bilgileri: Dönüşümü istenilen tüm alana ait, a-) Halihazır durum haritası, b-) Tüm alana ait mülkiyet bilgileri, c-) Tüm alana ait haksahipliliği bilgileri, d-) Tüm alana ait (çizilecek sınır içindeki) Ada/parsel adları, m² büyüklükleri.</p> <p>4-) SEÇİLECEK I. ETAP ALANI'NA ait; (<u>Projede etaplandırma olacak ise</u>) a-) I. Etap Alanı'nın önerilen Tüm Alan içindeki yerini gösterir krokisi. b-) I. Etap Alanı'na ait Halihazır Harita. c-) I. Etap Alanı'na ait mülkiyet bilgileri (tapulu, tapu tahsisli,... işgalci gibi). d-) I. Etap Alanı'na ait varsa jeolojik, jeofizik raporlar zemin etütleri (zemin raporu) e-) Varsa imar planı değişikliğine ait öneri paftalar. f-) Halihazır planlar ile imar planlarının (NETCAD/AUTOCAD ortamında CD'ye kopyalanarak)</p> <p>Yukarıdakiler bilgilerden (İdaremize iletilenler dışında) eksik olanlarının ivedilikle tamamlanarak gönderilmesini rica ederiz.</p>	

EK-7

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (1. sayfa)

**İSTANBUL - MALTEPE
KENTSEL YENİLEME (GECEKONDU DÖNÜŞÜM)
PROJESİ'NE İLİŞKİN PROTOKOL**

**BÖLÜM I
İlk Hükümler**

Taraflar

Madde 1- İş bu Protokol bir taraftan T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile diğer taraftan T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ve T.C. Maltepe Belediyesi Başkanlığı arasında, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 12.05.2004 tarih ve 25460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5162 sayılı Kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve ilgili diğer Kanunlar kapsamında yapılmıştır.

Tanımlar ve Kısaltmalar

Madde 2.

BÜYÜKŞEHİR : T.C İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı
TOKİ : T.C Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nı
BELEDİYE : T.C Maltepe Belediye Başkanlığı'nı

**BAŞIBÜYÜK KENTSEL
YENİLEME ALANI**

: Maltepe İlçesi 157 Pafta 1391 Ada 20 parsel,165 ada 1389 ada 1 parsel, 157 pafta 1386 ada 2 parsel, 157 pafta 1394 ada 7 parsel ve 165 pafta 1391 ada 12 parselden oluşan yaklaşık 400.000 m2'lik alanı (Ek-1)

TOPLU KONUT ALANI

: İstanbul İli, Maltepe İlçesi, Keçi Yatağı Mevkii'inde bulunan yaklaşık 494.780 m2'lik alanı (Ek-2) (1764 ada 1 parsel, 1765 ada 2, 3, 4, 5, 6 parsel, 1766 ada 1, 3, 4, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24 parsel, 1768 ada 1, 2, 3, 5, 6, 7 parsel, 1769 ada 3 parsel, 1772 ada 1, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13) ifade eder.

Protokolün Konusu ve Kapsamı

Madde 3- İş bu Protokol'ün konusu İstanbul İli, Maltepe İlçe sınırları içerisinde bulunan ve halihazırda yoğun gecekondu işgali ve kaçak yapılaşma altında bulunan Başibüyük Mahallesiindeki **Kentsel Yenileme Alanı'nın**, bu Alanda yaşayan gecekondu – kaçak yapı sahiplerine TOKİ tarafından Keçi Yatağı Mevkiindeki **Toplu Konut Alanı'nda** yapılacak sosyal konutlar ile kentsel dönüşümünün gerçekleştirilmesini teminen, BÜYÜKŞEHİR, TOKİ ve BELEDİYE işbirliğinde gecekondu ve kaçak yapılaşma alanlarının tasfiye edilerek çağdaş bir kentsel alan oluşturulmasıdır.

**BÖLÜM II
TOKİ'nin Yükümlülükleri**

**KENTSEL YENİLEME ALANI VE TOPLU KONUT ALANINDA YAPILACAK
YAPILARA AİT BİLGİLER**

Madde 4- Başibüyük Mahallesinde (Ek-1) yaşayan tapu sahibi olan veya olmayan çoğu dar gelirli ve sosyal güvenceden yoksun olan vatandaşlarımızın gerek yerlerinin istimlak edilmesi

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (2. sayfa)

suretiyle alacakları kamulaştırma bedelleri ile başka bir yerde barınmak için konut almaları mümkün olmayacağından, gerekse de gecekonduda ikamet eden vatandaşlarımızın yasal konumu gereği doğabilecek problemleri engellemek amacıyla; Keçi Yatağı Mevkiindeki (Ek-2) ve iş bu Protokol'ün ekinde yer alan diğer Alanlarda (Ek-1), 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 5162 sayılı Kanun ve ilgili diğer Kanunlar çerçevesinde TOKİ tarafından çağdaş konutlar ve gerekli kentsel ve sosyal donatı yapıları yapılacaktır.

Bu Protokol kapsamında Toplu Konut Alanında ve Başbüyük Kentsel Yenileme Alanında yapılacak tüm inşaatların yapım şekli ve ihale sistemi TOKİ'nin yetkisinde olup, inşaatlara ait mahal listeleri TOKİ tarafından belirlenecektir. Tüm konutlara ilişkin proje veya imalat değişikliği ile malzeme onayları TOKİ tarafından yapılacaktır. Konutların satışına ilişkin usul ve esaslar ile konut fiyatlarını belirlemeye de TOKİ yetkilidir.

Toplu Konut Alanında (Ek-2) yapılacak konutlardan hak sahiplerine yarandıracak olanların tespitinden sonra arta kalan tüm konutların ve ticari alanların tasarruf hakkı TOKİ'ye ait olacaktır.

Aynı zamanda Başbüyük Kentsel Yenileme Alanında (Ek-1) tasfiye sürecinden sonra yapılacak tüm konutların ve ticari alanların tasarruf hakkı TOKİ'ye aittir.

Toplu Konut Alanında TOKİ'ce üzerinde çağdaş konutlar ve gerekli kentsel ve sosyal donatı yapıları inşa edilecek hazine adına tescilli Alanların (Ek-2) devir işlemleri TOKİ tarafından gerçekleştirilecektir.

Toplu Konut Alanında hazine mülkiyetindeki Alanlarda yer alan tüm işgallerin kaldırılması ve Alanların temizlenmesi Madde 7'de ifade edildiği şekilde BELEDİYE tarafından üstlenilecek olup, TOKİ tarafından yapılacak projelendirme ve ihale süreçlerinde alandaki işgallerin temizlenmiş olması şartı aranacaktır. Bu husus gerçekleşmez ve TOKİ bu husustan dolayı zarara uğrarsa bu zarar belediyeden tazmin edilecektir.

İstanbul genelinde BÜYÜKŞEHİR VE BELEDİYE gecekonduda tasfiyesi maksadıyla **Toplu Konut Alanında** (Ek-2) yapılacak konutlardan bir bölümünü talep edilebilir. TOKİ konut bedellerine karşılık kendisine verilecek arsa karşılığında (maliyet bedeli tutarında) bu talebi karşılar. BÜYÜKŞEHİR ve BELEDİYE'nin bu husustaki taleplerine müteakip konu Ek protokole bağlanacaktır.

Aynı zamanda Kentsel Yenileme Alanında BELEDİYE mülkiyetinde bulunan taşınmazlar için BELEDİYE tarafından Sermaye Piyasası Kurulu'na kayıtlı gayrimenkul değerlendirme şirketlerinden birine ekspertiz raporu hazırlanacak ve raporun bir örneği TOKİ'ye iletilecektir. Değerleme şirketi tarafından belirlenecek olan taşınmazların değeri ile TOKİ tarafından Kentsel Yenileme Alanında yaptırılacak olan konutların maliyeti oranına bağlı olarak TOKİ ve BELEDİYE arasında mahsuplaşmaya gidilecektir. Bu konuda daha sonra Ek Protokol düzenlenebilecektir. Belediye, Ekspertiz işlemleri ile ilgili olarak TOKİ'den herhangi bir talepte bulunmayacaktır.

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (3. sayfa)

BÖLÜM III

Büyükşehir ve Belediye'nin Yükümlülükleri

KENTSEL YENİLEME ALANLARINDA HAK SAHİPLİĞİNİN TESPİTİ

Madde 5- TOKİ tarafından Toplu Konut Alanında (Ek-2) inşa edilecek olan konutlardan Ek Protokolle belirlenecek olanlar Başibüyük Kentsel Yenileme Alanındaki gecekondulu/ kaçak yapılaşma Alanı'nın tasfiyesi için kullanılacaktır.

TOKİ ve BELEDİYE, iş bu Protokol kapsamında Kentsel Yenileme Alanları olarak ifade edilen mahalleler arasında yapılacak değerlendirme sonucunda bir etaplamaya gidecek ve tasfiye sürecine yönelik öncelik sıralaması yapacaktır. Söz konusu etaplamaya göre öncelikle belirlenen bölgelerdeki hak sahipleri Toplu Konut Alanında TOKİ tarafından yaptırılan konutlardan yararlandırılacaktır.

Toplu Konut Alanına yerleştirilecek hak sahiplerinin tespiti BELEDİYE'ce yapılacak olup, BÜYÜKŞEHİR tarafından onaylanacaktır. Hak sahiplerinin belirlenmesi için gerekli kriterler ve hak sahiplerinden istenecek Belgeler (Ek-3) TOKİ ve BELEDİYE tarafından belirlenecektir. Bu hususta gerektiğinde Ek Protokol düzenlenebilir. Hak sahiplerine konut teslimi BELEDİYE tarafından yapılacaktır.

BELEDİYE, Madde 6'da tanımlanan esaslar çerçevesinde Kentsel Yenileme Alanlarında (Ek-1), bu Madde'de ifade edildiği gibi yapılacak etaplama sonrasında ikamet eden tapu sahibi olan veya olmayan vatandaşlardan mülkiyetlerinde bulunan arsa, bina ve eklentilerini, Toplu Konut Alanında (Ek-2) yapılacak konutlardan mahsuplaşma ve borçlandırma yoluyla konut edinmek üzere mülkiyetin TOKİ'ye devir edilmesi şartıyla **muvafakatname** alacaktır.

Aynı zamanda BELEDİYE, Madde 6'da tanımlanan esaslar çerçevesinde çoğunluğu hazine mülkiyetindeki arazilerden oluşan Toplu Konut Alanındaki varsa 3. şahıslara ait arsa, bina ve eklentileri tespit ederek, şahıslara ait alan/yapı mülkiyetlerini TOKİ tarafından aynı Alanda yapılacak konutlardan faydalanmak üzere mahsuplaşma ve borçlandırma yoluyla **muvafakatname** olarak devir alacaktır.

BELEDİYE, TOKİ tarafından Toplu Konut Alanında yaptırılacak konutlardan iş bu Protokolün 5 inci Maddesi uyarınca belirlenen kriterlere uygun olarak tespiti yapılmış olanlardan başka kişi/kişiler veya kuruluş/kuruluşlara teslim ve tahsis işlemi yapamaz. BELEDİYE' nin hak sahipleri dışındaki kişilere yapacağı teslim işlemi TOKİ'yi bağlamaz. Bu tür teslim işlemlerinin iptali ile konutu tahliye etmeye TOKİ her zaman yetkilidir. Ayrıca BELEDİYE, bu nedenle doğabilecek TOKİ zararlarını tazmin etmekle yükümlüdür.

KENTSEL YENİLEME ALANLARININ DEĞER TESPİTİ

Madde 6- TOKİ ve BELEDİYE tarafından, Madde 5'te ifade edildiği üzere yapılacak etaplama sonrasında Başibüyük Kentsel Yenileme Alanında ve Toplu Konut Alanındaki 3. şahıs mülkiyetleri için, belirlenen sınırlar içerisinde yaşayanlara ait arsa bina ve eklentilerin değerlerini tespit etmek üzere TOKİ'den 2(iki), BÜYÜKŞEHİR'den 1(bir) ve BELEDİYE'den 2(iki) kişiden oluşacak toplam 5(beş) kişilik KOMİSYON teşekkül ettirilecektir.

İş bu protokolün imza tarihinden itibaren 6 (altı) ay içerisinde Toplu Konut Alanında TOKİ tarafından yaptırılacak konutlardan faydalanacak Kentsel Yenileme Alanında ikamet eden hak sahiplerinin Madde 5 uyarınca belirlenmesi ve 3 üncü şahıslarla yapılacak anlaşmalara esas bedel taktirleri tamamlanacaktır.

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (4. sayfa)

BECAYIŞ YÖNTEMİ:

BELEDİYE, Madde-5'de belirlenen esaslar dahilinde Başbüyük Kentsel Yenileme Alanlarında ikamet eden ve tapu sahibi olan vatandaşlardan taşınmazların mülkiyetini öncelikle becayış yöntemini benimseyerek devir alacaktır. Becayış yönteminde Komisyon tarafından belirlenecek taşınmaz değeri ile TOKİ'ce Toplu Konut Alanında yaptırılacak konut inşaatlarının maliyetleri dikkate alınarak belirlenecek konut satış fiyatı **karşılaştırılacak**, değer ve fiyat arasında **mahsuplaşma** yoluna gidilecektir.

BELEDİYE aynı zamanda Madde 5'te tanımlanan esaslar dahilinde Toplu Konut Alanında (Ek-2) bulunan 3 üncü şahıslara ait arsa, yapı ve eklentilerinin mülkiyetlerini öncelikle becayış yöntemini benimseyerek devir alacaktır.

Komisyonca takdir edilen taşınmaz değerinin TOKİ'ce belirlenecek konut satış fiyatından düşük çıkması durumunda konut edinmek istediğini muvafakat yolu ile beyan eden ve mevcut mülkiyet haklarından feragat eden 3. şahıslar TOKİ' nin belirleyeceği ödeme koşullarını kabul edecekler ve bir (1) konut için konut satış sözleşmesi imzalayacaklardır.

Komisyonca takdir edilen arsa ve bina değerinin TOKİ'ce belirlenecek konut fiyatından yüksek çıkması durumunda: 3. şahıslara ait taşınmaz değerine karşılık gelecek sayıda konut verilmesi için gereken düzenleme TOKİ tarafından yapılacaktır.

KAMULAŞTIRMA İŞLEMLERİ:

Becayış yöntemi ile 3'üncü şahıslarla anlaşma sağlanamayan durumlarda Madde 5'te tanımlanan esaslar dahilinde, Başbüyük Kentsel Yenileme Alanları ve Toplu Konut Alanındaki 3. şahıslara ait mülkiyetler için BELEDİYE tarafından kamulaştırma yapılacaktır.

Madde 5'te tanımlanan esaslara göre belirlenen sınırlar içerisinde yaşayanlar ve hak sahibi olarak belirlenen kişilerin TOKİ'ce Toplu Konut Alanında yapılacak konutlar yerine, Komisyonca takdir edilen bedelin taraflarına ödenmesini talep etmeleri durumunda, söz konusu bedeller BELEDİYE tarafından hak sahiplerine ödenecektir.

Başbüyük Kentsel Yenileme Alanında ve Toplu Konut Alanında tamamlanacak kamulaştırma işlemlerinde, BELEDİYE tarafından ödenecek bedeller ve kamulaştırma işlemleri karşılığında ibraz edilen belgeler dikkate alınarak BELEDİYE'ye Toplu Konut Alanında veya Kentsel Yenileme Alanında yapılacak konutlardan verilecektir. Verilecek konut sayısı TOKİ' nin mevzuatına göre belirlenecek konut maliyetleri dikkate alınarak bulunacak olup, bu hususta Ek Protokol yapılabilir.

Kamulaştırma iş ve işlemlerin tamamlanmasından sonra mülkiyet devri TOKİ adına tamamlanacaktır.

KENTSEL YENİLEME ALANLARININ ve TOPLU KONUT ALANI'NIN TASFİYESİ, YIKIMI ve TEMİZLENMESİ

Madde 7 - Bu Protokol kapsamındaki Başbüyük Kentsel Yenileme Alanlarında (Ek-1) ve Toplu Konut Alanında (Ek-2) yer alan tapu kayıtlarındaki tahsisli alanlar ile tüm işgal, gecekondular, yapı ve eklentilerin tasfiyesi, yıkımı ve molozların temizlenmesi BELEDİYE tarafından yapılacaktır.

BELEDİYE yıkım ve tasfiye işlemlerine öncelikle Madde 4'te tanımlandığı şekilde mülkiyet devir işlemleri TOKİ tarafından yürütülecek alanlardan başlayacaktır. BELEDİYE'ye

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (5. sayfa)

üstlendiği yıkım masrafları karşılığında yıkım işlemleri ile ilgili olarak ibraz edilen belgeler dikkate alınarak Toplu Konut Alanından konut verilecektir. Verilecek konut sayısı TOKİ'nin mevzuatına göre belirlenecek konut maliyetleri dikkate alınarak bulunacak olup, bu hususta Ek Protokol yapılabilir.

BELEDİYE ilk olarak, Başbüyük Kentsel Yenileme Alanları dahilinde kalan, TOKİ ve BELEDİYE tarafından Madde 5'de tanımlanan esaslar dahilinde etaplaması tamamlanmış bölgelerden tasfiye sürecine başlayacak, sözkonusu Alanları TOKİ'ye işgal, yapı ve eklentilerinden arındırılmış bir biçimde Toplu Konut Alanındaki konut inşaatlarının bitiminden 6 (altı) ay sonra teslim edecektir.

KENTSEL YENİLEME ALANLARININ VE TOPLU KONUT ALANININ MÜLKİYETİNİN TOKİ'YE DEVRİ

Madde-8 BELEDİYE, Madde-5'de tanımlanan hak sahipleri tespit süreci ve Madde-6'da tanımlanan değer tespiti süreci tamamlandıktan sonra, Kentsel Yenileme Alanlarında tasfiye edilecek bölgelerin mülkiyetini, tüm gecekondü - kaçak yapı ve eklentileri Madde-7'deki esaslar uyarınca tasfiye edip temizleyerek, çağdaş bir kentsel yerleşimin yapılması için TOKİ'ye devredecektir. Taşınmazın devrinden doğacak tapu masrafları taraflarca karşılanacaktır.

Toplu Konut Alanında TOKİ'ce üzerinde çağdaş konutlar ve gerekli kentsel ve sosyal donatı yapıları inşa edilecek alanların (Ek-2) mülkiyet devir işlemleri Madde 4'te tanımlanan esaslar çerçevesinde TOKİ tarafından yürütülecektir. Bu iş ve işlemler BELEDİYE'nin Madde 4 ve Madde 7'de ifade edilen işgallerden ve tahsislerden arındırılması yükümlülükleri ile eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.

Tapuları TOKİ'ye devredilecek Alanlar üzerinde, TOKİ tarafından uygulama yapana kadar geçebilecek zaman zarfında her türlü işgal ve TOKİ' nin rızası dışındaki kullanımlara karşı önleyici tedbirler BELEDİYE tarafından alınacaktır.

ALTYAPI, ZEMİN ETÜTLERİ VE PLANLAMA İŞLERİ

Madde-9 Toplu Konut Alanının (Ek-2) ve Başbüyük Kentsel Yenileme Alanlarının (Ek-1) bulunduğu yerlerde, TOKİ tarafından inşaatların yapılacağı parsel sınırlarına kadar imar yollarında kalan atık su (gerektiği takdirde arıtma tesisi dahil) elektrik, telefon, kanalizasyon, yağmur suyu, içme suyu ve doğalgaz çalışmaları BÜYÜKŞEHİR ve ilgili kurumlarca yapılacak ve Büyükşehir ve İlçe Belediyesi tarafından takip edilecektir. Bu çalışmalar nedeniyle TOKİ' den herhangi bir bedel talep edilmeyecektir.

Ek-1 ve Ek-2'de tanımlanan alanların 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planları TOKİ tarafından hazırlanacaktır. Anılan planlarda BÜYÜKŞEHİR'in aynı bölge için alacağı ana kararlar dikkate alınarak planlama bütünlüğünün sağlanması hedeflenecektir.

Protokol kapsamındaki tüm Alanlar için gerektiğinde TOKİ tarafından talep edilecek imar uygulaması, ifraz ve tevhid işlemleri ile tüm alanlara ait jeolojik ve jeoteknik zemin etütleri BELEDİYE tarafından yaptırılacak, ilgili kurum ve kuruluşlara onaylatılacak olup tüm bu işlemler için TOKİ'den herhangi bir ücret talep edilmeyecektir.

Ayrıca, BELEDİYE tarafından hazırlanan ve ilgili mercilerce onaylanan Protokol ekindeki alanların zemin etütlerinin, TOKİ'ce incelenmesi ve alanların projelendirilmesi sürecini müteakip, alanların elverdiği yapılaşma koşulları çerçevesinde TOKİ'ce yaptırılacak toplam yatırım netleştirilecek olup, Proje kapsamına alınacak yaklaşık hak sahibi sayısı da

TOKİ ve ilçe belediyeleri arasında imzalanan protokol metni örneği (6. sayfa)

dikkate alınarak, iş bu Protokol kapsamındaki Kentsel Yenileme Projesi için TOKİ tarafından Fizibilite Analizi yapılacaktır. TOKİ tarafından, yapılan sözkonusu Fizibilite Analizi sonucuna göre Projenin TOKİ tarafından uygun görülmesi halinde iş bu Protokol yürürlüğe girecektir.

BÖLÜM IV **Diğer Hükümler**

Madde-10 FESİH

İş bu Protokolden doğan yükümlülüklerin taraflardan biri tarafından ihlal edilmesi veya makul süre içerisinde yerine getirilmemesi veya yerine getirilmesi hususunda (diğer taraflardan biri tarafından) ihtarname keşidesine rağmen verilen süre içerisinde yerine getirilememesi halinde ihtarname ile verilen süre sonunda başkaca ihtar gerek kalmaksızın Protokol kendiliğinden feshedilmiş sayılır.

Tarafların fesih nedeni ile doğabilecek zararlarını, zarara neden olan taraftan talep hakları saklıdır.

Madde-11 ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Protokolden doğan anlaşmazlıkların çözümünde ANKARA ve İSTANBUL Mahkemeleri ve İcra Daireleri yetkilidir.

Madde-12 PROTOKOLDE BULUNMAYAN HUSUSLAR

Bu Protokol yürürlüğe girdikten sonra ihtiyaç duyulması halinde Ek Protokoller düzenlenebilir ve düzenlenen Ek Protokoller iş bu Protokolün ayrılmaz parçası haline gelir.

Madde-13 YÜRÜRLÜK

Onüç (13) maddeden ibaret olan bu Protokol taraflar arasında varılan mutabakat gereğince .../.../2006 tarihinde üç (3) nüsha olarak tanzim ve imza edilmiş olup, Madde 9'da tanımlandığı gibi İstanbul Maltepe Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi'nin TOKİ tarafından uygun görülmesi halinde yürürlüğe girer.

EKLER:

- 1- Başbüyük Kentsel Yenileme Alanlarına ait Bilgiler
- 2- Toplu Konut Alanı'na ait Bilgiler
- 3- Hak Sahipliği Kriterleri

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYE BAŞKANLIĞI

T.C.
BAŞBAKANLIK
TOPLU KONUT İDARESİ
BAŞKANLIĞI

T.C.
MALTEPE BELEDİYE
BAŞKANLIĞI

Dr. Mimar Kadir TOPBAŞ
Büyükşehir Belediye Başkanı

Erdoğan BAYRAKTAR
Başkan

Fikri KÖSE
Belediye Başkanı

EK-8**5216 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu",**

MADDE 14. - Büyükşehir belediye başkanı, hukuka aykırı gördüğü belediye meclisi kararlarını, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere belediye meclisine iade edebilir.

Yeniden görüşülmesi istenilmeyen kararlar ile yeniden görüşülmesi istenip de büyükşehir belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen kararlar kesinleşir.

Büyükşehir belediye başkanı, meclisin ısrarı ile kesinleşen kararlar aleyhine on gün içinde idarî yargıya başvurabilir.

Kararlar, kesinleştiği tarihten itibaren en geç yedi gün içinde mahallin en büyük mülkî idare amirine gönderilir. Mülkî idare amirine gönderilmeyen kararlar yürürlüğe girmez.

Mülkî idare amiri hukuka aykırı gördüğü kararlar aleyhine on gün içinde idarî yargı mercilerine başvurabilir.

İlçe ve ilk kademe belediye meclislerinin bütçe ve imarla ilgili olanlar dışındaki kararları dayanak belgeleriyle birlikte büyükşehir belediye başkanına gönderilir. Büyükşehir belediye başkanı, yedi gün içinde, gerekçesini de belirterek hukuka aykırı gördüğü kararların yeniden görüşülmesini isteyebilir. İlgili meclis, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kararında ısrar ederse karar kesinleşir.

Kesinleşen kararlar yedi gün içinde büyükşehir belediyesine gönderilir. Belediye başkanı, kesinleşen kararın iptali için on gün içinde idarî yargı merciine başvurabilir.

Büyükşehir kapsamındaki ilçe ve ilk kademe belediye meclisleri tarafından alınan imara ilişkin kararlar, kararın gelişinden itibaren üç ay içinde büyükşehir belediye meclisi tarafından nazım imar plânına uygunluğu yönünden incelenerek aynen veya değiştirilerek kabul edildikten sonra büyükşehir belediye başkanına gönderilir.

Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği;

MADDE 17. - Belediye başkanı hukuka aykırı gördüğü meclis kararlarını büyükşehir belediyelerinde yedi, diğer belediyelerde beş gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere meclise geri gönderebilir. Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğuyla

kararında ısrar ederse karar kesinleşir. Bu durumda meclis kararının kesinleşme tarihi, ikinci kararın tarihidir. Belediye başkanı belirtilen süreyi beklemezsin meclis kararını mülki idare amirine gönderirse gönderme tarihinde, bu süre zarfında meclise göndermez ve herhangi bir işlem de yapmazsa geri gönderme süresinin sonunda karar kesinleşir.

Büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediye meclislerinin bütçe ve imarla ilgili olanlar dışındaki kararları dayanak belgeleriyle birlikte büyükşehir belediye başkanına gönderilir. Büyükşehir belediye başkanı hukuka aykırı gördüğü kararları, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere iade edebilir. İlçe ve ilk kademe belediye meclisi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla kararında ısrar ederse karar kesinleşir ve yedi gün içinde büyükşehir belediyesine gönderilir.

İlçe ve ilk kademe belediye meclisinin imara ilişkin kararları büyükşehir belediye meclisinde aynen veya değiştirilerek kabul edildikten sonra büyükşehir belediye meclisi kararları olarak kesinleşir.

İlçe ve ilk kademe belediye meclisinin bütçeye ilişkin kararları büyükşehir belediye meclisinde kabul edildikten sonra kesinleşir. Büyükşehir belediye meclisi ilçe ve ilk kademe belediye bütçelerinde 10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda öngörülenlerin dışında değişiklik yapamaz.

EK-9

Hak Sahipliği Tespit Formu

DOSYA NO : .....

İLİ		KIYMET TAKTİR KOMİSYON RAPORU	ADA	
İLÇESİ			PARSEL	
MAH/KÖY			TAPU MİKTARI	
MEVKİİ			İŞGAL MİKTARI	
↑ 1 / 1000				
PARSEL MALİĞİ			EMLAK DEĞERİ B.	
BİNA SAHİBİ			RAYIÇ BEDEL	
KIYMETE ETKİ EDEN UNSURLAR			DEĞERİ	
BİNA				
AĞAÇ				
MÜŞTEMİLAT				
DİĞER				
GENEL KIYMET TOPLAMI				
AÇIKLAMALAR				
Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın ...../...../2005 tarih ve ..... Sayılı Olurlarıyla görevlendirilen Kıymet Taktir Komisyonu Raporudur.				
...../...../ 2005				
..... Komisyon Başkanı	..... Üye	..... Üye		

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 01.01.1983

Doğum yeri Niğde

Lise 1993-2000 Niğde Anadolu Lisesi

Lisans 2000-2005 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Yüksek Lisans 2005-2007 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Dönüşüm ve Planlama Programı